SCOTUS ACADEMICUS

SEU

Univerſa Doctoris Subtilis

THEOLOGICA DOGMATA

R.P. CLAUDII

FRASSEN

Ordinis Min. Reg. Obſ. Lectoris Jubilati, & Sacræ Facultatis Pariſienſis Doctoris.

TOMUS SEXTUS.

De Legibus.

BIBLIOTECA VITTORIO EMANUELE IN ROMA

VENETIIS,

Apud Nicolaum Pezzana.

MDCCXLIV.

SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

Digitized by Google

INDEX

Diſputationum, Articulorum, Sectionum, & Quæſtionum.

Quæ in hoc Sexto Tomo continentur.

TRACTATUS QUARTUS.

De Legibus Divinis, & Humanis. pag. 1.

DISPUTATIO PROOEMIALIS.

De Legibus in communi. 3

Quæſtio I. *De natura, & definitione legis.* ibid.

Quæſtio II. *Utrùm lex neceſſariò debeat eſſe ad bonum commune ordinata, & communitati præſcripta.* 7

Quæſtio III. *Sitne de ratione Legis ut juſta ſit, juſtèque feratur, & quòd obliget in perpetuum, idque ſub præcepto.* 15

Quæres I. *Quotuplex, & qualis ſit Legis diviſio.* 20

Quæres II. *Quinam ſint præcipui Legis Actus.* 23

Quæres III. *Quænam ſint cauſæ Legis.* ibid.

Quæres IV. *Quinam ſint legis effectus, & Officia.* 24

Quæres V. *Quænam ſint legis proprietates.* 25

DISPUTATIO SECUNDA.

De Lege naturali. 25

ARTICULUS PRIMUS.

De Nativa Legis eſſentia, principiis, & partibus. 26

Quæſtio I. *In quo maximè conſiſtat, & reponenda ſit Nativæ Legis eſſentia.* ibid.

Quæſtio II. *Quotuplex ſit Lex naturalis.* 31

ARTICULUS SECUNDUS.

De materia, & obligatione Legis Naturalis. 34

Quæſtio I. *Quænam ſit materia circa quam Lex Naturalis verſatur.* ibid.

Quæſtio II. *Qualiter, & ad quid Lex naturalis obliget.* 40

Quæſtio III. *Quid, & quotuplex ſit jus.* 42

Quæres: *Quomodò jus Gentium differat à jure purè Naturali.* 47

ARTICULUS TERTIUS.

De Legis Naturalis immutabilitate. 47

Quæſtio I. *An & quomodo Lex Naturalis mutari poſſit.* 48

Quæſtio II. *Utrùm Lex Naturalis admittere poſſit diſpenſationem, & interpretationem, ſeu Epikejam.* 50

Quæres: *An Lex naturalis admittere poſſit explicationem, & declarationem.* 62

DISPUTATIO TERTIA.

De Lege Divina. 62

ARTICULUS PRIMUS.

De Lege Divina Æterna. 62

Quæſtio I. *An & quia ſit lex Æterna.* 63

Quæſtio II. *Qualis, & quotuplex ſit Lex æterna.* 66

Quæres: *An ipſa Lex æterna divinæ Eſſentiæ, vel alicui Perſonæ approprietur.* 71

Quæſtio III. *Quænam æternæ Dei Legi ſubjiciantur.* ibid.

ARTICULUS SECUNDUS.

De Lege Poſitiva, & Scripta, quam Veterem, & Moſaicam appellamus. 75

Quæſtio I. *Quaſnam Vetus Lex habuerit cauſas.* 76
Quæſtio II. *Qualis, & quem ob finem Lex Moyſis lata fuerit.* 83
Quæſtio III. *Quot, & quæ fuerint præcepta Veteris Legis.* 88
Quæſtio IV. *An & quando Lex Vetus abrogata fuerit, & obligare deſierit.* 100
Quæres, *Qualis, & quanta fuerit Sancti Auguſtini cum S. Hieronymo de legali obſervantia poſt Evangelicæ legis promulgationem controverſia, & diſceptatio.* 106
Quæres II. *An Petrus verè fuerit reprehenſibilis, & verè non autem ſimulatè à Paulo reprehenſus.* 111

ARTICULUS TERTIUS.

De Lege Evangelica. 112

Quæſtio I. *An, & qualem novam Legem Chriſtus inſtituerit.* 113
Quæſtio II. *Qualiter nova lex præſcripta fuerit, & quæ præcepta contineat.* 116
Quæſtio III. *In quibus præcipuè Nova Lex differat à Veteri, eamque excedat.* 122

DISPUTATIO QUARTA.

Dr Legibus Humanis. 125

ARTICULUS PRIMUS.

De exiſtentia, & cauſis Legum Humanarum. 126

Quæſtio I. *An, quid, & quotuplex ſit Lex Humana.* 127
Quæſtio II. *Penes quos reſideat legiſlativa poteſtas.* 132
Quæſtio III. *Quinam legibus humanis teneantur.* 136

ARTICULUS SECUNDUS.

De efficacia, & obligatione Legum Humanarum. 140

Quæſtio I. *Circa quid Humanæ Leges verſentur.* ibid.
Quæſtio II. *Qualiter Humanæ Leges obligent.* 143
Quæſtio III. *Quas conditiones Lex requirat, ut revera obliget.* 148
Quæres: *Ubinam humanæ leges debeant promulgari, ut obligandi vim cenſeantur habere.* 150

ARTICULUS TERTIUS.

De Legis Humanæ relaxatione per Conſuetudinem, Abrogationem, Diſpenſationem, Interpretationem, & Privilegium. 154

Quæſtio I. *Quid, & qualis ſit Conſuetudo.* ibid.
Quæſtio II. *Quid, quotuplex, & qualis ſit Lex favorabilis, ſeu Privilegium.* 158
Quæres I. *Quid ſentiendum ſit de Communicatione, & Confirmatione Privilegiorum præſertim Regularibus conceſſorum.* 163
Quæſtio III. *Quot modis variari, ac mutari poſſit Lex humana.* ibid.
Petes, *An ſuperior poſſit diſpenſare erga ſeipſum.* 166
Quæres, *An, & qualiter Humanæ Leges ſint interpretandæ.* 168

TRACTATUS QUARTUS

De Legibus Divinis, & Humanis.

Mirum fortè tibi videtur, Lector, quòd præter uſurpatam, & hactenus uſitatam à nobis ſcribendi, docendique methodum, qua ſingulos Sententiarum libros tribus dumtaxat Tractatibus delineandos, & ordinandos eſſe duximus, ut cuncta Theologica noſtra dogmata eodem ordine, parique nomenclatura cohærerent; jam tribus Tractatibus evolutis, quibus tota ſecundi Libri materies videtur exhauſta; eis tamen quartum hunc annectimus. At tua, arbitror, ceſſabit, ſi quæ ſit, demiratio, dum reſcieris nos conſultò quidem, & in tui gratiam id fuiſſe auſpicatos; ut videlicet in eodem ſecundo noſtri Theologici Operis Tomo, velut integro corpore omnibus ſibi debitis partibus conſtante haberes nedum univerſam Creaturarum omnium encyclopediam tribus diſtinctis ordinibus delineatam, ſed certas etiam Leges, ac Regulas, quibus creata quæque ſuos in fines ordinantur, & divinis ſibi præfixis mandatis incunctanter obtemperant.

Neque enim ſolis hominibus à præpotente Opifice præſcriptas eſſe Legès exiſtimandum eſt; ipſa namque totius Univerſi compages, quam Mundum *appellamus, nonniſi poſitis, ſervatiſque Legibus in tam diſcordi elementorum concordia, eadem quæ fuit ab initio, etiam nunc perſeverat. Quid enim putes iratum mare, & quaſi vitreis armatum montibus nunc pulſare cælum, nunc terram appellens, totoque corpore veluti furens, & inſaniens in univerſam terram, quam priùs operiebat, non refluere; niſi quia rerum conditor, cùm appenderet fundamenta terræ, quibus ſtaret in æternum, etiam* Legem ponebat aquis ne tranſirent fines ſuos? *Unde meritò ajebat ipſe Jobum alloquens cap.* 38. Circumdedi mare in terminis meis, &c. *Quæris quiſnam ſit terminus quo Deus mare continet ne foras erumpat, & continentem aquis obruat? Luculenter explicat id Baſilius Seleuc. orat.* 1. Nudat (Deus) aquis terræ dorſa, quibuſdam velut in cellis maria concludens, dum imperio in abyſſum utitur pro clauſtro, & arena, quaſi habena formidabili mare continet, terram liberam ſervans à Pelagi eluvione. *Subdit mox æquè eleganter*; Fertur illud quidem fluctibus altè elatum; ubi verò terminos attigerit, revertit, reſugitque, & Domini vocem littoribus inſcriptam cùm intuitum fuerit, curvatis fluctibus termini poſitorem adorat. *Quis explicet quàm regulata temporum varietate, immutabilique viciſſitudine Cælorum, & Aſtrorum motus recurrant,* ut veluti in paginis elementorum, & voluminibus temporum divinæ inſtitutionis doctrina legeretur? *ait S. Proſper lib.* 2. *de vocat. Gentium cap.* 1.

Nec verò hominem ſuo relictum eſſe arbitrio cenſendum eſt, quaſi nullis legibus inſtruatur, quibus rectæ rationi, ac virtuti conſentanea ſectari, & prava declinare queat; Deus enim ipſi præſto eſt, & jubendo per Legem, & per gratiam adjuvando, non ſolùm ut quæ recta ſunt noſſe, ſed etiam exequi, valeat.

Apparet *igitur quàm ordinato, quàmque ſtricto vimine præſens Tractatus cum præceden-*

Digitized by Google

tibus cohæreat. Illud etiam non modicum juvat, quòd peccati cognitio vix haberi poſſit abſque exacta Legis notitia; maximè cùm dixerit Apoſtolut ad Rom. 7. Peccatum non cognovi niſi per legem; nam concupiſcentiam neſciebam niſi lex diceret, Non concupiſces: Oportuit ergo ad perfectiorem, ac pleniorem diſputationum de peccatis intelligentiam, facem præberet ſequens de Legibus tractatio: Quocirca non immeritò Theologi leges ſibi proponunt examinandas, & in ea verſantur materia, quæ ſibi communis eſt cum Philoſophis moralibus, & juris utriuſque, Pontificii nimirum, ac Cæſarei, Doctoribus. At verſantur longè præſtantiori ratione quàm Philoſophi, qui de legibus tantùm ſcripſerunt, & tradiderunt ea, quæ lumine naturali cognoſci poſſunt, ac judicari, conducere ad hominum mores rectè inſtituendos, & ad Rempublicam in pace, ac ſecura concorcia, & juſtitia continendam.

Nobiliori etiam, ſanctiorique conſideratione circa leges occupantur, quàm Juriſperiti Cæſarei; nam qui jus civile tractant, ſuppoſitis principiis generalibus Philoſophiæ moralis, ad quæ leges humanas, & civiles revocare conantur, tradunt, & explicant in particulari leges ipſas, civili authoritate conditas ad inſtituendos Reipublicæ mores politicos, in ordine ad externam juſtitiam, & pacem reipublicæ fovendam, ac ſervandam: Pontificii verò, qui jus Canonicum profitentur, diſputant de legibus authoritate Eccleſicſtica præſcriptis; quatenus ſpectant regimen, & ordinem publicum in fidelium cœtu ſtabiliendum; quo nempe juſta moderatione, & adminiſtratione Sacramenta conferantur, Eccleſiaſtica beneficia diſpenſentur, Ordinum functiones, qua decet reverentia, & veneratione exerceantur; denique ut pax, & juſta moderatio in univerſo ſtatu Eccleſiaſtico ſervetur.

Theologi verò non ſolùm de legibus divinis poſitivis, quæ propriè ad illos pertinent, utpote quæ ſola Dei revelatione innoteſcant, verùm etiam de naturali, & humana diſputant; ſed ob altiorem finem, quàm intendant Philoſophi, ac Juriſperiti; nempe ad conſcientiam fidelium benè formandam, & inſtruendam circa obligationem hujuſmodi legum, necnon ad dirigendas humanas actiones in ordine ad meritum, aut demeritum vitæ æternæ, & quatenus conducunt ad ſalutem, & finem ſupernaturalem aſſequendum. Idque præſtant non ſolùm ex principiis moralibus, & ſolo naturali lumine cognitis; verùm etiam ex principiis fidei; declarando videlicet qualiter leges omnes à Deo Legiſlatorum omnium Principe ducere debeant originem, ejuſque authoritate firmari, juxta illud Proverb. 8. Per me Reges regnant, & legum Conditores juſta decernunt.

Non ergo à ſuſcepto fine deviabimus, præſentem Tractatum de Legibus inſtituendum auſpicando; ſiquidem hæc materies Theologum ſpectat; quam ut congruenti ordine expendamus, juxta ſervatam à nobis hactenus ſcribendi methodum, præſentem Tractatum tribus diſputationibus abſolvemus: quarum Prima erit de lege naturali. Secunda de lege divina. Tertia de lege humana. Quibus majoris claritatis gratia, præmittenda eſt ſequens.

Digitized by Google

DISPUTATIO PROOEMIALIS.

De Legibus in Communi.

VAriam eſſe nominis *Legis* acceptionem, diverſamque ejus appellationem, tùm apud ſacros, tùm apud prophanos, nemo Theologorum eſt qui neſciat. Etenim Scriptura ſacra legem pluribus titulis illuſtrat, & ſignificat: eam enim interdùm nomine voluntatis appellat. Sic Pſalm. 102. *Notas fecit vias ſuas Moyſi, & filiis Iſrael voluntates ſuas*. Sic pariter 2. Machab. 1. *Det vobis cor omnibus ut faciatis ejus voluntatem*. Interdùm illam *lucis* ac *lucernæ* nomine exprimit. Sic Proverb. 6. *Mandatum eſt lex & lux via vitæ*. Aliàs *jugum* vocitat, ſic Pſalm. 2. *Projiciamus a nobis jugum ipſorum*. Et Matthæi 11. *Jugum meum ſuave eſt*. Nonnunquam legem *præcepti* nomine explicat, ſic Pſalm. 18. *Præceptum Domini lucidum*. Sæpiùs *mandatum* nominat, ſic Pſalm. 118. *Tu mandaſti mandata tua cuſtodiri nimis*, & Matthæi 19. *Si vis ad vitam ingredi ſerva mandata*.

Communiori autem ac magis vulgato nomine *lex* appellatur. Cujus quidem nominis triplex eſt uſurpatio: *Prima* quidem communis, & impropria, pro quacumque regula naturæ, artis, & actuum humanorum. *Lex naturæ* hic appellatur, non illud rationis dictamen ſingulis hominibus ingenitum, quo quiſque novit quid rationi congruat aut repugnet; ſed quæ rebus omnibus ab Authore naturæ eſt indita; nihilque aliud eſt quàm ipſa rei cujuslibet propenſio, qua fertur in id quod ſibi conveniens eſt qua ratione S. Paulus inclinationem appetitus ſenſitivi in bonum ſibi congruum, appellat *legem membrorum*, & *legem peccati* ad Rom. 7. *Lex artis* ea dicitur, quæ complectitur regulas juxtà quas artis opera formari debent, ut dicantur perfecta; ſic dicimus leges Grammaticæ &c. Denique *lex morum* eſt norma ſeu regula quarumcumque actionum tam intellectus quàm voluntatis.

Strictiùs autem, & magis propriè lex dicitur quævis regula morum ſive juſta, ſive iniqua, qualiter Tyrannorum præſcripta leges dicuntur. Sic Iſaiæ 10. *Væ qui condunt leges iniquas*. Sic pariter S. Iſidorus legem uſurpat *lib. 2. Etymologiarum cap. 10.* dum ait, *legem eſſe conſtitutionem populi quam majores natu cum plebibus ſanxerunt*. Strictiſſimè autem, & in adæquata ſignificatione, lex uſurpatur pro ordine rationis ad bonum commune ſtabilito, & ab eo qui curam habet communitatis promulgato, cum obligatione ad ejus obſervantiam. De qua poſteriori legis uſurpatione ſermo futurus eſt in ſequentibus quæſtionibus.

QUÆSTIO PRIMA.

De natura, & definitione legis.

NOn inmoramur in adſtruenda, & aſſerenda legis neceſſitate, & exiſtentia; eam enim apertè ſatis inſinuat ipſa creaturæ intellectualis defectibilitas, & exigentia; cùm enim ipſa plerumque à fine honeſtatis, in quem debet collineare, deflectat, & exorbitet; opus habet aliqua regula qua veluti manu ducatur ad eum finem aſſequendum. Quæ ſi vera ſint de fine naturali, longè debent eſſe certiora de ſupernaturali, qui cùm omninò captum, & vires ipſius creaturæ rationalis prorſus excedat, & humanæ menti naturaliter ſit ignotus; non poteſt quiſquam ad illum pertingere, niſi, & altiori lege dirigatur, & ſupernaturalibus auxiliis adjuvetur.

Idipſum probat ipſa maxima legum utilitas ad inſtitutionem, & conſervationem Reipublicæ, cujus ſalutem in legibus conſtitutam eſſe meritò dixit Ariſtoteles 5. *Rhetoricorum*: leges enim à Republica ſi quis auferat, animam ipſam à corpore divellet; ſiquidem ubi deſunt leges, furta, homicidia, & quælibet alia ſcelera impunè graſſantur, unde vulgatum illud Auguſtini, *Remota juſtitia*, quæ per leges potiſſimùm ſtabilitur, *quid ſunt regna, niſi magna latrocinia?* Cui etiam conſonat illud Iſidori lib. 5. Etymolog. c. 20. *Factæ ſunt leges, ut humano metu humana coerceatur audacia, tutaque ſit inter improbos innocentia, & in ipſis improbis formidato ſupplicio refrænetur nocendi facultas*.

Solùm itaque hic ſuſcipimus explicandam legis naturam; quocirca

Notandum primò: Legem ſecundùm nominis Etymon dici vel à *ligando*, quòd homines

 nes

nes liget, & obliget ad ſui obſervationem; qua ratione Deus de perduellibus Judæis conqueritur Jeremiæ 2. *Confregiſti jugum meum, rupiſti vincula mea, dixiſti: Non ſerviam*. Et Matth. 23. Chriſtus Phariſæorum hypocriſim, & duritiem inſinuans, ait, *Alligant onera gravia &c.* Secundò lex dicitur à *legendo*; quia leges, præſertim poſitivæ, legi, & promulgari debent poſtquam inſtitutæ ſunt, ut ſubditos obligent; vel quia homo legit in ipſa lege quid agendum, quidve omittendum ſit: *vel denique*, quia leges olim ſcripto tradebantur ut ab omnibus legi, & intelligi poſſent. Hinc Iſidorus l. 2. Etymolog. c. 10. *Hoc intereſt*, inquit, *inter legem, & morem, quòd lex ſcripta eſt, mos verò eſt vetuſtate probata conſuetudo*. Denique lex dicitur ab *eligendo*, quia lex omnis dictat quæ ſint eligenda, quæve reſpuenda: Hæc autem poſtrema derivatio nominis legis aptior videtur, & ad rem magis accommodata.

Notandum 2. Quòd etſi lex à *legendo* non abſurdè cenſeatur derivari; potiſſima tamen ratio legis in ſermone ſcripto vel audito non eſt conſtituenda, ſed in rebus ipſis quę imperantur vel prohibentur. Solarum enim
,, rerum eſt fieri vel non fieri, non pro-
,, priè mandatorum aut ſermonum, inquit
,, Guillelmus Pariſienſis tractatu de legibus
,, cap. 1. Qui enim imperat currere, non
,, verbum imperat, ſed curſum ipſum;
,, neque qui obedit, verbum currendi fa-
,, cit, ſed curſum ipſum propriè; ſicut igi-
,, tur propriè res vel fieri vel omitti dicun-
,, tur, ita propriè imperari, & prohiberi;
,, quare etiam propriè imperata, & prohi-
,, bita ſunt, res figuratæ verò ſermones:
,, pręcepta igitur, & mandata, & lex pri-
,, mo, & propriè leguntur ſicut & intel-
,, liguntur; res enim ſunt propriè quarum
,, propriè, & primò intellectus quæritur.
,, *Quod utique confirmat ulteriùs ibidem di-*
,, *cens*. Regulę honeſtatis, quales ſunt,
,, Deum eſſe honorandum, Deum eſſe ti-
,, mendum, Deum eſſe adorandum: omnem
,, hominem eſſe diligendum: omni homini
,, conſulendum, ſive illæ regulę ſcriptę ſint
,, exteriùs, ſive non: & ſive audiantur ex-
,, teriùs, ſive non: verę ſunt, & tenendę.
,, Et obligatus eſt unuſquiſque debito ho-
,, norandi Deum debitoque timendi eum,
,, ſive legat foris ſcriptum, ſive non: & ſive
,, audiat hęc foris, ſive non. Et ad hunc mo-
,, dum ſe habet de aliis, quę ſunt debita per
ſe; licèt verum ſit, quòd major notitia al- ,,
titudinis, & potentiæ Dei, debitum ho- ,,
noris, atque timoris ad eum, & obliga- ,,
tionem augeat. Manifeſtum igitur eſt, quia, ,,
& regulæ honeſtatis, & debita, ſive obli- ,,
gationes agendi quædam, & declinandi ,,
quædam, ſunt ceſſantibus omni ſermone ,,
atque ſcriptura; & quia prævaricatio, & ,,
peccatum ſimiliter ſunt abſque his, qua- ,,
re quædam lex ex neceſſitate eſt præter ,,
hoc. *Ampliùs*. Tota honeſtas indubitan- ,,
ter in anima eſt, honeſtas inquam vitæ ,,
humanæ, & morum; honeſtas autem ,,
vitæ, & regulata, & ordinata, & mo- ,,
derata: Non autem regulata eſt, vel mo- ,,
derata, vel ordinata, niſi honeſtate; nec ,,
decora, niſi honeſtate. Quare totum id ,,
quod ordinat, regulat, moderatur, & ,,
decorat vitam humanam, in anima eſt: ,,
eſt igitur pręter ſermones, atque ſcriptu- ,,
ram, cùm illa foris ſint. Cùm igitur vel ,,
lex ſit, quæ ordinat, regulat, moderatur, ,,
atque decorat vitam humanam; manife- ,,
ſtum eſt veram legem eſſe in anima. *Am-* ,,
pliùs: Quid eſt lex vera, niſi ars quędam ,,
aut ſapientia rectè honeſtèque vivendi? ,,
Omnis autem ars, & omnis ſapientia in ,,
anima eſt; quare ſi verè dictum eſt, quia ,,
vera lex ars eſt, & ſapientia rectè hone- ,,
ſtèque vivendi, verè lex eſt, & vera natu- ,,
ra lex in anima. *Inde concludit* quòd magis propriè magiſque veraciter lex dicitur quod eſt in mente, quàm quod eſt in ſcripto vel voce. Cujus autem facultatis actus ſit lex, an intellectus, an verò voluntatis ut appareat.

Notandum tertiò: Legem propriè duobus modis uſurpari, *Primò* quidem *pro actu*, idque vel quatenus eſt in legiſlatore; vel prout eſt in ſubdito. Secundò pro eo quod remanet per modum *habitus*; ſuum nempè ſemper conſervans vigorem ab eo tempore quo promulgata fuit, donec vel à Principe revocetur, vel contraria ac diuturna conſuetudine abrogetur; ratione cujus vulgatum illud Juriſperitorum, *lex ſemper loquitur*. Lex autem quatenus actus eſt in legiſlatore, plures actus ſpecie diſtinctos connotat, & involvit, tam ex parte intellectus, quàm ex parte voluntatis. *Primò* quidem includit intentionem boni communis procurandi. *Secundò* judicium ſpeculativum, quo judicatur media aliqua eſſe bono communi convenientia, vel diſconvenientia. *Tertiò* judicium practicum dictans hæc eſſe vitanda à ſubditis, hæc amplectenda. *Quartò* voluntatem

qua

qua legiſlator vult quædam fieri vel non fieri. *Quintò* ipſummet voluntatis actum, quo idem legiſlator vult obligare ſubditos ad ſuæ legis obſervantiam. *Sextò* denique actus imperii quo talem obſervationem præcipit.

Quatenus autem lex ſumitur pro actu qui eſt in ſubditis, includit, Primò actum intellectus judicantis ſibi neceſſarium, & congruum eſſe legem obſervare. Secundò actum voluntatis, quo liberè vult, & acceptat legis obſervantiam.

Hinc controverſia movetur apud Theologos, in quonam ex his omnibus actibus natura legis propriè conſiſtat: ſunt enim qui doceant cum S. Thoma legem eſſentialiter conſiſtere in ſolo actu intellectus. Cenſent aliqui cum Gerſone *lib.2. de poteſtate Eccleſiaſt. conſideratione* 13. Legis naturam in utroque actu intellectus, & voluntatis eſſe conſtituendam; communis eſt autem ſubtilis Doctoris diſcipulorum ſententia, illam in ſolo actu voluntatis præciſè reponendam eſſe. Quæ ſententia priùs quàm firmetur, ſit

CONCLUSIO PRIMA.

LEX *in genere rectè* deſcribitur *Regula perſeverans actionum humanarum, ingenita vel præſcripta, propter bonum commune, ab eo qui gerit curam communitatis, & in eam auctoritatem ſupremam obtinet, promulgata, obligans ad aliquid faciendum, aut omittendum*, declaratur.

Dicitur 1. *Regula*; quia lex formaliter, & per ſe indicat agenda, & omittenda, in quo genericè veluti convenit cum ſynderesi, & conſcientia; hæ namque ſunt etiam regulæ.

2. *Perſeverans*, ut lex diſtinguatur à ſimplici mandato, & præcepto, quod pro arbitrio, & voluntate præcipientis tollitur; lex enim cùm à prima rectitudine, & veritate, quæ Deus eſt, originem trahat, cùmque prima veritas, & rectitudo ex natura ſua ſit immutabilis; lex pariter aliquam immutabilitatem, & perpetuitatem involvere debet ratione ſui, licèt nonnumquam mutationi ſit obnoxia, vel ratione materiæ cui applicatur, vel ratione finis ob quem conditur: ſic leges cæremoniales, & judiciales veteris legis, per advenientem novam legem ceſſarunt, & revocatæ ſunt: priores quidem, quia cùm eſſent umbræ, & figuræ futurorum, adveniente veritate deſicrunt: poſteriores verò, quia cùm præſcriptæ eſſent populo adhuc ſervituti mancipato, ceſſare debuerunt ad præſentiam legis Evangelicæ, quæ *jugum ſuave eſt, & onus leve*: quippè cùm amore præſcripta, & promulgata fuerit, amoreque adimplenda ſit.

3. *Actionum humanarum*; etſi enim lege, & præcepto Angeli ligari poſſint, & ad aliquid faciendum aut omittendum aſtringi; de Angelicis tamen actionibus ſermonem hic non inſtituimus, ſicut nec de actionibus hominis naturalibus, & neceſſariis, quippe cùm illæ ad honeſtatem dirigi nequeant.

4. *Indita*, vel *præſcripta*, ut tam lex naturalis, quàm poſitiva, divina, Eccleſiaſtica, aut politica ſub hac definitione involvantur.

5. Additur *propter bonum commune*; cùm enim finis legis ſit reipublicæ fœlicitas, eam ad privatum commodum detorquere non licet. Hinc meritò dixit S. Iſidorus libr. 5. Etymolog. capite 5. *Erit lex honeſta.... nullo privato commodo, ſed pro communi civium utilitate conſcripta*: Deus, namque aut reſpublica alium in finem poteſtatem ſuperioribus non contulit, quàm ut leges ferendo commune bonum procurent. Hinc inter regem, & tyrannum id intereſt, quòd ille publicum, hic privatum commodum in adminiſtratione, & gubernatione quærat.

6. *Promulgata ab eo qui curam communitatis habet, auctoritatemque, & juriſdictionem in eam obtinet*: Qui enim alios ad parendum, & obediendum compellit, neceſſum eſt in eos ſupremam poteſtatem exerceat; quæ ſcilicet poteſtas in Legiſlatore ordinata eſt ad regimen communitatis, & diſtinguitur à poteſtate privata, & œconomica quæ reſidet in capite privatæ familiæ, v. g. in patre reſpectu filiorum, hero reſpectu famulorum, quibus poteſt dare præcepta domeſtica non Leges præſcribere. Oportet ergo ut illa poteſtas legiſlativa in communitatem aliquam protendatur. Opus eſt etiam ut ſit ſuprema: non enim in communitatem juriſdictio ſufficit ad Leges condendas, & præſcribendas: Hæc enim pro foro externo in plurimis reperitur limitata, v. g. in judicibus ordinariis, & ſuperioribus ſubalternis, quibus competit quidem politici regiminis auctoritas, non tamen legiſlativa poteſtas.

7. De-

Digitized by Google

7. Denique ſubditur *obligans ad aliquid, &c.* ut Lex diſtinguatur à monitionibus, exhortationibus, conſiliis, inſtructionibus, &c. quæ nullam obligationem inducunt, ſed tantùm directionem; Lex autem nedum dirigit; ſed & ad aliquid faciendum, aut omittendum obligat.

Hæ autem omnes aut ſaltem præcipuæ definitionis particulæ enucleatiùs infra examinabunturquo Legis natura clariùs appareat.

CONCLUSIO SECUNDA.

L*Ex formaliter eſt actus voluntatis præſupponens actum intellectus, quo Legiſlator judicat materiam legis convenientem eſſe ut ſub obligatione decernatur*. Hæc eſt Doctoris in 1. d. 44. n. 2. ubi ait; *Dico quòd Leges aliquæ generales rectæ de operabilibus dictantes præfixæ ſunt à voluntate divina, & non quidem ab intellectu divino, ut præcedit actum voluntatis divinæ*: Quibus Doctor apertè ſignificat divinam Legem non in actu divini intellectus; ſed divinæ voluntatis eſſe formaliter reponendam: Sed idem à ſimili dicendum eſt de Lege humana, Civili, & Eccleſiaſtica propter paritatem rationis: Ergo cenſet Doctor quamlibet Legem in actu voluntatis eſſe conſtituendam.

Probatur Primò, In eo actu formaliter ratio legis eſt conſtituenda quem Scriptura ſacra ad legem ſignificandam & exprimenda ſolitò uſurpat: at Scriptura ſacra Legem ordinariè ſignificat per actum voluntatis: Ergo in illo ratio Legis eſt reponenda. Major conſtat: Minor probatur ex illo Pſalmi 39. *In capite libri ſcriptum eſt de me ut facerem voluntatem tuam, Deus meus volui, & Legem tuam in medio cordis mei*. Et Pſ. 102. *Notas fecit vias ſuas Moyſi, filiis Iſrael voluntates ſuas*, ideſt, Leges, & præcepta ſua. Et 2. Machab. 1. *Det vobis cor omnibus, ut colatis eum, & faciatis ejus voluntatem*, ideſt, ejus Legem ſervetis, & impleatis.

Confirmatur ex eo quòd Leges civiles dicuntur eſſe Principum placita; nam *lib. 1. ff. de Conſtit. Princ.* dicitur: *Quod Principi placuit, Legis habet vigorem*. Hinc S. Auguſt. de Civit. Dei lib. 6. *Arbitraria*, inquit, *Principum pro Legibus erant*. Inſuper Ariſtoteles *in Rhetorica ad Alexandrum c. 1.* affirmat *Legem eſſe communem civitatis conſenſum*: Et Cicero *lib. 1. de Legibus* docet, *Legem ab electione dictam eſſe*: Sed placitum, conſenſu probatum, & quod ab electione procedit voluntatis actum importat: Ergo in voluntatis actu eſt reponenda.

Nec valet reponere cum Thomiſtis præfata teſtimonia inſinuare quidem Legem eſſe actum voluntatis; Non quidem elicitivè, ſed ſolùm connotativè, & præſuppoſitivè; ita quòd nulla ſit Lex quæ aliquem in legiſlatoris voluntate actum non ſupponat, vel connotet; in eo tamen voluntatis actu non ſit formaliter reponenda. Hæc, inquam, replica nulla prorſus apparet: Tùm quia ſimpliciter, & abſolutè præfata teſtimonia Legem voluntatis actum appellant, dum eam vel voluntatem, vel placitum, vel conſenſum, vel electionem nominant: Tùm quia magis voluntas præſupponit actum intellectus, quàm intellectus actum voluntatis, maximè in eis operationibus quæ non ſolùm interiùs formandæ, ſed etiam exteriùs promendæ ſunt per applicationem facultatum exteriorum, quod utique ad voluntatem, non ad intellectum ſpectat.

Probatur idipſum ratione Theologica, Ad eam facultatem ſpectat eſſentialiter ratio Legis, ad quam pertinet ordinare in finem; ad eam autem pertinet ordinare in finem, ad quam ipſe finis pertinet: Sed tantùm ad voluntatem finis aſſequendus pertinet: Ergo, &c. *Major conſtat*, Lex enim nihil aliud eſt, quàm manuductio quædam, qua creaturæ rationales in ſuum finem rectò veluti tramite deducuntur. *Minor etiam eſt evidens*; Siquidem objectum voluntatis eſt ipſe finis comparandus; finis enim, & bonum invicem convertuntur; bonum autem ad voluntatem ſpectat, ſicut verum ad intellectum. *Deinde*, Munus Legis, ejuſque propria ratio per quam ab aliis actionum humanarum regulis diſtinguitur, conſiſtit in decreto obligativo quo moveantur ſubditi ad rectè operandum, ſeu ad eliciendam operationem Legi conformem: Sed movere ad exercitium operationis, in ordine ad aliquem finem, ſpectat ad voluntatem; quia, ut mox dictum eſt, objectum voluntatis eſt finis qui eſt primum principium in agibilibus: Ergo lex ad voluntatem pertinet.

Denique, Ad hanc potentiam pertinet actus legis eſſentialiter ad quam pertinet eſſe regulam humanarum actionum: ſed voluntas eſt ipſa regula humanarum actionum: Ergo, &c. *Major eſt evidens*; Lex enim eſſentialiter eſt actuum humanorum regula,

Digitized by Google

la, & menſura quædam. *Minor etiam eſt evidens*: Siquidem divina voluntas eſt prima regula ad quam collineare debent omnes creaturarum rationalium actus, ut recti, & perfecti cenſeantur: juxtà illud Chriſti Domini oraculum Matthæi 5. *Eſtote ergo, & vos perfecti, ſicut Pater veſter cæleſtis perfectus eſt*: Voluntas autem Prælatorum, & Principum eſt ſecunda regula rectitudinis earumdem actionum, & quædam ejus divinæ voluntatis participatio: Ergo, &c. Quæ hanc adverſus aſſertionem proferunt Thomiſtæ, ſolùm probant ſecundam partem noſtræ Concluſionis.

Nempe quòd Lex præſupponat actum intellectus, quo Legiſlator judicat legis materiam communitati congruere, quaratione interdum lex in Scriptura ſacra nomine lucis exprimitur; ſic Pſalm. 4. *Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui*: Pſal. 18. *Præceptum Domini lucidum illuminans oculos*. Prov. 6. *Mandatum lucerna eſt, & Lex lux*, ſed lumen ac illuminatio ad intellectum pertinent; cùm illuminatio in ſpiritualibus, nihil aliud ſit, quàm veritatis manifeſtatio, juxtà illud ad Epheſ. 5. *Omne quod manifeſtatur lumen eſt*; adeoque lex actum intellectus importat ac præſupponit; quapropter S. Aug. *lib. de libero arbitrio c. 6.* Legem appellat *rationem ſummam cui ſemper obtemperandum eſt*. Ratio namque neceſſariò ad lationem legis deſideratur, ut ipſa juſta prudenſque ſit; adeòque etiam ſuo modo ſubditos dirigit per intimationem, & ſignificationem legis poſitæ; propria tamen legis directio, quæ fit per impoſitionem obligationis ad aliquid efficiendum, vel omittendum, in ſolum actum voluntatis eſt refundenda: Unde ipſa etiam voluntas quodammodo illuminat, & inſtruit; qua ratione S. Anſelmus *Lib. de voluntate Dei cap.* 4. ait, *Voluntatem Dei eſſe magiſtram humanæ voluntatis, quatenus nempe illa divina voluntas objectivè propoſita creaturis ratione utentibus, monſtrat eis quid ipſorum voluntas amplecti, quidve refugere debeat, non ſecus ac manus ſtatuæ in via demonſtrat quà eundum eſt*. Conſtat ergo quòd lex formaliter in actu voluntatis conſtituenda ſit; præſuppoſitivè tamen intellectus actum connotet.

QUÆSTIO SECUNDA.

Utrùm lex neceſſariò debeat eſſe ad bonum commune ordinata, & communitati præſcripta.

PRæſens quæſtio prioris eſt appendix, & explicatio; in qua videlicet definitionis legis particulæ quædam explicantur nitidiùs, & ampliori diſcuſſione ac declaratione probantur quatenus nempe legis conditiones, quæ ad propriam ipſius rationem ſpectant explanando, ipſius genuina differentia conſtitutiva faciliùs innoteſcat. Quocirca

Notandum primò: Certum eſſe legem neceſſariò ad aliquem, vel aliquos ferri ac dirigi debere; nam inquit S. Paulus ad Romanos 3. *Scimus quoniam quæcumque lex loquitur, iis qui in lege ſunt, loquitur*: Lex ergo quælibet eſſentialiter quandam habitudinem connotat ad eos quibus præſcribitur; ſubindeque ad explicandam ejus rationem, neceſſariò declarandus eſt terminus hujus habitudinis, & ordinationis. *Conſtat* inſuper legem quamlibet ad hominem tanquam ad ſuum connaturalem terminum dirigi debere; ſiquidem inferiores creaturæ legis propriè dictæ non ſunt capaces; utpote cùm ſint incapaces actuum moralium, qui per legem dirigi debent, & regulari. Licèt autem Angeli divinæ legis ſuſcipiendæ, & implendæ capaces exiſtant; de ipſis tamen ſermo non eſt impræſentiarum; maximè cùm hic explicandas leges ſuſcipiamus, quæ hominem ad finem ſuum naturalem aut ſupernaturalem ordinandum ſpectant. Unde ſolùm determinandum ſupereſt, an ſit de ratione legis ut pro aliqua multitudine præſcribatur, an verò ad unicam perſonam etiam dirigi poſſit.

Notandum ſecundò: Communitatem diſtingui poſſe duplicem: unam quidem ex natura, alteram ex inſtituto. Naturalis eſt ea qua homines invicem conveniunt in eadem rationali natura, quæ ad ſocietatem, & converſationem ordinatur; *Homo* namque, ait Ariſtoteles, *eſt animal ad ſocietatem natum, & aptum*: Poſterior verò eſt hominum conjunctio politica, vel myſtica in eadem congregatione, eodemque cœtu. Priorem communitatem reſpicit lex naturalis, quæ per lumen rationis unicuique homini proponitur; quia non fertur ad unumquemque homi-

mi-

Digitized by Google

minem in particulari, & in individuo, ut talis eſt v. g. Petrus aut Paulus, ſed in ſpecie, & quatenùs eſt homo. *Poſterior* communitas ſubdiſtingui poteſt duplex: una quidem *Eccleſiaſtica*, non humano, ſed divino jure inſtituta; eo quòd ab ipſo Deo ordinata ſit ſub aliquo capite ab ipſo deſignato, & cum aliqua unione ad finem ſupernaturalem. Hujuſmodi fuit olim Synagoga Judæorum, nunc verò præſtantior Eccleſia Catholica, quæ non pro uno, vel alio dumtaxat populo, ſed pro toto terrarum orbe ab ipſo Chriſto Domino inſtituta, certiſque legibus ac ſancitis ab eodem ordinata, ſub obedientia unius capitis ipſius Chriſti Domini vices gerentis. Ad ejuſmodi communitatem per ſe primò ſpectant leges divinæ poſitivæ; qualiter leges Veteris Teſtamenti ad Judæos inſtituendos erant præſcriptæ, & lex gratiæ Novi Teſtamenti lata eſt pro univerſa Eccleſia ad Dei cultum, rectamque fidelium inſtitutionem formandam. Ad eamdem pariter pertinent leges Canonicæ, quamvis non omnes pro univerſa Eccleſia conſtituantur, ſed juxta intentionem, vel poteſtatem illas ferentis. *Alia communitas eſt Politica*: ea nempe quæ eſt cœtus hominum humano jure invicem ſociatorum in ordine ad aliquem finem naturalem ſub aliquo capite copulatorum, qua ratione Ariſtoteles 3. *Politic. cap.* 10. dixit civitatem eſſe civium multitudinem habentium inter ſe morale vinculum ſub uno principali moderatore.

Quæ iterum diſtinguitur à Philoſophis moralibus, & juriſperitis in *perfectam*, & *imperfectam*. Perfecta communitas ea dicitur, quæ eſt capax politicæ gubernationis, quæve ſibi ſufficit in hoc ordine, qualiter Ariſtoteles *lib.* 1. *Politic. cap.* 1. aſſeruit civitatem eſſe communitatem perfectam, & à fortiori regnum, cujus ipſa civitas eſt pars, erit perfecta communitas. *Communitas imperfecta* dicitur illa, quæ non eſt ſibi ſufficiens, & in qua non congregantur ſingulæ perſonæ, ut membra principalia ad unum corpus politicum inſtituendum, qualis eſt domus, cui pater-familias præeſt: talia enim communitas per ſe loquendo non regitur propria poteſtate juriſdictionis, ſed dominativa; atque ita pro diverſitate dominii participat diverſum modum imperandi reſpectivè ad diverſos ſubjectos; aliud enim eſt jus, vel quaſi dominium patris familias in uxorem, aliud in filios, aliud in ſervos, & famulos; unde neque habet perfectam unitatem, ſeu uniformem poteſtatem, neque etiam participat propriè politicum regimen: & ideò imperfecta communitas dicitur.

Notandum tertiò: Certum pariter eſſe, Principes poſſe leges, & edita ſtatuere de tributis ac vectigalibus ſibi à ſubditis juſtè perſolvendis; quod utique juſtum eſſe ipſemet Rex regum oraculo ſuo comprobat Matthæi 22. dicens: *Reddite, quæ ſunt Cæſaris, Cæſari*. Juſtæ ſunt, inquam, illæ leges; quia etſi proximè reſpiciant utilitatem ac commodum Principis cui tributa penduntur, remotè tamen ſpectant ad bonum commune; quia quò magis Princeps abundat, eo faciliùs reipublicæ hoſtes repellere poteſt, & ſublevare ſubditos, ne urgente bello aut aliqua gravi neceſſitate, & clade inſtante, inſolitis ſubſidiis divexentur. Unde Chriſtophorus Marcellus oratione quam habuit ſeſſ. 4. Concilii Lateranenſis ſub Julio ſecundo appoſitè dixit. *Si nullæ ſint opes Principi, civitatem tutari non poteſt, nec bellum indicere, nec ſervare pacem, nec ſeipſum intra mœnia cuſtodire*. Inde vectigalia, fiſci, æraria, ſolutiones, cenſus, penſiones, tributa, ſunt, ut decet, à Principe inſtituenda; quoniam hæc non in ſolius Principis bonum, ſed in Reipublicæ utilitatem, & commodum refunduntur. An autem juſtæ ſint leges quarum utilitas, & fructus ad ſolius Principis commodum redundant, hic determinandum eſt. His prælibatis tria hic occurrunt determinanda. *Primum*, an lex ita neceſſariò debeat præſcribi alicui communitati, ut ad particulares dirigi nequeat. *Secundum*, an per ſe ad bonum communitatis ordinetur. *Tertium*, an Princeps juſtè poſſit leges ferre quæ in privatum dumtaxat illius bonum cedant.

CONCLUSIO PRIMA.

De ratione eſſentiali legis eſt, ut pro aliqua tota communitate præſcribatur. Patet hujus Concluſionis veritas ex eo maximè quòd in hoc lex à præcepto diſtinguatur, quòd præceptum uni, lex omnibus præſcribitur; quatenus illud ad privatam directionem, & ordinationem partis, hæc ad publicam gubernationem, & reipublicæ moderationem ac adminiſtrationem ſpectat.

Probatur inſuper; primo quidem inductione quadam; nam lex æterna, & naturalis non uni ſoli homini convenit; ſed in omnium cordibus exaratur: *Item* lex divina tàm ve-

vetus, quàm nova, communitatibus præſcriptæ ſunt, illa quidem Judaico populo, hæc Eccleſiæ univerſali ac per totum terrarum orbem propagatæ. Idipſum conſtat de jure civili; ſiquidem *lib.* 1. *ff. de legibus* dicitur: *lex eſt commune præceptum*; & *l. jura* eodem titulo, *Jura non in ſingulas perſonas, ſed generaliter conſtituuntur*. Idem conſtat de legibus Canonicis; nam Canones, & decreta à Patribus edita, dicuntur eſſe leges publicæ. Hinc Gregorius IX. in proœmio decret. Ait, *Ideo lex proditur, ut appetitus noxius ſub juris regula limitetur, per quam genus humanum, ut honeſtè vivat, informetur*. Quapropter 1. *ff. de legibus*, definitio legis traditur in hunc modum *Lex eſt commune præceptum virorum prudentium conſultum, delictorum quæ ſponte, vel ignorantia contrahuntur correctio, communis reipublicæ ſponſio*.

Probatur ſecundò: Tum ex eo quòd lex eſt principalis actus prudentiæ Politicæ, vel Regalis, quæ per ſe primò reſpicit bonum totius reipublicæ aut communitatis cui præſcribitur; adeòque non ad unam dumtaxat perſonam, ſed ad totam communitatem ordinatur; Tum quia, ut conſtabit infra, de ratione legis eſt, quòd ſit perpetua: ſed nulla perſona particularis pro hoc mortali ſtatu, pro quo maximè lex præſcribitur, poteſt eſſe perpetua: Ergo ipſi lex formaliter ſumpta præſcribi non poteſt, ſed communitati; quæ eatenus cenſetur eſſe perpetua, quatenus per continuam ſucceſſionem perſeverat.

Objicies 1. In jure Canonico lex diſtinguitur in *privatam*, & *publicam*; & hanc quidem Canones cap. *licet* de regularibus, & cap. *duæ ſunt*, volunt præſcribi communitati, illam verò privatæ perſonæ. Idem pariter traditur in jure Civili; nam inſtitut. *De jure naturali, gentium, & Civili*, dividunt leges principis in generales, quæ omnes obligant & perſonales, *quæ non ad exemplum trahuntur quoniam non hoc princeps vult*: Ergo de ratione legis non eſt, quòd feratur pro tota communitate.

Reſpondeo: Per legem privatam in illis Canonibus intelligi votum conceptum ex ſpeciali inſpiratione Spiritus ſancti, aut ipſammet divinam inſpirationem, quæ lex impropriè, & metaphoricè nominatur; eo quòd ſcribatur in corde, & ad id quod voto promiſſum eſt implendum, impellat, & obliget per modum legis. Ad textum verò *Inſtitutorum*, dico per legem perſonalem intelligi eam quæ fertur in favorem, aut in pœnam alicujus perſonæ, & illius ſucceſſorum, vel cujus executio ad illam perſonam ſpectat: ſed inde concludere non licet legem non præſcribi communitati reſpectivè, id eſt, pro illis, ut membris communitatis, & in commune bonum ſaltem mediatè; quatenus nempe expedit communi bono merita alicujus reipublicæ membri privilegiis donari, ut alii inde ſtimulentur, & accendantur ad promovendum ipſius reipublicæ bonum per egregia facinora, & opera ſtudioſa.

Objicies ſecundò: Lex eſt regula moralium operationum hominis: at non tantùm communitas hominum; verùm etiam ſinguli homines hac regula indigent, ut ad præſcriptum ſibi finem dirigantur: Ergo lex per ſe non dicit reſpectum ad ſolam communitatem humanam, ſed etiam ad ſingulos homines ſingillatim, & in individuo ſpectatos.

Confirmatur: Lex maximè dirigitur ad perſonam, per quam debet impleri: Ergo potiùs dirigitur ad perſonam veram, quàm ad fictitiam; fictio namque ſemper ſupponit veritatem quam imitatur: at communitas eſt perſona ficta; unuſquiſque autem particularis homo cenſetur eſſe perſona vera: Ergo potiori ratione lex dirigitur ad ſingulos homines, quàm ad totam communitatem.

Reſpondeo: Legem non dici communem præcisè, quia ſoli præſcribitur communitati, ut communitas eſt, & quoddam corpus myſticum abſtractivè conſideratum; ſed quia generaliter proponi debet ſervanda ab omnibus membris illius myſtici corporis cui præfigitur tanquam regula operandi rectè. Qua ratione patet etiam reſponſio ad confirmationem; lex enim generaliter proponitur, ut ad omnes, & ſingulos pertinere poſſit juxta exigentiam temporis; quo pacto verum eſt illam dirigi magis ad perſonas veras quàm ad fictas. Uno verbo, lex ſecundùm præſcriptum, & deſignationem, immediatè ad totam communitatem ſpectat: at ſecundùm executionem directè fertur in ſingula ejuſdem communitatis membra; ſicque magis dirigitur ad ſingulares perſonas quàm ad ipſam communitatem.

Objicies tertiò: Quando lex fertur pro communitate, vel ſolùm obligat communitatem ut ſic, vel etiam comprehendit ſingula ejuſdem communitatis membra: ſi primum, tunc communitas ſe gerit ut particularis per-

perſona, ſubindeque lex poterit dirigi ad unicam dumtaxat perſonam: ſi ſecundum, meritò etiam inde concluditur legem pro uno tantùm ferri poſſe; ſi nempe ita illi expediat.

Reſpondeo: Legem ordinariè ferri ad communitatem non collectivè, ſed diſtributivè: ea ſcilicet ratione, ut ab omnibus, & ſingulis de communitate ſervetur, cum diſtributione accommoda juxtà legis conditionem. Poteſt nihilominus aliquando lex ferri in ipſam communitatem, ut communitas eſt: præcipiendo videlicet, aut prohibendo aliquem actum, qui ab illa ſola, ut communitas eſt, exerceri debeat, non verò à ſingulis ejus membris ſeorſim ſpectatis, ut conſtat de ſtatutis, & præfixis legibus quibus interdùm Congregationum, Univerſitatum, Capitulorum, Collegiorum ſuperiores ac prçfecti tenentur aliqua prçſtare circa publicam, & communem adminiſtrationem talis corporis ſuç directioni commiſſi.

Objicies quartò: Præceptum aliquod non videtur eſſe à lege diſtinctum: ſed præceptum uni dumtaxat perſonæ præſcribi poteſt: Ergo & lex. Minor conſtat, Major verò probatur; poteſt enim aliquod præceptum præſcribi propter commune bonum, & ex poteſtate regendi rempublicam, & ſingula ejus membra ad debitum finem ordinandi: at in eis maximè viget ratio legis: Ergo, &c.

Nego majorem, præceptum enim, & lex diſtinguuntur invicem, etſi fortè non phyſicè, & quoad ſpecies naturales actuum; ſaltem diſtinguuntur moraliter; quia nempe lex alias habet conditiones quàm præceptum; licèt enim omnis lex ſit prçceptum, non tamen omne præceptum eſt lex, ſed oportet ut ſpeciales conditiones habeat quibus à præcepto diſtinguatur. *Primò*, namque præceptum, licèt præſcribi poſſit toti communitati, id tamen neceſſariò non exigit, ſed poteſt imponi perſonæ particulari: lex verò ſemper communitatem perſonarum neceſſariò reſpicit, ut probatum eſt. *Secundò*, præceptum expirat morte, vel amotione imponentis, etiamſi abſolutè, & ſine ulla temporis limitatione præſcribatur; lex autem non ceſſat per mortem legiſlatoris; cùm ex natura ſua poſtulet eſſe perpetua. *Tertiò*, præceptum poteſt imponi à quocumque ſuperiore; lex autem ferri nequit, niſi ab eo qui vel à Deo, vel à republica ſupremam ac legiſlativam poteſtatem obtinet; ſubindeque longè diverſa eſt præcepti, & legis ratio.

CONCLUSIO SECUNDA.

AD Legis naturam ſpectat, quòd propter bonum commune præſcribatur.

Probatur primò ex diſtinctione 4. *c. erit autem lex*, ubi legimus quòd lex nullo privato commodo, ſed pro communi civium utilitate debet eſſe conſcripta. Quod utique deſumitur ex ſancto Iſidoro *lib.* 5. *Etymolog.* idque conforme eſt ſancito duodecim tabularum. *Salus populi ſuprema lex eſt.* Confirmatur ex S. Baſilio *Homil.* 141. in principium Proverb. non longè ab initio, ubi dixit. *Si regnum eſt legitima poteſtas palam eſt quòd præcepta vitæ à Rege edita qui ſanè verè hac appellatione dignus eſt multum momenti, ac penſi habent, ut potè, quod in comune omnibus utile eſt, reſpicientia, & non ad propriæ utilitatis ſcopum ordinata.* Ibidemque addit, *in hoc tyrannum à rege differre, quòd ille ſua ipſius quomodocumque reſpicit ac tuetur: hic ſubditis conſulere tantùm quærit.*

Confirmatur inſuper ex conſenſu omnium prophanorum, maximè verò Platonis *dialog.* 1. *de legibus*, ubi ait, *Legiſlatores communis pacis gratia leges condere debere*. Item Ariſtotelis 4. Politic. cap. 1. *Leges*, inquit, *ad communem populi ſalutem ſunt accommodandæ*. Similiter Ciceronis, qui *Lib.* 1. *de legibus* ait, *Conſtat leges pro ſalute reipublicæ tuendæ eſſe inſtituendas.*

Suffragatur pariter ratio. *Primò* quidem, quia publica poteſtas de ſe in bonum publicum eſt ordinata: lex autem omnis emanare debet à publica poteſtate: debet ergo in bonum publicum ordinari. *Deinde*. Lex omnis, aut eſt à Deo legiſlatore, vel ab homine: ſi à Deo, ordinatur in bonum commune; quia vel eſt à Deo ut authore naturç, vel ab eodem ut authore gratiæ: at utroque modo in bonum commune ordinatur, nimirùm ad beatitudinem æternam in qua homines ultimo ſuo fine potiuntur. Si ab homine, etiam in bonum commune dirigitur: nam reges, & principes non ſunt domini, ſed adminiſtri regni illius, juxtà illud Sapientiæ 6. *Cùm eſſetis miniſtri regni ejus, non rectè judicaſtis.* Et ex illo Apoſtoli ad Romanos 13. *Miniſtri enim Dei ſunt in hoc ipſum ſervientes:* Ergo non habent poteſtatem legum condendarum niſi in bonum commune: ſiqui-

ſiquidem omnis poteſtas, quam in ſubditos exercent, eſt, vel à Deo, vel à populo: ſi à Deo, conſtat eam conferri propter bonum commune, quod Deus præcipuè intendit: ſi à populo, idem patet; nam ſicut illam conferunt omnes, ita eo fine, & animo conferunt, ut ad publicum ipſorum bonum exerceatur, non verò ad privatum dumtaxat ipſius Principis commodum: unde in Concilio Toletano 8. capite 10. Præcipitur, *ut qui eligitur in regem, juret non proſpicere proprii jura commodi, ſed proſpicere patriæ gentique ſuæ*.

Denique: Hæc veritas inductione patet; nam lex naturalis de ſe tendit ad bonum commune totius naturæ humanæ: leges divinæ poſitivæ ordinantur ad Dei gloriam, & hominum utilitatem juxtà illud Iſaiæ 51. *Lex à me exiet, & judicium meum in lucem populorum requieſcet*. Leges quoque humanæ tam civiles quàm Eccleſiaſticæ, ordinantur ad bonum commune; alioquin veræ leges non eſſent cenſendæ; nam poteſtas ferendi leges non eſt hominibus conceſſa, ſive à Deo, ſive à republica, ut ea utantur pro libito, & abſque ratione; nam ipſa etiam ampliſſima Apoſtolis conceſſa poteſtas data erat *in ædificationem, & non in deſtructionem*, ut docet S. Paulus 2. *Corinth.* 10. Quapropter Legiſlatores ea poteſtate debent uti ad finem legis aſſequendum; nempe reipublicæ bonum, & publicam fœlicitatem.

Objicies primò: Multæ ſunt leges quæ ad privatum bonum dumtaxat ordinantur, qualis eſt lex naturalis de tuenda propria vita, etiam cum aliorum vitæ diſpendio: talis pariter lex de eleemoſyna pauperibus eroganda, quæ ſolam illorum particularem utilitatem reſpicit: talis lex de correptione fraterna, quæ particularis hominis emendationem reſpicit: tales denique leges Eccleſiaſticæ de percipiendis Sacramentis putà annua confeſſione facienda, & ſacra Synaxi in Paſchate ſuſcipienda.

Confirmatur, Etſi nulla prorſus eſſet reſpublica, unuſque dumtaxat homo exiſteret, non minùs in eo vigeret lex naturæ, dum enim primus Parens ſolus erat, non degebat abſque lege, ſiquidem naturalis lex in eo vim obtinebat: talis autem lex tunc non potuit ordinari in bonum commune, quia tunc nulla erat hominum ſocietas, nullaque reſpublica: Ergo, &c.

Reſpondeo conceſſo antecedente, negando conſequentiam: aliud namque eſt loqui de materia proxima circa quam lex verſatur, aliud de motivo formali propter quod circà talem materiam occupatur; Fateor equidem quòd materia proxima circa quam præfatæ leges in objectione immediatè verſantur, ſit bonum particulare; tamen non occupantur circa illud niſi propter motivum boni communis quod per ſe primò lex reſpicit: intereſt enim reipublicæ vitam civis cujuſlibet conſervare; alioqui ipſa reſpublica extingueretur, utpote quæ nonniſi ex privatis coaleſcit: intereſt pariter ne cives egeant, aliàs eſſent in periculo vitæ quæ ad bonum reipublicæ ſpectat. Unde licèt lex de eleemoſyna facienda reſpiciat bonum privatum particularis perſonæ, ut materiam proximam; tamen id totum ordinat in bonum commune, ad quod pertinet reipublicæ membra alere, ne peſtes aut furta in ea graſſentur.

Idem dicendum de correctione fraterna, quæ ea ſolùm ratione ſpectat emendationem vitæ particularis hominis, ut vitia à republica eliminentur; illa namque ſocietas diu ſtare nequit, in qua vitium laudatur aut diſſimulatur, nec eliminatur. *Idem quoque* dicendum de legibus ſacramentorum, quæ licet ad bonum particulare, nempe ad ſalutem æternam cujuſvis fidelis ſpectent; tamen per ſe primò ordinantur ad bonum commune, nempe ad cultum Dei, qui eſt omnium hominum finis ultimus, & bonum commune totius naturæ humanæ, in quo omnes homines communicant.

Ad confirmationem dico, quòd etſi nulla eſſet actu reſpublica, non minùs poſſibilis eſſet aliqua hominum ſocietas; & cùm homo ſit animal ſociabile, lex naturalis ita ipſum reſpicit quatenus privatum, ut etiam eum reſpiciat quatenus eſt aptus natus ad ſocietatem, & communitatem; adeòque illa lex licèt immediatè ad particularem hominem ſpectet, tamquam ſubjectum in quo reſideat; tamen eo fine ipſi ineſt, ut eum ordinet ad rectè inſtituendam ſocietatem cum aliis qui vel exiſtunt, vel poſſunt exiſtere. Hinc Adamus ita erat cum lege ſolus, ut tamen natura ſua ſocium appeteret.

Objicies ſecundò: Si lex omnis eſſentialiter poſtularet ordinari ad bonum commune, ſequeretur quòd ceſſante communi bono, & publica utilitate, ceſſaret pariter legis vigor, & obligatio; quia, ceſſante motivo legis, lex quoque ipſa deſinit: at falſum eſt conſequens; licèt enim v.g. certo cognoſcat

ali-

Digitized by Google

aliquis quòd Eccleſia nullum patiatur detrimentum ex eo quòd Petrus moram contrahat converſetur cum publicè excommunicatis, tamen ex communi ſententia non debet cum ipſis commorari: Ergo leges non ſemper ordinantur in bonum commune.

Diſtinguo ſequelam: Deberet ceſſare legis vigor, & obligatio, ſi publica authoritate vel aliquo æquivalenti declararetur motivum legis ceſſare, Concedo; ſecùs, Nego; ſicut enim publica authoritate declaratur quòd lex obligat; ita pariter neceſſum eſt interveniat aliquid publicum, quod inſinuet motivum legis ceſſare; puta vel judicium Principis, vel totius communitatis, vel ſapientum penes quos communitatis judicium depoſitum eſſe conjici poteſt: nam motivum legis ut omninò eſſe deſinat, non ſufficit ut ceſſet reſpectu alicujus particularis, vel aliquorum de communitate; ſed ceſſare debet reſpectu majoris ſaltem partis communitatis; alioqui particulares, quos non reſpicit motivum iſtud, non deſinunt lege teneri v. g. motivum cur Concilium Tridentinum declaraverit impoſterum matrimonia clandeſtina fore invalida, fuit ut occurratur variis fraudibus, & malis quæ in ejuſmodi genere matrimoniorum contingere ſolent. Unde licèt aliquis bona fide, & abſque dolo matrimonium clandeſtinum contraxerit, ex quo nulla ſuboriantur incommoda, & mala propter quæ prohibita ſunt matrimonia clandeſtinè inita, propterea non deſinit tale contractum matrimonium eſſe invalidum; nam licèt ratio, & motivum legis ceſſet in hoc caſu particulari non propterea ceſſat in communi cui particulare bonum cedere debet.

Dices tertiò: Leges & edicta Principum quibus præſcribunt, & exigunt tributa, verè ſunt leges: at illæ nullatenus reſpiciunt bonum commune ſubditorum, ſed ſolùm privatam regis utilitatem: Ergo non eſt de ratione legis quòd ad bonum commune ordinetur.

Diſtinguo Minorem: Leges illæ pendendorum tributorum reſpiciunt privatam regis utilitatem ut materiam proximam, Concedo; ut unicam, Nego; ordinantur ſiquidem ad ipſius reipublicæ fælicitatem, & ſecuritatem, ut nimirum Rex per vectigalia poſſit, & comparare milites quibus reſpublica adverſus hoſtes protegatur, & in omnibus ipſius reipublicæ communi bono providere.

Petes, utrùm Legiſlator non intendens bonum commune reipublicæ, ſed in eam odio ductus leges ferat, quæ tamen de ſe in bonum commune tendant: utrùm, inquam, leges illæ veræ, & legitimæ ſint appellandæ?

Affirmo, quia illa prava intentio legiſlatoris eſt merè perſonalis, nec redundat in actum quatenus ad utilitatem communem ſpectat; ſicut enim prava judicis intentio non refert ad valorem ſententiæ, dummodo illa non ſit contra æquitatem; & ſicut prava intentio miniſtri non officit Sacramento, modò non ſit contra ejus ſubſtantiam, puta ſi conferendo Sacramentum reverà quidem intendat facere quod intendit Eccleſia, ſed pravum aliquem ſibi finem proponat, nempe vel lucrum, vel aliquid aliud pravum; ita in præſenti bonum commune in ipſa lege ſpectandum eſt, non vero in ipſa intentione legiſlatoris. Quam utique ſententiam apertè tradit S. Auguſtinus *lib. 5. de arbitr.* ſcribens, *Lex quæ tuendi populi cauſa lata eſt, nullius libidinis argui poteſt; ſiquidem ille qui tulit, ſi Dei juſſu tulit, ideſt, quod præcepit æterna juſtitia, expers omnis libidinis id agere potuit. Si autem ille cum aliqua libidine hoc ſtatuit, non ex eo fit, ut ei legi cum libidine obtemperare neceſſe ſit, & quia bona lex, & à bono ferri poteſt*. Cujus etiam alteram rationem indicat infra ſcribens, quòd licèt ille cum libidine legem tuletit, tamen *poteſt illi legi ſine libidine obtemperari*. Quare licèt legiſlator peccet defectu bonæ intentionis, quam erga bonum publicum habere debet; quia tamen iſta conſtitutio de ſe ordinatur in bonum commune, ſufficit ut cenſeatur habere conditionem hanc deſideratam ad veram, & proptiè dictam legem.

Petes ſecundò quando-nam lex cenſeri poſſit in bonum commune rectè ordinari.

Reſpondeo tunc cenſeri quamlibet legem ſic rectè juſtèque ordinari. *Primò* quando vel mediatè vel immediatè Dei gloriam reſpicit, & ad finem ultimum ſupernaturalem conducit. Hinc Leges omnes civiles iniquæ ſunt, nec rationem legis, vigorem, ac dignitatem obtinent, ſi Dei, vel Eccleſiæ ordinationi repugnent: Unde Can. *Non licet*, diſt. 10. ita ſtatuitur, *Non licet Imperatori, vel cuiquam pietatem cuſtodienti aliquid contra divina mandata præſumere, nec quidquam quod Evangelicis, vel Propheticis, aut Apoſtolicis regulis obviet, agere*. Et Can. *Suſcepiſti ne*, decernitur quòd *Conſtitutiones Principum* Ec-

Eccleſiaſticis legibus poſtponendæ ſunt: ubi autem Evangelicis atque Canonicis decretis non obviaverint, omni reverentia dignæ habeantur. Hinc Simmachus Papa epiſt.7. quæ eſt ad Anaſtaſium Imperatorem ita ſcribit: *Nos quidem poteſtates humanas ſuo loco ſuſcipimus, donec contra Deum ſuas erigant voluntates: Cæterùm ſi omnis poteſtas à Deo eſt, magis ergo quæ rebus eſt præſtita divinis. Defer Deo in nobis, & nos deferemus Deo in te: Cæterùm ſi tu Deo non deferas, non potes ejus uti privilegio cujus jura contemnis*. Et S. Auguſtinus lib.19. de Civit. Dei cap. 21. *Quæ juſtitia eſt hominis*, inquit, *quæ ipſum hominem vero Deo tollit? at omnis Lex juſta eſſe debet*.

Secundò, Lex cenſetur in bonum commune ordinata, dum reſpiciens civitatem, v.g. quæ eſt pars regni, magis reſpicit bonum regni, quàm bonum civitatis: Secùs verò ſi contrarium accidat; bonum enim partis poſtponendum eſt bono totius.

Tertiò, Ut Lex ſit in bonum commune, non requiritur ut in bonum omnium aliorum regnorum cedat, ſed poteſt cenſeri in bonum commune ordinari ſi regno cui præſcribitur ſit utilis: cùm enim plura regna non ſint ſibi invicem ſubordinata, neque unum ſit pars alterius, ſicut civitas eſt pars regni, non eſt neceſſe quòd ubi Lex uni regno eſt utilis, aliis etiam regnis proficere debeat: Nihilominùs quantum fieri poteſt, providere debet Princeps ne legem ſuis ſubditis utilem ferendo, vicinis obſit, ubi utrorumque utilitas procurari poteſt. Si tamen non poſſit Princeps bono ſui regni proſpicere abſque aliquo vicinorum incommodo, non minùs legitimè poteſt ferre legem quæ cedat in bonum commune ſui regni, eſto futura ſit in vicinorum perniciem; quia ante omnia debet regni ſui communi bono invigilare.

CONCLUSIO TERTIA.

N*On poſſet Princeps juſtè Leges ferre quibus bona particularia ſubditorum ita in proprium ipſius commodum cedant, ut nullatenus etiam remotè ad bonum commune ſubditorum ordinentur*. Quod utique probatur primò ex Script. Deuteron. 17. ubi præſcribitur forma regni, & juris dicendi in hunc modum. *Cùm fuerit conſtitutus (Rex) non multiplicabit ſibi equos, nec reducet populum in Ægyptum, equitatus numero ſublevatus ..... non habebit uxores plurimas, quæ alliciant animam ejus, neque argenti, & auri immenſa pondera. Poſtquam autem ſederit in ſolio regni ſui, deſcribet ſibi Deuteronomium legis hujus in volumine, accipiens exemplar à Sacerdotibus leviticæ tribus, & habebit ſecum, legetque illud omnibus diebus vitæ ſuæ, ut diſcat timere Dominum Deum ſuum, nec elevetur cor ejus in ſuperbiam ſuper fratres ſuos, neque declinet in partem dexteram, vel ſiniſtram, ut longo tempore regnet ipſe, & filii ejus ſuper Iſrael*. Quo divino edicto regibus præſcribitur ſervanda in Deum pietas, in Religionem zelus, in ſubditos prudens ac clemens adminiſtratio, & in ſeipſis ordinata moderatio.

Hinc 3. *Regum* cap.21. ſeverè animadvertit Deus in Achab, & Jezabel eo quòd vineam Naboth Jezraelitæ per vim occupaverint; Et Ezechielis 34. graviter arguuntur Paſtores, quo nomine omnes ſuperiores deſignantur, quòd paſcant ſemetipſos *Væ*, inquit, *Paſtoribus Iſrael qui paſcebant ſemetipſos: Nonne greges à Paſtoribus paſcuntur? Lac comedebatis, lanis operiebamini, & quod craſſum erat occidebatis: gregem autem meum non paſcebatis. Quod infirmum fuit non conſolidaſtis, & quod ægrotum non ſanaſtis, quod confractum eſt non alligaſtis, & quod abjectum eſt non reduxiſtis, & quod perierat non quæſiviſtis: ſed cum auſteritate imperabatis eis, & cum potentia*, Similem reprehenſionem habet adversùs Principes cap. 22. Hinc cap.46. ſtatuit Deus: *Non accipiet Princeps de hæreditate populi per violentiam, & de poſſeſſione eorum: ſed de poſſeſſione ſua hæreditatem dabit filiis ſuis*.

Probatur eadem veritas ex Concilio Toletano VIII. cap. 1. in quo habetur Reges Gothorum Chriſtianos dum principatum inſtituebant, & induebant, tales debuiſſe exiſtere, quales his verbis deſcribuntur: „Erunt Catholicæ fidei aſſertores, erunt „actibus, judiciis, & vita modeſti, erunt „in proviſionibus rerum parci, potiùs quàm „extenti, ut nulla vi aut factione ſcripturarum, vel definitionum qualiumcumque contractus à ſubditis, vel exigant, „vel exigendos intendant: erunt non proſpectantes proprii jura commodi, ſed „conſulentes patriæ atque genti. „

Simile quid ſtatutum fuit in Concilio Pariſienſi coacto circa annum Chriſti 829. ſub Ludovico, & Lothario Imperatoribus; ubi inter ea quæ ad juſtitiam Regis pertine-

re agnoſcuntur, ptimum locum habet iſtud, *Neminem injuſtè per potentiam opprimere*: at quando bona ſubditorum in bonum ſuum privatum, & nullo modo in publicum Princeps convertit, ille per potentiam ſubditos opprimit: Ergo, &c.

Hanc veritatem diſertè explicat S. Bernardus lib.3. de Conſiderat. ad Eugenium ſummum Pontificem cap.3. ubi ait; *Praees*, *& ſingulariter: ad quid? eges, tibi dico, conſideratione: Numquid ut de ſubditis creſcas? Nequaquam, ſed ut ipſi de te. Principem te conſtituerunt, ſed ſibi, non tibi. Alioqui quo pacto te reputas ſuperiorem his à quibus beneficium mendicas? Audi Dominum: Qui poteſtatem habent ſuper eos benefici vocantur. At iſtud de his qui foris ſunt. Quid ad nos? Tu id mendaciter diceris, ſi non tam beneficus eſſes, quàm beneficis præeſſe intendas. Parvi, dejectique animi eſt, de ſubditis non profectum quærere ſubditorum, ſed quæſtum proprium ... Non mediocris gloriæ vox illa identidem ipſius*: Non requiro datum ſed fructum. Et infrà cap. 4. ſubdit, *Quid tam indignum tibi, quàm ut totum tenens, non ſis contentus toto, niſi minutias quaſdam atque exiguas portiones ipſius tibi creditæ univerſitatis, tanquam non ſint tuæ, ſatagas neſcio quomodo adhuc facere tuas? Ubi etiam meminiſſe te volo parabolæ Nathan de homine qui multas oves habens, unam quæ erat pauperis concupivit. Huc quoque veniat factum, imò facinus regis Achab, qui rerum ſummam tenebat, & unam vineam affectavit: Avertat Deus à te quod ille audivit*: occidiſti & poſſediſti.

Firmatur pariter hæc veritas triplici ratione, quam ſubminiſtrat auctor libri de regimine Principum lib.3. cap.11. *Primò* namque verus Princeps Deum debet imitari, cujus virtute imperat: atqui Deus ita regit homines propter ipſorum ſalutem, ut inde ſibi nihil acquirat: Ergo Princeps bonum commune quærere debet, non verò ſuum privatum. *Secundò*, Principis non eſt reſpublica, ſed Princeps eſt reipublicæ, juxta illud Senecæ lib.2. de Clementia. *Scias nec Rempublicam tuam eſſe, ſed te Reipublicę*. At qui eſt reipublicę totus deditus, illius dumtaxat, & non alterius bonum procurare tenetur: Ergo, &c. *Tertiò* denique; Quemadmodum Epiſcopus, ut talis, procurare tenetur, quantum poteſt, ſalutem animarum, & ſe totum dare in bonum æternum eis comparandum; unde vulgatum illud, *Quòd Chriſtiani ſumus propter nos; quòd Presbyteri, & Epiſcopi, propter vos*: Sic Princeps pari ratione invigilare debet in bono temporali ſuis ſubditis comparando. Unde ſicut culpandus eſſet Epiſcopus, qui ſpreta vel neglecta paſtorali ſollicitudine, totum ſeſe in ſeceſſu contemplationi daret, licet privatæ ſaluti ea ratione ſtudere ſibi proponeret; ita, & qui in propriam utilitatem intenderet Princeps, nec procurando ac ſtabiliendo bono communi incumberet, maximè videretur eſſe culpandus.

Dices primò, Populo Judaico Regem poſtulanti 1. *Regum cap*.8. Samuel vice Dei reſpondit, *Hoc erit jus Regis qui imperaturus eſt vobis: filios veſtros tollet, & ponet in curribus ſuis, facietque ſibi equites, & præcurſores quadrigarum ſuarum, & conſtituet ſibi Tribunos, & Centuriones, &c. Agros quoque veſtros, & vineas, & oliveta optima tollet, & dabit ſervis ſuis, &c.* Ergo Princeps jus habet in privatum commodum bona ſubditorum per leges, & edicta convertendi.

Nego conſequentiam, Jus enim ibi editum, non eſt jus Regium legitimum, ſed tyrannicum, atque hominum violentia, & perverſorum Principum inſolentia introductum, ut apparet ex ipſo contextu: Siquidem refertur quòd populus Regem à Samuele petendo, *Diſplicuit ſermo in oculis Samuelis*: Cùmque hac de re Deum conſuluiſſet, indignatus Dominus reſpondit ad Samuelem, *Non te abjecerunt ſed me, ne regnem ſuper eos, &c.* Quapropter hauddubium eſt, quòd Deus in pœnam perduellis illius populi, illi loco Regis quem expoſtulabat, tyrannum ejuſque violentum regimen expoſuèrit ut explicat Clemens Alexandrinus lib.3. Pedagogi cap.4. *Petenti Regem populo*, inquit, *non humanum pollicetur Dominum, ſed quemdam inſolentem ſe eis daturum minatur tyrannum*. Et S. Gregorius Magnus ad præfata verba: *Cùm*, inquit, *jus Regis prædicitur, nimirum in unius carnalis præpoſiti converſatione, oſtenditur quid carnales cæteri ex tyrannide facturi ſunt non quod electi debeant imitari*. Nam in eadem Regum hiſtoria legitur, quòd dum Rex Achab Naboth vineam abſtulit, iram Dei omnipotentis incurrit: Hic verò cùm jus Regis prædicitur, agri, vineæ, & optima oliveta tollenda eſſe memorantur. Cùm ergo hìc prædicitur, quòd commiſſum illic unicum eſt, oſtenditur quòd divino judicio non jubetur.

Objicies ſecundò, illud Chriſti Lucæ 22. *Reges Gentium dominantur eorum, & qui poteſta-*

Digitized by Google

teſtatem habent ſuper eos benefici vocantur: quibus verbis diſcrimen videtur ſtatuere inter poteſtatem regiam, & eam quam erat ipſe inſtituturus, ut poteſtati civili tribuat hanc authoritatem quòd dominentur ſubditis, eorumque ſint reverà Domini: at Dominus poteſt ſervorum bona in proprium commodum convertere: Ergo potiori jure poſſunt Principes leges, & edicta ſancire, quibus particularia ſubditorum bona in proprios, & privatos uſus convertant.

Reſpondeo primò, quòd eo loco non agitur de regimine omnium Regum, ſed ſolùm de ordinaria adminiſtratione Regum gentium, qui cùm tunc temporis omnes eſſent dæmonum cultores, vixque eorum ullus juſtam adminiſtrationem haberet, nullus, arbitror, dixerit eorum regimen Chriſtianis Principibus tanquam exemplar eſſe proponendum.

Reſpondeo ſecundò, per illa Chriſti Domini verba potiùs illum regnandi modum improbari, quàm approbari; ſiquidem voluit Chriſtus Diſcipulos ſuos ab ejuſmodi regnandi, tum appetitu, tum ſpecimine deterrere; ſubjungit enim; *Vos autem non ſic*.

Tertiò denique dico, eo loco potiùs contrarium quàm intendat objectio, colligi poſſe; ſiquidem ibi agitur de Principibus, qui licèt dominentur Gentibus, tamen appellantur *benefici*, non alia certè ratione, niſi quia magis in commune ſubditorum bonum, quàm in ſuum privatum intendebant.

Inſtabis, Reges reverà ſunt Domini ſubditorum; ſiquidem eis dominantur: at Dominus poteſt diſponere de bonis ſervi ſui in ſuum privatum commodum: Ergo, &c.

Diſtinguo majorem; Sunt Domini dominatione civili, & politica, concedo; deſpotica, & herili, nego: Minorem ſimiliter diſtinguo: Dominus herilis, & deſpoticus poteſt ſubditorum bona in proprios uſus convertere, tranſeat: politicus, & civilis, nego; Membra namque Reipublicę cui Princeps præeſt, ſunt cives, & liberi; non verò ſervi, aut captivi.

Objicies tertiò, Principes Dei vices gerunt: Ergo ſicut Deus omnia refert ad ſeipſum: ita Principes omnia ſubditorum bona ad ſuum privatum commodum licitè referre poſſunt.

Nego conſequentiam; Ut enim eſſet legitima antecedentis illatio, ſic deberet concludere: Ergo quemadmodum Deus nihil refert in proprium commodum; quia inquiebat Regius Vates, *Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges*: Ita nec Principes referre debent ſubditorum bona in privata ſua commoda; ſed quæ ex ſolutis tributis colligunt, in ipſorum ſubditorum utilitatem maximè debent refundere.

QUÆSTIO TERTIA.

Sitne de ratione Legis ut juſta ſit, juſtèque feratur, & quòd obliget in perpetuum, idque ſub præcepto.

NOtandum 1. Poſſe legem eſſe juſtam, & juſtè latam, intelligi tripliciter; nempe vel ex parte objecti quod præcipitur; vel ex parte Principis legem ferentis; vel ex parte formæ, & modi ſecundùm quem lex ipſa ſtatuitur.

Primò quidem ex parte objecti Lex poteſt eſſe juſta, & honeſta duplici modo, vel negativè; quatenus id quod præcipit aut ſtatuit non eſt turpe, & inhoneſtum; vel poſitivè quatenus nempe id quod præcipit aut ſtatuit eſt honeſtum antecedenter ad legem, vel ſaltem conſequenter; quia licèt ſit de ſe indifferens, per legem refertur ad bonum finem, & in aliqua materia virtutis conſtituitur: Poſſunt enim per leges aliqua ſtatui, quæ antecedenter erant indifferentia; putà abſtinere à certo genere ciborum, ferre veſtes hujus aut alterius materiæ, vel figuræ, &c.

Ex parte verò legem ferentis, Lex poteſt cenſeri juſta; ſi nempe illam præſcribat ex affectu juſtitiæ, & honeſtatis; non autem ex aliquo perverſo, & malo motivo ductus, & hoc ad valorem legis non videtur eſſe neceſſarium; nam ut diximus, poteſt Princeps legem validam, & legitimam ferre quæ cedat in commune bonum ſubditorum, quamvis illam præſcribat odio ductus in illos, vel ob alium perverſum finem.

Tertiò. Lex poteſt intelligi juſtè ferri *quoad formam*, ſive quantum ad modum requiſitum ex parte legis; qui quidem modus in tribus maximè conſiſtit. *Primò*, ut feratur juſtè ex parte finis, qui eſt bonum commune; quod fit quando lex ad

cum finem conſequendum aut ſtabiliendum utilis eſt. *Secundò*, ut feratur juſtè ex parte poteſtatis; nempe ut Legislator non plus ſtatuat, quàm illius authoritas ſeſe extendat, nec aliis quàm ſuis ſubditis legem præſcribat; actus enim agentium non poteſt excedere agentis poteſtatem. *Tertiò*, ut feratur lex ſecundùm æqualitatem proportionis; dum videlicet juſta proportione ſubditis reſpectivè imponuntur onera ad bonum commune: Eſſet enim contra rectam rationem, gravare aliquos ſubditos ſuprà modum non habita ratione virium, & facultatum. Hinc ubi ſecùs accidit, leges illæ non obligant in conſcientia, niſi propter vitandum ſcandalum, vel ſeditionem, ac perturbationem publicam præpediendam; in his enim caſibus homo quilibet particularis ſuo juri cedere tenetur.

Advertit tamen Suarez *lib.* 1. *cap.* 9. *nu.* 16. ad nullitatem legis ex hoc capite requiri tantam improportionem, & inæqualitatem, ut redundet in detrimentum commune, & in grave injuſtumque onus plurium membrorum communitatis; alioqui enim ſi lex de ſe ſit utilis, & gravamen, aut exceſſus ſit paucorum, non propterea lex erit omninò nulla, neque deſinet alios obligare: ſed illos ſolos non obligabit quoad exceſſum, qui injuſtè gravantur: Quod ut clariùs appareat,

Notandum 2. Quòd ad hoc ut lex obliget, & juſtè feratur, tres juſtitiæ virtutis ſpecies in ea ferenda deſiderantur: Prima eſt *Juſtitia Legalis*, cujus eſt commune bonum intendere, & conſequenter jura communitati debita ſervare. Unde lex juſta dignoſcitur ex fine boni communis quem reſpicit. Secunda eſt *Juſtitia Commutativa*, ad quam ſpectat ut Legislator non aliis præcipiat, quàm ſubditis ſuis; quæ juſtitia maximè neceſſaria eſt ad legis valorem; nam ut mox diximus, ſi Princeps legem ferat pro non ſibi ſubditis, ſuam poteſtatem excedit, peccatque contra juſtitiam commutativam reſpectu illorum quibus legem præſcribit; etiamſi actum de ſe honeſtum, & utilem præcipiat. Tertia denique eſt *Juſtitia Diſtributiva*, quæ etiam in lege requiritur; nam præcipiendo multitudini quaſi diſtribuit onus inter partes reipublicæ in ordine ad ejus bonum ſtabiliendum: & ideò neceſſum eſt, ut in ea diſtributione ſervet æqualitatem proportionis, quæ ad juſtitiam diſtributivam pertinet, & ideò injuſta erit lex ſi inæqualiter onera diſpenſet. Unde legis injuſtitia ſpectari poteſt vel ex parte materię, vel ex parte formæ: Ex parte quidem materiæ ſi præſcribat quædam impoſſibilia, divino cultui, naturalique inclinationi adverſantia, & communi bono ac honeſtati repugnantia: Ex parte verò formæ poteſt eſſe injuſta, vel ex fine privati commodi, & non communis boni; vel ex parte agentis, ac defectu poteſtatis; vel ex defectu formæ, ſeu juſtæ diſtributionis. An autem hæc omnia vera ſint, utrùm videlicet ut lex ſit juſta, juſtèque feratur; has omnes conditiones involvere debeat, hic erit reſolvendum.

Notandum 3. Duplicem à Philoſophis ſolitò diſtingui perpetuitatem; unam quidem ex parte initii, quam vocant *à parte ante*; aliam ex parte finis, quam *à parte poſt* appellant. Hic autem maximè ſermo eſt de perpetuitate in futurum, ex quo lex ſemel eſt præfixa, & lata. Quæ perpetuitas ulteriùs diſtingui poteſt, in perpetuitatem ſimpliciter, qualis eſt æternitas; vel in perpetuitatem ſecundùm quid, qualis eſt diuturna temporis duratio, quam interdùm Scriptura ſacra ęvum, & ſæculum æternum appellat. Perpetuitas autem de qua ſermo eſt in præſenti quæſtione, maximè ſignificat legis ſtabilitatem, qua fit ut habeat ſuum eſſe cum valore, ac efficacia ita firmum, & permanens, quantum eſt ex vi ſuæ originis, & conſtitutionis, ut de ſe ſemper perſeveret, aut ſaltem per indefinitum, vel diuturnum tempus. *Rurſus* hic modus perpetuitatis poteſt eſſe duplex, unus quidem *negativus*, alter *poſitivus*. Negativus eſt quando lex indefinitè fertur, & ideò indefinitam habet durationem, licèt revocari poſſit; qualiter ſuſpenſio dicitur perpetua negativè, quæ inducitur ſine termino. Poſitivè autem perpetua dicitur lex, quæ natura ſua vel per expreſſa verba fertur, ut ſemper duret, & revocetur nunquam; ſic depoſitio, & degradatio dicitur ſuſpenſio perpetua: An autem, & quæ perpetuitas ad legitimam legem deſideretur, declarabitur infra.

His prælibatis duo maximè ſunt in præſenti quęſtione reſolvenda: *Primum*, quòd Lex omnis juſta debeat eſſe. *Secundum*, quòd ex ſe perpetuò ſit duratura.

CON-

CONCLUSIO PRIMA.

De *natura legis eſt ut ſit juſta, & juſtè lata, ex parte objecti, Legiſlatoris, & formæ*: Hæc Concluſio tres partes complectitur, quę ſimul probantur. *Primò* quidem authoritate SS. Patrum, maximè verò S. Auguſtini *lib.1. de libero arbitrio cap.5.* cùm dixit, *Mihi lex eſſe non videtur, quæ juſta non fuerit*. Et de eadem intelligi poteſt, quod dicit lib. de vera religione cap.31. *Conditor legum temporalium, ſi vir bonus eſt, & ſapiens, legem conſulit æternam, ut ſecundùm ejus incommutabiles regulas, quid ſit pro tempore vitandum, jubendumque diſcernat*. Unde ſicut lex æterna ſolùm juſta præcipit, quia eſt ipſa juſtitia per eſſentiam, ita vera lex humana eſſe debet participatio ejus, & ideò non poteſt validè pręcipere niſi juſta, & honeſta. Hoc ipſum docet S. Iſidorus *lib.5. Etymolog. cap.2.* affirmans *legem honeſtam, juſtam, & poſſibilem eſſe debere*: Idemque refertur diſtinct.4. *erit autem lex*.

Probatur 1. ex fine legis, qui eſt homines bonos facere. Unde Ariſtoteles 2. *Ethicorum cap.* ait, *Legum latores, ipſos cives aſſuefacientes bonos efficere*. Et *lib.3. politic. cap.4.* dicit, *Civitatis finem eſſe bene vivere, & honeſtatem aliquam participare*: Et cap.6. addit, *De virtute, & vitio cogitant quicumque curam habent bene inſtituendi civitatem*.

Probatur etiam ratione: Primò quidem: Omnis poteſtas ferendi leges vel divina eſt, vel à Deo emanat, juxta illud Sap. 8. *Per me Reges regnant, & legum Conditores juſta decernunt*: *Quæ autem ſunt à Deo*, inquit Apoſtolus *ad Rom.3. ordinata ſunt*; Deus enim qui ſummè bonus eſt, & rectus per eſſentiam, non poteſt ſuis legibus ſtatuere niſi juſta, & honeſta: Ergo nec alii Legiſlatores, qui poteſtatem à Deo derivatam, & ipſi ſubditam habent, non in deſtructionem, ſed in ædificationem. *Deinde*, Nullus inferior poteſt obligare contra legem, & voluntatem ſuperioris: ſed lex pręcipiens actum pravum, & inhoneſtum, eſſet contra legem Dei prohibentis illum: Ergo nulla lex poteſt obligare ad aliquid turpe, & illicitum; nam inde ſequeretur nos habere ſimul duas obligationes contradictorias, & teneri facere aliquid, quia lex humana id præciperet; & non facere, quia idipſum divina lex prohiberet. *Denique*, Deus non poteſt licitè offendi: ſed ſi aliqua lex præſcriberet aliquid à Deo vetitum, & illicitum, ſequeretur quòd Deus impunè, & illicitè poſſet offendi, offenderetur quidem, quia aliquid ab ipſo vetitum fieret, idque fieret licitè; quia nempè lege cautum, & ſancitum eſſet: Ergo, &c.

Dices: Nonnullæ ſunt humanæ leges quæ malum permittunt: Ergo lex poteſt eſſe injuſta ex parte objecti.

Diſtinguo antecedens, Aliquæ leges humanæ permittunt malum, & quod intrinſecè illicitum eſt, ſtatuendo ut liceat illud patrare, nego: Permittunt illud non vindicando nec arguendo, propter videlicet majus aliquod bonum inde oriendum, & majus malum declinandum, concedo; Hæc autem permiſſio non eſt mala, ſed honeſta, & rationabilis; aliud enim eſt malum ipſum, & aliud permiſſio mali per ſimplicem tolerantiam: quamvis enim malum ſit turpe, & illicitum; poteſt tamen juſtis de cauſis interdum tolerari à ſuperioribus, ne ſeveritas in illo puniendo ſit cauſa majoris mali, putà perduellionis ſubditorum; eſt enim rectæ rationi congruum è duobus malis ſimul inevitabilibus vitare ac declinare id quod majus eſt.

Ex iis collige nullam pariter legem ferri poſſe de impoſſibili ſimpliciter aut moraliter, hoc eſt, valde difficili; tum quia quidquid cadit ſub legem, cadit aliquatenus ſub libertatem; quatenus ſcilicet ab illa pendet ut fiat, vel non fiat; vel ut ſit, aut non ſit, ſicut precipitur aut ſtatuitur: at impoſſibile non cadit ſub libertatem; unde rectè S. Auguſtinus ait lib. de Fide contra Manichæos cap.10. *Quis non clamat ſtultum eſſe præcepta dare ei cui liberum non eſt quod præcipitur facere: & iniquum eum damnare, cui non fuit poteſtas juſſa complere?* Et lib. de Natura, & Gratia c.43. *Deus impoſſibilia non jubet: ſed jubendo admonet, & facere quod poſſis, & petere quod non poſſis*, quæ verba ex eo deſumpſit Conc. Trid. *Seſſ.6. c.11.* addens, *& adjuvat ut poſſis*. Quam utique veritatem fuſiùs probabimus in ſequenti Tomo Diſp. de gratia; ubi demonſtrabimus gratiam eſſe neceſſariam, & ſufficere ad omnem divinam legem implendam.

CONCLUSIO SECUNDA.

De *ratione Legis eſt quòd Lex ex ſe ſtabilis ſit, permanens, ac duret, & obliget quouſque revocetur; ſubindeque aliquo modo debet eſſe perpetua*.

Probatur 1. ex communi conſenſu juriſperitorum, qui maximè hoc diſcrimen aſſignant inter præſcriptum datum per modum præcepti perſonalis, & latum per modum legis ſeu conſtitutionis; quòd purum præceptum expirat per mortem præcipientis; Lex verò per Legiſlatoris obitum non extinguitur. Cujus quidem differentiæ ratio petitur ex natura ipſius præcepti, & legis; nam lex cùm feratur communitati, & pro bono communi, videtur ferri à Principe nomine ipſius, & authoritate ipſius reipublicę: Subindeque cùm ſemper reſpublica maneat, perſeverat etiam legis vigor, etſi Princeps moriatur: At verò præceptum ſingulare alicui præſcribitur à Principe vel Superiore, ut curam illius gerit; non enim Princeps aut Superior reſpicit dumtaxat bonum commune; ſed etiam bonum ſingulare hujus aut alterius ſubditi aut inferioris; & ideò cùm pręceptum ferat, quatenus ad ipſum pertinet cura ſingulorum civium, quæ cura expirat per mortem vel mutationem Superioris, ideò etiam ipſo deſinente, præceptum deſinit.

Confirmatur hæc veritas per inductionem; nam lex æterna cùm in divina mente exiſtat, perpetua eſt, & immutabilis; licèt enim quatenus reſpicit creaturas, ſecundùm diverſum earum exiſtentiæ modum eis leges præſcribat, non pro toto tempore, ſed juxta modum ab ipſo Deo definitum; nihilominus lex ſemel juxtà illum modum à Deo concepta ex parte Dei, & in divina ejus mente, immutabilis perſeverat. Similiter lex naturalis, quæ eſt quædam participatio æternæ legis, etiam dici poteſt abſolutè perpetua, tàm ex parte mentis in qua ſcripta eſt, quàm ex parte objecti; prohibet enim quæ intrinſecè mala ſunt, & pręcipit quæ per ſe ſunt neceſſaria: Quod autem neceſſarium eſt, perpetuum eſt; & ideò immutabile dicitur à Gratiano *d.5. in principio.* Lex etiam divina veteris Teſtamenti perpetua fuit conſtanter omnes obligando uſque ad adventum Chriſti, & donec ſucceſſit lex Evangelica, ad quam ut ad perfectiorem diſponebat. Pariter Lex divina novi Teſtamenti perpetuitatem ſibi vendicat: ſiquidem duratura eſt uſque ad mundi finem. Idem dicendum de omnibus legibus tàm Civilibus quàm Eccleſiaſticis, quæ debent eſſe permanentes, & ſtabiles, ut congruant adminiſtrationi humanæ communitatis, quæ ſtabilitatem, & uniformitatem poſtulat. Hinc leges dicuntur eſſe quaſi reipublicæ fundamenta, quibus nixa hæret inconcuſſa, & in bono, ac pace perſeverat.

Nec refert, quòd plurimæ ſint humanæ leges tam Civiles quàm Eccleſiaſticæ, quę temporis ſucceſſu abrogantur, & pereunt: Hic enim non loquimur de perpetuitate poſitiva, quæ nuſquam varietur; ſed negativa, quæ tandiù duret, donec vel contraria conſuetudine, vel expreſſo Principis mandato revocetur; Hæc enim perpetuitas ſufficit ad diſtinguendam legem à præcepto, quod non modo negativè, ſed etiam poſitivè temporale eſt durans tantùm ad vitam pręcipientis, niſi per ſuccedentem ſuperiorem innovetur, ac confirmetur.

Ad faciliorem autem præfatorum intelligentiam, & confirmationem, advertendum eſt cum Suarez *lib.1.c.10.nu.7.* triplici reſpectu legem aliquam perpetuam dici. *Primò* quidem reſpectu ferentis; quia durat lex illo etiam amoto, vel mortuo; non enim expirat lex per mortem Legiſlatoris; alioquin in Republica maxima fieret legum humanarum mutatio, non ſine magno ejus detrimento. *Secundò*, ex parte ſubditorum, ad quos fertur; quia non tantùm obligat præſentes, qui vel nati ſunt, vel territorium incolunt cùm lex fertur, ſed etiam eorum ſucceſſores poſtea natos, vel denuò ibi habitantes. *Tertiò*, ex parte ipſius legis; quia ſemel lata ſemper durat, donec vel revocetur, vel materia ejus, aut cauſa ita mutetur, ut juſta eſſe deſinat.

CONCLUSIO TERTIA.

L*Ex omnis debet eſſe præceptiva, & obligativa; primaria tamen ipſius ratio non conſiſtit univerſaliter in eo quòd præcipiat.* Hæc complectitur duas partes, quarum prima communis eſt, & probatur:

Primò quidem, quia nulla ſpecies legis proferri poteſt quæ non ſit præceptiva; ſumendo præceptum in latiori uſurpatione; videlicet tam pro affirmativo, quàm pro negativo, ſeu prohibitivo. Nam de lege directâ præcipiente, vel prohibente res eſt manifeſta; Conſtat namque prohibitionem, vel juſſionem præſeferre. Lex autem Permiſſiva qua aliquid fieri permittitur, virtualiter etiam præceptum importat; præcipit enim ne id quod permiſſum eſt, fieri impediatur eo modo, & ordine, quo permittitur: ſic v.g. lex quæ permittit uxorem dimitti quantum ad thorum, & cohabitationem

nem propter adulterium, conſequenter pręcipit ne id fieri prohibeatur. Similiter lex ſtatuens pęnam vel præmium, præceptum infert iis ad quos ſpectat, ut pœnam, vel præmium delinquentibus, aut præceptum implentibus retribuant. Pari modo lex irritans conſequenter præcipit ne fiant tales actus, neque illorum ampliùs ulla habeatur ratio. Item lex ſtatuens, & decernens id quod ſpectat ad eſſe morale perſonarum, vel rerum; putà quòd tales ſint irregulares, excommunicati, incapaces percipiendi fructus beneficiorum: conſequenter prohibet ne illi quos irregulares facit, promoveantur ad ordines, neve promoti, illos exerceant; ne excommunicatis Sacramenta, & Eccleſiæ ſuffragia conferantur, & ne cum eis conſortium ineat. Similiter ne beneficiarii percipiant fructus quibus jure privantur, & ſi perceperint, reſtituant. *Denique*, Lex Declarativa continet pręceptum rem ita intelligendi, ut ipſa declarat: & lex purè pęnalis obligat, vel delinquentem ad ſuſcipiendam, & ſubeundam pœnam, vel Judicem aut Superiorem ad eam imponendam, & præſcribendam.

Probatur ſecundò. Omni legi opponitur aliqua inobſervantia legis, quæ eſt peccatum: ſed ipſa peccatum non eſſet, niſi lex induceret obligationem præcepti: Ergo omnis lex inducit hanc præcepti obligationem: Major conſtat, quantum ad primam partem; Quod enim à Legiſlatore ordinatur, fieri poteſt aut non fieri; etenim ea quæ ex neceſſitate ſunt, non egent ordinante; quæ autem poſſunt eſſe aut non eſſe, liberè poſſunt executioni demandari: ſed omni executioni liberæ opponitur inexecutio; adeòque omni legi opponi poteſt aliqua inobſervantia.

Patet etiam ſecunda pars ejuſdem majoris, tùm ex dictis quibus conſtat peccatum eſſe legis violationem, tùm ex eo quòd Scriptura ſacra pro uno eodemque uſurpat tranſgreſſionem legis, & iniquitatem: Sic primæ Joan.3. *Omnis iniquitas eſt peccatum, & peccatum eſt iniquitas*, ſeu ut fert Græca verſio, *Eſt tranſgreſſio Legis*. Minor pariter conſtat; Nempe quòd non eſſet peccatum in legis inobſervantia, niſi eſſet ex ea obligatio præcepti; nam peccatum univerſaliter nullum eſt, niſi contra aliquam obligationem, adeòque contra rationem præcepti.

Denique, ratio legis maximè conſtituitur in eo quòd decernat de ſtatu morali perſonarum, vel rerum, & actionum humanarum: at hoc decretum præcepti rationem importat; nam decernere de hujuſmodi ſtatu rerum, vel actionum, nihil aliud eſt, quàm decernere ut earum rerum vel actionum habeatur, vel non habeatur ratio à ſubditis; decernere autem quòd ſubditi habeant, vel non habeant rationem hujuſmodi rerum in agendo, nihil aliud eſt quàm præcipere aut prohibere quòd ſubditi ita ſe gerant reſpectu hujuſmodi rerum: Ergo lex omnis præcepti rationem importat.

Probatur ſimiliter ſecunda pars: Nempe quòd primaria legis ratio tantùm conſequenter, & non primariò præcepti rationem importet. Probatur, inquam, quia lex permiſſiva non per ſe primò præcipit, ſed dumtaxat permittit licitè aliquid fieri, v.g. uxorem dimitti poſſe propter adulterium: ſolùm autem conſequenter prohibet ne id fieri impediatur. Lex irritans per ſe primò ſtatuit ut actus quos irritos declarat, ſint invalidi, neque ullatenus eorum habeatur ratio in ordine ad bonum communitatis: Conſequenter verò præcipit, ut non fiant, neve ad bonum communitatis deſtinentur. Item lex excommunicans ipſo facto majori excommunicatione, per ſe primò privat ſuffragiis Eccleſiæ, & Sacramentorum participatione; conſequenter autem prohibet, ne ſuffragia pro illis applicentur, nec Sacramenta eis miniſtrentur. Idem de cæteris legibus dicendum eſt: Ergo, &c.

Dices contra primam partem: Conſilium eſt lex, ut communiter volunt Canoniſtæ, affirmantes legem conſulentem bono civili, quam *conſultoriam* appellant, eſſe reverà legem, quamvis ea nemo teneatur obſtrictus, ut docet Azor. *lib.*1. *cap.*2. *parag. ultimo*: Ergo falſum eſt omnem legem obligare aliquatenus & præcipere. *Inſuper*, Conſilia Evangelica referuntur inter partes Legis gratiæ, unde cap. *licèt* de Regularibus, conſilium ſequendi ſtatum religioſum vocatur Lex privata: hæc tamen non obligat: Ergo verum non eſt quòd omnis lex præcepto obliget. *Denique*, privilegium eſt lex privata, ut docet Iſidorus 5. *Etym. cap.*18. Privilegium tamen non obligat; ſiquidem ille in cujus favorem inducitur, poteſt ei renuntiare: Ergo verum non eſt quòd omnis lex præcepto obliget.

Nego conſequentiam; & ad primam probationem dico, conſilia leges appellari,

ron propriè; quia conſilium poteſt dari à privato quolibet homine etiam inferiori, nec requirit authoritatem ſuperioris, qualis ad legem ferendam deſideratur, ſed impropriè conſilium vocatur lex, eo quòd legis inſtar illuminet, dirigat, moveatque ſuaviter voluntatem ad aliquid faciendum, vel omittendum; quamvis non obliget ad exequendum id quod conſulit.

Ad ſecundam probationem dico, nomine legis Evangelicæ interdùm comprehendi totum Evangelium, & novum Teſtamentum: ſicut vetus Teſtamentum nonnunquam nomine legis Moſaicæ ſignificatur; adeoque non mirum ſi conſilia Evangelica inter Legis novæ præcepta annumerentur, ut quòd revera præcepta ſint, habeantque rationem legis, ſed tantùm quia comprehenduntur ſub novo Teſtamento, quòd nova Lex appellatur.

Ad tertiam denique probationem, Reſpondeo privilegium etſi per ſe non obliget primariò, obligat ſaltem conſequenter, ne vel alii impediant uſum privilegii, neve ipſe privilegiatus interdùm renuntiet ſuo privilegio; maximè quando privilegium conceditur intuitu alicujus boni communis; cujuſmodi v.g. ſunt privilegia Clericorum, quibus eximuntur à vectigalibus aut actibus forenſibus, quibus privati Clerici renuntiare non poſſunt; adeoque ad utendum ipſis privilegiis eatenus obligantur, quatenus iſta privilegia habent quamdam legis rationem, quippe cùm dentur in perpetuum, & pluribus ſibi invicem ſuccedentibus.

Dices ſecundò contra ſecundam partem: Prima Legiſlatoris intentio, eſt obligare ſubditos ad id exequendum, vel omittendum, quod faciendum aut cavendum eſſe decernit: Ergo pariter lex omnis primariò, & per ſe obligat. Probatur antecedens: Lex eſt ordinatio, qua ſuperior ſubditos ordinat ad finem congruum; non quidem in eſſendo, ſed in agendo; nempe movendo per viam authoritatis eorum intellectum, & voluntatem: ſed quicumque per viam authoritatis movet intellectum, & voluntatem alterius ad aliquid faciendum, vel cavendum, ille aut præcipit aut prohibet, ſi agat poſitivè; aut ſi agat quaſi negativè, diſpenſat, & eximit ab obligatione: Ergo primaria Legiſlatoris intentio eſt præcipere aut prohibere per viam authoritatis, & ſuperioritatis legitimæ.

Nego antecedens; Nam ut dictum eſt in probatione ſecundæ partis, leges permiſſivæ, irritantes, & cæteræ hujuſmodi per ſe primò præceptum non important, ſed ſolùm conſequenter, nec Legiſlator eas præſcribendo primariò intendit eam inferre obligationem, ut quis v. g. uxorem in adulterio deprehenſam deſerat, & divortium faciat; aliàs peccaret quiſquis maritus qui talem adulteram uxorem non deſereret, quod utique nemo dixerit; licitè namque poteſt cum ea cohabitare, etſi ad id non teneatur; adeoque falſum eſt, quod primaria Legiſlatoris intentio in illis legibus præſcribendis, ſit obligare ſubditos ad id exequendum quod decernit ſed conſequenter dumtaxat hanc obligationem inducit.

QUÆRES I.

Quotuplex, & qualis ſit Legis diviſio.

Reſpondeo, Legem primaria ſui diviſione diſtribui in *Æternam*, & *Temporalem*. Lex enim omnis vel eſt in Deo, vel extrà Deum; ſi in Deo, æterna eſt, quia ipſe Deus eſt æternus: Lex autem omnis quæ non eſt in Deo, eſt extrà Deum; quod autem ita eſt extrà Deum, temporale eſt; æternum enim & temporale differunt tanquam creatum, & increatum; quia quidquid eſt æternum increatum eſt, & quidquid temporale creatum eſt.

Lex autem Æterna eſt *ordinatio quędam divinæ voluntatis ab æterno fixè determinantis quæ ſint agenda, vel cavenda à creatura rationali, ut debitum finem aſſequatur.*

Lex Temporalis eſt, quæ à Deo vel hominibus condita eſt in tempore; eſtque veluti participatio legis æternæ in mente divina exiſtentis, quæve *Lex per participationem*, aut *participata* dicitur.

Lex Temporalis rurſus diſtribuitur in *Naturalem*, & *Poſitivam*.

Lex autem Naturalis eſt ordinatio Auctoris naturæ permanenter, & fixè ſtatuentis de illicitis, & licitis, agendis, & non agendis, quatenus dictamine naturali intellectus velut promulgatore denuntiatur.

Ex qua definitione, ſeu deſcriptione ſequitur: *Primò*, hic nos per legem naturalem non intelligere omnem inclinationem naturalem inditam à Deo rebus omnibus creatis per quam tendunt ad proprios ſuos actus, & fines, quo pacto intelligebat Plato: *Secun-*

cundò, ſequitur hanc legem non eſſe communem animantibus, & hominibus prout ſentiunt Juriſperiti, ut patet *ff.* 1. *Inſtitutionum de Jure naturali*: Naturalis ſiquidem dicitur ſic, quatenus humanæ tantùm menti inſidet ad ſecernendum honeſtum à turpi, & licitum ab illicito de quo habetur apud Pſaltem Regium Pſal. 4. *Quis oſtendit nobis bona? ſignatum eſt ſuper nos lumen vultus tui, Domine*: & in eo ſenſu dixit S. Auguſtinus de ſerm. Domini in monte, *Nullam eſſe animam in qua Deus non loquatur; quis enim ſcribit in cordibus hominum naturalem legem, niſi Deus?* Quare in definitione additum eſt, *auctoris naturæ*, & non ipſius naturæ; quia cùm prohibeat actus purè internos eoſdemque præcipiat, lex illa naturalis non poteſt eſſe à pura natura, ut neque etiam ab hominibus, quorum imperium non ſe extendit ad animam.

Hanc aliqui ſubdividunt in Legem *ſimpliciter naturalem*, ideſt, ſecundùm lumen rationis puræ hominis naturæ connaturale: & in eam, quæ licèt ſit ſupernaturalis, & ſupra totum ordinem naturæ, quia pertinet ad gratiam; habet tamen, & ei connaturale eſt, ut homines juvet ad obſervantiam legis purè naturalis, quamquam altiori ratione habeat errores depellere in quos homo labi poteſt contra legem naturalem.

Lex poſitiva ea dicitur, quæ non eſt innata naturæ, vel gratiæ intrinſeca, ſed aliunde emanavit, nimirum ab aliquo principio, & naturæ, & gratiæ extrinſeco poteſtatem habente à quo poſita eſt. Ratione cujus dicitur *Poſitiva*, quaſi poſita juxtà legem naturalem, vel illi addita: Hanc definit Philoſophus 9. Ethic. cap. 3. *Legitimum, quod à principio nihil refert ſi hanc aliter habeat; cùm verò poſitum fuerit refert*. Dixit, *à principio nihil refert* à quo fiat, quia ejus obligatio non eſt à natura: ſed ubi poſita eſt ab habente poteſtatem, obligat, quare addidit: *Poſtea cùm poſitum fuerit refert*.

Rurſus Lex Poſitiva eſt duplex, nimirum *Divina*, & *Humana*.

Lex Divina Poſitiva ea eſt quam Deus in tempore hominibus notificavit, poſuit, & præſcripſit; idque vel per miniſterium Angelorum aut hominum. Hæc autem eſt maximè duplex: *Prima* eſt *Lex Veteris Teſtamenti*, quam Deus per miniſterium Angelorum Moyſi, & per Moyſem populo Iſraelitico poſuit, ac præſcripſit. *Secunda* eſt *Lex Novi Teſtamenti*, quam Chriſtus Dominus præſcripſit, & partim per ſeipſum, partim per Apoſtolos promulgavit.

Lex Humana ea eſt quæ fertur immediatè humana auctoritate; cùm autem auctoritas hæc duplex ſit; nempe *Eccleſiaſtica*, & *Sæcularis*; inde fit, quòd lex humana dividatur in *Eccleſiaſticam*, & *Civilem*. Illa fertur poteſtate Eccleſiaſtica, ut ſummorum Pontificum, & Conciliorum; iſta poteſtate ſæculari, ut Regum, & Imperatorum. Utraque hæc ex parte objecti, & rei præceptæ ſubdividi poteſt in Naturalem, & Poſitivam; Poteſtas enim Eccleſiaſtica, & Civilis rectè poſſunt ea præſcribere, & confirmare quæ ſunt Juris naturalis; poteſt etiam quædam ſtatuere quæ ſpectent ad obſervantiam legis à Deo præſcriptæ: *Prima Jus Canonicum*, altera *Jus Civile* appellatur.

Jus Canonicum variis ex legibus, & conſtitutionibus diverſis integratum fuit in unum corpus, quod propterea dicitur *corpus juris Canonici*. Quod dividitur in *Decretum*, & *Decretales*.

Decreti collector, & ordinator fuit *Gratianus* Monachus Ordinis ſancti Benedicti, qui poſt veteres Canonum, & Decretorum collectores ingens illud opus contexuit, & compoſuit, partim ex ſummorum Pontificum decretis, partim ex canonibus Conciliorum, partim ex dictis, & ſententiis SS. Eccleſiæ Patrum, circa annum 115. quodque approbavit Eugenius III. & poſtmodum confirmavit Gregorius XIII.

Decretum verò in tres partes dividitur. *Prima pars* continet diſtinctiones centum, & unam, quæ ſubdividuntur in capita, ſeu canones. Loca autem ex illa parte deſumpta ſic citantur. *Can.* vel *cap. humanum*, diſt. 1. *Secunda pars* cauſas triginta ſex complectitur, quæ dividuntur in quæſtiones, & quæſtiones in capita; ſic de illa parte fiunt citationes, *Can.* vel *Cap. quicumque ſtudet*, 1. q. 1. idest, *cap.* vel *canone* qui incipit per illa verba, *Cauſa prima, Quæſtione prima*. *Tertia pars* habet Tractatum de Conſecratione; qui dividitur in quinque diſtinctiones, & quælibet diſtinctio in capita; & ſic citari debent iſta capita *can.* vel *c. Vaſa de conſecratione*, diſt. 1. In prima parte agitur de Jure in genere, in viginti ſcilicet primis capitibus, & de perſonis ſeu miniſtris Eccleſiaſticis in omnibus reliquis. In ſecunda parte, de iis quæ concernunt formam judiciorum Eccleſiaſticorum agitur: In cauſa ta-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

tamen trigeſima tertia, quæſtione tertia, continetur Tractatus *de Pœnitentia*, diviſus in ſeptem diſtinctiones, quæ ſubdividuntur in capita; & iſte Tractatus ſic debet citari, *Can.* vel *cap.* reperiuntur, de Pęnit. diſt. 13. *Tertia pars* agit de conſecratione Eccleſiaſticorum, de Miſſarum celebratione, de Euchariſtia, Feſtis, Eccleſiaſticis cœremoniis, Confirmatione, & jejuniis.

Decretales collectæ, & ordinatæ fuerunt auctoritate, & ordinatione Gregorii IX. Summi Pontificis per S. Raymundum de Penna forti, non ita pridem in album Sanctotum receptum ejuſdem Pontificis capellanum, & ſanctæ Eccleſiæ Romanæ Pęnitentiarum: Collectæ ſunt autem maximè ex Gregorii IX. & aliorum Pontificum epiſtolis, & conſtitutionibus; unde vocatæ fuerunt Decretales epiſtolæ, quæ diſtinguntur in hoc à Decreto Gratiani, quod multò magis compilatæ ſint ex epiſtolis Pontificum, quàm ex Conciliis; è contra verò Decretum Gratiani plus nititur Conciliorum Decretis, quàm epiſtolis aut conſtitutionibus Pontificum. Quinque libros complectuntur Decretales, in quibus Juris canonici materia exponitur. *Primus* liber agit de perſonis quibus competit juriſdictio aliqua, & de judiciorum præparatotiis. *Secundus* explicat judiciorum ordinem. *Tertius* agit de rebus Eccleſiaſticis quæ in judicium venire ſolent. *Quartus* de Sponſalibus, & matrimonio. *Quintus* de ctiminibus, & pęnis. Decretales aliàs vocantur, *extra*, quia erant extra Decretum Gratiani, quod ante digeſtum erat; unde apud antiquiores ſic citabantur, *extra de Judæis*, *cap. etſi Judæos*: Nunc autem ubi ingrediuntur corpus juris Pontificii, citantur ſine adjecto, ſic ſcilicet v.g. *cap. tuæ nos*, *de jurejurando*, & pro tunc intelliguntur libri Decretalium per excellentiam, & non citantur diſtinctiones, nec cauſæ, ut in decreto.

His quinque libris Decretalium Gregorii, ſextum addidit Bonifacius VIII. ex Concilio Lugdunenſi, decretalibus epiſtolis Pontificum ſucceſſorum Gregorii, nonnullis ipſiuſmet Gregorii novellis Conſtitutionibus, & multis etiam ſuis propriis compilatum; & hic liber vocatur *Sextus Decretalium*, conſtans etiam libris quinque, cujus citatio fit eodem modo quo citantur Decretales; excepto quòd capita, & tituli hujus libri citentur cum addito; dicendo ſcilicet in Sexto: ſic v.g. cap. *Volentes de privilegiis in 6.* Clemens V. paulò poſt Conſtitutiones edidit, partim ſuas, partim ex Concilio Viennenſi cui præfuit, deſumptas; quas ipſo mortuo abſolvit, & publicare fecit Joannes XXII. Ab ipſarum auctore, *Clementinæ*, dictæ ſunt, ſicque citantur, *Clem. dudum*, *de ſepulturis*, ideſt, Clementina, quæ incipit per hanc vocem; *Dudum* titulo *de ſepulturis*. Poſtea denique Joannes XXII. Conſtitutiones edidit viginti, & poſt ipſius obitum diverſæ à diverſis Pontificibus, exierunt, quæ *extravagantes* dictæ ſunt; quia licèt nunc ſint de corpore juris; tamen aliquamdiu extra illud, quaſi ſede incerta vagantes extiterunt: Illæ autem ſic ſolent citari: *extravag. unigenitus*, ideſt, conſtitutione extravaganti, ſub titulo *Unigenitus*.

Jus Civile pluribus libris comprehenditur, maximè verò Codice, qui duodecim libris abſolvitur, quinquaginta libris Digeſtorum, ſeu Pandectarum, quatuor libris Inſtitutionum, & unico libro Novellarum, quas modò authenticas appellamus, quorum omnium ordo, & diviſio colligitur hujuſmodi. Cùm Juſtinianus Imperator animadverteret jus Romanum, quod Civile per excellentiam appellatur, in immenſam, & confuſam molem excreviſſe, ſtatuit illud certis, & brevioribus finibus concludere. Erant autem ante ipſius tempora tres Codices, quibus continebantur leges, & conſtitutiones anteriorum Imperatorum, Gregorianus, Hermogenianus, & Theodoſianus, ex quibus unum confecit, quem de ſuo nomine nuncupavit. Peracto Codice, Juſtinianus animum adjecit ad veterum Juriſconſultorum volumina, quorum infinitam prope multitudinem, & in duo millia librorum diſperſam, coarctavit ac digeſſit in quinquaginta libros, qui ideò libri *Digeſtorum* appellantur, vel *Pandectarum*, ducto nomine quod Græcè idem ſignificat, ac *totum capio*, quia univerſam veteris Juriſprudentiæ ſcientiam continent.

Deinde ut haberent legum cupidi adoleſcentes facilem, & ſimplicem viam, qua progredi poſſent ad ampliſſimam juris ſcientiam, Juſtinianus componi curavit quatuor Inſtitutionum libros, ut eſſent totius juris elementa atque principia; ſed quoniam priori illi Codici pleraque deeſſe videbantur, Juſtinianus alium auctiorem, & emendatiorem edidir, quem vocavit Codicem repetitæ prælectionis; & hic eſt *Codex* quem habemus, & quo utimur.

De-

Denique, idem Imperator varias Conſtitutiones quas deinceps imperii ſui tempore promulgavit, in unum librum redegit, & has conſtitutiones modò *Novellas*, modò *Authenticas* appellamus.

QUÆRES II.

Quinam ſint præcipui Legis Actus.

RESpondeo quatuor principes ſolito numerari, videlicet *præcipere*, *vitare*, *punire*, *ac permittere*.

Probatur. Tot ſunt legis actus, quot ſunt diverſæ humanorum actuum differentiæ; atqui tres ſunt humanorum actuum differentiæ genericæ, ſcilicet bonitas, malitia, indifferentia: cùm actus humani ſint vel ex genere boni, vel ex genere mali, vel indifferentes: ergo pariter tres ſunt legis actus, ſeu effectus; ſcilicet præcipere, prohibere, & permittere; nam præcipiuntur actus boni, prohibentur actus mali committendi, & puniuntur commiſſi, permittuntur actus indifferentes.

Hi autem dicuntur actus legis, non quòd ſint ab ipſa eliciti; cùm enim non ſit habitus nec potentia, ita non habet actus elicitos; ſed ita appellantur ratione integritatis: quia videlicet per hos maximè quatuor actus tota lex impletur, & integratur: non quòd in qualibet lege particulari omnia iſta reperiantur; ſed quia ad legem in communi ſpectant; lex namque maximè verſatur, vel in præcipiendo bono, vel in malo prohibendo, vel in permittendis actibus indifferentibus.

Dices, qua ratione homines incitantur ad bonum, & retrahuntur à malo per pœnas; ita etiam per præmia: Ergo ſicut *punire* eſt actus legis, ita etiam & *præmiare*, & ſic erunt quinque actus legis, & conſequenter non ſolùm quatuor.

Nego conſequentiam, præmiatio namque non poteſt habere rationem actus legis ſicut punitio, tribus maximè de cauſis: *Prima* quidem, præmiare ad quemlibet pertinere poteſt, & ſic cùm non ſit actus ſuperioris, non poteſt eſſe actus legis: punire verò non poteſt pertinere niſi ad miniſtrum legis, cujus auctoritate pœna infertur: unde eſt actus ſuperioris, & legis. *Secunda eſt*, quia punire inducit ad operandum per modum cujuſdam coactionis, præmiare verò non ita, ſed per modum cujuſdam exhortationis, & quaſi conſilii, ac proinde illud eſt actus legis, non verò iſtud. *Tertia eſt*, quia virtus ſecundùm ſeipſam habet ſufficientem honeſtatem, ut propter ſeipſam appetatur: unde ſibi ipſi eſt ſufficiens præmium; ſubindeque ad inducendum ad virtutem, quod fit per legem, non requiritur propoſitio alterius præmii; requiritur autem comminatio punitionis, ut homines, quorum ſenſus proni ſunt ad malum ab adoleſcentia ſua propter corruptionem naturæ, timore pœnæ non ſequantur paſſiones, ſed legi obediant, & ſic bonum commune promoveatur.

Dices 2. Plures alii numerari poſſunt legis actus: Ergo non ſunt duntaxat quatuor. Probatur antecedens, dirigere, reddere inhabiles ad dignitates, & munera, irritare, pretia rebus imponere, mutare dominia rerum, præteritas leges revocare, etiam ſunt actus legis: ſed hæc omnia ſub quatuor prædictis non comprehenduntur: Ergo plures ſunt quàm quatuor aſſignati legis actus.

Nego antecedens, necnon minorem ejus probationis: Hæc enim ad quatuor aſſignatos revocantur; ſiquidem *dirigere* ad quatuor illos pertinet: nam totidem modis dirigitur homo per legem, quot modis lex ſanciri poteſt. *Reddere inhabilem* aliquando reducitur ad *punire*: quia quandoque inhabilitas per modum pœnæ infertur: aliquando ad *præcipere*, quia inhabilis eſt ille qui non habet conditionem quam lex requirit in hoc ad aliquod munus, vel functionem: aliquando ad *prohibere*, quia lex vetat talem aſſumi ad munus iſtud, & ejuſmodi functiones obire. Quod ſpectat ad *irritare contractus*, eadem eſt ejus ratio quæ inhabilitatis perſonarum. *Pretium imponere rebus*, reducitur ad præceptum, ſi jubeatur ut res vendatur, & tanti; ad prohibitionem, ſi decernatur, ne pluris. *Mutare dominia rerum* reducitur ad præceptum; quia lege præcipit Legislator, ut qui præſcribit, Dominus ſit boni alieni. *Revocare legem*, non eſt actus legis præcisè: ſed ſi revocetur ad actus legis, eo ſolùm titulo revocatur, quo præcipit, prohibet, permittit, vel punit.

QUÆRES III.

Quænam ſint cauſæ Legis.

RESpondeo *Legis* cauſam materialem *in qua*, ſeu illius ſubjectum, eſſe intellectum

lectum directivè, & voluntatem ſubjectivè: nam (ut diximus) quando Legiſlator, vel Superior legem aliquam condere intendit: *Primò* cognoſcit utrùm quod ſtatuere vult, bonum ſit, & utile ſubditis; illud autem judicium in intellectu reſidet: Deinde, ſuis inferioribus præſcribit id quod ſibi congruum, & illis utile videtur; in quo ſtat formalis ratio legis: hoc autem decretum in voluntate tamquam in proprio ſuo ſubjecto remanet: ſubindeque materia *in qua* legis, eſt intellectus, & voluntas Legiſlatoris. Materia verò in qua ſecundaria eſt tabula, liber, ſcriptura, vox, & alia id genus per quæ lex inferioribus declaratur, maximè verò leges poſitivæ tam divinæ quàm humanæ: Poſtquam enim leges decretæ ſunt in mente Legiſlatoris, ut ſuam moralem habeant eſſentiam, quæ conſiſtit in vi obligativa, debent inferioribus manifeſtari per talia inſtrumenta. Materia verò *circa quam* leges verſantur, ſunt actiones humanæ quæ ſub lege cadunt, ut per eam rectæ fiant, & à pravo declinent: idcirco namque leges ſtatuuntur, ut homo recto tramite in finem ſibi præſcriptum tendere poſſit.

Cauſa finalis legis eſt bonum communitatis ſtabiliendum, & inſtituendum: Leges enim, ut diximus, neceſſariò feruntur, & ordinari debent in bonum commune, ita quòd ſi aliquis Princeps edictum ferat cujus utilitas in privatum dumtaxat illius commodum redundet, decretum illud tyrannidem potiùs, quàm legem ſapiet.

Cauſa formalis eſt ipſa juſtitiæ norma quam lex præ ſe fert: nam ut dictum eſt in præcedentibus, lex omnis juſta, ac juſtè lata debet eſſe, ut videlicet imponat onus juxta virium proportionem, & ei ſi minus valenti gravius præſcribatur opus implendum, præſcriptum illud magis in tyrannidem, & injuſtitiam quàm in probatam, & rectam agendi regulam declinabit.

Cauſa efficiens legis eſt ille qui ſupremam habet auctoritatem in ſubditos ſive ille ſit unus, ut in Imperio Monarchico, ſive ſint multi, ut in Imperio Democratico; cùm enim leges præſcribi debeant communitati, & ordinare inferiores ad bonum commune, opus eſt ut hæc ordinatio fiat ab illo qui ſupremam in communitatem juriſdictionem obtinet: quemadmodum enim in corpore naturali caput cetera membra in bonum, & conſervationem totius corporis ad officia ſibi propria applicat: ita pariter in corpore politico tam Eccleſiaſticō quàm Civili, neceſſum eſt, ut qui illius corporis membris legem præſcribit, de rebus faciendis aut omittendis capitis rationem obtineat, & auctoritate ſuprema potiatur.

QUÆRES IV.

Quinam ſint legis Effectus, & Officia.

Reſpondeo duplex maximè eſſe legis officium, nempè *dirigere*, & *obligare*. Primum quidem patet; ſiquidem lex omnis menſura eſt, & regula actuum humanorum: at de ratione menſuræ, & regulæ eſt quòd ſit directiva menſurati, & regulati: Ergo lex debet eſſe directiva hominum, eiſque præſcribere quid agere, quidve omittere debeant. Secundum etiam eſt manifeſtum: lex enim dicitur à *ligando*. Eò quòd, inquit Caſſiodorus, *animos noſtros liget ſuiſque teneat obnoxios conſtitutis*. Hæc autem obligatio vel ligatio procedit, vel ex ipſa rerum natura, ſi lex ſit naturalis, vel ex voluntate, & poteſtate ſuperioris, ſi ſit poſitiva. Hic tamen effectus non eſt primarius, & adæquatus, ut volunt aliqui: ſiquidem, ut dictum eſt in ſuperiori concluſione, primaria legis ratio non eſt quòd obliget; quippe cùm ſint plurimæ leges quæ tantùm conſequenter obligandi vim habeant.

Reſpondeo ſecundò: Legis effectum præcipuum eſſe ſubditorum bonitatem, & ordinationem: omnis namque lex in id unicum collineat, ut ſubditos ſibi obedientes inſtituat: adeòque ut eos faciat bonos: nam cùm lex omnis juſta, & in bonum ordinata eſſe debeat, inferiores legi parere non poſſunt, quin juſti, & ordinati ac boni eſſe cenſeantur. Unde ſicut propria Principis virtus eſt, ut juſtè rectèque ſubditis imperet: ita pariter inferiorum bonitas, & perfectio derivatur ex eo quòd legi pareant, & legiſlatori obſequantur.

Ceterùm lex ſubditos bonos inſtituit ſecundùm ampliorem, vel meliorem bonitatem quam ipſa continet. Hinc lex Evangelica omnium præſtantiſſima, intendit ut homo fiat ſimpliciter bonus non ſolùm in exteriori ope, ſed etiam in interiori animo: atque adeo ut fiat filius Dei adoptivus per gratiam. Lex naturalis, ut fiat bonus virtutibus moralibus, quæ naturæ commenſurantur, habeatque vitam ad ceteros homines ordinatam, alteri non faciendo quod

ſibi

ſibi fieri nolit. Lex civilis, ut bonus civis exiſtat, & ea præſtet, quæ ad pacem reipublicæ ordinata ſunt. Lex Eccleſiaſtica ut Clericus probis moribus inſtituatur, & quæ ſui muneris ſunt, debito ordine fungatur.

QUÆRES DENIQUE.

Quænam ſint legis proprietates.

RESpondeo legis proprietates tres communiter recenſeri: nimirum *auctoritatem, veritatem, & bonitatem*: Lex enim habet principium, formam, & finem. *Ratione principii condentis legem*, debetur ipſi legi auctoritas: edictum enim abſque auctoritate ſancitum nullius eſt valoris, nec ullatenus legis rationem habere poteſt. *Ratione formæ*, debetur legi veritas ſeu rectitudo: nam id quod præſcribitur cum injuſtitia, non conſequitur legis rationem ſed in tyrannidem vergit. *Ratione finis*, debetur legi bonitas; ſiquidem lex tota ordinatur in bonum commune ſocietatis hominum, necnon in bonum particulare Dei, ad quem omne creaturæ bonum tamquam ad fontem, & caput unde dimanat, refluere debet.

DISPUTATIO SECUNDA.

De Lege naturali.

NAturalem legem ſingulis hominibus ineſſe, nemo rationis compos denegabit. *Homo* namque, ait S. Bernardus lib. de diligendo Deo, *innatam nec ignotam ſibi legem habet, quæ facienda ac proſequenda, quæve omittenda, & fugienda ſint internùs dictante rationis lumine demonſtrat*. Quam utique legem, ait Apoſtolus, *habemus ſcriptam in cordibus noſtris*, quo fit, *ut Gentes quæ legem non habent*, ſupple Moſaycam, aut Evangelicam, *naturaliter ea quę legis ſunt faciunt. Ejuſmodi legem non habentes, ipſi ſibi ſunt lex, qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, teſtimonium reddente illis conſcientia ipſorum, & inter ſe invicem cogitationibus accuſantibus, aut etiam defendentibus*, quibus ſcilicet cogitationibus, & diſceptationibus conſcientia utitur, ut hominem benè aut malè egiſſe convincat, cumque apud Deum accuſet.

Hanc veritatem luculenter expendit S. Auguſtinus in *Pſal.* 57. ſcribens: *Manus Formatoris noſtri*, inquit, *in ipſis cordibus noſtris veritas ſcripſit*, quod tibi fieri non vis ne facias alteri. *Hoc, & antequam lex daretur nemo ignorare permiſſus eſt, ut eſſet unde judicarentur, & quibus lex non eſſet data; ſed ne ſibi homines aliquid defuiſſe quererentur, ſcriptum eſt & in tabulis, quod in cordibus non legebant. Non enim & ſcriptum non habebant, ſed legere nolebant: Appoſitum eſt oculis eorum quod in conſcientia videre cogerentur, & quaſi forinſecùs admota voce Dei, & ad interiora ſua homo compulſus eſt, dicente Scriptura*, in cogitationibus enim impii, interrogatio eſt *ubi interrogatio, ibi lex: ſed quia homines appetentes ea quæ foris ſunt etiam à ſeipſis exules facti ſunt, data etiam conſcripta lex; non quia in cordibus ſcripta non erat, ſed quia tu fugitivus eras cordis tui, ab illo qui ubique eſt comprehenderis, & ad te ipſum intrò revocaris. Propterea ſcripta lex quid clamat eis, qui deſeruerunt legem ſcriptam in cordibus ſuis?* Redite prævaricatores ad cor. *Quis enim te docuit nolle accedi ab altero ad uxorem tuam? Quis te docuit nolle tibi furtum fieri? Quis te docuit nolle injuriam pati? & quid aliud vel univerſaliter, vel particulariter dici poteſt? multa enim ſunt, de quibus ſingulis interrogati homines clara voce reſpondeant, nolle ſe pati. Age, ſi non vis pati iſta, numquid ſolus es homo? Nonne in ſocietate vivis generis humani? Qui tecum factus eſt, ſocius tuus eſt: & omnes facti ad imaginem Dei, niſi terrenis cogitationibus conterant quod ille formavit. Quod ergo tibi non vis fieri, alteri noli facere.*

Vel ut brevius ait lib. 2. Confeſs. c. 4. *Lex tua, Domine, in cordibus hominum ſcripta eſt, quam nec ulla unquam delet, aut delebit iniquitas*. Ad idem pertinet quod ait S. Amb. lib. 9. epiſt. 17. *Ea lex*, inquit, *non inſcribitur, ſed innaſcitur, nec aliqua percipitur lectione, ſed profluo quodam naturæ fonte in ſingulis exprimitur*. Eamdem veritatem clarè explicat regius vates, *Pſal.* 4. ubi cùm dixiſſet, *Multi dicunt quis oſtendit nobis bona?* Statim reſpondet: *Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine*; Quod de lumine naturalis rationis, quo diſcernitur quid ſit bonum, & quid malum, intelligendum eſt.

Eadem veritas ratione firmatur. Etenim non minori cura Deus homini creaturarum omnium præcellentiſſimæ ſuppeditavit me-

Digitized by Google

media quibus finem ſibi debitum poſſet aſſequi, quàm inferioribus creaturis: ſed inferioribus creaturis rationis, ac etiam vitæ expertibus vires, & inclinationes impreſſit ac indidit ſecundùm quas aguntur, & in ſuos fines diriguntur: Ergo potiori jure creaturæ rationis ac libertatis compoti debuit indere quamdam legem ſecundùm quam modo ſibi connaturali ageret, & ſeipſam in ſuum finem dirigeret: Hæc autem lex naturalis appellatur: adeòque eſt admittenda. *Deinde*, habemus ingenitum lumen quo prima principia rerum agibilia poſſumus detegere, abſque ullo acquiſitæ ſcientiæ beneficio; Ergo pari ratione habere debemus idipſum innatum lumen, quo rerum agibilium communia principia deprehendamus. Hoc autem ingenitum lumen, naturæ legem appellamus: ſubindeque eſt admittenda.

Denique, homo ad ſocietatem natus eſt, adeòque à natura ipſa habere debuit quo perfectam ſocietatem inire poſſet: at ut mox diximus ex S. Auguſtino, non potuit ita inſtitui, niſi per innatam legem noviſſet non eſſe alteri faciendum, quod ſibi fieri nollet. Ergo &c.

His igitur ita præmiſſis, tria hic ſuperſunt de naturali lege declaranda. *Primum* quid & quotuplex illa ſit. *Secundum*, quænam ejus præcepta. *Tertium*, qualiter ſit immutabilitati, aut mutationi obnoxia. Quæ utique tribus in ſequentibus articulis ſuſcipimus explicanda.

ARTICULUS PRIMUS.

De Nativæ Legis eſſentia, principiis, & partibus.

Mirum ſanè quòd ipſa nativa lex ſit ipſum ingenitum homini lumen, quo prima rerum agibilium elementa deprehendit; nec tamen ſui ipſius naturam homini demonſtrant. Nuſquam enim magis inter ſe videntur pugnare Auctores quàm in aſſignanda ipſius legis eſſentia. *Quidam* enim cum Vaſqueſio 1. 2. *diſp.* 180. *cap.* 3. docent legem naturalem eſſe ipſam naturam rationalem ſecundùm ſe ſpectatam, quatenus videlicet ratione ſuæ eſſentiæ talis eſt ut aliquæ actiones ſint illi moraliter convenientes, & idcircò honeſtæ: aliæ repugnantes, & ideo indecentes. *Nonnulli* cum noſtro Alenſi 3. *p. q.* 27. *memb.* 2. exiſtimant legem naturalem eſſe habitum quemdam, non quidem acquiſitum ſeu potentiæ ſuperadditum, ſed ipſum lumen intellectuale in actu primo ſpectatum, & quatenùs eſt vis diſcernendi honeſta, & turpia moraliter. *Alii* cum Gabriele, & Almaino affirmant legem naturalem eſſe dictamen rationis, non quidem præcipientis, ſed ſolùm indicantis, & oſtendentis quid conſentaneum ſit aut diſſentaneum naturæ rationali; docentque legem naturalem non eſſe imperantem, ſed ſolùm indicantem, eò quòd nullum habeat adjunctum, nec includat ſuperioris imperium. *Cæteri* verò contendunt legem naturalem non ſolùm cum dictamine boni, & mali conſiſtere; ſed etiam in præcepto divino, quo Deus voluit homines teneri ad ea implenda, & præſtanda quæ per ipſum rationis lumen, ipſamque rationis legem facienda aut omittenda dictitantur. Quarum ſententiarum quænam verior nobis videatur, aperiet

QUÆSTIO PRIMA.

In quo maximè conſiſtat, & reponenda ſit Nativæ Legis eſſentia.

Notandum 1. Quòd etſi lex *Naturalis*, *Syndereſis*, & *Conſcientia* pro uno eodemque à SS. Patribus interdùm uſurpentur; maximè tamen invicem diſcrepant: nam *lex Naturalis* eſt ipſa divinæ voluntatis ordinatio nobis impreſſa à Deo quatenus eſt Auctor, & Rector naturæ; *Syndereſis* verò eſt ipſum naturale lumen intellectus quo divinam illam ordinationem novimus: *Conſcientia* autem eſt judicium practicum intellectus circa aliquid agibile vel omiſſibile in particulari. *Syndereſis* verſatur circa principia agibilia ſine ullo diſcurſu: ſyndereſi nullus poteſt ſubeſſe error, nullaque dubitatio, opinio, oblivio, ignorantia, & inadvertentia; nullus enim poteſt, aut potuit unquam negare, dubitare, obliviſci, vel ignorare in genere malum eſſe fugiendum, bonum amplexandum &c. *Conſcientia* verò nonniſi prævia rationis illatione ſua infert judicia practica, adeòque ſubjacet dubitationi, oblivioni, & errori; Unde provenit tam varia tamque multiplex conſcientiæ diverſitas, & partitio in rectam, erroneam, certam, dubiam, &c. Quod non ſolùm contingit pro diverſitate hominum, ſed etiam pro diverſitate temporis reſpectu ejuſdem hominis; idem enim homo pro diverſis notitiis,

titiis, in diverſa oppoſitaque judicia diſſolvitur; Hinc ſæpè nobis diſplicet quod placuerat; ſæpè arridet quod fuerat odioſum. Lex verò naturalis apud omnes prorſus nationes, & quovis tempore, eadem ſemper dictitat, ſemperque ſibi conſtat, & ſibi conformis eſt, niſi aliundè impediatur.

Notandum 2. Naturam rationalem ſpectari poſſe dupliciter: uno modo ſecundùm ſe, & quatenus ratione talis eſſentiæ quam habet, quædam ſunt illi convenientia, & alia diſconvenientia: alio verò modo quatenus vim habet judicandi de his quæ ſibi conveniunt, vel diſconveniunt mediante rationis naturalis lumine. *Rursùs* poſteriori modo ſumpta rationalis natura quatenus judicativa de convenientibus, vel diſconvenientibus, poteſt bifariam conſiderari; nempe vel quatenùs per judicium illud ſolum indicat, & oſtendit quid agendum ſit quid ve omittendum: vel prout habet adjunctum divinum præceptum obligans hominem, ad id exequendum quod ipſa nativa lex ipſi indicat, & demonſtrat: ita quòd hæc lex non ſolùm illativa ſit, & oſtenſiva; ſed etiam obligativa ſit, & præceptiva.

Notandum 3. Certum eſſe legem naturalem divinum eſſe donum deſcendens a Patre luminum, & à Deo effectivè procedere; quia Deus eſt prima cauſa bonorum omnium naturalium, inter quæ maximum eſt rectæ rationis lumen, & uſus: Tùm quia omnis veritatis manifeſtatio procedit à Deo, ut diſertè docet S. Paulus *ad Rom.* 1. ubi cùm dixiſſet, *Revelatur ira de cælo ſuper omnem impietatem, & injuſtitiam hominum qui veritatem Dei in injuſtitia detinent.* Poſtea aperiens cur vocet veritatem Dei, ſubdit; *Quia quod notum eſt Dei, manifeſtum eſt in illis, Deus enim illis manifeſtavit*, utique per naturale lumen rationis, & per viſibiles creaturas, quarum aſpectu inviſibilia Dei cognoſci poſſunt. Conſtat igitur Deum eſſe effectorem, & quaſi Doctorem legis naturæ: ſed difficultas ſolvenda remanet an ipſa nativa lex non ſolùm à Deo effectivè, & tamquam à prima cauſa, ſed etiam præceptivè, & tamquam à legiſlatore præcipiente procedat.

His ita præmiſſis tria hìc ſuperſunt determinanda. *Primum*, quòd nativa lex non ſit ipſa rationalis naturæ entitas, & eſſentia. *Secundum*, quod non ſit pariter aliquid ſe habens per modum habitus. *Tertium*, denique quòd conſiſtat in actuali judicio, & dictamine intellectus non ſolùm oſtenſivo, ſed etiam imperativo.

CONCLUSIO PRIMA.

LEX *Naturalis non conſiſtit in ipſa rationali natura ſecundùm ſe ſpectata, quatenus actiones aliquæ ſunt illi moraliter convenientes, & boneſtæ; aliæ verò repugnantes, & inboneſtæ.*

Probatur 1. Lex naturalis eſt verè, & propriè dicta lex; ſed ipſa natura rationalis præciſè ſumpta non poteſt eſſe propriè dicta lex: Ergo lex naturalis in ipſa conſiſtere nequit. Major conſtat ex communi ſententia Theologorum, & Philoſophorum, qui de ea loquuntur tamquam de lege verè, & propriè dicta. Probatur minor. Lex propriè dicta eſt ordinatio, & conſtitutio alicujus ſuperioris pro jure ſuo aliquid decernentis, & imperantis: atqui natura rationalis præciſè ſumpta non eſt ordinatio; ſiquidem ordinatio eſt actus ſecundus intellectus, voluntatis; natura autem ipſa eſt actus primus; adeòque non poteſt cenſeri ordinatio.

Deinde: Effectus legis ſunt *dirigere*, *illuminare*, *obligare*, & *eſſe regulam* humanarum actionum: ſed hæc in naturam rationalem immediatè cadere non poſſunt; proveniunt namque à dictamine rationis, & imperio voluntatis: Ergo non in ipſa natura rationali, ſed potius in illo rationis dictamine, & voluntatis imperio, legis naturalis eſſentia eſt reponenda. *Conſequentia* patet, in illo namque eſſentialiter conſiſtit lex à quo maximè procedunt effectus legis: *Minor verò* probatur; nam ante dictamen rationis, quo indicatur vel oſtenditur aliquid eſſe bonum vel malum, non obligatur homo moraliter, nec ejus operationes diriguntur aut regulantur ad finem ſibi debitum; nec proinde habent rationem moris, ut conſtat in his qui uſu rationis carent, &c.

Denique à lege naturali actiones humanæ habent quòd ſint bonæ vel malæ: at actiones quæ independenter ab omni lege poſitiva ſunt bonæ vel malæ, quia nempe pugnant in legem naturæ, tales eſſe nequeunt ex ipſa natura rationali; adeòque hæc non poteſt dici lex naturalis. Major conſtat. Probatur minor. Diverſæ rationes in actibus non poſſunt deſumi ab eodem termino, ſub eadem ratione formali: Ergo bonitas, & malitia quæ ſunt diverſæ rationes actuum humanorum,

rum, ab eadem natura rationali procedere nequeunt, niſi diverſæ ſint in illa natura rationes, per quas uni actui malitiam, alteri bonitatem tribuat: At diverſæ illæ rationes aſſignari non poſſunt ex parte illius naturæ rationalis: nam non eſt ratio cur refunderet bonitatem in unum actum potiùs quàm in alterum, niſi quia in illo actu aliqua eſt ratio cur capax ſit illius bonitatis potiùs quàm malitiæ: adeòque independenter ab illa convenientia cum natura rationali, talis actus jam ex ſe habet quòd dici poſſit bonus, & honeſtus.

Confirmatur Concluſio expugnando fundamentum Adverſariorum. Idcircò Vaſqu. & qui cum eo ſentiunt, affirmant legis naturalis eſſentiam in ipſa rationali natura eſſe conſtituendam; quia, inquiunt, ipſa rationalis natura eſt fundamentum, & menſura legis naturalis, & honeſtatis ipſius, quatenus quæcumque præcipit aut prohibet lex naturalis, per ſe decent aut dedecent naturam rationalem: ſed hæc ratio nulla eſt. Probatur, quia quidquid eſt fundamentum, & menſura legis aut honeſtatis, non propterea eſt lex; ſiquidem pax, & fęlicitas publica, eſt menſura, & fundamentum legum humanarum, nec tamen propterea ſunt ipſæ leges humanæ. Similiter, pauperis indigentia major aut minor, eſt fundamentum aut menſura legis aut præcepti faciendi majorem aut minorem eleemoſynam; nec tamen ipſa indigentia cenſetur eſſe lex faciendi eleemoſynam. Item, finis eſt regula, & menſura mediorum; nec tamen finis dicitur habere rationem legis. Pariter objectum eſt regula, & menſura actuum, nec propterea cenſetur eſſe lex: Ergo pari jure licèt natura rationalis ſit fundamentum honeſtatis, & regula rectitudinis objectivæ actuum humanorum moralium, non ideo dici poteſt lex. Addo cum Suarez lib. 2. cap. 4. n. 7. quòd ſi natura rationalis eſſet lex actuum noſtrorum, eò quòd illam decent; ſequeretur pari modo naturam divinam eſſe legem actuum divinorum liberorum, quia pariter tales actus illam decent: ſed nullus eſt ex SS. Patribus, ac Theologis, qui hanc ſequelam docuerit, & probaverit: Ergo nec eſſe debent qui antecedens doceant.

Dices: Exiſtente natura rationali non poteſt lex naturalis non exiſtere, ſed poteſt non eſſe illa Dei ordinatio; quia cùm libera ſit, Deus poteſt ipſam ponere vel non ponere: Ergo lex naturalis non eſt ipſa Dei ordinatio: ſed potiùs eſt natura ipſa rationalis, quatenus eſt fundamentum convenientiæ, & honeſtatis, vel diſconvenientiæ, & inhoneſtatis actionum humanarum.

Diſtinguo minorem: Poteſt non eſſe divina ordinatio qua creaturam rationalem in finem ſuum dirigit ex hypotheſi quòd ipſa natura rationalis exiſtat, Nego: abſolutè, Concedo: licèt enim operatio divina ad extra ſit abſolutè libera; tamen ex ſuppoſitione quòd divina voluntas decreverit creare naturam rationalem cum ſufficienti cognitione ad operandum bonum, & malum, & cum ſufficienti concurſu ex parte Dei, necnon & libera ipſius creaturæ facultate ad utrumlibet operandum, implicat quòd Deus ipſam creaturam non ordinet ad ſuum finem aſſequendum per actus convenientes; adeòque pariter implicat, quòd Deus non velit prohibere tali creaturæ actus intrinſecè malos, & præcipere actus honeſtos naturaliter neceſſarios: ſicut enim Deus mentiri non poteſt, quia eſt ſuprema veritas, ita etiam non poteſt non prohibere ea quæ ſunt oppoſita honeſtati, quia eſt ſuprema bonitas, & regula rectitudinis ac honeſtatis: Ergo qua ratione Deus poſita voluntate revelandi aliquid neceſſitatur ad revelandum verum, eo quòd non poſſit mentiri, quia eſt ſuprema veritas; ita ex hypotheſi quòd creaturam rationalem inſtituerit ordinandam in finem, non poteſt ei actus bonos, & honeſtos non præcipere, & actus malos, & inhoneſtos non prohibere, quia eſt ſuprema æquitas, & rectitudo.

Inſtabis: Abſurdum eſt aſſerere Deum per voluntatem neceſſariam obligare ſuos ſubditos, ſiquidem obligatio hæc cùm ſit moralis, procedere debet ab agente morali libero, & liberè imperante: qua ratione nullus Princeps poteſt ſeipſum voto vel promiſſione, aut alio præcepto, & imperio obligare, niſi hæc obligatio ex plena libertate oriatur; quæ enim per vim, & coactionem fiunt, obligandi vim nullam habent ſed obligatio liberè facta potuit non fieri: Ergo Deus potuit illam obligationem naturæ rationali non imponere ab initio illius formationis; imò etiam poteſt impoſitam illam obligationem revocare; ſubindeque poteſt exiſtere natura rationalis abſque tali obligatione ſibi præſcripta: at non poteſt exiſtere ſine lege naturali: Ergo lex naturalis non in ipſa obligatione ſu-

Digitized by Google

ſuperaddita, ſed in natura ipſa rationali conſtituenda eſt.

Diſtinguo minorem: Obligatio liberè facta potuit non fieri, abſolutè, Concedo: hypotheticè, Nego: fateor equidem, quòd Deus ex libertate ſua potuerit abſtinere à formandis creaturis rationalibus, & eas in ſtatu connaturali conſtituendis; & conſequenter eas non obligare lege naturali; ſed ex hypoteſi quòd eas creaverit, & in tali ſtatu conſtituerit, debuit neceſſariò neceſſitate conſequenti illas creaturas intellectuales à ſe conditas regere, & curare ut vivant conformiter ſuę naturę, ad idque illas obligare ſua authoritate: quæ authoritas quomodocumque interponatur, inducit moralem obligationem; moralem dico, non ex eo quòd liberè ſit impoſita, ita ut poſſit non præſcribi; ſiquidem ex hypotheſi neceſſariò hæc obligatio præſcribitur; ſed obligatio hęc vocatur moralis ex eo quòd inducat ad actiones morales, & imputabiles, ita ut ſine peccato nequeant omitti. Nec refert quòd hæc obligatio ſequatur ex neceſſaria, & naturali ordinatione ipſius creaturę rationalis, poteſt namque aliqua moralis obligatio oriri ex principio neceſſario, & naturali; ſiquidem obligatio colendi parentes oritur ex naturali generatione ab ipſis accepta.

Dices ſecundò: Sunt aliquæ actiones ita intrinſecè malæ ex natura ſua, v.g. odium Dei, ut earum malitia nullatenùs pendeat ex dictamine intellectus, vel ex prohibitione extrinſeca, & voluntate divina: è converſo aliquæ ſunt ita intrinſecè bonæ ex natura ſua, v.g. colere Deum, ut nullatenùs in hoc pendeant ex cauſa extrinſeca: ſed aliunde non poſſunt habere illam malitiam aut bonitatem, niſi quatenùs ſunt convenientes aut diſconvenientes naturæ rationali: Ergo ipſa natura rationalis habet rationem legis.

Reſpondeo, quòd in actibus intrinſecè bonis, vel intrinſecè malis, duplex ſpectari poteſt bonitas, & malitia; alia quidem in eſſe naturæ, alia in eſſe moris. *Prima* non deſumitur ab ordine ad aliquam legem, ſed ex convenientia aut diſconvenientia ad naturam rationalem, quatenus intelligitur habere inclinationem ad bonum conſideratum in eſſe naturæ antecedenter ad omnem legem: *Secunda* verò ſumitur proximè quidem ex ordine ad dictamen rationis naturalis, remotè verò ex ordine ad legem æternam, quatenus nempè dictamen rationis naturalis eſt participatio quædam legis æternæ, habetque rationem legis naturalis in ordine ad ipſos actus.

CONCLUSIO SECUNDA.

R*Atio formalis Legis Innatæ non conſiſtit adæquatè in ipſo lumine habituali, & naturali in actu primo ſpectato, & quatenus eſt vis diſcernendi honeſta, & turpia, licita, & illicita.*

Probatur: Omnis lex propriè dicta, eſt ordinatio, ut ſuprà diximus: ſed lumen naturale habitualiter ſumptum, non eſt ordinatio, ſed tantùm vis intelligendi: Ergo nec in eo reponenda eſt ratio formalis legis naturalis. *Deinde*, Deus habet lumen ſibi connaturale quo perfectiſſimè cognoſcit quæcumque honeſta ſunt, & turpia: ſed Deus non poteſt dici habere legem naturalem: Ergo lex naturalis in ipſo lumine habituali non eſt reponenda. *Denique*, ut in ſequenti concluſione probabitur, Lex omnis eſt juſſio, vel prohibitio alicujus ſuperioris; ſed ipſum lumen naturale habituale, nec juſſio eſt, nec prohibitio ſuperioris: Ergo nec eſt lex naturalis.

Dices primò S. Paulus ad *Rom.* 2. legem vocat, naturalem ſcilicet, conſcientiam dictantem quid agendum aut fugiendum ſit ſecundùm rationem naturalem; nam cum dixiſſet, *Gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis ſunt faciunt: ejuſmodi legem non habentes ipſi ſibi ſunt lex*; quaſi declarans quomodo ſibi ſint lex, & quæ ſit illa lex, ſubjungit; *Oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, teſtimonium reddente illis conſcientia ipſorum*: Cenſet ergo legem naturalem de qua loquitur, eſſe dictamen naturale rectæ rationis, ratione cujus homo eſt ſibi lex. *Deinde* SS. Patres pari modo affirmant legem naturalem fuiſſe nobis à Deo naturaliter inſitam, & ſcriptam in cordibus noſtris, Deumque illius eſſe authorem, quatenus naturæ noſtræ author eſt, & conditor. Sic S. Amb. lib. 9. Epiſt. 71. *Illa lex*, inquit, *non inſcribitur ſed innaſcitur; nec aliqua percipitur lectione, ſed profluo quodam naturæ fonte in ſingulis exprimitur*. Et S. Maximus Centuria 5. cap. 13. *Lex naturæ*, inquit, *eſt ratio naturalis quæ captivum tenet ſenſum ad delendam vim irrationalem*. Demùm Tullius in lib. de legibus, ſumma eloquentia, & pene divina voce, ut loquitur La-

Lactantius *lib. 6. de vero cultu cap. 8.* legem naturalem deſcribens ait, *Eſt quidem vera lex recta ratio, naturæ congrua, diffuſa per omnes, conſtans, ſempiterna, quæ vocet ad officium jubendo, vetando à fraude deterreat.* Conſtat ergo ex his legem naturalem poſitam eſſe in ipſo rationis lumine; non quidem actuali, alioqui cùm nihil agimus non maneret in nobis lex naturalis: Ergo reponenda eſt in ipſo lumine habituali.

Reſpondeo, præfatas authoritates nihil aliud probare, quàm legem naturalem interdum pro conſcientia, & ſynderesi accipi, quatenus videlicet dictitat quid agendum, quidve omittendum ſit, ſicut conſcientia. Nihilominus ut jam obſervavimus in primo notabili, lex naturalis à conſcientia in pluribus diſcrepat: nam lex dicit regulam generaliter conſtitutam circa agenda: conſcientia verò dicit dictamen practicum in particulari; unde conſcientia latiùs patet quàm lex naturalis, quia non tantùm applicat legem naturalem, ſed etiam quamcumque aliam, ſive divinam, ſive humanam. *Deinde*, Conſcientia non ſolùm applicare ſolet veram legem, ſed etiam exiſtimatam; Hinc interdum datur conſcientia erronea; Lex autem erronea dari non poteſt; nam eo ipſo non eſſet lex, quod maximè verum eſt de lege naturali quæ Deum habet authorem.

Denique, Lex propriè fertur circa agenda; conſcientia autem verſatur circa ea quæ jam facta ſunt; & ideo illi tribuitur non ſolùm ligare, & obligare, ſed etiam accuſare, teſtificari, damnare, & cruciare.

Objicies 2. Quidquid eſt in animis noſtris, vel eſt potentia, vel paſſio, vel actus, vel habitus: atqui lex naturalis non eſt potentia animæ, nec paſſio, nec actus; alioqui cùm nihil agimus, non maneret in nobis lex naturalis: Ergo eſt habitus.

Reſpondeo ad minorem, legem naturalem non eſſe potentiam aut paſſionem, ſed eſſe actum; quia eſt præſcriptio, ſeu dictamen rectæ rationis. Ad id quod ſubjungitur, quòd ſi eſſet actus, cùm nihil agimus, non maneret in nobis lex naturalis: Reſpondeo negando illam ſequelam: Nam non dicitur actus quaſi ſemper exiſtat, ſed quia vel actu exiſtit, vel eſt actus natus exiſtere; manetque tale dictamen virtualiter, & ſic eſt actus rationis, vel in re, vel in virtute exiſtens:

Objicies 3. Lex naturalis manet in pueris, & amentibus: atqui in illis non eſt actus rationis, nec facultas expedita ad rationem: Ergo neceſſum eſt quòd ipſa lex naturalis ſit lumen habituale, & naturale in actu primo conſideratum.

Diſtinguo majorem, In pueris, & amentibus remanet lex naturalis in actu ſecundo, *nego*: in actu primo, *tranſeat*: quia licèt judicent aliqua ratione de rebus agendis, non tamen judicant cum perfecta cognitione quæ habeat annexam rationem imperii, & regulæ, ſeu normæ conformis rectæ rationi; porrò tale judicium eſt neceſſarium ad legem naturalem: Unde lex naturalis tantùm in ipſis remanet per modum habitus impropriè dicti, ſicut & in ipſis remanet habitus primorum principiorum quem intelligentiam appellamus.

His addo lumen ipſum naturale habituale ſicut & conſcientiam ac ſynderesim, poſſe reverà legem naturalem appellari; non quidem adæquatè, ſed inadæquatè, ratio ſiquidem adæquata legis naturalis, non ſolùm in ipſo rationis dictamine circa ea quæ agenda ſunt, vel omittenda, ſed maximè reponenda eſt in ipſo divino præcepto, vel prohibitione procedente à voluntate Dei, ut authore, & rectore naturæ: ut aperiet

CONCLUSIO TERTIA.

LEx *Naturalis non conſiſtit formaliter in dictamine, & judicio ſolùm oſtenſivo, & indicativo boni, & mali: Sed etiam præceptivo, & imperativo ac obligante ad ea quæ tali lege præſcripta ſunt.* Hæc eſt communior cum Seraphico Doctore in 2. *diſt.* 35. *dubio* 4. & Gerſone *Tract. de vita ſpirituali lib. 2. Corol.* 5. ubi legem naturalem ſic definit, *Lex Naturalis præceptiva, eſt ſignum inditum cuilibet homini non impedito in uſu rationis, & notificativum voluntatis divinæ volentis creaturam rationalem humanam teneri ad aliquid agendum vel non agendum per conſecutionem ſui finis naturalis.*

Probatur: Lex naturalis eſt verè, & propriè dicta lex: ut fatentur omnes Philoſophi, & Theologi: ſed lex propriè dicta eſt verè præceptiva: Ergo, &c. Probatur minor: *Tum quia* de ratione legis verè, & propriè dictæ eſt, quòd ſit præceptiva; ſiquidem lex eſt actus prudentiæ, quæ conſiſtit formaliter in actu imperii, ſubindeque præceptiva eſt: *Tum quia* lex naturalis eſt propriè dicta regula, & menſura bonitatis

aut

aut malitiæ moralis actus humani: ſed judicium indicativum, & oſtenſivum boni: & mali non poteſt eſſe talis regula, & menſura bonitatis aut malitiæ actus humani; ſiquidem illam bonitatem aut malitiam ſupponit, eamque tantùm judicat; regula autem, & menſura alicujus regulati, & menſurati rectitudinem aut obliquitatem non ſupponit; ſiquidem hæc non cognoſcitur niſi per applicationem ad regulam: Ergo, &c.

Deinde, Deus habet judicium oſtenſivum eorum quæ decent aut dedecent ſuam naturam divinam, contra quod judicium ipſe non poteſt operari; & tamen non habet legem propriè dictam; & conſequenter lex naturalis cùm ſit verè, & propriè dicta lex, non poteſt formaliter conſiſtere in ſolo dictamine, & judicio ſolùm oſtenſivo boni, & mali.

Denique, Quidquid fit contra præſcriptum legis naturalis eſt reverà peccatum: ſed omne peccatum eſt alicujus præcepti tranſgreſſio, & violatio: Ergo lex naturalis debet eſſe præceptiva.

Major probatur ex Apoſtolo *ad Rom.* 1. ubi docet Gentiles fuiſſe inexcuſabiles, & grandis peccati reos ex eo quòd per legem naturalem novetint quid eſſet agendum, quidve omittendum; neutrum tamen legis illius præſcriptum impleverint. Minor probatur ex S. Amb. *lib. de Paradiſo* cap. 8 ubi peccatum ſic definit generaliter, *Peccatum eſt legis divinæ prævaricatio, & cæleſtium inobedientia mandatorum*. Similiter ex S. Auguſt. qui *lib.* 2. *contra Fauſtum cap.* 27. definit peccatum eſſe *dictum, factum, vel concupitum contra legem æternam*: additque *legem æternam eſſe rationem, vel voluntatem Dei*. Sentit ergo de ratione peccati, eſſe ut ſit contra legem propriam alicujus ſuperioris. Quod utique clariùs indicat *lib.* 2. *de peccat. meritis, & remiſſ. cap.* 7. ubi ait; *Quomodo dimittitur per Dei miſericordiam ſi peccatum non eſt, aut quomodo non vetatur per Dei juſtitiam ſi peccatum eſt?* Quibus ſignificeat non minùs repugnare eſſe peccatum, & non prohibitum à Deo, quàm indigere remiſſione, & non fuiſſe peccatum.

Idem docet Doctor *in* 4. *diſt.* 50. *num.* 9. ubi ait; *Quodcumque peccatum ideò eſt peccatum, quia eſt contra præceptum divinum*.

Dices: Si lex naturalis eſſet præceptiva, eſſet maximè, vel præceptum hominis ad alium, vel ad ſeipſum, vel Dei ad homines: ſed neutrum poteſt affirmari: Ergo nec aſſeri eam eſſe præceptivam: Major conſtat à ſufficienti partium enumeratione. Minor manifeſta eſt quoad primam, & ſecundam partem; Quia præceptum hominis ad alium ad legem humanam ſpectat; imperium autem hominis ad ſeipſum reſpectu ſuarum actionum non poteſt habere veram rationem legis; cùm lex ſit ordinatio ſuperioris ad ſubditum; nemo autem ſit ſibi ſuperior. Patet etiam eadem minor quoad tertiam partem: Tum quia præceptum quo Deus aliquid hominibus imperat ſpectat ad legem divinam; lex autem divina à naturali diſcrepat: Tum quia ſecluſo quocumque Dei præcepto, dictamen rationis naturalis ſufficienter dictat quid bonum ſit quidve malum; Ergo lex naturalis nullatenus eſt præceptiva.

Nego minorem quantum ad tertiam partem, & ad primam ejus probationem dico legem naturalem etiam divinam appellari; nam, inquit S. Damaſcenus lib. 4. de fide cap. 23. *Lex Dei mentem noſtram incendens, eam ad ſe pertrahit, conſcientiamque noſtram vellicat, quæ & ipſa mentis noſtræ lex dicitur*. Adeòque cenſet legem naturalem eſſe pariter legem Dei, quatenus nempe eſt quædam participatio, & applicatio legis æternæ.

Ad ſecundam probationem nego antecedens; Cùm enim dictamen quo Deus præcipit hominibus opera bona, & prohibet opera mala ex lege Dei æterna derivetur, ſitque, ut mox diximus, quædam illius participatio, & applicatio: Conſequens eſt quòd ſecluſa lege Dei æterna, & ejus præcepto, nullum foret rationis naturalis dictamen hominibus indicans, & dictitans quid ſit bonum aut malum.

QUÆSTIO SECUNDA.

Quotuplex ſit Lex naturalis.

NOtandum 1. Certum eſſe quòd Lex Naturalis ſit una. 1. *Unitate luminis*, quia unico lumine naturali hominem illuſtrat, & ei dictitat ac demonſtrat quid agendum ſit, quidve omittendum. 2. *Unitate principii*, quia unicum Deum habet Legiſlatorem, & Authorem. 3. *Unitate finis*, quia in hunc unicum finem collineat, ut hominem conſtituat rectum ſecundùm inclinationem naturæ. An autem ſit etiam una *Unitate præcepti*, hic erit reſol-

ſolvendum. Senſus autem hujuſce quæſtionis poteſt eſſe triplex. *Primus*, an eadem Legis naturæ præcepta communia ſint apud omnes. *Secundus*, an illa præcepta plura ſint, an verò unicum. *Tertius*, an ex hypotheſi quòd plura ſint, ad unicum poſſint revocari.

Notandum 2. Præcepta legis naturæ eſſe duplicis generis; alia nempe ſunt generalia, & omnibus hominibus nota, qualia ſunt iſta; Bonum eſt faciendum, malum fugiendum: Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris, &c. Alia verò propria, & particularia, quæ ex his principiis generalibus inferuntur: idque dupliciter; vel enim deducuntur facili negotio, & abſque ulla difficultate, quale eſt iſtud: Alienum invito domino detinendum non eſt: vel nonniſi magna cum diligentia ex principiis generalibus poſſunt inferri, quale eſt iſtud: Pecunia non eſt mutuò danda ad uſuram. Quęritur autem an hæc utraque præcepta legis naturæ apud omnes prorſus homines eadem ſint, vel poſſint eſſe diverſa.

Notandum 3. Præcepta legis naturæ tam generalia quàm particularia ſpectari poſſe, vel quoad certitudinem, vel quoad notitiam, & evidentiam. Certum eſt autem quòd generalia certiora ſint, & notiora particularibus, quippe cùm per ipſum ingenitum rationis lumen innoteſcant: Unde quemadmodum in ſpeculativis, prima principia, quę per intelligentiam deprehenduntur, longè ſunt certiora, & notiora concluſionibus ex eis per ſcientiam illatis: Ita etiam in practicis, prima præcepta, quę ſunt matrices regulæ rerum agendarum, longè videntur eſſe certiora præceptis particularibus quæ ex eis inferuntur.

His ita præmiſſis tria hìc ſuperſunt determinanda. *Primum*, an generalia præcepta legis naturæ ſint eadem apud omnes prorſus homines quovis in ſtatu conſideratos. *Secundum*, an præcepta particularia eandem vim, certitudinem, & notitiam apud omnes habeant. *Tertium*, an plura ſint in quolibet homine præcepta legis naturæ, & qualiter invicem ordinentur.

CONCLUSIO PRIMA.

L*Ex naturalis eadem omninò eſt in omnibus hominibus quovis in ſtatu ſpectatis; quantum ad principia generalia*. Hæc eſt communis apud Theologos, & Juriſperitos.

Probatur: *Primò* quidem, quia hæc lex eſt veluti proprietas conſequens non rationem propriam, & particularem alicuius individui, ſed ſpecificam naturam: ſed hęc natura eadem eſt in omnibus: Ergo & ipſa lex. *Deinde*, quemadmodum in ſpeculativis prima principia nota ſunt, quorum veritati nemo diſſentire poteſt; ita in practicis quoad principia prima, & præcepta generalia, eſt eadem veritas, eademque rectitudo omnibus nota. *Denique*, ubique, & ſemper agnoſcitur, & pro certo habetur bonum eſſe amplectendum, malum eſſe fugiendum: alteri non eſſe faciendum quod tibi fieri non vis, adeòque hæc pręcepta omnibus, & ubique ſunt pervia.

Dices; Diverſæ nationes varias ſtatuerunt leges naturalibus præceptis contrarias; nam Julius Cæſar lib. 6. de bello Gallico refert apud Germanos furtum olim non fuiſſe improbatum, ſed permiſſum. Idem de Lacedęmonibus refert Caſtro ex Plutarcho lib. de lege pœnali cap. 14. Similiter refert Plutarchus in vita Lycurgi adulterium ab eo fuiſſe probatum tanquam natura permiſſum: ſed furtum, & adulterium in ipſa legis naturæ præcepta pugnant: Ergo hęc non videntur omnibus nota.

Diſtinguo majorem: Statuerunt plurimæ Gentes leges adverſantes naturæ pręceptis generalibus, & quæ ſe habent inſtar primorum principiorum in practicis; *Nego majorem*: Adverſantes pręceptis particularibus, & quæ ex prioribus inferuntur, *Concedo*: Quemadmodum enim licèt omnes homines conveniant in primis principiis ſpeculativis, nec ullus eorum veritatem in dubium revocet; nihilominus plerùmque invicem pugnant circa concluſiones ex illis principiis illatas: Ita à ſimili, quamquam omnes homines invicem conveniant in præceptis generalibus per legem naturæ præſcriptis; tamen à vero poſſunt deviare, dum ex generalibus illis principiis leges particulares inferunt quaſi naturæ convenientes: Unde non mirum ſi leges illæ ſpeciales à diverſis Nationibus ſancitæ non ſolùm inter ſe, ſed etiam cum ipſis generalibus naturæ præceptis pugnent.

Dices 2. Lex naturę ea eſt quę potiſſimùm in Evangelio continetur, ut habetur *diſt.* 1. atqui quod in Evangelio continetur non eſt commune omnibus; *Non enim omnes obediunt Evangelio*, inquit S. Paulus ad Rom. 10. Ergo lex naturæ non eſt una apud omnes.

Re-

Reſpondeo ad minorem, eam non ſic eſſe intelligendam, quaſi omnia quæ in Evangelio continentur ſint de lege naturæ, ſed tantùm illius propoſitionis ſenſus eſt, quòd quæ ſunt de lege naturæ plenariè in Evangelio traduntur: undè cùm Gratianus dixiſſet, *Ibi Jus naturæ eſſe quod in Lege, & Evangelio continetur*: ſtatim explicando ſubjungit, *Quòd quiſque jubetur alteri facere quod ſibi vult fieri*; in qua legis naturæ maxima, plurimæ legis Evangelicæ maximæ fundantur.

CONCLUSIO SECUNDA.

P*Ræcepta particularia Legis Naturæ quæ ex generalibus inferuntur, ut plurimùm eadem ſunt apud omnes: Deficiunt tamen interdum apud plurimos, tàm quoad rectitudinem eorum, quàm quoad ipſorum notitiam.*

Hæc pariter eſt communis quantum ad utramque partem, quarum *Prior* per ſe patet: plurima namque ex principiis particularibus quæ ex generalibus inferuntur vera ſunt, & ut vera habentur ab omnibus. *Poſterior verò pars* oſtenditur; quia contigit interdum quòd concluſiones ex principiis generalibus deductæ, non ſint rectæ; ſic v.g. ex illo principio generali *depoſitum eſt domino reddendum*, non eſt recta hæc quæ infertur concluſio: *Ergo depoſitum eſt reddendum domino repetenti illud in perniciem patriæ*. Ratio autem hujus rei eſt, quòd principia communia operabilium in eventibus particularibus patiuntur inſtantiam, & diſtinctionem. Nam diſcrimen eſt inter concluſiones ſpeculativas, & practicas ac operabiles; quòd ſpeculativæ habent eamdem veritatem perpetuò, & apud omnes; practicæ non ita, eo quòd ſint de rebus particularibus quæ varias circumſtantias admittunt, ſecundùm quas concluſiones illæ variantur. Unde fit quòd ex mutatione circumſtantiarum id quod juſtum ac rectum erat, deſinit eſſe rectum, & juſtum. Quapropter licèt verum ſit perpetuò in ſpeculativis quòd *numerus impar non poſſit dividi in duas partes æquales*; tamen in practicis non eſt perpetuo verum *depoſitum*, v.g. *eſſe domino repetenti reddendum*; nam in iis circumſtantiis in quibus repeteretur in perniciem reipublicæ, non eſſet domino petenti reſtituendum; quia bonum privatum cedere debet bono publico. Conſtat igitur quòd lex naturæ non ſit una apud omnes ſecundùm rectitudinem præceptorum particularium.

Conſtat pariter eam etiam interdum non eſſe unam & eamdem apud omnes ſecundùm notitiam, & illationem ejuſmodi præceptorum ex principiis generalibus; quia rectum judicium in rebus agendis impeditur aliquando aut per paſſionem, quæ rationis uſum pervertit, aut per malam conſuetudinem, aut per depravatam naturæ ipſius habitudinem; quo fit ut latrocinia quibuſdam Gentibus viſa fuerint non injuſta, apud alias uſuræ non fuerint vetitæ; apud pleraſque ſimplex fornicatio inter crimina locum non habuerit.

Hinc etiam fit quòd de quibuſdam præceptis illatis ex præceptis generalibus minùs interdum conſtet apud Theologos quàm de aliis præceptis, quod inde fit, quia quantò magis concluſio diſtat à principiis, tantò minùs eſt evidens; ſic v.g. ex hoc principio *quod tibi non vis fieri alteri ne feceris*, ſequitur evidentiſſimè: *Ergo adverſùs alterum non eſt proferendum falſum teſtimonium*: ſed non ita evidenter colligitur: *Ergo non eſt dicendum mendacium pro vita hominis conſervanda*: Similiter ex eodem principio evidentiſſimè colligitur *non eſſe furandum*: ſed non ita evidenter ſequitur, *Non eſſe pecuniam ſuam ad uſuram mutuò dandam*: quamvis hæc duo, non eſt mentiendum pro conſervanda vita hominis, & non eſt danda pecunia ad uſuram, ſint æquè legis naturæ præcepta, ac duo poſteriora, videlicet non eſt proferendum falſum teſtimonium, & non eſt furandum.

CONCLUSIO TERTIA.

L*Ex naturalis unum habet primum principium ex quo cætera velut ex fonte derivantur, & ad quod tamquam ad caput revocantur, nempe* bonum eſt ſectandum, malum eſt fugiendum. Hæc pariter communis eſt apud Theologos, &c.

Probatur: Ut ſe habent principia ad rationem ſpeculativam, ita ſe habent ad rationem practicam: at ſicut in ſpeculativis hoc principium, *impoſſibile eſt idem ſimul eſſe, & non eſſe*, ideo cenſetur eſſe primum omnium principiorum; quia ex ipſo inferuntur omnes concluſiones ſcientiæ, & per illud probantur: Pari ratione in practicis hoc principium *bonum eſt ſectandum, malum fugiendum*, primum eſt, & capitale; quip-

quippe cùm ad iſtud cætera revocentur, & per illud firmentur: Ergo revera hoc principium erit primum.

Probatur minor à paritate rationis; quia ſicut in ſpeculativis omnia principia revocantur, & firmantur per primum quod fundatur ſupra rationem entis, & non entis, inter quæ non eſt medium; ita pariter in practicis omnia legis naturæ præcepta revocantur ad iſtud, bonum eſt faciendum, & malum fugiendum, quod utique inductione facilè ſic probari poteſt.

Triplicis namque generis ſunt naturæ præcepta, quorum *aliqua* reſpiciunt hominem, ut eſt ſubſtantia: *aliqua* ut eſt animal; *alia* denique ut eſt rationalis; nam cùm bonum ſit objectum appetitus ſeu inclinationis, quot ſunt diſtinguendæ inclinationes in homine quibus in bonum naturale tendit, tot ſunt nativæ legis præcepta in eo diſtinguenda; ſiquidem nativa lex ad id unicum ordinatur, ut hominis inclinationes rectificet, & in id quod ſibi conveniens eſt, dirigat: ſed eſt aliqua inclinatio in homine, quatenus eſt ens, & ſubſtantia: nimirum inclinatio ad conſervationem ſui eſſe, & ad comparationem eorum omnium quæ ſuæ conſervationi, & utilitati deſervire poſſunt: Eſt inſuper in eo inclinatio quatenus animal, ad conſervationem ſuæ ſpeciei, generando ſibi ſimile: Eſt pariter in eo inclinatio quatenus eſt rationalis, ut ſocietatem ineat non ſolùm cum cæteris hominibus, & vitam ſociabilem ac politicam ducat, ſine aliorum offenſione, ſed etiam cum Deo ut Authore naturæ, ad quem totus ordinatur, & cujus cognitionis, & dilectionis eſt capax: Ergo pariter triplicis generis præcepta in lege naturæ diſtinguenda ſunt, quibus homo dirigatur, & reguletur. *Primò* reſpectivè ad ſeipſum, decenter vivendo ſecundùm inclinationem à natura inſitam, qua fertur ad conſervationem ſui in cibo, & potu, & in arcendis ſibi nocivis. *Secundò*, reſpectivè ad communicandam naturam ſuam alteri, quo fertur ad conſervationem ſpeciei decenter generando ſibi ſimile. *Tertiò* denique, decenter vivendo in ordine ad Deum, & homines quibuſcum ſocietatem inire debet. *Ad primum* genus temperantia ſuppeditat præcepta de cibo, & potu moderatè ſumendis; fortitudo autem ſubminiſtrat vim, & robur ad repellenda nociva vitæ conſervationi: *Ad ſecundum* ſpectant præcepta caſtitatis, & prudentiæ, quibus decenter fiat propagatio, & liberorum educatio: *Ad tertium* verò pertinent præcepta religionis, juſtitiæ, &c. quibus poſſit, & Deum colere, & honorare parentes, & ſuperioribus obſequi, & cum cunctis ita vivere ut neminem offendat.

Hæc autem omnia præcepta facilè revocantur ad primum, & capitale præceptum, nempe *bonum eſt ſectandum, malum fugiendum*; adeòque hoc præceptum eſt primum, & capitale ad quod cætera revocari poſſunt.

ARTICULUS SECUNDUS.

De materia, & obligatione Legis Naturalis.

Cum potiſſima Legis cujuſque virtus, & ratio in obligatione ad aliquid ſectandum, vel declinandum conſiſtat, recta juſtaque dicendi methodus exigit, ut poſt delineatam legis Naturæ eſſentiam, nunc ejuſdem vim obligandi declaremus; quod utique ſequentibus in Quæſtionibus præſtabimus; quarum *Prima* aperiet circa quam materiam Lex Naturæ ſeſe extendat: *Secunda*, qualiter ad ipſius præcepta implenda homines teneantur, & obligentur.

QUÆSTIO PRIMA.

Quænam ſit materia circa quam Lex Naturalis verſatur.

Notandum 1. Certum eſſe materiam Legis Naturalis id omne reputari, quod lumen naturale judicat, & indicat ex ſe neceſſarium eſſe, vel conſentaneum naturæ rationali: Lex enim naturæ juxta communiſſimam Theologorum doctrinam in hoc potiſſimùm à lege poſitiva diſtinguitur, quòd illa ſit de neceſſariis ex natura rei ad honeſtatem creaturæ rationalis; iſta verò de neceſſariis ſolùm ex voluntate Legislatoris. Unde non ſolùm prima morum principia, ſed etiam concluſiones practicæ ex eis evidenter deductæ, ſpectant ad legem naturæ, ut rectè docet Doctor in 3. diſt.37. n. 5. *Dico*, inquit, *quòd aliqua poſſunt eſſe de Lege Naturæ dupliciter: uno modo tamquam prima principia practica nata ex terminis, vel concluſiones neceſſariò ſequentes ex eis: & hæc dicuntur eſſe ſtrictiſſimè de Lege Naturæ*. Tam enim hujuſmodi concluſiones ſunt neceſſariæ creaturæ rationali, quàm principia ex quibus deducuntur: ſiquidem

quidem deſtructa concluſione, ruit pariter principium, juxta modum argumentandi ab oppoſito conſequentis. Quapropter meritò Apoſtolus ad *Rom.* 2. generaliter ſub Lege Naturæ comprehendit ea omnia quæ gentes naturali inſtinctu judicant eſſe bona vel mala, ſeu facienda, vel fugienda. Certum ergo eſſe debet id omne ad legem naturæ ſpectare, quod naturale lumen judicat naturam rationalem decere aut dedecere. Quænam autem ſpecialiter ad ipſam legem pertineant, non ita certum.

Notandum 2. Leges, & præcepta naturæ non tantùm ſpectari debere reſpectivè ad ipſam naturam ſecundùm natutalem ſuum ſtatum conſideratam, ſed etiam reſpectu ejuſdem, ut elevatut ad ſtatum ſupernaturalem, & fidei lumine illuſtratur. Cùm enim ingenitum naturæ lumen dictitet univerſim, id quod ipſi naturæ conveniens eſt, decenter ſectandum eſſe; Cùmque natura rationalis non ſolùm in finem ab Authore naturæ præfixum; ſed etiam ad finem ab ipſomet Deo ut authore gratiæ determinatum per media convenientia deduci poſſit: Inde fit quòd præcepta Legis naturæ, inſinuent, & indicent omnem finem ipſi naturæ debitum decenter eſſe ſectandum. Hinc poſita inſtitutione Sacramentotum v.g. quibus finis ſupernaturalis poſſit obtineri, Lex naturæ, quæ univerſim dictitat finem per media decenter applicanda eſſe conſequendum, dictitat pariter Sacramenta non eſſe indignè recipienda, nec irreverenter tractanda. Licèt enim hæc, & ſimilia præcepta vocentur interdum ſupernaturalia, quia nempe ad finem ſupernaturalem ordinantur: ſunt tamen reverà connaturalia naturæ rationali elevatæ ad ſtatum gratiæ, & ordinatæ ad finem ſupernaturalem, & ut ſic diſtinguntur contra præcepta poſitiva: nam recta ratio fide illuſtrata judicare poteſt, etiam ſepoſita omni particulari ſuperioris ordinatione, Sacramenta non eſſe indignis adminiſtranda, nec indignè tractanda. Unde ad dignoſcenda præcepta Legis naturæ, quatenus contra præcepta legis poſitivæ diſtinguuntur attendi debet lumen naturæ non ſolùm in ſtatu naturali conſideratæ, ſed etiam ut elevatæ ad ſtatum gratiæ, & ut fidei lumine illuſtratur.

Notandum 3. Maximè controverſiam moveri de actibus virtutum, & præceptis Decalogi, an videlicet circa illa lex nativa verſetur veluti circa materiam ſibi convenientem, & propriam, ita quòd ſecluſa quavis Legiſlatoris ordinatione poſitiva, hæc per lumen naturale dictitentur eſſe ſectanda, & implenda tamquam convenientia naturæ rationali. Cùm autem virtutes duplicis ſint generis, quarum aliquæ ſunt neceſſariæ ad hominem debitè inſtituendum in his quæ ad ſtatum naturalem ſpectant, quæ ad probè regulandam triplicem ejus inclinationem, qua fertur vel ad ſui ipſius conſervationem, vel ad ſpeciei ſuæ propagationem, vel ad ſocietatem debitè cum ſuperioribus, paribus, & ſubditis ineundam: Aliæ verò, quæ non ſint ita neceſſariæ, ſed tantùm cadant ſub conſilio, opera ſupererogationis dicuntur; movetur quæſtio qualiter circa eas Lex naturæ occupetur. Cùm pariter præcepta Decalogi ſint duplicis tabulæ, & aliqua ad Deum ſpectent, qualia ſunt tria præcepta primæ tabulæ, alia verò ad vitam debitæ inſtituendam reſpectivè ad homines difficultas pariter movetur, an omnia hæc utriuſque tabulæ Decalogi præcepta ſpectent ad materiam Legis naturæ.

Quocirca tria hìc maximè ſuperſunt determinanda. *Primum*, an omnis virtutum actus ſpectet ad legem naturæ: *Secundum*, an lex naturæ non ſolùm entitatem actus virtutis præcipiat, ſed etiam modum quo elici debeat. *Tertium* denique, an, & qualiter omnia Decalogi præcepta ad ipſam naturæ legem ſpectent.

CONCLUSIO PRIMA.

L*Ex Naturæ verſatur circa omnes actus virtutum in communi conſideratos; ſi verò ſpectentur in particulari, non omnes ſunt de Lege Naturali*. Hæc duas partes complectitur, quarum

Probatur prima. Id omne ſpectat ad legem naturalem, ad quod homo ſecundùm naturam ſuam inclinatur: atqui homo naturaliter inclinatur ut ſecundùm virtutem agat; nam unumquodque inclinationem habet naturalem ſecundùm quod ſua propria forma exigit, ſicut ignis ad calefaciendum naturaliter inclinatur; propria autem forma, quæ eſt anima rationalis, exigit ut homo ſecundùm virtutem operetur. Atque hinc eſt quòd S. Damaſcenus dixit, virtutes eſſe homini naturales.

Secunda pars pariter probatur, quia mul-

ta ab homine efficiuntur ſecundùm virtutem ad quæ natura non inclinat primò, & per ſe, ſed ea homines per rationis inquiſitionem invenerunt quaſi ad benè, & quietè vivendum accommodata: aut ſi ad ea natura primò inclinat, ad quæ tamen non inclinat præcipiendo, quales ſunt aliqui actus virtutum qui ſunt tantùm de conſilio.

Objicies contra primam partem noſtræ propoſitionis: Actus virtutum qui ſunt tantùm de conſilio non ſunt de Lege naturali, cùm non ſint in præcepto: Ergo falſum eſt omnes actus virtutum eſſe de lege naturali. Item, Actus virtutum ſupernaturalium non ſunt de lege naturali; Natura enim nihil dictat de operibus ſupernaturalibus. Item, Sequeretur ex hac parte noſtræ propoſitionis non poſſe diſcrimen conſtitui inter ea quæ ſunt de lege naturali, & humana: nam ut primum aliquid eſt præceptum lege humana, pertinet ad genus virtutis: adeòque ſi vera ſit noſtra doctrina, eſt de lege naturæ.

Reſpondeo ad primam partem, Actus virtutum de conſilio, tantùm eſſe de lege naturali, ſi ſpectentur in univerſum: non verò ſi conſiderentur in particulari: at quæ in univerſum ſpectantur, ut ſic non cadunt ſub præceptum, ſed tantùm quæ in particulari; nihil enim præcipitur, niſi quod eſt faciendum: res verò in univerſum faciendæ non ſunt, ſed ſolùm res in particulari. Unde aliud eſt rem eſſe de lege naturali, & aliud eſt eam eſſe de præcepto legis naturalis; quemadmodum conſilia Evangelica ſunt quidem de lege Evangelica, non tamen ſunt de præcepto ipſius Evangelicæ legis.

Ad ſecundam partem, dico concluſionem maximè intelligendam eſſe de virtutibus naturalibus. Si autem etiam ad virtutes ſupernaturales extendatur, dico quòd natura dictat de illis, ſi non immediatè, ſaltem mediatè, & confuſè, in quantum dictat de fine ultimo, qui eſt clara, & intuitiva Dei viſio, ad quam actus virtutum ſupernaturalium ordinantur tamquam media ad finem.

Ad tertiam dico, diſcrimen eſſe inter legem naturalem, & humanam, quòd quæ ſunt de lege humana, ſi conſiderentur in univerſum, ſunt de lege naturali, & nullo modo ſi conſiderentur in particulari: Nam, ut ait Ariſtoteles 5. Ethic. cap.7. *Jus naturale eamdem vim habet apud omnes, & non quia videtur, vel non videtur*: Jus autem poſitivum eſt, *quod à principio nihil refert ſic, vel aliter fieri: Poſtquam verò ſtatutum eſt, multum refert:* quare vim omnem habet ex impoſitione. Unde dico ea quæ ſunt de lege naturali tantùm eſſe in duplici differentia: Quædam enim ſunt neceſſaria adeò ad finis conſecutionem, ut eorum neceſſitas ſit omnibus evidens: qualia ſunt hæc præcepta, non eſſe mentiendum: non eſſe adulterandum. Alia verò ſunt neceſſaria quidem, ſed eorum neceſſitas non eſt omnibus evidens; indigent verò declaratione, & accurata induſtria, v.g. talem contractum eſſe uſurarium: Alia autem ſunt quæ conducunt ad finem; ſed non ſunt neceſſaria, & pro diverſitate temporum ac regionum variantur: & hæc ſunt de Lege naturali in univerſum: ſed non ſunt de lege naturali in particulari.

Objicies contra alteram noſtræ concluſionis partem. *Primò*, Lex naturæ præcipit ut obediamus ſuperioribus: Ergo cùm Chriſtus ſit ſuperior, Lex naturæ præcipit ut ei obediamus; ſubindeque omnia præcepta à Chriſto Domino inſtituta cenſeri debent eſſe de lege naturæ. *Inſuper*, Quemadmodum potentia viſiva percipit omnes colores, idcirco inclinatur ad videndos omnes colores, ſive illi ſint à natura, ſive ab arte, ſive à naturali facultate producti: pari ratione, ſi, ut dictum eſt in priori parte concluſionis, natura inclinat ad actus virtutum genericè ſpectatos, & quatenus actus virtuoſi ſunt, etiam inclinabit ad illos actus virtutis à quocumque, & quomodocumque virtutes iſtæ præcipiantur aut conſulantur.

Reſpondeo ad primum: Conceſſo antecedente, & prima conſequentia, negando ſecundam: Nam præcepta ex quo ſunt à Legiſlatore mediante aliquo judicio, & ordinatione voluntaria, non cenſentur eſſe de lege naturæ: ſi in particulari conſiderentur.

Ad ſecundam nego conſequentiam; quia colores quicumque continentur intra latitudinem objecti viſus; adeòque per ſe ſpectant ad potentiam viſivam, ac ſubinde illa ad ipſos conſpiciendos per ſe ordinatur; actus verò virtutum ſupernaturalium non continentur intra genus naturale, neque ratione naturali comprehenduntur; ſubindeque mirum non eſt ſi illi ſub naturæ præceptis non cadant.

Objicies 3. Contra utramque partem concluſionis, Non omnia peccata ſunt contra legem naturæ: Ergo neque omnes actus virtutum etiam naturalium, tam in communi

muni quàm in particulari, ad legem naturæ pertinent.

Diſtinguo antecedens, Non ſunt contra legem naturæ quatenus tantùm conſideratur ſecundùm rationem animalis, & prout communis eſt omnibus animalibus, eo ſcilicet modo quo maſculorum concubitores dicuntur peccare contra naturam, concedo: Non ſunt contra naturam, quatenus eſt rationalis, & prout ſequitur dictamen rectæ rationis ac lumen naturale dictantis quæ hominem decent aut dedecent, nego.

Sciendum enim eſt, ut ſupra diximus, tres in homine gradus diſtingui; nempe entis ſubſtantialis, & viventis, animalis ſentientis, & rationalis ac ſociabilis; ex quibus ſequuntur diverſæ hominis inclinationes ad varia bona. Hinc fit quòd homo ſpectatus ſecundùm primum gradum dicitur peccare contra naturam, vel dum ſeipſum interficit, vel quando alimenta neceſſaria ſibi denegat; nam ut ait Tullius cap. 1. Offic. ***Principio generi animantium omni eſt à natura tributum, ut ſe, vitam, corpuſque tueatur.*** Spectatus verò ſecundùm gradum animalis viventis; & quatenus ordinatur ad conſervandam ſuam ſpeciem modo decenti, toties dicitur peccare contra naturam, quoties admittit nefanda crimina Sodomiæ, beſtialitatis, &c. quæ contra legitimam hominum propagationem pugnant. ***Denique*** ſpectatus homo ſecundùm gradum rationis, quælibet peccata dicuntur eſſe contra naturam hominis, quia contrariantur rationi ac ingenito lumini naturali dictitanti quid ſectandum quidve fugiendum ſit. Duo tamen prima genera peccatorum maximè dicuntur eſſe contra naturam, quia nempe horrendum eſt ac nefandum admittere id à quo bruta ipſa abhorrent.

CONCLUSIO SECUNDA.

Lex naturalis inducit ut actus præceptus virtutis fiat voluntariè, cum prævia cognitione præcepti, & quòd ordinetur ad finem honeſtum, & decenter fiat.

Hæc concluſio tres maximè partes complectitur, quarum ***Probatur prima***: Lex naturalis directè reſpicit actum humanum: ſed actus non poteſt eſſe humanus, niſi fiat voluntariè, ac ſubinde ſit liber: Ergo talis modus agendi reſpicit ipſam legem naturalem. Hinc ſequitur quòd defectu hujus conditionis non ſatisfacit propriè præcepto juſtitiæ, ſeu miſericordiæ, qui in ebrietate, aut aliunde præpedito uſu rationis rem alienam reſtituit, vel dat eleemoſynam extremè indigenti; nam qui involuntariè opus legis facit, licèt illam ſervare videatur, nihilominus prævaricator eſt legis, ut docet S. Auguſtinus ***lib. 2. contra duas epiſtolas Pelagii c. 9.*** affirmans quòd ubi fit bonum non amore juſtitiæ, ſed timore pœnæ; ita ut timor ſit ita ſervilis, ut habeat conjunctum affectum non faciendi opus præceptum, ſi delinquenti pœna non eſſet infligenda; ille, inquam, legi non ſatiſfacit, nec bonum exequi cenſetur.

Qui tamen ita reſtitueret aut eleemoſynam conferret, non teneretur iterum eleemoſynam aut reſtitutionem facere; eo quòd materia præcepti ſublata ſit, altero recipiente quod ſuum eſt, & pauperis neceſſitate ſublevata.

Patet etiam ſecunda pars, Nam ut actus ſit reverà actus virtutis, & humanus, non ſolùm debet eſſe voluntarius, ſed etiam cum advertentia, & deliberatione elicitus: talis autem eſſe nequit abſque prævia aliqua præcepti notitia: Attamen exiſtimarem non abſolutè requiri ad implendum naturæ præceptum, quòd illud ſit in particulari diſtinctè cognitum; Ratio eſt, quia lex nihil aliud imperat, quàm ut actus fiat: Unde ſi contingat aliquem voluntariè dare eleemoſynam alicui pauperi extremè indigenti, & conſequenter eo tempore quo præceptum naturale obligat, licèt ille qui facit eleemoſynam, illam neceſſitatem, & obligationem non agnoverit, revera ſatisfacit præcepto; ita quòd poſtmodum ubi hanc obligationem compertam habebit, non teneatur iterum dare eleemoſynam. Similiter etſi obligatio colendi Deum aliquo die, puta miſſam audiendi, ignoretur ab eo qui tamen ipſo die miſſam audit devotionis cauſa, cenſetur præcepto ſatisfeciſſe, nec tenetur poſtmodum reſciens obligationem præcepti, denuo miſſam audire: quippe præceptum tantùm infert obligationem audiendi miſſam, cui ſatisfecit ille miſſam audiendo, etſi tale præceptum non agnoverit.

Patet etiam tertia pars, Nempe quòd lex naturæ inducat, ut actus fiat ob finem, & motivum honeſtum: quia nativa lex ordinatur ad hominis perfectionem: at homo non cenſetur perfectus in operando, niſi agat ex motivo honeſtatis, & juxta decentiam, & honeſtatem conſentaneam

ſuæ

ſuæ naturæ: Igitur natura inducit ut opera taliter fiant.

Non eſt tamen neceſſe quòd taliter quis operetur ut naturæ præcepta impleat: Siquidem tenore præceptorum nihil aliud habetur, quàm quòd præcipiatur actus honeſtus, putà ſublevanda proximi neceſſitas per eleemoſynam, & rem proprio domino reſtituendam: quæ impleri poſſunt etiam ob finem non honeſtum; nam qui reſtituit debitum, naturale præceptum reſtituendi ſervat, etiamſi id faciat modo indebito; & qui dat eleemoſynam, naturale præceptum miſericordiæ ſervat, etiam ſi propter vanam gloriam eleemoſynam ipſam largiatur. Hinc fit quòd lex aliqua naturæ poſſit impleri per actum indifferentem, quem cùm aliunde nulla lex prohibeat, ſequitur per ipſum aliquam naturæ legem abſque ullius alterius legis tranſgreſſione poſſe impleri: Imò poteſt etiam impleri per actum ex circumſtantia vitiatum, & per alterum naturæ præceptum prohibitum: ſic v. g: aliquis ſatisfacit præcepto dandi eleemoſynam aut honorandi parentes, etiam ſi id exequatur ob vanam gloriam quæ per alteram naturæ legem prohibetur, ita quòd, ut jam diximus, qui ita eleemoſynam largitus eſt pauperi extremè indigenti, non teneatur ob aliud honeſtum motivum iterum eleemoſynam tribuere.

Fateor tamen per actum vitioſum ex circumſtantia reverà non ſervari nec impleri totum jus naturæ; nam hoc jus ab humano poſitivo in eo diſcrepat, quòd humanum præceptum ex integro ſervari poſſit per actum ex circumſtantia, vel ſine vitioſum, quia illa malitia quæ tali actui ineſt, ſæpe non eſt contra aliquod præceptum humanum; ſed dumtaxat contra jus generale; quod cùm ordinetur ad moralem hominis perfectionem, non ſolùm intendit executionem illius quod faciendum dictitat recta ratio; ſed etiam eo decenti ac debito modo qui requiritur ut homo cenſeatur decenter operari.

CONCLUSIO TERTIA.

Omnia Decalogi præcepta, ſi tertium de ſanctificatione ſabbati excipias pertinent ad Legem Naturæ; non tamen eodem modo. Hæc eſt Doctoris in 3. diſt. 37. num. 5. & ſequentibus, quantum ad tres ſuas partes: quarum

Probatur Prima: Illud eſt de jure naturæ ex Ariſtotele 5. Ethic. cap. 7. *Quod ubique vim habet, & non quia videtur, vel non videtur.* Hoc eſt, vim habet ex natura rei, non autem quia voluntariè, & arbitrariè inſtituitur: atqui tale eſt jus quo omnia Decalogi præcepta, excepta ſpeciali determinatione diei feſti, obſervare tenemur; illud enim jus non provenit ex aliqua voluntaria, & arbitraria inſtitutione; alioquin non vigeret apud omnes Gentes: ſed ex vi ſolius rationis naturalis obligat, ut patet de cultu Dei, & honore parentum frequentando, necnon & de homicidio, adulterio, & cæteris: Ergo omnia præcepta Decalogi cenſenda ſunt ad legem naturæ ſpectare. *Deinde*: Illa ſpectant ad legem naturalem, quæ maximè naturam rationalem decent: ſed talia ſunt omnia Decalogi præcepta; quid enim hominem magis decet, quàm debito cultu ſupremum ſuæ formationis artificem Deum nempe, necnon & eos colere à quibus vitam, & naturam accepit? Quid tàm congruum, tamque neceſſarium humanæ ſocietati ac tranquillitati, quàm adulteria, furta, homicidia, & cætera hujuſmodi, quæ per Decalogi præcepta prohibentur, vitare ac fugere?

Denique in hoc lex naturalis à poſitiva diſcrepat, quòd illa ſupponit in objecto honeſtatem quam præcipit, & moralem deformitatem ac malitiam quam prohibet. Hæc verò non ita ſupponit in objecto quod præcipit aut prohibet moralem neceſſitatem agendi aut omittendi, ſed illam inducit: Illa quæ præcipit non ſunt bona, quia præcepta, aut mala, quia prohibita; ſed è contrario præcipit quia bona, & moraliter neceſſaria ex natura rei, vel prohibet quæ mala, & naturaliter ſunt indecentia ex ſe: quæ verò per legem poſitivam præcipiuntur, ſunt tantùm neceſſaria moraliter, quia præcepta ſunt; & quæ per illam prohibentur ſunt tantùm mala, & illicita, quia prohibita: ſed omnia quæ præcipiuntur vel prohibentur per Decalogum, excepta determinatione diei feſti in ſabbato, ſunt bona, & honeſta, vel turpia, & indecentia ex ipſa natura rei, & ſecluſa quacumque lege poſitiva, ut conſtat in cultu Dei, honore parentum, homicidio, furto.

Patet etiam ſecunda pars, Nempe quòd cultus Deo maximè impendendus die ſabbati, non ſit de lege naturæ, ſeu ut inquit Doctor, *Tertium præceptum quod eſt de ſab-*

ſabbato eſt affirmativum tamquam ad aliquem cultum exhibendum Deo determinato tempore, & quantum ad determinationem hujus temporis vel illius, non eſt de lege naturæ ſtrictè loquendo. Similiter nec ad partem negativam, quæ includitur; qua ſcilicet prohibetur actus ſervilis pro tempore determinato, prohibens à cultu tunc exhibendo Deo: Ille enim actus non prohibetur niſi quia eſt impediens vel retrahens ab iſto cultu qui præcipitur. Quibus Doctor primò ſupponit tria involvi in præcepto de Sabbato ſervando. *Primum* quòd aliquis cultus Deo ſit exhibendus determinato aliquo tempore; & quantum ad hoc, præceptum illud eſt affirmativum, nec obligat ut omni tempore cultus aliquis poſitivus Deo exhibeatur. *Secundum* eſt, quòd ille cultus Deo ſit impendendus die Sabbati; & quantum ad hoc, præceptum illud etiam eſt affirmativum. *Tertium* denique quòd præceptum illud complectitur, eſt, abſtinendum eſſe ab operibus ſervilibus illis diebus Sabbati; qua ratione præceptum hoc negativum eſt; quia opera ſervilia in nulla diei Sabbati parte licet facere. Quibus præmiſſis, concludit hoc præceptum quantum ad duo poſteriora capita non eſſe de jure naturæ ſtrictiſſimo, atque adeò non eſſe indiſpenſabile Quod utique patet quantum ad primum caput: ſiquidem Eccleſia tranſtulit illam obligationem à die Sabbati ad diem Dominicam; quod certè non feciſſet, ſi præceptum de cultu Deo exhibendo die Sabbati fuiſſet de ſtrictiſſimo jure naturæ.

Adde quòd nulla poſſit aſſignari ratio quæ urgeat ad exhibendum Deo cultum potiùs die Sabbati aut Dominica, quàm die veneris aut jovis ſi ſolum naturale lumen attendas. Ergo ſicut non eſt præceptum Deo cultum particularem exhibendi die jovis aut veneris ex dictamine luminis naturalis; ita etiam nec eſſet exhibendus die Sabbati aut Dominica, niſi poſitiva lex præciperet Deum colendum die Sabbati aut Dominica: Ergo hic cultus tali die exhibendus, non eſt de lege naturæ.

Patet etiam eadem veritas quantum ad ſecundum caput; nempe de abſtinendo ab operibus ſervilibus illis diebus: tum propter rationes jam præmiſſas; tum quia, ut dixit Doctor, eatenus abſtinere ab illis operibus eſt præceptum, quatenus opera illa ſervilia removerent à cultu divino impendendo: Ergo ſi non ſit præceptum ſtrictiſſimi juris naturæ de cultu exhibendo Deo diebus Sabbati aut Dominica potiùs quàm aliis diebus, non erit præceptum talis juris abſtinere ab operibus ſervilibus illis potius quàm aliis.

Quantum autem ad primum caput quod includit illud præceptum; nempe quòd cultus Deo ſit ſpecialiter impendendus aliquo determinato tempore potiùs quàm in altero, ſit de ſtrictiſſimo jure naturæ, nihil reſolvit Doctor, ſed re utrinque librata, dubius hæret. Patet denique tertia pars concluſionis, nempè quòd omnia Decalogi præcepta non ſint æqualiter de jure naturæ: Nam, inquit Doctor ibidem, jus naturæ eſt duplex, nempe proprium, & ſtrictum, quod obligat ad faciendum vel non faciendum independenter ab actu ullius voluntatis imperantis aut prohibentis; Aliud verò ſtrictiſſimum quod nullam omnino diſpenſationem admittere poteſt, qualia ſunt duo priora præcepta primæ tabulæ; nempe ſolum Deum eſſe colendum, nec exhibendum cultum diis alienis; & divinum ejus nomen non eſſe in vanum accipiendum; hæc enim duo præcepta primæ tabulæ ſtrictiſſimè ſunt de lege naturæ; quia inquit Doctor num. 6. *Sequitur neceſſariò, Si eſt Deus, eſt amandus ut Deus: & quòd nihil aliud eſt colendum tamquam Deus, nec Deo facienda eſt irreverentia; & per conſequens in iſtis Deus non poterit diſpenſare, ut aliquis poſſit licitè facere oppoſitum talis prohibiti.* Quaſi diceret Doctor: Notum ex terminis, quòd nulla injuria Deo poſſit irrogari citra culpam, quia evidens eſt non eſſe parentibus aut regibus aliiſque ſuperioribus exhibendam irreverentiam: ergo multò magis evidens eſt nullatenus inferri debere ullam irreverentiam Deo qui eſt Rex Regum, & primus omnium hominum Parens.

Quantum autem ad præcepta ſecundæ tabulæ, fatetur quidem Doctor illa eſſe de jure naturæ, non quidem ſtrictiſſimo; quippe cùm in ipſa cadere poſſit diſpenſatio. *Alio modo*, inquit num. 8. *dicuntur aliqua eſſe de lege naturæ, quia ſunt multùm conſona illi legi, licèt non ſequantur neceſſariò ex principiis practicis quæ nota ſunt ex terminis; & omni intellectui apprehendenti ſunt neceſſariò nota: & hoc modo certum eſt omnia præcepta etiam ſecundæ tabulæ eſſe de lege naturæ, quia eorum rectitudo valde conſonat primis principiis practicis neceſſariò notis.* Quibus Doctor non aſſerit præcepta ſecundæ tabulæ non eſſe de jure naturæ, ut volunt Suarez *lib.*2.

cap.

cap. 15. *num.* 8. & Salas *diſp.* 5. *ſect.* 9. *n.* 55. ac Alii, qui ipſum Doctorem non ita rectè intellexiſſe videntur; ſed ſolùm voluit Doctor, quòd hæc præcepta non ſint de ſtrictiſſimo jure naturæ eo modo quo duo priora primæ tabulæ: latum enim eſt diſcrimen inter hæc duo: præcepta ſecundæ tabulæ non ſunt de jure naturæ propriè, & non ſunt de jure naturæ ſtrictiſſimè. Primum negat Doctor, ſecundum affirmat; quod planiùs aperit infrà ubi, quæ dixerat, recolligens ait, *Primò negatum eſt omnia præcepta ſecundæ tabulæ eſſe de lege naturæ ſtrictè loquendo. Secundò conceſſum eſt duo prima primæ tabulæ eſſe de lege naturæ ſtrictè loquendo. Tertiò dubitatum eſt de tertio primæ tabulæ præcepto, & quartò conceſſum eſt omnia eſſe de lege naturæ largè loquendo.*

QUÆSTIO SECUNDA.

Qualiter, & ad quid lex naturalis obliget.

DUo maximè in hac quæſtione proponuntur diſcutienda. *Primum*, an lex naturalis obliget in conſcientia ad implenda ſua præcepta. *Secundum*, an obliget ut illa præcepta impleantur ob dilectionem Dei vel motivo divini amoris naturalis aut ſupernaturalis; quorum reſolutio ut evidentior appareat

Notandum primò conſcientiam *eſſe actum intellectus practicè judicantis aliquid in ſingulari faciendum vel fugiendum laude vel pœna dignum*. Dicitur *actus*, ut diſtinguatur à ſynderesi, & à lege vel lumine naturali, quæ ſe habent per modum habitus à quibus conſcientia tamquam effectus à ſuis cauſis procedit. Additur *intellectus*, ſiquidem conſcientia juxta nominis Etymon, idem ſonat ac *cum alio ſcientia*, vel concurſus ſcientiæ ad judicium formandum: Unde Eccleſiaſtici cap. 7. *Conſcientia tua ſcit te crebrò aliis maledixiſſe*, hoc eſt, te inſtruit tibique maledictiones tuas indicat, malum à te perpetratum velut ob oculos proponit: quapropter Origenes lib. 2. in cap. 2. ad Rom. *Conſcientia*, inquit, *ſpiritus corrector eſt, & pedagogus animæ, ut de melioribus eam admoneat, de culpis caſtiget atque arguat*: Cætera adduntur, ut ſignificetur conſcientiam non conſiſtere in prima intellectus operatione, quæ eſt ſimplex rei cognitio, & apprehenſio, nec in ſecunda quæ eſt deliberatio, ſed in tertia quæ eſt judicium; nam conſcientia judicat practicè, & per modum definitivæ ſententiæ aliquid eſſe laude vel vituperio dignum: unde

Notandum ſecundò: Obligationem ad aliquid faciendum poſſe dici triplicem juxta triplex principium ex quo illa operatio exequenda ſuadetur; nempe ex conſilio, ex præcepto, & ex commodo. Quæ fiunt ex conſilio, tantùm ſpectant majorem vel minorem perfectionem, & utilitatem operantis: quæ ex præcepto, neceſſitatem inducunt; & ſi ſecùs fiat, pœnæ ac caſtigationi ſubjiciuntur: quæ autem ex commodo, ſolùm ſpectant bonum privatum, & utile operantis. Quanquam autem hæc tria principia interdum concurrant in ſervandis cujuslibet legis præceptis; hìc tamen ſermo eſt de ſola obligatione proveniente ex præcepto; utrùm videlicet ita teneamur ad implenda naturæ legis præcepta, ut qui illa omiſerit, pœnis vel ab homine, vel à Deo plecti debeat.

Notandum tertiò, duplicem ſolitò diſtingui Dei dilectionem, nempe naturalem, & ſupernaturalem, innatam, & infuſam; quibus Deum diligimus ut authorem, moderatorem, & finem naturæ vel ut largitorem, propagatorem, & remuneratorem gratiæ. Supponimus namque tamquam certum, dari poſſe in humana natura dilectionem Dei ut authoris naturæ à ſupernaturali ipſius dilectione diſtinctam. Supponimus inſuper ipſam innatam legem continere ſpeciale præceptum de diligendo Deo ut naturæ artifice, rectore, & fine. Supponimus denique, præceptum hoc affirmativum eſſe, nec obligare niſi temporibus opportunis. Unde licèt quodlibet naturale præceptum tendat in Deum ut ultimum finem, cedat in gloriam Dei, quia per illud impletur ejus divina voluntas, etiamſi operans hoc formaliter non intendat: attamen non eſt opus quod implens naturæ præcepta, ſemper actualem adjunctam habeat Dei dilectionem, ut probabitur infra.

CONCLUSIO PRIMA.

LEx naturalis obligat in conſcientia ad ſervanda ſua præcepta.

Probatur primò ex Apoſtolo *ad Rom.* 2. ubi ait: *Quicumque ſine lege*, utique ſcripta, *peccaverunt*, *ſine lege peribunt*: at perire non deberent, niſi quia peccatores exiſtunt, nec peccatores eſſe, niſi quia legem naturalem vio-

violarunt; de qua ſubjungit Apoſtolus: *Gentes quæ legem non habent, naturaliter quæ legis ſunt faciunt... Teſtimonium reddente illis conſcientia ipſorum*. Adeòque cenſet Apoſtolus legem naturalem obligare in conſcientia, & ejus tranſgreſſores divina animadverſione, & vindicta reos teneri.

Probatur inſuper ex eodem Apoſtolo Rom. 14. verſu ultim. *Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt*, id eſt, quod non eſt ex dictamine conſcientiæ judicantis bonum aut licitum eſſe id quod agitur, ſumit enim ibi Apoſtolus fidem pro conſcientia, & pro tali dictamine, ut liquet ex textu.

Confirmatur ex Innocentio III. *ad caput* 13. *de reſtitutione ſpoliatorum*, dicente. *Quod eſt contra conſcientiam, ædificat ad gehennam*: nimirum quia dictamen conſcientiæ eſt proxima regula actionum humanarum cui conformari debent ut ſint honeſtæ, & licitæ.

Hanc eamdem veritatem ſuadet ratio; nam, ut ſupra diximus, lex naturalis præcipiens aut prohibens, eſt imperium Dei ut authoris naturæ, cui tamquam legitimo ſuperiori parendum eſt, eſtque contra rationem ipſius imperio ſeſe ſubducere: ſed omnis divina lex, omneque divinum imperium obligat in conſcientia: Ergo & lex naturalis. *Deinde*, Lex naturalis eſt proxima regula honeſtatis moralis, & quod ei opponitur annexam habet malitiam moralem; ſed id omne quod annexam habet malitiam, eſt contra conſcientiam; adeòque id omne quod fit contra legem naturæ in conſcientiam pugnat, & conſequenter ipſa lex naturæ obligat in conſcientia ad ſua præcepta ſervanda. *Denique*, Lex naturæ prohibet aut præcipit id omne quod naturam rationalem dedecet aut decet; ſed quoties illicita admittuntur vel neceſſaria non fiunt, in conſcientiam ipſam peccatur, quæ maximè approbat licita, & illicita improbat: Ergo &c.

Hinc apparet Legem naturæ interdum obligare ſub peccato mortali; juxta videlicet materiæ gravitatem, & peccantis diſpoſitionem, & affectum; quippe qui peccando in re gravi contra præcepta legis naturalis cognoſcit formaliter, & actu aut virtualiter ſe Deum naturæ authorem, & rectorem graviter offendere, in quo virtualis Dei contemptus ſufficiens ad peccatum mortale involvitur. Quocirca Apoſtolus ſupra laudatus, meritò dixit, quòd *quicunque ſine lege peccaverunt, ſine lege peribunt*, Videlicet propter peccata commiſſa, non quidem contra legem poſitivam, & ſcriptam quam non noverunt; ideoque dicuntur ſine lege peccaſſe; ſed contra legem naturalem, quam nemo rationis compos ignorat.

Dices primò: Lex non poteſt obligare ad pœnam, quam nec manifeſtare, nec inferre poteſt. Atqui lex naturalis non poteſt manifeſtare pœnam æternam; quippe quæ non eſt nota lumine naturali, neque etiam poteſt illam inferre: Ergo non poteſt obligare ſub reatu pœnæ æternæ; ſubindeque nec ſub culpa mortali, quæ æternæ pœnæ reatum inducit.

Nego majorem, nam ad incurrendum reatum alicujus pœnæ, non eſt neceſſe quòd pœna per legem manifeſtetur, nec ut ſubditus, & tranſgreſſor cognoſcat pœnam tranſgreſſioni ſuæ debitam; ſed ſufficit ut committat actum dignum ejuſmodi pœna quæ à Deo naturæ authore, & legis naturalis vindice cognoſcitur, & infertur.

Dices ſecundò: Lex naturalis non facit obligationem, ſed ſupponit: Ergo obligatio non eſt ejus effectus. Antecedens patet ex dictis; nam lex naturalis in hoc à lege poſitiva diſtinguitur, quòd illa prohibet aliquid, quia malum eſt; hæc verò prohibet aliquid quod ſit malum, quia eſt prohibitum. Et idem eſt cum proportione de imperio, & præcepto faciendi bonum quia bonum eſt.

Reſpondeo Cum Suarez *lib.*2. *cap.*9. hanc objectionem noſtræ aſſertionis eſſe confirmativam; nam, inquit, ſi lex hæc prohibet aliquid quia malum, propriam, & ſpecialem neceſſitatem inducit vitandi illud, quia hoc intrinſecum eſt prohibitioni, ut vitetur quod prohibitum eſt. Probat etiam hæc objectio aliquid hanc legem ſupponere quod pertinet ad intrinſecum debitum naturæ; ſiquidem unaquæque res quodammodo ſibi debet, ut nihil faciat ſuæ naturæ diſſentaneum. Ultra verò hoc debitum etiam lex naturalis addit ſpecialem obligationem moralem, quam juriſperiti obligationem naturalem appellant: non quòd moralis non ſit, ſed ut illam à civili diſtinguant.

CONCLUSIO SECUNDA.

Lex naturalis non obligat ut omnia faciamus ex dilectione Dei naturali.

Probatur: Præceptum de diligendo Deo, quod à natura indicitur, eſt affirmativum: ſed præceptum affirmativum non obligat pro ſemper, ſed tantùm aliquo certo ac deter-

determinato tempore: Ergo ex lege naturali non tenemur omnia noſtra opera elicere ex dilectione Dei authoris naturæ. Major conſtat. Minor pariter; hoc enim diſcrimen eſt inter præceptum affirmativum & negativum, quòd illud tantùm aliquo certo determinato tempore obliget; hoc verò perpetuam inferat obligationem pro quovis temporis momento; ſiquidem nuſquam licet furari, homicidium facere, &c. Sequitur ergo dilectionem Dei non eſſe neceſſariam quotieſcumque obligat aliorum præceptorum ordinatio; ſubindeque ſervari poterunt alia naturæ præcepta abſque actuali amore Dei ut authoris naturæ.

Deinde, bonum honeſtum aliarum virtutum habet ex ſe, & per ſe quod poſſit honeſtè amari, & ex proprio ſuo motivo, putà temperatum quia temperatum eſt: ſed rationi conſentaneum eſt, & naturæ legi congruum, amare quodcumque honeſtum qua tale, quamvis de aliquo alio externo amabili non cogitetur, pura de Deo diligendo: Ergo præcepta naturalia hujuſmodi virtutum impleri poſſunt abſque ullo actuali amore Dei. *Denique*, obligatio faciendi omnia propter Deum, nulla ratione naturali, aut ſufficienti authoritate oſtenditur: adeòque gratis non debet affirmari.

Dices: Apoſtolus *primæ ad Corinth.* 10. monet omnia in gloriam Dei eſſe facienda: Ergo reverà omnia opera fieri debent ex dilectione Dei.

Diſtinguo antecedens, ita monet Apoſtolus tamquam aliquid, quod ſit præceptum legis naturalis, Nego: tamquam conſilium quod ipſe ſubminiſtrat, quodque obſervare optimum quidem eſt & ſaluberrimum, ſed non ſub pœna peccati neceſſarium, Concedo.

Dices ſecundò S. Auguſtinus *lib.* 1. *de moribus Eccleſiæ cap.* 14. dicit omnia bona eſſe referenda in ſummum bonum: ex quo infert cap. 15. *nihil eſſe virtutem, niſi ſummum amorem Dei*, & per hunc omnes virtutes definit: ideò *lib.* 19. *de civit. cap.* 25. dicit *eſſe ſuperbum diligere propter ſeipſas etiam ipſas virtutes, quia ſolus Deus eſt ſummè bonus, & ideo ſolus eſt propter ſe volendus*: Ergo omnia quæ fiunt aut vitioſa ſunt, aut fieri debent ex dilectione Dei. Quod utique idem Auguſtinus confirmat *l.* 1. *retract. cap.* 15. ubi ait, *voluntatem ſine charitate eſſe vitioſam cupiditatem*.

Reſpondeo S. Auguſtinum his, & ſimilibus ſententiis nihil aliud velle quàm quòd vel nulla ſit perfecta virtus, & meritoria ſalutis æternæ abſque charitate habituali, & gratia ſanctificante: vel quòd voluntas ſine ipſa charitate ſit vitioſa cupiditas, id-eſt, plerumque à vitioſis cupiditatibus vincatur; quia ex una parte valdè eſt infirma, & ad malum proclivis, ob naturalem corruptionem hominis; ex alia verò deſtituitur abundantia auxiliorum, quæ dantur juſtis, & Dei amicis. Non autem vult S. Auguſtinus omnem actum elicitum, qui non procedit ex amore Dei, eſſe vitioſum; nam bonum honeſtum propter ſe amabile eſt, & ſufficit ad honeſtatem actus, etiam ſi de Deo non cogitetur actu, nec antea ita cogitatum fuerit, ut præterita Dei dilectio aliquatenus influat in actum.

Addit Suarez *lib.* 2. *cap.* 11. *num.* 5. quòd aliud eſt diligere aliquid ut ſummum bonum; aliud verò diligere aliquid ut bonum per ſe amabile. Primum eſt proprium Dei; ſecundum autem communicatum eſt ab ipſo Deo omni bono honeſto, & ideò ſic amando bonum honeſtum, non fit aliquid contra Deum. Neque inde fit omnia bona creata eſſe propter ſe amabilia, quia nulla ſunt inferiora bona utilia, vel delectabilia, quæ niſi propter honeſtatem, appetenda ſint. *Denique* licèt bonum honeſtum creatum propter ſe ametur, non amatur ut ultimus finis, ſed talis amor natura ſua tendit in Deum, & hoc eſt ſatis, ut non dicatur homo frui tali bono, ſed uti; tunc autem diceretur illo frui, quando in illo ſuum ultimum finem conſtitueret, & hoc eſt, quod dixit Auguſtinus eſſe ſuperbum.

QUÆSTIO TERTIA.

Quid, & quotuplex ſit jus.

Notandum primò jus ſecundùm nominis Etymologiam, ita appellari; vel quòd *juxta ſit*, ut vult Covarr. lib. 1. Comment. juris Civilis, nam *juxta eſſe* interdum ſignificat ſimilitudinem vel æqualitatem in aliquo munere aut actione. Vel *jus* dicitur à *jubendo*; nam *juſſum* participium eſt verbi *jubeo*. Hinc ſi à participio *juſſum*, ſecunda ſyllaba dematur, relinquitur vocabulum *jus*: vel ſi duas ſyllabas diviſim proferas, ipſum juſſum ſeu imperium ſignificabit ſe eſſe *jus*, ſeu *jus ſum*. Vel denique *jus* à *juſti-*

juſtitia derivatur; nam ut dixit Ulpianus *lib.*1.*ff.* de juſtitia & jure; *eſt autem jus à juſtitia appellatum*; licèt enim juſtitia potiùs videatur à jure derivari, quàm jus à juſtitia; juſtum enim dicitur quod eſt ſecundùm jus: unde etiam juſtitia definitur per jus; quia *jus ſuum unicuique tribuit*: Nihilominus juris appellatio, de qua loquitur juriſconſultus, potuit à juſtitia oriri: ſicut viſus ita appellatur, quia tendit in objectum viſibile, licèt objectum denominetur viſibile ab ipſo viſu. Inde verò potuit facilè derivari *jus*, dempta videlicet ultima parte vocis *juſtum*, quam utique etymologiam probavit S. Auguſt. *lib.*10. *de civit. cap.* 21. ubi tamquam principium Philoſophicum aſſumit, *Quòd illud jus eſſe dicant, quod de juſtitiæ fonte manavit*. Et in Pſalmo 145. *Jus*, inquit, *& injuria contraria ſunt, jus enim eſt quod juſtum eſt*. Eamdem pariter probavit Iſidorus 5. *Etymolog. cap.* 3. dicens, *Jus eſſe dictum eſt, quia juſtum eſt*; ſicut ergo juſtum à juſtitia denominatur, ita jus potuit à juſto, & juſtitia appellari. Quantum ad vocis etymologiam.

Notandum ſecundò: Nomen juris ſecundùm rem ipſam poſſe accipi tripliciter: *Primò* quidem, ut ſit idem quod *juſtum*. *Juſtum* autem dupliciter accipitur ſecundùm Ariſtotelem 5. *Ethic. cap.* 1. nempe generatim, & in latiori ſignificatione, pro *legitimo*, & ſic omne opus virtutis, quatenus conſentaneum legi, dicitur *jus*, *& juſtum*: & ſpeciatim ac ſtrictiùs pro eo quod eſt *æquale*, & *alteri debitum*: hæc enim tria involvit *juſtum* ſtrictè acceptum, nempe *æqualitatem*, *debitum*, & *eſſe ad alterum*. *Secundò* ut ſit idem quod *lex* quæ eſt *regula juſti*; cùmque ſententia judicis ſit etiam veluti quædam lex non publica, ſed privata, pariter *jus* dicitur; qua ratione judex dicitur dictare *jus*, & præeſſe *Juri* dicendo. *Tertiò jus* accipitur pro legitima poteſtate ad rem aliquam obtinendam, vel ad aliquam functionem aut quaſi functionem, cujus nempe poteſtatis derogatio, & violatio injuriam efficit, & conſtituit.

Notandum tertiò; Jus acceptum pro *juſto ſpeciali*, ſeu pro eo quod eſt *æquale*, & *debitum alteri*, eſſe formale objectum juſtitiæ particularis; quia ille peculiari ratione dicitur juſtus, qui hanc æqualitatem debitam amat, intendit, & ſervat; injuſtus autem qui eam non ſervat; ſubindeque hæc æqualitas quatenus eſt debita, objectum formale juſtitiæ particularis conſtituit; objectum enim formale cujuſque virtutis, eſt illud bonum honeſtum quod per illam virtutem in opere intenditur. *Jus* autem acceptum ſecundo modo, ſcilicet pro *lege*, eſt regula juſtitiæ, & cæterarum virtutum; virtutes enim in ſuis actibus dirigi debent ſecundùm dictamen, & præceptum legum, etenim ſi non ſint legibus conformes, non erunt ſtudioſæ, nec laudabiles. Quatenus autem jus pro poteſtate legitima uſurpatur, non eſt quidem *objectum quod* juſtitia intendit, ſed objectum formale *cui*; nam in juſtitia ſicut & in omni virtute, quæ eſt ad alterum, diſtingui poteſt *objectum quod*, & *objectum cui*. *Primum* eſt quod ipſa virtus intendit, & præſtat exteriùs; & hoc in propoſito eſt redditio rei æqualis quatenus debitæ, ſeu redditio debiti ad æqualitatem juris alterius, quod utique debitum non poteſt eſſe ſine jure in altero; ſunt enim correlativa; debitum enim juri eſt debitum; ſubindeque objectum juſtitiæ includit ordinem ad jus alterius. *Secundum* autem, nempe *objectum cui* juſtitiæ, eſt is cui debitum præſtatur; is autem eſt proximus noſter, quatenus jus habet ad aliquid, ratione cujus illud eſt ipſi debitum; ex jure enim ipſius in me vel in mea, naſcitur in me debitum præſtandi id quod illud jus impleat, & exhauriat; quod ut fiat debitè, juſtitia inclinat ut id velim affectu, & præſtem effectu.

His ita præmiſſis, duo hic ſuperſunt aperienda. *Primum*, quænam ſit juris univerſim ſpectati legitima definitio. *Secundum*, quotuplex ſit illius in varias ſpecies, & partes diſtributio, ac diviſio.

CONCLUSIO PRIMA.

Jus generatim ſpectatum, rectè dicitur Poteſtas legitima ad rem aliquam obtinendam, vel ad aliquam functionem, vel quaſi functionem obeundam, cujus violatio injuriam conſtituit.

Primò dicitur *poteſtas*, idest, habitudo quædam ad aliquid: unde dicimur aliquid poſſe; qua ratione legimus *Geneſis* 23. dixiſſe Abraham ad filios Heth, *Date mihi jus ſepulchri*, idest facultatem ſepeliendi; hæc autem poteſtas ſe habet vel per modum potentiæ activæ, ut quando eſt jus ad aliquid agendum, vel retinendum: Vel per modum potentiæ paſſivæ, ut in jure quod habes, ut nutriaris à parentibus, cuſtodiaris à principibus, ut tibi ſubſerviatur à famulis: Vel per modum potentiæ

tiæ reſiſtendi, ut in jure quod quis habet ne alius ædificet in tali loco, ne altiùs conſtruendum murum attollat, quatenus videlicet non obſit viſui, nec lumini.

Secundò, legitima, idest, à lege conceſſa; nam facultas, quæ ſecundùm legem non eſt, non eſt jus, ſed vis & injuria. Lex autem hac poteſtatem concedens, vel eſt divina poſitiva, v. g. ad ſacramenta percipienda: vel eſt naturalis, v. g. ad uſum membrorum ad vitam per cibum, & potum ſuſtentandam, ad vim vi repulſandam: vel denique eſt humana, puta ad ſucceſſionem hæreditatis, ad acquirendum, poſſidendum, retinendum, & alienandum per varia contractuum genera; tot enim ſunt genera jurium, quot ſunt genera legum, quæ jus tribuunt. Ex quo ſequitur hanc poteſtatem non eſſe quid phyſicum, ſed morale dumtaxat competens homini ex aliqua Dei vel hominum ordinatione, deputatione, aut conceſſione.

Tertiò ad rem aliquam, ut ad obtinendum rem aliquam per ſucceſſionem hæreditariam, per teſtamentum, per donationem liberalem, per contractus, per occupationem.

Quartò ad functionem, ut ad liberum uſum membrorum, & bonorum ſuorum, ac rerum ſibi ſpeciatim attinentium. *Vel quaſi functionem*, v. g. ad poſſeſſionem civilem, & naturalem, ad retinendum dominium, ſtatum, & conditionem in qua eſt.

Quintò denique additur, *cujus violatio injuriam conſtituit*; quia injuria nihil aliud eſt, quàm alieni juris violatio, quod utique fit quando jure manente contra illud agitur. Hinc quando quis privatur officio amovibili ad voluntatem ſuperioris, non fit ei injuria, niſi aliunde habeat aliud jus ad illud officium obeundum, poteſt enim jus eſſe ad jus, & dominium juris.

Ex his collige, jus interdum ab *æquo*, & *bono* diſtingui in multis, quæ refert Ludovicus Vives *in ſcholio ad lib. 2. de civit. Dei cap.* 17. Unde Ariſtoteles 5. *ethica c.* 10. ait *æquitatem eſſe juſti emendationem*, non quidem quatenus juſtum ſumitur pro debito naturali, quod eſt rectum ſecundùm naturalem rationem; hoc enim nunquam deficit ſi ratio non erret; neque etiam quatenus *juſtum* ſumitur pro juſto legali, quod ſcilicet lege humana conſtituitur: licèt enim hoc interdum deficiat, defectus tamen ille non ex lege, aut ex legiſlatore, ſed ex materia ipſa provenit. Unde hoc alterutro modo ſumpta æquitas, non eſt emendatio juris, ſed potiùs illius origo, & regula, juxta illud l. 91. ff. de regul. jur. *In omnibus, maximè tamen in jure æquitas ſpectanda eſt*: itaque æquitas dicitur eſſe juſti emendatio, quatenus æquitas ſumitur pro prudenti moderatione legis ſcriptæ præter vigorem verborum ejus, inquit Suarez lib. 1. cap. 2. & ſic æquitas dicitur opponi ſtricto juri qua ratione Terentianus dixit, *Inter Jus, & æquitatem hoc intereſt, Jus eſt quod omnia recta, & inflexibilia exigit, Æquitas eſt quæ de jure multum remittit.* Utique de jure legali in quod Epiikeja cadit; ſiquidem ſpectat ad judicium viri prudentis verba legis humanæ interpretari, quando illius legis exacta obſervatio vergeret contra naturalem æquitatem. Qua ratione judex, aut princeps legem ſic interpretans, dicitur non agere jure, utique materialiter, & ut legis verba ſonant: ſed agere, ex æquo, & bono. Et ideò fortè juris prudentia dicta eſt *ars boni, & æqui*, quòd in legibus interpretandis bonum, & æquum ſemper intueri debet, etiamſi interdum oporteat verborum legis vigorem, & tenorem temperare, ne ab æquo, & bono naturali diſcedatur.

CONCLUSIO SECUNDA.

JUs generatim ſumptum, dividi poteſt primò in jus Naturale, Gentium, & Poſitivum.

Jus naturale, inquit Doctor in 4. d. 17. q. 1. n. 3. *illud eſt cujus veritas eſt nota ex terminis*; nam inquit, *tale eſt principium in lege naturæ ſicut, & in ſpeculabilibus principium notum eſt ex terminis, ſive quod ſequitur evidenter ex tali vero ſic noto, cujuſmodi eſt concluſio practica demonſtrata, & ſtrictè loquendo nihil aliud eſt de lege naturæ, niſi principium vel concluſio demonſtrata: ſic tamen extendendo quandoque dicitur eſſe de lege naturæ, quod eſt verum practicum conſonum principiis, & concluſionibus legis naturæ: in tantum, quod ſtatim notum eſt omnibus illud convenire tali legi.* Quibus Doctor duo docet: Primum, illud eſſe de jure naturæ cujus honeſtas patet ex terminis; puta, *Deus eſt colendus*: vel cujus honeſtas infertur ex principio quod patet ex terminis; putà *Sacrificia ſunt Deo offerenda*; quod infertur ex illo principio *Deus eſt colendus*. Secundum vero quod ea cenſeri poſſint eſſe de jure naturæ; quæ ipſius juris prin-

principiis, & concluſionibus conſentanea ſunt.

Unde in 3. d.37. n.5. duplex diſtinguit jus naturæ; nempè ſtrictum, & ſtrictiſſimum. *Dico*, inquit, *quòd aliqua poſſunt dici eſſe de lege naturæ dupliciter: uno modo tamquam prima principia practica, nota ex terminis; vel concluſiones neceſſariò ſequentes ex eis: & hæc dicuntur eſſe ſtrictiſſimè de lege naturæ*. Subdit n 8. *Alio modo dicuntur aliqua eſſe de lege naturæ, quia ſunt multum conſona illi legi; licet non ſequantur neceſſariò ex principiis practicis, quæ nota ſunt ex terminis; & omni intellectui apprehendenti ſunt neceſſariò nota. Et hoc modo certum eſt omnia præcepta ſecundæ tabulæ eſſe de lege naturæ, quia eorum rectitudo valde conſonat primis principiis practicis neceſſariò notis*. Quibus Doctor apertè docet ad legem naturalem ſpectare non ſolùm principia generalia per ſe nota circa naturaliter honeſta, & neceſſaria; vel circa turpia, & illicita, ut virtutem eſſe amplectendam, vitium eſſe fugiendum, Deum eſſe colendum, ſuum jus eſſe cuique ſervandum, & non eſſe alteri faciendum quod quiſque ſibi fieri non vult: Verùm etiam præcepta particularia, & concluſiones deductas ex principiis generalibus circa quæcumque naturaliter neceſſaria, ad honeſtè, & pacificè in ſocietate vivendum, aut circa illorum oppoſita; putà neminem eſſe occidendum injuſtè, non furandum, non fœnerandum ad uſuram, & ſimilia; quorum aliqua ſunt per ſe nota lumine naturali, alia indigent diſcurſu aliquo, vel diſciplina ut hominibus præſertim rudioribus innoteſcant. Hæc autem omnia pertinere ad legem naturalem conſtat, quia ex ipſa rei natura, & ſecluſa quacumque lege poſitiva, ſunt neceſſaria moraliter, eorumque contraria ſunt illicita: quocirca S. Paulus ad Rom. 2. affirmat Gentes ductum naturalis luminis ſequentes, facere naturaliter ea quæ legis ſunt, & eſſe ſibi ipſis legem naturalem, ſcilicet teſtimonium illis reddente conſcientia ipſorum.

Hinc colligit Doctor in 4. præfata diſt.17. *Quòd non rectè loquitur Gratianus de jure legis naturæ, volens illa quæ ſunt in ſcriptura Veteris, vel Novi Teſtamenti de lege naturæ eſſe. Quia nec illa omnia ſunt principia practica nota ex terminis, nec concluſiones practicæ demonſtratæ; nec vera evidenter conſona talibus principiis, & concluſionibus. Exponendus ergo eſt, quod extendit jus naturale ad jus poſitivum ab Auctore naturæ, ut diſtinguitur contra jus poſitivum ab aliquo qui non eſt Auctor naturæ*.

Jus Gentium illud dicitur quod uſu omnium aut plurium Gentium eſt introductum; ratione ſcilicet naturali præeunte ac dictante illud tamquam evidenter conveniens humano generi, & ſocietati. Hoc jure Gentium introducta eſt bonorum diviſio, acquiſitio dominii rerum, quæ nullius ſunt, per earum occupationem. Ad idem pertinet Legatorum immunitas, & ea omnia quæ referuntur cap. *jus gentium diſt*. 1. quamquam inter illa computetur jus ſervandi fœdera pacis, & nonnulla alia quæ commodiùs referri poſſunt ad legem naturæ. Nec mirum eſt Gentes in hoc jus velut unanimi conſenſu conſpiraſſe; cùm illud rationi naturali maximè eſſe conforme cognoverint: proinde ſingulæ Gentes illo jure ligantur, quatenus nempe ſingulæ illud ſive proprio ſuo arbitrio, & inclinante natura, ſive ad imitationem aliarum nationum ſibi præfixerunt. Unde ſicut moribus ſingularum Gentium eſt introductum, ſic poſſet à ſingulis per contrariam conſuetudinem aut expreſſam revocationem abſolutè loquendo tolli, prout Eccleſia ſuſtulit jus gentium de ſervitute quoad mancipia Chriſtiana.

Jus poſitivum illud eſt, quod natura docente non inſtituitur, ſed per voluntatem ejus qui poteſtatem habet ipſum ponendi, & condendi. Quod pro diverſa auctoritate diverſum eſt; nam aliud eſt jus divinum, aliud humanum; *Divinum* quidem, quod divina voluntate ſancitum eſt, quod ſolitò duplex diſtinguitur nempe *jus divinum Vetus*, quod in veteri teſtamento tulit Deus de ritibus, cœremoniis, & politia Judæorum; *& Novum, ſeu Evangelicum*, ut ſunt ea omnia præcepta quæ vel ad mores probè formandos, vel adminiſtranda ſacramenta in Novo Teſtamento ſancita ſunt.

Jus humanum poſitivum illud eſt quod humana auctoritate, ſeu puri hominis conditum eſt; hocque iterum duplex; nempe *civile*, quod auctoritate Principum ſæcularium: & *Canonicum*, quod auctoritate Pontificum, vel Conciliorum inſtitutum eſt.

Inſuper jus dividitur, in *jus ſimpliciter*, & jus *ſecundùm quid*: Primum eſt quod reperitur inter perſonas omninò diſtinctas, & diverſi ordinis, quale eſt jus inter principes, & ſubditos: *Secundum* eſt quod reperitur inter perſonas non omninò diſtinctas, ſed tantùm ſecundùm quid.

Rurſus *jus ſecundùm quid* dividitur *in paternum*, *œconomicum*, & *berile*. Primum eſt inter Patrem, & filium; cùm enim filius ſit pars paternæ ſubſtantiæ, non ſunt perſonæ omninò moraliter diſtinctæ; nec poteſt inter ipſos perfecta conſtitui æqualitas; ſiquidem filius patri æquivalens reddere non poteſt: quamvis tamen jus iſtud dicatur *ſecundùm quid*, vocatur autem jus, prout jus ſignificat debitum; plus enim filius Patri debet, quàm alii perſonæ: idem judicium de jure inter Deum, & homines.

Jus œconomicum eſt inter uxorem, & virum, qui cenſentur etiam moraliter una perſona. *Herile* denique eſt inter dominum, & ſervum, hic eſt illius poſſeſſio, & inſtrumentum quoddam animatum, ait Ariſtoteles; unde inter illos non eſt jus niſi ſecundùm quid.

Inſuper jus ex parte termini quem reſpicit, dividitur in *jus ad rem*, & *jus in re*. Jus ad rem, inquit Leſſius *lib.2. cap.2. de jure in genere*, *dubitatione* 2. dicitur, quod non tribuit actionem in rem, ſed tantùm in perſonam. Tale jus eſt quod tibi competit per ſtipulationem, per donationem, per emptionem, alioſve contractus ante traditionem rei; ſi enim res illa alteri vendatur, & reipſa tradatur; manet illi, nec potes illam vindicare: quia non res erat tibi obligata; ſed tantùm habes actionem perſonalem in eum qui te fraudavit: Tale etiam jus eſt, quod habes per electionem, poſtulationem, præſentationem ad beneficium: imò tale etiam eſt quod habes per collationem beneficii ante acceptationem, & per ſucceſſionem hæreditatis, ante illius acceptationem.

Jus in re dicitur quod tribuit actionem realem, ſeu quod rem obligatam habet. Tale eſt quod habetur per emptionem, & alios contractus ſecuta rei traditione; per collationem beneficii ſecuta acceptatione; per teſtamentum vel ſucceſſionem ab inteſtato, ſecuta acceptatione: tale etiam jus eſt dominium rei, & uſusfructus, ideſt, jus utendi, & fruendi reſpectivè eoquòd ſubeſt illis juribus; item jura quæ dicuntur ſervitutes; jus etiam hypothecæ, & pignoris: Denique omne jus quod rem aliquam ſive corporalem, ut ſunt agri, domus, ſuppellex, ſive incorporalem, ut ſunt officia, beneficia, redditus, ſervitutes, & ſimilia, ita nobis obſtrictam tenet, ut ex ea poſſimus percipere fructus, vel emolumenta, vel ſecuritatem creditorum, vel honorem, dicitur jus in re. Quocumque autem res talis tranſeat, poteſt vindicari tamquam nobis obſtricta; quia res omnis tranſit cum ſuo onere quo eſt affecta.

Rurſus utrumque jus ſive *in re*, ſive *ad rem* variè diſtribuitur; ſcilicet in dominium, uſusfructum, uſum, poſſeſſionem, &c. *Dominium* in genere eſt jus gubernandi, vel diſponendi de re aliqua tamquam ſua. *Suum* autem dicitur, quod ita ſubjectum, & adſtrictum eſt illi, cujus eſſe dicitur, ut poſſit de eo diſponere proprio jure, non ex commiſſione alterius. Sic Deus jus habet in univerſam creaturam tamquam rem ſuam, quia poteſt de illa ſtatuere quod placuerit. Sic pariter Rex habet jus, & dominium in ſuum regnum, & quivis in ſuas poſſeſſiones. *Dominium* autem dividi poteſt in dominium *juriſdictionis*, & *proprietatis*. Dominium juriſdictionis eſt poteſtas gubernandi ſuos ſubditos. Gubernandi actus ſunt præcipere, vetare, &c. *Dominium proprietatis* eſt jus diſponendi de re aliqua tamquam ſua in ſuum commodum. Ab hoc dominio quiſque dicitur rei ſuæ dominus; ſive ille ſit perſona privata ſive publica, ſive communitas. Nam perſona publica, & reſpublica poteſt poſſidere bona jure privato, inſtar privatæ perſonæ.

Uſusfructus eſt jus rebus alienis utendi fruendi ſalva rerum ſubſtantia. Dicitur primò *jus utendi*, ut excludatur jus, quod habet creditor in pignore, vel depoſitarius in depoſito: hi enim non poſſunt uti rebus illis; quòd ſi utantur invito domino, tenentur ei reſtituere æſtimationem uſus. Additur *fruendi*, ut excludatur nudum jus utendi re aliqua, putà equo conducto; etenim per uſumfructum non ſolùm rei uſus, ſed & fruitio conceditur, ideſt, jus percipiendi omnes fructus ex ea re provenientes.

Additur tertiò, *ſalva rerum ſubſtantia*; quia fructuarius debet rem integram proprietario reſervare. Hinc fit ut uſus fructus propriè dictus non poſſit conſtitui in rebus quæ uſu conſumuntur, ut in vino, oleo, frumento, & pecunia.

Uſus eſt jus utendi re aliena ſalva ipſius ſubſtantia. Quæ definitio patet ex ſupradictis de uſufructu.

Ceteras juris diviſiones colligere poteris ex variis legum diviſionibus in præcedenti articulo declaratis; cùm enim leges vel in

jure

jure fundentur, vel jus ad rem conferant; ſequitur totuplicis eſſe generis jura, quot ſunt diverſæ leges.

Quæres *quomodo jus Gentium differat à jure purè Naturali*.

Reſpondent aliqui jus naturale à jure gentium in hoc diſcrepare, quòd jus naturale commune ſit omnibus animantibus tam brutis, quàm hominibus; unde *lib.2. inſtit.* dicitur, *jus naturale eſt quod natura omnia animalia docuit*: Nam jus iſtud non ſolùm humani generis proprium, ſed omnium animalium, quæ in terra marique naſcuntur, avium quoque, commune eſt.

Verùm hæc diſtinctionis ratio prorſus abſurda apparet; nullum enim eſt jus revera commune hominibus, & aliis animalibus, quia bruta animalia non ſunt capacia propriè obedientiæ, aut juſtitiæ vel injuriæ. *Inſuper* lex naturalis generatim ſumpta, conſiſtit in dictamine rationis naturalis: at tale dictamen in brutis reperiri nequit; adeòque in ipſis eſſe non poteſt jus aut lex naturæ. *Denique*, lex naturalis non regulatur per convenientiam ad naturam ſenſitivam, ſed ad rationalem; dictat enim id quod naturam rationalem decet; & conſequenter non ſpectat ad bruta quæ ſunt omninò rationis expertia.

Reſpondent alii jus gentium purè poſitivum differre à naturali, quia illud eſt tantùm conceſſivum, hoc verò etiam eſt præceptivum, ideſt, illud permittit tantùm aliquid fieri licitè; hoc verò inſuper obligat ad illud faciendum.

Sed contra; id quod permittitur jure gentium, vel eſt licitum lege naturali, vel non: *Si primum* ergo ſpectat ad legem naturæ: *Si ſecundum*, ergo jus gentium in ipſum jus naturæ militat ac prævalet, facitque licitum id quod ex natura rei erat illicitum. Adde quòd jure gentium multa ſint, non ſolùm licita, ſed etiam præcepta: putà quod commercia ſint ubique libera: quod ſint quidam ſpecialiter divino cultui deputati, per quos ſolùm ſacrificia licitè fiant, &c.

Reſpondent nonnulli, jus gentium ſpectare ad homines non ſolitariè, & ſeorſim ſpectatos, ſed quatenus in aliqua ſocietate congregantur: jus autem naturale non ſpectat ad ipſam communitatem præcisè, ſed ad homines ſigillatim ſpectatos.

Verùm hæc etiam reſponſio non ſatisfacit; nam ipſa ſocietatis inſtitutio, qua homines vivunt in conjunctione civitatis, aut regni, aut reipublicæ, provenit ex jure gentium, nec tamen oritur ex communitate; alioquin ex ſeipſa oriretur, & ſeipſam præſupponeret.

Veriùs ergo dicendum arbitror, jus gentium in hoc à naturali diſcrepare, quòd quæ jure naturali prohibentur aut præcipiuntur, ita ſtatuantur vi ſolius naturalis rationis; quæ verò prohibentur vel præcipiuntur jure gentium, adjunctam habent ſaltem interpretativam legiſlationem humanam, & inſtitutionem extrinſecam communem omnibus, aut ſaltem plurimis nationibus. Hinc fit quòd jus gentium reverà ſit humanum, & poſitivum, tam ex parte materiæ quàm ex parte formæ: nam id quod jus naturale permittit tantùm, jus gentium abſolutè ſtatuit, & faciendum eſſe præcipit, ſic v. g. jus naturale permittit tantùm, ut ſit agrorum diviſio, ſi homines velint ea dividere quæ natura in commune expoſuit: jus verò gentium ſtatuit illam diviſionem abſolutè fieri ad meliùs vitandam negligentiam colendi agros, & præcavendam confuſionem ac perturbationem reipublicæ.

ARTICULUS TERTIUS.

De Legis Naturalis immutabilitate.

Quàm fixè ſit, quamque tenaciter hominum cordibus impreſſa nativa lex, eleganter ex Tullio explicat Lactantius *lib. 6. de vero cultu cap.* 8. ubi cùm præmiſiſſet nativæ legis noſtris mentibus à Deo inſculptæ elogia; maximè verò ex eo quòd illa ſic nos regat, ſic nos gubernet, ut ad ſummum ſapientiæ virtutiſque portum ſine ullo errore producat, concludit: *Suſcipienda igitur Dei lex eſt, quæ nos ad hoc iter dirigat, illa ſancta, illa cæleſtis quam Marcus Tullius* in lib. de Republica 3. *penè divina voce depinxit, cujus ego, ne plura dicerem, verba ſubjeci. Eſt quidem vera lex, recta ratio, naturæ congruens, diffuſa in omnes, conſtans, ſempiterna, quæ vocet ad officium jubendo, vetando a fraude deterreat: quæ tamen neque probos fruſtrà jubet aut vetat, neque improbos jubendo aut vetando movet. Huic legi nec abrogari fas eſt, neque derogari aliquid licet, neque tota abrogari poteſt. Nec verò aut per ſenatum, aut per populum ſolvi hac lege poſſumus. Quo eſt quærendus explanator aut inter-*

pres ejus alius? Nec erit alia Lex Romæ, alia Athenis, alia nunc, alia poſthac: ſed & omnes gentes, & omni tempore una lex, & ſempiterna, & immutabilis continebit: unuſque erit communis quaſi Magiſter, & Imperator omnium Deus, ille legis hujus inventor, diſceptator, lator, cui qui non parebit, ipſe ſe fugiet ac naturam hominis aſpernatus, hoc ipſo luet maximas pœnas: etiam ſi cetera ſupplicia quæ putantur effugerit.

An autem reverà ipſa nativa lex ita ſit immutabilis, ut nullam prorſus mutationem uſquam admittat, determinandum eſt in ſequentibus quæſtionibus.

QUÆSTIO PRIMA.

An & quomodo Lex Naturalis mutari poſſit.

NOtandum 1. Aliquid dici poſſe de jure naturæ duobus modis. *Primò*, poſitivè, & propriè, quatenus natura directè illud præcipit, aut vetat, & ad id exequendum inclinat, ut Deum eſſe colendum, alteri non faciendum quod tibi fieri non vis. *Secundò*, permiſſivè, negativè, & impropriè; quatenus lex naturæ contrarium non inducit. Qualiter S. Thomas 1. 2. *qu.* 95. *art.* 5. *ad* 3. dicit *quòd hominem eſſe nudum eſt de jure naturæ*; quia natura non dedit ei veſtitum; ſed ars adinvenit. Similiter hac ratione jure naturæ dicuntur omnia communia, & omnium unam eſſe libertatem, quia ſcilicet poſſeſſionum diſtinctio, & ſervitus non ſunt inductæ à natura, ſed per jus gentium, ac hominum auctoritatem pro majori utilitate ſocietatis humanæ.

Notandum 2. Duobus modis legem aliquam mutari poſſe. *Primò*, per additionem, ſi nimirum aliquid ad legis præcepta adjiciatur, quo ejus obligatio ad plura ſeſe extendat, quàm antea diffundebatur. *Secundò*, per ſubſtractionem, ſi nimirum aliquid deſinat eſſe de lege quod priùs ad legem reverà ſpectabat.

Notandum 3. Legem mutari poſſe per ſubſtractionem ſex modis. *Primò*, per abrogationem cùm ea tollitur ex toto, ſive Legislatoris voluntate, & conniventia, ſive contraria conſuetudine, ſive auctoritate ejus, qui Legislatore ſuperior eſt; ſive denique quando expirat tempus pro quo tantùm erat conſtituta, expleto namque illo tempore lex non tollitur, ſed impletur: Unde Chriſtus Dominus de Lege Moſayca ajebat, *Non veni legem ſolvere, ſed adimplere*; quia nempe illa lex tantùm erat conſtituta pro determinato tempore, & uſque ad Meſſiæ adventum. *Secundò*, per derogationem, cùm ex parte lex tollitur, unde gloſſa ad caput *in iſtis d.*4. ait: *Abrogare eſt in totum tollere legem: derogare autem eſt pro parte detrahere legi. Tertiò*, per irritationem, cùm ceſſat legis obligatio defectu conſenſus, aut aliorum neceſſariorum ad ejus vigorem, & firmitatem deſideratorum. *Quartò*, per ſubſtractionem materiæ, quæ ſubeſt diſpoſitioni legis, dum ſcilicet ipſa deſinit eſſe materia legis, & ſubjacere ejus obligationi, quæ mutatio maximè locum habet in illis, quæ pendent ab humano conſenſu, & voluntate mutabili: ut in votis, juramentis, matrimoniis, & ſimilibus. *Quintò*, per interpretationem, & Epiikejam; dum ſcilicet determinatur ab aliquo ſuperiore generale legis præſcriptum non obligare in particulari certa materia: cùm enim lex debeat eſſe univerſalis, & Legislator ſingulos caſus prævidere non poſſit, neceſſum eſt ut per Epiikejam Legislatoris voluntas explicetur, etiam contra tenorem legis; ea ſcilicet intentione, quòd ſi Legislator adeſſet, in tali caſu legem non ferret. *Sextò* denique, per diſpenſationem, aut privilegium, quæ duo differunt: nam diſpenſatio eſt quædam partialis abrogatio legis; privilegium autem eſt quaſi ſubſtractio materiæ legis, & conceditur tamquam jus privatum, quod competit certis perſonis ad agendum contra jus commune. Unde in diſpenſatione mutatio fit ex parte legis, cujus vinculum relaxatur, remanentibus circumſtantiis cum quibus alioqui lex omnes obligaret niſi eſſet illa relaxatio reſpectu perſonæ ſpecialis. In privilegio autem fit mutatio ex parte ſubditorum, aut materiæ legis. Ex his autem omnibus legis immutationibus, quatuor priores in præſenti quæſtione ſuſcipimus explanandas.

CONCLUSIO PRIMA.

LEX *Naturalis mutari poteſt per additionem, non verò per abrogationem*. Hæc concluſio duas partes complectitur; quarum

Probatur prima. Tunc mutatur lex per additionem, quando ipſi adjiciuntur aliqua nova præcepta, quorum ratione amplior ſit illius obligatio, longiùſque ſeſe extendat;

dat: at poſſunt legi naturali aliquæ ſuperaddi leges; multa namque præcepta ſuperaddita ſunt ad humanam vitam utilia, tam per legem divinam, quàm etiam per leges humanas. *Secundò*, præcepta legis naturæ non ita ſunt explicata, & nobis nota, quin ſit in poteſtate Dei ex illis præceptis nobis notis concluſionem aliquam inferre nobis ignotam: atqui tunc lex naturalis mutaretur per additionem hujuſce concluſionis, quæ haberet rationem legis naturæ propriè dictæ.

Probatur ſecunda pars, ſcilicet quòd lex naturalis quoad ſua præcepta generalia non poſſit mutari per abrogationem. Prima legis naturæ principia ſunt omnino immutabilia: quia ſunt in ipſa hominis natura fundata, neque poteſt natura mutari: & ſi mutaretur lex naturæ quoad hujuſmodi principia, mutaretur & ipſe Deus; Unde nulla ratione abrogari poſſunt hæ leges generaliſſimæ naturales, *Bonum eſt ſectandum, malum eſt fugiendum*: *Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris*. Confirmatur, quia ideò Iſaiæ 24. lex naturæ appellatur, *fœdus ſempiternum*. Et diſt. 5. *Naturale jus* inter omnia primatum obtinet tempore, & dignitate: cœpit enim ab exordio rationalis creaturæ: nam nec variatur tempore, ſed ſemper manet: unde Cicero *lib. 2. de Legibus* legem naturalem appellat *æternum quiddam quod univerſum mundum regeret, imperandi, prohibendique ſapientia*.

Dices: Homines in plurimis jus naturale, & legem innatam mutaverunt, ipſique derogaverunt quantum ad præcepta generalia: Ergo nulla eſt præcedens aſſertio.

Probatur antecedens: Jure naturali bona omnia erant communia, & omnes libertate donabantur; antecedente tamen hominum voluntate, & potentum imperio, inducta eſt bonorum diviſio, & proprietas, necnon & ſervitus: Ergo reverà lex naturalis poteſt pati mutationem. *Inſuper* Gloſſa *in cap. 17. Eccleſiaſtici* diſertè pronuntiat naturæ legem aliquando emendari, & corrigi per legem ſcriptam: ſed hæc emendatio veram, & eſſentialem mutationem infert: Ergo lex naturalis verè mutari poteſt: *Denique*, ut ſe habet Princeps ad legem Poſitivam, & Civilem; ita ſe habet Deus ad legem naturalem: non enim minùs legis naturæ eſt conditor Deus, quàm Princeps humanæ: ſed Princeps poteſt quamlibet legem Civilem abrogare, & reſcindere: Ergo pariter Deus legem naturalem abrogare poteſt, ſubindeque hæc non eſt abſolutè immutabilis.

Reſpondeo ad primum negando antecedens, & ad ejus probationem dico, bonorum communitatem, & libertatem, non ita eſſe de jure naturæ quaſi ipſa lex abſolutè prohibeat ne homines bona quædam ſibi faciant propria, neve ſuam libertatem alteri ſubjiciant, ſi ita voluerint: ipſa namque lex permittit hominibus, ut bona ſua inter ſe dividere poſſint, & diſponere de ſua libertate, cujus dominii ſunt, eamque alteri vendere, vel ſubjicere, quare rerum diviſio, vel ſervitutis inductio, nec eſt contra legem naturæ nec eam mutat, ſed tantùm facit quod illa lex fieri permittit. Eatenus igitur bonorum communitas, & libertas dicuntur eſſe juris naturalis, quatenus natura confert jus dominationis in omnia bona, & in propriam libertatem; ita ut non poſſent homines inviti, aut ſine juſta causâ illo jure ſpoliari, & ab ejus uſu præpediri.

Ad ſecundum, dico legem ſcriptam ideò dici datam ad correctionem legis naturalis, vel quia per legem ſcriptam ſuffectum eſt, ac suppletum quod legi naturæ deerat; vel quia nativa lex ob morum corruptionem, ac depravationem, ita in aliquorum cordibus erat detrita, quantum ad aliqua præcepta, ut exiſtimarent aliqua eſſe licita, quæ naturaliter mala ſunt; quocirca opus fuit lege ſcripta ad ipſius nativæ legis ſupplementum, & clariorem explicationem.

Ad tertium nego majorem: Non enim eodem modo ſe habet Deus ad legem naturalem: quo princeps ad poſitivam: nam princeps totam vim, ac obligandi virtutem legi tribuit ſola ſua voluntate, & auctoritate per extrinſecum imperium promulgata; Deus autem aliquam obligationem ex parte rerum ſupponit, quæ videtur eſſentialis ipſis rebus, quia honeſtæ ſunt, & bonæ ex natura rei; nam, ut ſupra diximus, hoc eſt diſcrimen inter legem naturalem, & poſitivam, quòd lex naturalis præcipit ea, quæ per ſe honeſta ſunt, & bona: prohibet autem, quæ per ſe mala ſunt; lex autem Civilis tantùm efficit honeſta quæ præcipit, mala quæ prohibet; adeòque inter utramque legem non eſt paritas.

CONCLUSIO SECUNDA.

LEX *Naturalis mutari poteſt per ſubſtractionem materiæ, quæ ſubeſt ejus diſpoſitioni; nequit autem mutari per irritationem.*

Probatur prima pars, tunc lex mutatur per materiæ ſubſtractionem, quando materia, inquam cadebat legis obligatio, deſinit eſſe materia legis: ſed ita contingere poteſt. Probatur: Lex naturalis ſtatuit quòd bonum alienum non ſit retinendum invito domino, ſed ſit reſtituendum. Quod quidem nativæ legis præſcriptum tamdiù obligat, quamdiù manet alienum; ſed poteſt iſtud, quod erat alienum, fieri proprium; ſi nempè ille qui in bonum illud jus habebat, cedat juri ſuo. Sic etiam reſtituendi obligatio tollitur per legem præſcriptionis; qua fit ut quod erat alienum jam ampliùs alienum non cenſeatur. Sic pariter de lege naturæ eſt quòd depoſitum ſit reddendum, quando res in depoſito conſtituta non petitur in damnum alterius: ſed quia contingere poteſt quòd depoſitum petatur in alicujus perniciem, putà ſi furioſus enſem depoſitum petat quo poſſit quoslibet obvios homines trucidare: In his, inquam, caſibus mutatur materia legis de depoſito reſtituendo; adeòque lex ipſa materialiter cenſetur mutari. Non tamen mutatur formaliter, quia lex iſta formaliter ſpectata non fertur in rem abſolutè conſideratam, & ſine debitis circumſtantiis, ſed prout illis ſubjacet; dictat enim depoſitum eſſe reddendum, non ſimpliciter & abſolutè, ſed dum non petitur in perniciem alterius; hoc autem præſcriptum numquam variatur, nec variari poteſt; quippe cùm ſit ſimpliciter honeſtum, & bonum.

Patet etiam ſecunda pars: Nempe quòd lex naturalis mutari non poſſit per irritationem. Si lex naturæ poſſet irritari, maximè vel ex parte conſenſus requiſiti ad illius obligationem, vel per contrariam conſuetudinem; ſed neutrum poteſt affirmari. Non quidem *primum*: quia ut nativa lex vim obligandi habeat, non exigit hominum conſenſum, ſed ut diximus, ipſa ab Auctore naturæ cordibus noſtris à noſtræ formationis primordio inſcribitur. *Secundum* etiam dici nequit: nam ut docet Gratianus diſt. 5. cap. 1. *Naturale jus inter omnia primatum obtinet tempore, & dignitate, cœpit enim ab exordio rationalis creaturæ, nec variatur tempore, ſed immutabile ſemper permanens*; & ut habetur in capit. *Quo jure*, diſt. 8. *Jus naturæ prævalet conſuetudini, & conſtitutioni: quæcumque enim vel moribus recepta ſunt, vel Scriptura comprehenſa, ſi naturali juri fuerint adverſa, vana & irrita habenda ſunt*: Et cap. *veritate* legimus, *Nemo conſuetudinem rationi, & veritati præponat, quia conſuetudinem ratio, & veritas ſemper excludit*. Quibus patet naturæ legem, per contrariam conſuetudinem, aut legem irritari non poſſe.

QUÆSTIO SECUNDA.

Utrùm Lex Naturalis admittere poſſit diſpenſationem, & interpretationem, ſeu Epiikejam.

N*Otandum* 1. Diſpenſationem diſtingui poſſe duplicem, nimirum propriè, & minùs propriè dictam. *Prior* eſt relaxatio juris, & præcepti facta auctoritate ſuperioris pleno ſuo jure utentis, quo ſcilicet pro libito, & abſque eo quòd gravis quædam cauſa concurrens id exigat, aliquam perſonam eximit ab obligatione implendi, ac faciendi quod lege præcipitur. *Poſterior* verò eſt ſola declaratio, qua ſuperior ſignificat quòd propter graves cauſas concurrentes talis perſona eximatur ab obligatione ſervandæ legis. Sic v. g. ſummus Pontifex pleno jure cenſetur perfectè diſpenſare, dum pro libito, & motu proprio aliquem diſpenſat à jejunio ſervando in illo die quo ipſe juſſerat ab omnibus fidelibus eſſe jejunandum: Diſpenſat verò impropriè, dum v. gr. declarat eum qui vovit continentiam, non teneri ad ſervandum votum quando incontinentiæ ſtimulis ita dirè agitatur, ut evidens ſit periculum alicujus fœdi criminis admittendi, & ſalutis jacturam faciendi. Prior diſpenſatio cadit in materiam auctoritati diſpenſanti ſubditam; Poſterior verò etiam ad materiam altioris ordinis, & ſibi non ſubjectam ſpectat.

Notandum 2. Quòd cùm præcepta Decalogi ſint in duplici differentia, eorumque aliqua dicantur *primæ tabulæ*, quæ Deum immediatè ſpectant; alia verò *ſecundæ tabulæ*, quæ pertinent ad jus proximo ſervandum; Cùmque, ut jam diximus, præcepta primæ tabulæ ſint de jure ſtrictiſſimo naturæ,

ræ, ſi tertium excipias, nempe de ſervando Sabbato, cetera verò ſint tantùm de jure naturæ proprio, non autem ſtrictiſſimo. Inde gravis inter Theologos difficultas oritur; num Deus poſſit in aliquibus præceptis Decalogi diſpenſare. Hac enim de re duæ extremæ ſunt ſententiæ. *Prima* quidem negans Deum de potentia abſoluta diſpenſare poſſe in aliquo præcepto Decalogi præter tertium de ſanctificatione ſabbati. Ita S. Thomas *q.*100. *art.*8. & ejus Commentatores, ac Diſcipuli, quos citat, & ſequitur Suarez 2. *de Legib. c.*15. Salas *tr.*14. *diſp.*5. *ſect.* 9. Vaſqu. *diſp.*179. *c.*2. Averſa *q.*94. *ſect.*3. *Secunda* extremè oppoſita, tenet Deum de potentia abſoluta poſſe diſpenſare in aliquibus præceptis Decalogi. Ita *Doctor Subtilis* cum ſuis, Gabriel, Almainus, Marſilius. S.Bonav. 1. *diſt.*47. Ockam 2. *q.*19. Petrus Alliacen. 1. *diſt.*14. Andr. de Caſtro novo *diſt.*48. Gerſon. & alii. Hæc autem controverſia ut faciliùs, & evidentiùs ſolvatur,

Notandum 3. Quòd licèt aliqui è Patribus, & Doctoribus invicem pugnent in aſſignanda diſtributione decem præceptorum Decalogi in duas tabulas; nam Hæſichius, & Origenes primæ tabulæ quatuor attribuunt, & ſex ſecundæ; licet invicem non conveniant, nec cum aliis in earum diviſione: Joſephus verò 3. *Antiqu. c.*6. attribuit quinque primæ tabulæ, & totidem ſecundæ: Communior tamen ſententia tenet cum S. Auguſtino *q.*71. *in Exodum*, tria tantùm præcepta pertinere ad primam tabulam; nempè hæc: *Ego ſum Dominus Deus tuus*; *Non habebis Deos alienos coram me*; *nec facies ſculptile*, *&c.* Secundò, *Non aſſumes nomen Domini Dei tui in vanum*. Tertiò, *Memento ut diem Sabbati ſanctifices*: Ad ſecundam verò tabulam ſpectant cetera numero ſeptem. *Honora patrem*, *& matrem*. Secundo, *Non occides*. Tertiò, *Non mœchaberis*. Quartò, *Non furtum facies*. Quintò, *Non loqueris contra proximum tuum falſum teſtimonium*. Sextò, *Non concupiſces uxorem proximi tui*. Septimò, *Non domum*, *non agrum*, *non ſervum*, *non ancillam*, *non bovem*, *non aſinum*, *& univerſa quæ illius ſunt*.

Advertendum inſuper, omne præceptum ſive affirmativum, ſive negativum, duo præcepta involvere; unum quidem *affirmativum*, alterum verò *negativum*; nam præceptum affirmativum de colendo Deo, v.g. non ſolùm inducit obligationem poſitivam Deum colendi, & diligendi determinatis temporibus, & opportunis: ſed præterea involvit præceptum negativum numquam ponendi, aut volendi ponere impedimentum quod ab iſto divino cultu & amore præpediret; Hoc autem præceptum negativum obligat ſemper, & pro ſemper, quia nuſquam licet velle non diligere, nec colere Deum. Similiter præceptum negativum non colendi falſos Deos, nec occidendi ſine cauſa, involvit ipſummet præceptum negativum quo prohibemur nullo unquam tempore cultum impendere falſis Diis; & præterea involvit præceptum affirmativum applicandi omnia media, quæ videbuntur neceſſaria ad obſervantiam illius præcepti negativi.

Advertendum denique, quòd quando præceptum eſt ſimpliciter negativum, tunc præceptum affirmativum ipſi adjunctum, tantùm determinat ad medium conducens ad obſervantiam illius præcepti negativi. Similiter quando præceptum eſt ſimpliciter affirmativum tunc præceptum negativum quod in eo involvitur, determinat ſolùm ad medium neceſſarium ad obſervantiam præcepti affirmativi.

His ita præmiſſis, tria maximè determinanda ſunt in præſenti quæſtione. *Primum*, quòd Deus reverà poſſit diſpenſare diſpenſatione propriè dicta in aliquibus præceptis Decalogi, & in iis quæ ſunt de jure naturali. *Secundum*, an diſpenſare nequeat in duo priora præcepta primæ tabulæ. *Tertium*, an ex aliqua cauſa auctoritas humana, Pontificia aut civilis in iis, quæ juris naturalis ſunt, diſpenſare poſſit.

CONCLUSIO PRIMA.

D*Eus reverà poteſt diſpenſare in aliquibus quæ ſunt juris naturalis*; *maximè verò in præceptis ſecundæ tabulæ Decalogi*, *ſi quintum excipias*. Ita Doctor præfata q.37. n.5. & ſequentibus.

Probari ſolet hæc concluſio: *Primò* quidem variis Scripturæ textibus, quibus conſtat Deum diſpenſaſſe in præceptis ſecundæ tabulæ, necnon in iis quæ videntur eſſe de jure naturæ; ſiquidem *Exodi* 11. *&* 12. videtur diſpenſaſſe in ſeptimo præcepto, *Non furtum facies*, cum Iſraelitis, ut nempe vaſa Ægyptiorum furarentur: & *Deuteronomii* 23. cum iiſdem Iſraelitis ut fœnerarentur alienigenis ad uſuram, quod reverà furtum eſt. Item pari ratione diſpenſavit

in ſexto præcepto cum Oſea jubendo ipſi ut acciperet mulierem fornicariam, & ex ea filios fornicationis ſuſciperet. *Denique* diſpenſavit cum Abraham *in quinto præcepto* de non occidendo, cùm ipſi imperavit ut filium ſuum interficeret, & immolaret: ſubindeque Deus diſpenſare poteſt, & de facto diſpenſavit in præceptis ſecundæ tabulæ, & quæ non ſunt de jure ſtricto naturæ.

Fateor reſponderi poſſe ad primum caput, conceſſionem Iſraelitis factam ut Ægyptum ſpoliarent, & ut vaſa aurea, & argentea quæ commodatò ab Ægyptiis acceperunt ſecum abducerent, non tam eſſe diſpenſationem ſeptimi præcepti quàm illius explicationem; ſiquidem per illud præceptum prohibetur ſolùm ablatio rei alienæ, quæ autem Iſraelitæ ab Ægyptiis acceperunt, non erant bona Ægyptiorum, ſed ſua: Primò quidem *Titulo donationis* ſibi à Deo factæ qui cùm ſupremam habeat poteſtatem ratione ſui ſupremi dominii in omnia bona temporalia, & diſponendi de eis pro beneplacito ſuo, poteſt etiam illa cui voluerit concedere. Secundò, titulo *mercedis laborum ſuorum*, qua erant fraudati ab Ægyptiis, ut teſtatur Scriptura ſacra Sapientiæ 10. *Reddidit Deus juſtis mercedem laborum ſuorum*; oppreſſi quippè fuerant Iſraelitæ ab Ægyptiis, graviſſimis laboribus per varios annos abſque ulla prorſus mercede. Tertiò denique titulo *vindicandæ religionis*; Nam inquit S. Auguſtinus lib. 22. contra Fauſtum cap.71. *Ægyptii erant ſacrilegi, & iniqui; nam auro illo malè utentes ad Creatoris injuriam, ſuis idolis ſerviebant, & homines peregrinos labore gratuito injuſtè ac vehementer afflixerant: Digni ergo erant iſti* (nempe Iſraelitæ) *quibus talia juberentur, & illi,* (nempe Ægyptii) *qui talia paterentur*. Quas rationes eleganter expreſſit Philo Judæus in lib.1. de vita Moyſis, ubi ait ſpolium illud Ægyptiorum, triplici titulo à peccato excuſari, nimirum titulo laboris impenſi, titulo compenſandæ injuriæ illatæ, & titulo juſti belli. *Primùm*, inquir, *ut diuturni laboris neceſſariam mercedem reciperent. Deinde, ut pro acceptis tempore quo ſervierant injuriis, ſi non pro merito, aliquid tamen damni reponerent, ſive ut bello victores victos ſpoliarent bonis.*

Reponi poſſet pariter *ad ſecundam*, quòd illis verbis non fecit Deus facultatem Judæis fœnerandi ad uſuram alienigenis; nam ubi dixit Deus, *Non fœneraberis fratri tuo ad uſuram*; per hoc ſufficienter ſignificavit accipere aliquid ad uſuram, eſſe ſimpliciter malum: Unde dici poſſet quòd licebat Judæis fœnerari materialiter tantùm ad uſuram alienigenis, non autem formaliter; quia quod exigebant ſupra ſortem ab alienigenis, ſua eſſe poterant, aut titulo donationis ſibi factæ à Deo, qui eſt ſupremus rerum adminiſtrator, & diſtributor qua ratione ipſis dederat terram Amorreorum, & aliorum: aut titulo juſti belli, ut cenſet S. Ambroſius lib. *de Tobia c.*15. ubi ait; *Ab illo exige uſuram, cui meritò nocere deſideras, cui jure inferuntur arma, cui legitimè auferuntur uſuræ, quem bello vincere non potes. Ab hoc uſuram exige, quem non ſit crimen occidere: ſine ferro dimicat qui uſuram flagitat, ſine gladio ſe degiſſe ulciſcitur, qui fuerit uſurarius exactor inimici.* Ad factum Oſeæ pariter reponi poſſet ipſum juſſum fuiſſe accipere in legitimum matrimonium uxorem quæ priùs fuiſſet fornicaria: Ita interpretatur S. Auguſtinus lib. contra Secundinum cap.21. *Quid*, inquit, *inimicum fidei Chriſtianæ, ſi meretrix relicta fornicatione in caſtum conjugium commutetur?* Et infrà, *Itaque cùm meretricem Propheta fecit uxorem, ad vitam corrigendam mulieri conſultum eſt, & figuræ Sacramentum expreſſum.* Nec refert quòd ibi ſubjiciatur, *Fac tibi filios fornicationis*: Hæc enim verba ſignificant, vel quòd jubeatur Prophetæ ut filios ab illa muliere fornicaria genitos tamquam legitimos adoptet: Vel quòd ita dicanrur filii fornicationis, quia nati ſunt ex muliere quæ antea fuerat fornicaria; non enim eſt inſolitum in Scriptura res interdum retinere denominationem eorum quæ antea erant: Eva enim poſt formationem ſuam appellata eſt ab Adamo os, *Os nunc ex oſſibus meis*; quia ante formationem talis fuerat. Vel denique ut ſignificaretur ipſos Judæos à vero Dei cultu receſſiſſe, cultum idolis exhibendo, quod in Scriptura genus eſt fornicationis, juxta illud. *Maledicti qui fornicantur abs te*. Quapropter his textibus omiſſis,

Probatur Concluſio auctoritate S. Bernardi lib. de Præcepto, & Diſpenſatione c.3. ubi cùm diſtinxiſſet *triplex neceſſarium*, nempe *ſtabile*, *inviolabile*, & *incommutabile*, dixiſſetque *neceſſarium ſtabile*, id eſſe quod à ſuperioribus rraditum, & ſancitum ſtabiliter perſeverat, nec omninò cujuſvis ſubjectorum ea aliquo modo variare, vel mutare conceditur; *neceſſarium incommutabile*,

Digitized by Google

le, id quod divina ita conſtat, & æterna ratione firmatum, ut nulla ex cauſa poſſit, vel abipſo Deo aliquatenus immutari; *Neceſſarium verò inviolabile* illud quod non ab homine traditum, ſed divinitùs promulgatum, niſi à Deo qui tradidit, mutari omninò non patitur; ſubdit, *ut exempli cauſa*, non occides, non mœchaberis, non furtum facies, *& reliqua illius tabulæ Legis ſcita; quæ etſi nullam prorſus humanam diſpenſationem admittant, nec cuiquam hominum ex his aliquo modo ſolvere aut licuit, aut licebit: Dominus tamen horum quod voluit, & quando voluit ſolvit: ſive cùm ab Hebræis Ægyptios ſpoliari: ſive quando Prophetam cum muliere fornicaria miſceri præcipit. Quorum utique alterum quid niſi grave furti facinus? alterum quid niſi flagitii turpitudo reputaretur, ſi non excuſaſſet utrumque factum authoritas imperantis?* Cenſet ergo ſanctus Bernardus reverà Deum in aliquibus præceptis Decalogi poſſe diſpenſare.

Nec valet reponere cum Thomiſtis S. Bernardum intelligendum eſſe de diſpenſatione impropriè dicta. Hæc ſiquidem reſponſio in ipſa ſancti Bernardi verba apertè militat, ut conſtat tum exemplis ab eo prolatis, tum ex eo quòd in illo libro expreſsè agat de diſpenſatione propriè dicta. Tum denique quia ſanctus Bernardus talem diſpenſandi authoritatem Deo concedit qualem negat hominibus: at ipſimet Adverſarii fatentur, homines diſpenſare poſſe diſpenſatione impropriè dicta in præceptis quæ ſunt juris naturæ: Ergo neceſſum eſt fateantur, ſanctum Bernardum intelligendum eſſe de diſpenſatione propriè dicta quam Deo tribuit.

Probatur inſuper concluſio, Deus poteſt diſpenſare in præcepto de non occidendo innocente: ſed præceptum iſtud eſt juris naturalis, & unum ex præceptis Decalogi: Ergo in eis fieri poteſt diſpenſatio: Minor patet. Major probatur, Ut Deus reverà cenſeatur propriè diſpenſare in præcepto non occidendi innocentem, ſufficit quòd ſua authoritate efficiat, ut illa occiſio, quę aliàs eſſet illicita fiat licita: ſed id Deus pręſtare poteſt, imò de facto præſtitit: Ergo reverà Deus diſpenſare poteſt in aliquibus pręceptis Decalogi. Major conſtat; nam ideo princeps aliquis cenſetur diſpenſare in lege à ſe poſita, & Pontifex diſpenſare in comeſtione carnis die veneris v.g. quia utrumque efficit ſua authoritate, ut ille actus per diſpenſationem ſit licitus in omnibus circumſtantiis in quibus aliàs eſſet illicitus, ſi nulla ipſius adeſſet legis diſpenſatio.

Probatur minor, Occiſio Iſaac, quam Deo imperante efficaciter intendebat Abraham, habebat omnes circumſtantias ob quas cenſenda eſſet prohibita per Decalogi præceptum *non occides*, ſi non adfuiſſet divina diſpenſatio, non minùs quàm comeſtio carnis die veneris ab homine ſano ac benevalente habet omnes circumſtantias ratione quarum eſſet actus illicitus, & peccaminoſus ſi non adeſſet ſummi Pontificis diſpenſatio reſpectu iſtius hominis ſani: Ergo ſicut illa comeſtio carnis ab illo homine ſano reverà fit licita ob diſpenſationem; Ita pariter illa occiſio Iſaac innocentis reverà etiam ob divinam diſpenſationem extitit licita: Subindeque illa occiſio ſolùm non fuit mala propter diſpenſationem factam per idipſum divinum mandatum quo Deus illam occiſionem præceperat; & conſequenter verum eſt quòd de facto Deus in aliquibus Decalogi præceptis diſpenſavit.

Confirmatur. Deus de facto pręcepit Abrahæ filium ſuum interficere in illis circumſtantiis, in quibus ſecluſo præcepto peccaſſet eum occidendo; nec ulla intervenit mutatio moralis ex parte illius faciendæ occiſionis præter mutationem quæ oriebatur ex illo præcepto, ut pręceptum erat; Ergo per veram diſpenſationem fecit Deus ut illa occiſio, quæ aliàs eſſet illicita, foret licita.

Reponunt Adverſarii, Præceptum illud divinum datum Abrahæ de occidendo Iſaac non potuiſſe habere diſpenſationis rationem; quia præceptum obligat ad aliquid faciendum, diſpenſatio vero talem obligationem non inducit, ſed ſolùm permittit rem licitè fieri.

Contra: Diſpenſatio, ut diſpenſatio eſt, præcisè vim habet auferendi obligationẽ, & prohibitionem actus in quem cadit diſpenſatio; ſed pręceptum de re aliqua facienda quę aliàs prohibetur, habet eamdem rationem, & vim. Siquidem eo ipſo obligat ad aliquid faciendum, & aufert prohibitionem qua illud cavebatur; licèt præterea habeat rationem obligandi ad actum, in quo fit diſpenſatio, & cujus prohibitio per illud faciendum pręceptum tollitur. Quod utique patet exemplo; nemo enim eſt qui non fateatur, quòd ſi ſummus Pontifex pręciperet alicui comedere carnes die veneris; aliàs obligato per Eccleſiæ pręceptum ad eas non edendas; reve-

Digitized by Google

rà cum eo diſpenſaret ſummus Pontifex; adeoque præceptum de re facienda quæ aliàs prohibetur, vim, & rationem habet diſpenſationis. *Adde* quòd qua ratione Deus præcepit Abrahæ occidere filium, potuit etiam non præcipere, ſed ipſi concedere licentiam expreſſam, & formatam cum interficiendi; at in eo caſu talis interfectio foret licita: Ergo propriè Deus poteſt diſpenſare in præcepto, *non occides*.

Reponunt ſecundò, Verum quidem eſſe quòd illa occiſio foret licita ratione illius præcepti divini, quæ aliàs non eſſet licita ſi tale præceptum non adeſſet; verùm, inquiunt, id non fieret per veram diſpenſationem, ſed per materiæ ſubtractionem, & mutationem; nam non quæcumque occiſio vetatur per illud Decalogi præceptum, *Non occides*, ſed tantùm illa quæ fit privata authoritate. Unde de facto Principes ſæculares conferunt facultatem interficiendi, nec tamen diſpenſant in illo præcepto.

Contra: Si Principes ſæculares, ſua ſola authoritate poſſent efficere ut occiſio hominis quæ aliàs eſſet injuſta, foret licita, reverà cenſerentur propriè diſpenſare in illo præcepto, *non occides*, ſicut diſpenſare poſſunt in legibus, & præceptis à ſe poſitis: Ergo cùm Deus ſola authoritate ſua poſſit diſpenſare abſque ulla mutatione materiæ, hoc eſt, remanente ſemper obligatione illius præcepti, *non occides*, quę obligatio illam occiſionem illicitam efficeret, niſi divinum interveniret vel præceptum, vel conſilium; revera cenſendus eſt Deus in illo præcepto diſpenſare.

Reponunt denique Alii, illud quidem præceptum Abrahæ datum eſſe diſpenſationem; ſed non quæ ſit relaxatio præcepti; ſed tantùm qua fit ut illa occiſio Iſaac non cenſeretur homicidium.

Verùm hæc reſponſio prorſus eſt futilis: Nihil enim aliud eſt diſpenſationem aliquam eſſe relaxationem præcepti, quàm eam eſſe talem ratione cujus præceptum quod aliàs obligaret, niſi iſta diſpenſatio adeſſet, ea poſita non cenſeatur obligare: ſed illa diſpenſatio, qua Deus fecit ut abſque ullo peccato Abraham poſſet ſuum filium interficere, erat hujuſmodi: Ergo pariter erat verè relaxativa præcepti.

Objicies primò S. Auguſtinum aſſerentem Deum non poſſe diſpenſare in jure naturæ; Nam libro de vera religione cap. 31. ait, *Neque Pater de æterna lege judicare poſſet*: & libro primo de libero arbitrio cap. 6. *Legi æternæ*, inquit, *ſemper eſt obtemperandum, & illam eſſe incommutabilem*. Et infrà, *An poteſt aliquando injuſtum eſſe ut mali miſeri, boni autem beati ſint, aut ut honeſtus; & gravis populus ipſe ſibi magiſtratus creet; diſſolutus verò ac nequam iſta licentia careat? Video hanc æternam, & incommutabilem legem eſſe*.

Reſpondeo; Has authoritates rectè poſſe intelligi de potentia ordinaria, qua nempe Deus juxta præſcriptas à ſe leges, & regulas cuncta diſponit, non autem de extraordinaria qua pro libito præter ordinationes à ſe conditas, poteſt aliquid per ſe præſtare, vel præſtandum ab alio præcipere: Vel præfatæ authoritates intelligi poſſunt de ſtrictiſſima lege naturæ, qualiter arbitror primam, & ſecundam authoritatem eſſe accipiendas. Tertia autem intelligenda eſt de lege æterna, & naturali, quantum eſt ex natura rei, & niſi interveniat actus aliquis divinę voluntatis rem aliter diſponentis: Certum eſt enim quòd eſſet injuſtum, ut populus honeſtus ſibi crearet magiſtratus, ſi nempe Deus id vetaret, ſicut reverà vetare poteſt. Similiter etiam poſſet eſſe juſtum, ut populus diſſolutus, & nequam non careret tali authoritate cum facultate ſibi creandi magiſtratus, ſi Deus ita imperaret.

Objicies ſecundò, Si Deus diſpenſare poſſet in præceptis ſecundæ tabulæ, præſertim in eo *non occides*, ſequeretur quòd dari poſſet bellum utrinque juſtum ſine ignorantia; nam ille cum quo diſpenſaret Deus in pręcepto occiſionis, poſſet licitè aggredi aliquem; is autem quem invaderet, poſſet etiam licitè ſe defendere, & invaſorem impugnare, & occidere: ſed eſt contra communem Theologorum ſententiam quòd bellum poſſit eſſe utrinque juſtum ſine ignorantia: Ergo noſtra aſſertio in communem Theologorum ſententiam pugnat.

Reſpondeo 1. Hanc objectionem tàm in Adverſarios quàm in nos ipſos militare; ſiquidem non negant Adverſarii quòd Deus non poſſit dare licentiam in aliquibus caſibus, in quibus non liceret interficere niſi Deus ita concederet aut pręciperet; id ſiquidem conſtat manifeſtè ex occiſione Iſaac Abrahamo demandata, ſive interim Deus id faciat diſpenſando, ut aſſerimus, ſive mutando materiam illam, eamque extrahendo ab obligatione juris naturalis, ut volunt Adverſarii: ſed in illo caſu tam liceret ei qui eſſet in-

interficiendus, ſe defendere, & adverſùs impugnantem repugnare, ſi Deus daret licentiam occidendi ſive mutando materiam illius obligationis, ſive diſpenſando in eo præcepto *non occides*; adeòque hæc difficultas tam ab Adverſariis quàm à nobis eſt ſolvenda,

Reſpondeo 2. negando majorem: Non enim ſequeretur bellum in illo caſu utrinque juſtum; nam ille cui Deus præciperet interfectionem, non deberet eo ipſo in omni caſu velle interficere; ſed teneretur abſtinere ab interfectione in illis caſibus, in quibus periculum eſſet ne ipſe interficeretur, aut alios interficeret quos occidendi non haberet facultatem. Nam licèt Deus diſpenſaret in prȩcepto legis naturalis quoad interfectionem Petri v.g. non tamen eo ipſo cenſendus eſſet diſpenſare in prȩcepto naturali quoad interfectionem aliorum, aut quoad periculum manifeſtum propriæ occiſionis: ſubindeque teneretur abſtinere ſe ab interfectione facienda in eis caſibus in quibus probabiliter periculum eſſet, ne aut interficeret quos occidere non licet, aut ipſe interficeretur: Unde ſi in iis caſibus ab interfectione non deſiſteret, bellum ex parte ejus foret injuſtum, juſtum verò ex parte illorum quos aggrederetur.

Reſpondeo tertiò, negando minorem: Non enim abſurdum eſt bellum utrinque eſſe juſtum; nam certum eſt quòd dum Chriſtiani Reges inter ſe decertant, plurimi ex militibus utriuſque partis exiſtimant ſe vocatos à ſuis Principibus ad bellum legitimum, adeòque tenentur ad interficiendos adverſarios milites. Imò probabile cenſent aliqui, inquit Poncius, *Comment. in diſt.37. nu.143.* etiam ita præfatos milites ad occiſionem teneri in eo caſu quo per ſcientiam particularem quidam ex eis cognoſcerent ſuum Regem non juſtè adverſùs alium Regem pugnare, dummodo publicè non fiat compertum, nec ipſi poſſint id ſuadere rationibus opportunis abſque vitæ ſuæ diſpendio ſe ab interficiendis adverſariis deſiſtere: Certum, inquam, eſt, aut ſaltem probabile quòd in tali caſu bellum inter milites eſſet utrinque juſtum, etiam abſque ulla ignorantia ex parte ipſorum.

Adde ex Cavello *in Scolio ad nu.5. præfatæ quæſtionis* 37. quòd in pluribus caſibus videtur multis Doctoribus bellum poſſe eſſe utrinque juſtum; nam qui putat bona fide ſe pugnare, poteſt aggredi alterum quem novit innocentem, ut docet Soto 5. *de Juſt. quæſt.*1. *art.*7. Item reus condemnatus contra ſcientiam privatam Judicis, poteſt reſiſtere ſecluſo ſcandalo, ut cum pluribus aliis affirmat *Covarruvias* 1. var. cap. nu. 13. Item ſi duo in naufragio ſimul tentarent invadere ſcapham unius dumtaxat capacem, poſſent invicem juſtè utrinque pugnare pro ea ſibi ſervanda, quo vitam quiſque tueri poſſet, ut docet Major *in* 4. *diſt.* 15. *quæſt.* 22. &c. Poteſt ergo bellum aliquando eſſe utrinque juſtum.

Objicies 3. Præcepta legis naturæ ſunt affirmativa vel negativa: affirmativa præcipiunt id quod ſecundùm ſe juſtum eſt ac rectum; Negativa autem prohibent id quod ſecundùm ſe eſt iniquum, & injuſtum: ſed ſi diſpenſabilia eſſent præcepta affirmativa, liceret non facere id quod ſecundùm ſe licet facere; Similiter ſi præcepta negativa eſſent quoque diſpenſabilia, liceret facere id quod ſecundùm ſe iniquum eſt atque injuſtum; At abſurdum conſequens: Ergo & antecedens.

Diſtinguo majorem: Affirmativa prȩcipiunt id quod juſtum eſt ſecundùm ſe & independenter ab ullo prorſus legis præcepto, Nego: Dependenter ab aliquo præcepto, ratione cujus id quod prȩcipitur, cenſetur eſſe juſtum, & quod prohibetur cenſetur eſſe injuſtum, Concedo; Licèt enim aliqua videantur eſſe juſta vel injuſta, quatenus conveniunt vel diſconveniunt legi naturali, necnon & rectæ rationis dictamini; attamen cùm lex naturalis nihil ſit aliud quàm ipſa ordinatio Dei præſcribentis ea quȩ pro libito judicat eſſe convenientia vel diſconvenientia creaturæ rationali, conſequens eſt quòd ratio illius convenientiæ vel diſconvenientiæ, maximè petatur ab ipſa Dei ordinatione: Similiter *diſtinguo minorem*; Liceret non facere id quod ſecundùm ſe juſtum eſt, remanente ſub ratione juſti, nego: non remanente ſub eadem ratione, concedo: Certum eſt autem quòd res quæ juſta erat, & idcirco neceſſariò executioni demandanda ratione præcepti divini, talis eſſe deſinit, accedente divina diſpenſatione, qua poſita id quod juſtum erat, & neceſſarium facere, incipit eſſe licitum omittere.

Dices quartò, Omnia prȩcepta, legis naturalis habent fundamentum in natura, & eatenus ſunt prȩcepta legis naturalis, quatenus conjunguntur cum natura: atqui natura nequidem per divinam potentiam variari po-

Digitized by Google

poteſt; nam licèt data quacumque creatura poſſit Deus producere perfectiorem in infinitum, non poteſt tamen facere hominem aliter quàm ſit: Ergo pariter nequit in lege naturæ diſpenſare.

Diſtinguo majorem, Illa præcepta fundantur in natura, ideſt, habent conjunctionem cum natura ex ordinatione Dei auctoris naturæ, ita rem ſtatuentis, concedo: Ideſt, profluunt ab ipſa natura per modum proprietatis inſeparabilis, quaſi illa invariata, hæc variari nequeant, nego: Nam ut diximus, cùm iſta ratio juris naturalis pendeat ab ipſa ordinatione Dei ut authoris naturæ, cùmque illa divina ordinatio ſit libera, etiam Deus liberrimè poteſt præcipere, vel prohibere quæ judicaverit convenientia, vel diſconvenientia, ipſa natura ſecundùm ſuam eſſentiam invariata permanente.

Dices denique, Diſpenſatio eſt imperfecta, & inchoata legis abrogatio; ſicut enim per abrogationem fit, ut manentibus omnibus aliis circumſtantiis omninò eiſdem, lex non obliget, quæ alioqui cum iſtis circumſtantiis obligaret; ita diſpenſatio facit ut hunc non obliget quem aliàs obligavit: atque hinc abrogatio dicitur *mors legis*; diſpenſatio autem *vulnus legis*: Ergo in ea tantùm lege diſpenſari poteſt quæ poteſt abrogari; ſicut ille qui immortalis eſt, invulnerabilis quoque eſt; at ex dictis ſupra, lex naturæ non poteſt abrogari, ſubindeque nec in ea diſpenſari etiam per Deum.

Diſtinguo minorem: Lex naturæ non poteſt abrogari quantum ad omnia præcepta quæ continet, maximè verò quantum ad ea quæ ſunt de jure ſtrictiſſimo naturæ; qualia ſunt duo præcepta priora primæ tabulæ, concedo: quantum ad alia præcepta, qualia ſunt cætera primæ vel ſecundæ tabulæ (ſi mendacium excipias) nego: Quemadmodum enim contendimus divina authoritate in eis poſſe diſpenſari quantum ad aliquas perſonas, ita & diſpenſari poſſet quantum ad omnes; ſiquidem divina authoritas, & poteſtas non magis limitatur, & arctatur reſpectu plurium quàm reſpectu unius: Illa autem diſpenſatio generalis eſſet reverà legis abrogatio; ſubindeque lex naturalis quantum ad ea præcepta divinitus poſſet abrogari.

CONCLUSIO SECUNDA.

Duo priora præcepta Primæ Tabulæ negativè ſumpta, quatenus videlicet prohibent irreverentiam exhibendam Deo, aut per cultum Deorum inanium, aut per divini ejus nominis aſſumptionem in vanum, ſunt ſtrictiſſimè de jure legis naturalis; ſubindeque ſunt etiam divinitùs indiſpenſabilia. Hæc eſt Doct. in 3. diſt. 37. nu. 6. ubi ait de præceptis primæ tabulæ, quia illa immediatè Deum reſpiciunt pro objecto, duo quidem prima, ſi intelligantur tantùm eſſe negativa. Primum, *Non habebis Deos alienos*: Secundum, *Non aſſumes nomen Dei tui in vanum*, ideſt, non facies Deo tuo irreverentiam, iſta ſunt ſtrictè de lege naturę, quia ſequitur neceſſariò, *ſi eſt Deus, eſt amandus ut Deus*: & quòd nihil eſt aliud colendum tanquam Deus, nec Deo facienda eſt irreverentia: & per conſequens in iſtis non poterit Deus diſpenſare, ut aliquis poſſit licitè facere oppoſitum talis prohibiti. Hæc Doct. cui ſubſcribunt omnes Thomiſtæ contendentes omnia pręcepta Decalogi eſſe indiſpenſabilia, proinde cenſent ea quæ ſunt primæ tabulæ, maximè eſſe indiſpenſabilia.

Probatur hæc Concluſio: Ex terminis notum eſt Deo non poſſe aliquam irrogari injuriam, aut irreverentiam abſque culpa mortali: at ſumma Deo fieret injuria, & irreverentia ſi ipſe odio haberetur, aut debitus ipſi cultus alteri impenderetur: Ergo hæc licitè fieri non poſſunt. Probatur major. Notum eſt ex terminis nullum malum morale eſſe faciendum, nec poſſe licitè fieri id quod cognoſcitur eſſe contra bonum honeſtum, & morale: inde namque ſequeretur contradictio, nempe quòd poſſet licitè fieri, & quòd ita fieri non poſſet: ſed nullum malum morale poteſt eſſe majus quàm inferre irreverentiam Deo ſummo bono: Ergo non poteſt ipſi ulla ratione licitè irrogari aliqua irreverentia.

Deinde, Si Deus diſpenſare poſſet, & efficere ut irreverentia ſibi licitè fieret, maximè per actum ſuę divinę voluntatis, quo videlicet irrogatio irreverentię quę aliàs eſſet illicita fieret licita: Sed id efficere nequit mediante illo voluntatis actu: Ergo nec in illo diſpenſare. Major, & conſequentia patent. Minor probatur. Non eſt magis notum ex terminis, aut ex aliquo principio quòd quę

Deus

Deus jubet ſint licita, & quæ prohibet ſint illicita, quàm ſit notum quòd in illo caſu Deo ſit irroganda irreverentia: Ergo ſicut nullo ſuæ voluntatis actu poteſt Deus efficere, ut quod juberet fieri, non fieret licitè; aut quod prohiberet fieri, licitè fieri poſſet, pro eodem inſtanti quo juberet aut prohiberet; ita efficere nequit ullo ſuę voluntatis actu ut irreverentia ſibi licitè exhibeatur.

Denique, Eo ipſo quo aliquid fieret jubente Deo, non fieret ipſi irreverentia; ſiquidem non irrogatur irreverentia Principi, dum ejus præceptis, & mandatis fit ſatis: Ergo implicat ut Deus poſſit concedere facultatem irrogandi ſibi irreverientiam.

Dices: Ex pręcedenti concluſione liquet, diſpenſari poſſe divinitùs in præceptis negativis ſecundæ tabulæ quæ ſpectant ad proximi dilectionem: Ergo pari ratione diſpenſari poterit in præceptis primæ tabulæ quę Dei dilectionem, & cultum concernunt. Patet antecedens ex dictis: *Conſequentia probatur*, Omnia pręcepta ſecundæ tabulę fundantur in dilectione proximi, & ad ipſam tamquam ad caput unicè revocantur: ſed proximi dilectio neceſſariò ſequitur ex pręcepto diligendi Deum: Igitur ſi hæc Dei dilectio diſpenſationem non admittat, nec pariter admittet diſpenſationem dilectio proximi. Major conſtat; Nam inquit Apoſt. ad Rom.3. *Non adulterabis, non occides, & ſi quod eſt aliud mandatum, in hoc verbo inſtauratur, Diliges proximum tuum ſicut teipſum*. Unde concludit ibidem Apoſt. *Qui diligit proximum, Legem implevit*. Quod utique probatur authoritate Chriſti Salvatoris Matth.22. ubi ſermonem faciens de pręceptis diligendi Deum, & proximum, ait; *In his tota lex pendet, & Prophetæ*: Igitur in iſto præcepto, *Diliges proximum tuum*; includuntur neceſſario omnia pręcepta ſecundæ tabulæ. Probatur minor, quòd dilectio proximi ſequatur neceſſariò ex præcepto diligendi Deum. Dilectio Dei, quę eſt de jure naturę, eſt dilectio perfecta, & non deordinata: ſed dilectio ordinata non tendit in Deum ſibi ſoli appropriandum, quaſi diligens Deum nollet ab aliis diligi; quia amor boni communis, ut appropriati ſoli diligenti eſt inordinatus; amor etiam alicujus nolentis dilectum ab aliis ſimiliter diligi, eſt imperfectus: Ergo cùm pręceptum de diligendo Deo tendat in amorem perfectum, & ordinatum, etiam intendit quòd Deum diligens velit ipſum pariter ab aliis diligi; proindeque amans Deum debet velle quòd etiam proximus Deum diligat: ſed talis voluntas eſt actus perfectiſſimus dilectionis proximi: Ergo dilectio proximi neceſſariò ſequitur ex præcepto dilectionis Dei.

Reſpondet Doctor tribus modis. *Primò* quidem negari poſſe majorem: Non enim eſt certum quòd diligere Deum ſit ſtrictiſſimè de jure naturæ, in quantum pręceptum illud eſt affirmativum, ſed tantùm in quantum eſt negativum, ſcilicet quatenus prohibet odium Dei: Hinc cùm pręmiſiſſet rationem pro tuenda parte affirmante, nempe quòd pręceptum de diligendo Deo aliquando obliget de jure naturę, aliàs ſequeretur hominem per totam vitam non teneri ad aliquem actum amoris Dei eliciendum, quod repugnare videtur rectæ rationis dictamini: Poſtmodum partem negantem ſic probat *ibidem nu.7.* Non eſt certum eſſe pręceptum juris naturę ſtricti quod aliquis homo Deum amet hodie poſitivè: Ergo nec cras, nec ullo alio tempore, quia non eſt potior ratio cur aliquis aliquo tempore determinato obligaretur ad Deum poſitivè amandum quàm hodie, *Et ideo*, inquit, *ſtrictè loquendo non videtur quomodo poſſit concludi quando aliquis teneatur tunc vel nunc exhibere cultum Deo; & pari ratione nec aliquando indiſtinctè, quia ad nullum actum tenetur aliquis pro aliquo tempore indeterminato ad quem non tenetur pro aliquo tempore ſignato, aliquibus opportunitatibus concurrentibus*. Hoc eſt, non poteſt aliquis teneri ad aliquem actum pro tempore determinato eliciendum, quin teneatur pro aliquo tempore determinato, quod poſſet determinari per occurrentes opportunitates, & particulares circumſtantias aliquando concurrentes. Quocirca ratione utrinque librata, indiſcuſſum relinquit Doctor an amare, & colere Deum poſitivè, ſit præceptum ſtrictiſſimi juris naturæ.

Reſpondet 2. Negando minorem, nempe quòd *dilectio proximi ſequatur neceſſariò ex amore Dei*. Ad cujus minoris rationem dicit, quòd etſi perfectus Dei amor, qui præciperetur per jus naturæ ſtrictum, non ſit amor quo vellet quis appropriare ſibi Deum, quaſi nollet ipſum ab aliis poſitivè diligi: tamen non poſſet eſſe amor quo neceſſariò velit poſitivè Deum ab aliis poſitivè diligi, ſed ſufficit quòd ſit amor ipſius Dei ſecundùm ſe, abſtrahendo ab eo quòd

quis

quis velit, aut nolit Deum ab aliis diligi. Ratio autem cur Deum amans perfectè, poſſet non teneri ut vellet poſitivè ipſum ab aliis diligi, vel poſſideri, eſt quia fortè non placeret ipſi Deo ſe communicare aliis hominibus ſicut ſe communicat homini diligenti; Aut quia non eſſet notum diligenti quòd Deo placeret aliis ſe communicare ſicut & ſibi. Sicut enim licèt Deus de facto velit communicare illis, quos prædeſtinat, & ut ſic ab eis amore perfectiſſimo diligi, tamen non vult ſeſe communicare eis, quos non prædeſtinat, aut ab iis taliter diligi: Ita mirum non eſt, quòd qui Deum diligit, poſſet non velle poſitivè ipſum ab aliis non diligi, quia non conſtaret naturali cognitione talem amorem ab aliis hominibus elicitum Deo fore acceptum: atque adeò præceptum quo quis diligit Deum, non poteſt ipſum obligare naturaliter, ut velit ipſum ab aliis diligi.

Reſpondet 3. Quòd etſi Deus eſſet diligendus ex ſtrictiſſimo, & indiſpenſabili legis naturæ præcepto, & quamvis virtute ejuſdem vel alterius præcepti ſimilis diligendus eſſet proximus ea dilectione qua teneremur velle ipſum efficaciter diligere Deum, & pervenire ad beatitudinem; tamen exinde non ſequeretur præcepta ſecundæ tabulæ eſſe naturali jure obſervanda, quia eatenus ex præcepto de habenda hujuſmodi dilectione proximi ſequeretur neceſſariò obſervanda præcepta ſecundæ tabulæ, quatenus ſine tali obſervatione non poſſet proximus tali dilectione diligi: Sed ita non eſt; nulla. enim repugnantia eſt quòd quis vellet Deum diligere proximum, & ipſum pervenire ad ultimam beatitudinem, & ſimul vellet eum interficere, & bonis ſuis eum expoliare. Imò poſſet judicare, licèt erroneè, quòd illa interfectio, & illa bonorum expoliatio conduceret ipſum ad beatitudinem aſſequendam; nempe ſi judicaret ſe eſſe in ſtatu gratiæ; in quo ſi moreretur, haud dubiè ſalvus eſſet: ſimiliter judicare poſſet quòd poſſeſſio bonorum temporalium foret proximo nociva ad beatitudinem obtinendam: adeòque quòd expoliatio bonorum illorum conduceret proximum ad beatitudinem aſſequendam, & conſequenter licèt quis ex præcepto de diligendo Deo, poſitivè teneretur velle etiam Deum à proximo ſuo diligi, non tamen inde ſequeretur quòd pari ratione teneretur ad obſervanda præcepta ſecundæ tabulæ.

Ad authoritates autem quibus ſuadebatur proximi dilectionem neceſſariò ſequi ex dilectione Dei, quæ eſt præceptum legis naturæ, *Reſpondet* Doctor *n.* 12. Primò quòd illa, ad quæ ſeſe extendit dilectio proximi, ſequuntur quidem ex principiis legis naturæ, non tamen ſunt reverà de ſtricta lege naturæ, ſed ſolùm reductivè; ideòque per ſe non ſunt indiſpenſabilia; quamvis enim præcepta ſecundæ tabulæ ſequantur ex dilectione Dei naturaliter, non tamen inde inferre licet quòd illa ſint indiſpenſabilia, ſed tantùm concluditur, quòd qui Deum diligit, etiam tenetur, & proximum diligere, & ipſi non dare occaſionem offendendi Deum; nec ullam ei inferre injuriam ejus bona auferendo: quamvis hæc non ita neceſſariò ſequantur, quin pro libito poſſit Deus hic, & nunc diſpenſare cum aliquo in illa prohibitione de auferendis proximi bonis, & inferendis ipſi injuriis.

Dices ſecundò; Quæ fiunt contra præcepta ſecundæ tabulæ, directè militant in ipſam naturæ legem, ſubindeque per ſe & ex ſe mala ſunt & illicita; etiam independenter à lege poſitiva; ſed in iis, quę per ſe mala ſunt, Deus diſpenſare nequit: alioquin efficeret, ut malum licitè fieri poſſet, quod implicat: malum enim ut malum, eſt illicitum: Ergo in iis, quę per pręcepta ſecundæ tabulæ prohibentur, Deus diſpenſare nequit.

Diſtinguo majorem. Militant in ipſam naturæ legem directè, & per ſe, nego: ex conſequenti & illativè, concedo: hoc eſt, non ſunt de lege naturæ ſtrictiſſima ac indiſpenſabili; quippe cùm nec ſint principia, nec concluſiones talis legis; ſed tantùm conſequenter ex talis legis concluſionibus inferuntur, ſubindeque cenſeri non debent indiſpenſabilia: *Vel aliter dico*; Præcepta ſecundæ tabulæ eſſe quidem prohibita, aut præcepta à voluntate Dei, ut Authoris naturæ, non tamen præcepta, aut prohibita ſub pęna inferni, aut privationis vitę æternæ. Aliquid enim poteſt eſſe prohibitum, aut pręceptum dupliciter: uno modo ſub aliqua pęna in genere, & indeterminatè, aut ſub pęna determinata ordinis quaſi naturalis, ſcilicet mortis temporalis, aut incarcerationis, vel jacturæ bonorum. Alio modo poſſet aliquid eſſe præceptum, vel prohibitum, ſub pęna inferni, & privationis beatitudinis, itaut qui traſgrederetur præceptum, meritò judicaretur dignus eſſe inferno, aut beatitudinis privatione. Non eſt autem ne-

neceſſe quòd quidquid præcipitur, aut prohibetur in Decalogo, maximè in ſecunda tabula, ſit prohibitum, aut præceptum præcepto juris naturalis obligante ad pœnam æternam inferni independenter ab aliqua poſitiva ordinatione Dei. Neque enim evidens eſt ex terminis, quòd tanta ſit malitia in adulterio, aut homicidio, aut furto v.g. ut propter illa commiſſa deberet quis puniri pœna tam dira, & ſæva, quàm eſt illa pœna æterna ſenſus æterni quam de facto incurrunt omnes adulteri, homicidæ, & fures ex hac vita abſque ſalutari pœnitentia migrantes: neque poſſunt aſſignari ulla principia, ex quibus id naturaliter colligi poſſit, præſertim cùm ex natura rei non appareat qualiter per illa delicta inferatur injuria Deo, aut aliquid committatur, quod per ſe incompatibilitatem habeat cum ultimo fine.

Dices; S. Paulus ad Romanos 2. affirmat quòd *qui ſine lege peccaverunt ſine lege peribunt*. Quibus ſignificare videtur quòd quamvis non eſſet lex aliqua poſitiva de præceptis Decalogi, qualis de facto data eſt Judæis per Moyſem, & nobis per Chriſtum, adhuc qui tranſgrederetur illa præcepta juris naturæ perire poſſet, & puniri æterna morte, ac amiſſione beatitudinis æternæ. Quod utique confirmatur ex eodem Apoſtolo 1. Cor. 6. *An neſcitis quia iniqui regnum Dei non poſſidebunt? Nolite errare, neque fornicarii, neque adulteri, &c. regnum Dei poſſidebunt*. Igitur ex Apoſtolo, quamvis non eſſet lex poſitiva, nihilominus qui talia crimina patrarent, rei forent damnationis æternæ, ſubindeque lex naturalis obligat etiam ad pœnas inferni.

Reſpondeo negando conſequentiam: Nam Apoſtolus non loquitur abſolutè, & in caſu in quo non eſſet lex poſitiva: ſed de facto & prout nunc res ſe habet, ſcilicet quatenus fornicatio, adulterium, & alia ejuſmodi prohibentur per legem poſitivam ſub pœna damnationis æternæ. Ad priorem textum dico, Apoſtolum intelligi poſſe non de quibuſcumque peccatis, quæ fiunt contra præcepta naturæ, ſed tantùm de illis, quæ fiunt contra præcepta ſtrictiſſimi juris naturæ; qualia ſunt duo priora præcepta Decalogi, quibus prohibetur idolorum ſervitus, & irreverentia Deo exhibenda.

CONCLUSIO TERTIA.

Nulla poteſtas humana tam Eccleſiaſtica, quàm civilis diſpenſare poteſt in iis, quæ ſunt de jure naturæ. Probatur 1. authoritate S. Bernardi in priori concluſione laudata, ubi cùm conſenſiſſet Deum poſſe diſpenſare in præceptis ſecundæ tabulæ, ait; *Quæ etſi nullam prorſus diſpenſationem admittant, nec cuidam hominum ex iis aliquo modo ſolvere, aut licuit, aut licebit*.

Probatur 2. *ratione*: Non poteſt inferior ſuperiorem abſolvere ut conſtat diſt. 21. cap. *inferior*: neque ligatum à ſuperiore ſolvere poteſt inferior, ut habetur *c. unico de Clerico ægrotante*: atqui ſi authoritate humana diſpenſari poſſet in lege naturali, ſolveret authoritas creata, & inferior obligationem, quam ex Dei ordinatione homines contraxerunt: Ergo &c. *Deinde*, ipſimet Principes, & Eccleſiæ Præſules tenentur præceptis juris naturæ: Ergo non poſſunt in eis diſpenſare.

Conſequentia patet: qui enim ſubduntur præceptis, & tenentur ad ea ſervanda, non poſſunt ab eorum præceptorum obligatione diſpenſare. *Antecedens etiam conſtat*, ſiquidem præcepta legis naturæ ad omnes omnino homines rationis compotes ſpectant: Ergo maximè ad eos, qui præcipuè ratione, & prudentia pollere debent ut alios debitè dirigant, & ordinent. *Denique*: ſi Pontifices, & Principes poſſent diſpenſare in aliquibus præceptis quæ vel ſunt de jure naturæ, vel ad illud ſpectant, maximè poſſent diſpenſare in præceptis ſecundæ tabulæ: ſed id præſtare non poſſunt, aliàs poſſent dare poteſtatem fornicandi, interficiendi innocentem, & accipiendi aliena bona: hoc autem ut conſtat, falſum eſt: igitur etiam falſum id unde ſequitur.

Dices: Summus Pontifex diſpenſat interdum de reſidentia Paſtorum: at Paſtorum reſidentia eſt de lege naturali, ex Concilio Tridentino *Seſſ.23. c.1. de reformatione*: Ergo in eo diſpenſari poteſt. *Item*, de jure naturæ eſt, ut qui vovit, reddat Domino quod vovit; ſed ſummus Pontifex diſpenſat in votis: Ergo &c.

Reſpondeo primò, Negando minorem: Conc. enim Trid. non affirmat reſidentiam Paſtorum eſſe de jure naturali, ſed tantùm ſignificat eam eſſe de jure divino, ait enim. „Cùm præcepto divino mandatum ſit om- „ ni-

„ nibus, quibus animarum cura commiſſa „ eſt, oves ſuas cognoſcere, pro his ſacri- „ ficium offerre, verbique divini prædica- „ tione, ſacramentorum adminiſtratione, „ ac bonorum omnium operum exemplo „ paſcere, pauperum, aliarumque miſera- „ bilium perſonarum curam paternam ge- „ rere, & in cętera munera paſtoralia in- „ cumbere, quæ omnia nequaquam ab iis „ prſtari, & impleri poſſunt, qui gregi „ ſuo neque vigilant, neque aſſiſtunt; ſed „ mercenariorum more deſerunt: Sacroſan- „ cta Synodus eos admonet, & hortatur, „ ut divinorum præceptorum memores, fa- „ ctique forma gregis, in judicio, ac ve- „ ritate paſcant ac regant. Quibus verbis ſolùm ſignificatur reſidentiam paſtorum cenſeri poſſe, non quidem de jure naturali, ſed de jure divino poſitivo: nam ex illis non poteſt haberi quòd reſidentia ſit de alio jure, quàm ex quo paſtores obligantur ad præſtanda munia, quæ abſentes exequi non poſſent: at Concilium ſignificat quòd ad ea præſtanda teneantur, non ex jure naturæ, ſed ex præcepto divino, ſubindeque reſidentia paſtorum poſſet non cenſeri eſſe de jure naturæ.

Reſpondeo 2. Diſtinguendo majorem; ſummus Pontifex diſpenſat de reſidentia paſtorum diſpenſatione propriè dicta, quæ fiat proprio jure, & propria authoritate, quæ ſolvat reſidendi obligationem abſque externa gravi cauſa concurrente: Nego, diſpenſatione impropriè dicta quę ſit tantùm declaratio paſtores in eo caſu non teneri ad reſidendum, propter graves cauſas, & eorum pręſentiam alibi exigentes, & eos aliò evocantes, Concedo: Igitur ſummus Pontifex propriè non diſpenſat de reſidentia paſtorum cùm eis licentiam concedit aliò migrandi: ſed tantùm declarat in aliquo particulari caſu paſtores non teneri ad reſidentiam: enim verò ſolùm Paſtores reſidere debent cum plebe ſibi commiſſa; quando publici boni neceſſitas, vel utilitas eos aliò non vocat, quod utique prudenter declaratum eſt, & ſtatutum in Concilio Tridentino loco laudato, ubi cùm declaraſſet omnes Paſtores; *Etiamſi ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinales ſint, obligari ad perſonalem in ſua Eccleſia, vel diœceſi reſidentiam, ubi injuncto ſibi officio defungi teneantur, neque abeſſe poſſe niſi certis de cauſis*: ſubdit, *Nam cùm Chriſtiana charitas, urgens neceſſitas, debita obedientia ac evidens Eccleſiæ, vel Reipublicæ utilitas aliquos nonnunquam abeſſe poſtulent, & exigant: decernit Sacroſancta Synodus has legitimæ abſentiæ cauſas à beatiſſimo Romano Pontifice, aut à Metropolitano, vel eo abſente ſuffraganeo Epiſcopo Antiquiori reſidente, qui ejuſdem Metropolitani abſentiam probare debebit, in ſcriptis eſſe approbandas*. Non poteſt ergo ſummus Pontifex, de facto diſpenſare cum Epiſcopis, ut non reſideant pro eo tempore quo eſt obligatio juris, aut naturæ, aut divini ad reſidendum, niſi ob graviſſimam cauſam, talemque ob quam meritò exiſtimare poſſit, nec Deum nec naturam ea cauſa poſita ad reſidentiam obligare. Quando autem ob leves cauſas Paſtores à reſidentia diſpenſat ſummus Pontifex, ſi tamen id faciat aliquando, id ſolùm præſtat cùm Paſtoris præſentia non ita videtur gregi neceſſaria, aut utilis, quin prudenter exiſtimari poſſit in eo caſu, nec Deum, nec naturam talem reſidentiam præcipere.

Ad ſecundum: Dico eodem modo, quo ad primum; etenim ſummus Pontifex propriè non diſpenſat in ullo voto aut juramento, nec etiam in patrimonio rato; ſed tantùm declarat propter graves concurrentes cauſas, eos qui votum emiſerunt, non teneri ad id implendum in tali caſu particulari ex lege naturæ; nam eſt quidem de jure naturæ, ut qui vovit, remanentibus omnino iiſdem circumſtantiis reddat Domino quod vovit; non eſt autem de jure naturæ ut votum perſolvatur in aliquibus circumſtantiis, & caſibus concurrentibus, nempe ſi materia voti reddatur moraliter impoſſibilis: v. g. ſi quis voviſſet dare centum aureos Eccleſiæ infra annum, poſt menſem autem omnibus bonis ſpoliaretur, & in extremam neceſſitatem redigeretur, tunc ad ſolvendum votum non teneretur lege naturę, quia voti materia eſt ipſi moraliter impoſſibilis; vel ſi obſervatio voti minoris ſit perfectionis, & meriti apud Deum: ut ſi v.g. quis voviſſet dare Eccleſiæ cereum, haud dubiè voto ſatisfaceret ſi loco cerei daret aureum calicem, quia lex naturæ nunquam obligat neceſſariò ad omittendum majus bonum pro ſolvendo minori bono. Idem dicendum quando occurrit periculum jacturæ majoris boni, putà ſi quis vovit caſtitatem voto ſimplici, & poſtmodum graviſſimis uſtulatus concupiſcentiæ ſtimulis verſaretur in periculo non ſolùm votum infringendi, ſed etiam peccandi peccato fornicationis, aut adul-

adulterii, aut aliquo alio deteriori, à quo periculo liberaretur, ſi à voto ſolutus licitè ducere poſſet uxorem: hoc inquam in caſu, legitimè declarat ſummus Pontifex ipſum non teneri lege naturę ad permanendum in voto. Tum quia ipſe vovens moraliter cenſendus eſt non habuiſſe voluntatem extendendi votum ſuum ad iſtum caſum moraliter impoſſibilem: Tùm quia lex naturalis non cenſetur obligare ad aliquid præſtandum, unde tam grave damnum ſequitur, quanta eſt incontinentiæ fœditas: Tùm denique quia ipſa ratio naturalis dictitat quod quando occurrit jactura neceſſariò facienda duorum bonorum diverſæ rationis, & æſtimationis, potiùs eſſe faciendam jacturam minoris, quàm majoris boni: præſtat enim pati abſciſſionem brachii, aut alterius partis corporis, quàm mortem ipſam, quia corporis integratio minus eſt bonum, quàm exterminatio vitæ.

Unde cùm ſtatus virginalis pudicitię quantumlibet excellens, minus ſit bonum, quàm ſtatus gratiæ ſanctificantis, cujus jacturam facere periclitatur is, qui vovit: in eo caſu declarat ſummus Pontifex illum à voto abſolvi, ſubindeque ſummus Pontifex non diſpenſat, nec diſpenſare poteſt in ullo voto perfecta diſpenſatione, ſicut diſpenſare poteſt in legibus Eccleſiaſticis à ſe conditis pleno jure, & abſque ulla cauſa.

Dices: Illa cauſa quam exigeret ſummus Pontifex ut diſpenſaret legitimè, vel ſolvit obligationem juris naturalis, vel non; ſi non ſolvat: ergo cenſetur reverà ſummus Pontifex pleno jure diſpenſare: ſi ſolvat, ergo fruſtrà recurritur ad ſummum Pontificem pro obtinenda diſpenſatione illius obligationis, quæ jam nulla eſt.

Reſpondeo, equidem cauſam illam gravem occurrentem reverà ſolvere obligationem legis naturæ, nec minùs propterea recurrendum eſſe ad ſummum Pontificem, non quidem ut alligationem talem ſolvat, ſed ut ſolutam declaret, tanquam Eccleſiæ ſupremum caput. Quemadmodum enim licèt aliquis reverà certus eſſet quòd res quam proximus detinet, ad ſe pertineat, non poſſet tamen licitè aliquando ipſam ſibi vindicare propria authoritate, ſed ad id eſſet expectanda, & poſtulanda ſententia judicis: Ita pariter licèt aliquis eſſet certus ſe habere ſufficientem cauſam cur cenſeatur ſolutus ab obligatione voti perſolvendi, non tamen deberet votum infringere donec exposita cauſa coram ſummo Pontifice, ejus declarationem haberet, qua nempe, & ſibi & Eccleſiæ conſtaret ipſum ampliùs non teneri ad voti ſolutionem.

Inſtabis: Non ſolùm ſummus Pontifex declarat nullam ampliùs urgere voti obligationem, ſed etiam reverà voventem ab ea ſolvit: ergo propriè diſpenſat. *Patet antecedens*, quia æquè utitur verbo diſpenſandi dum ſolvit ab obligatione voti, ac quando diſpenſat de lege à ſe poſita, ſed dum hoc verbo utitur in ſolvenda lege à ſe poſita, reverà propriè, & pleno jure diſpenſat; ergo pari ratione diſpenſat dum ſolvit à voto.

Nego antecedens, Et ad ejus probationem dico, quòd etſi ſummus Pontifex in illis declarationibus utatur verbo diſpenſandi, non inde ſequitur quòd reverà in illis diſpenſet: verbum enim *diſpenſo* eſt æquivocum, & ſignificat aliquando quemcumque actum ſuperioris, quo aliquid fit, aut cognoſcitur eſſe licitum, quod aliàs illicitum eſſet, aut licitum eſſe non cognoſceretur, ſive interim ille actus ſit propria diſpenſatio, ſive ſola declaratio. Nec refert quòd ſimpliciter utatur iſto verbo in ſolvenda obligatione votorum ac in ſolvendis legibus à ſe poſitis: Nam diverſitas ſignificationis in eo caſu non eſt petenda ex verbis, ſed ex natura rei ſubjectæ. Hinc quia materia juris Pontificii ſubjecta eſt abſolutè ſummo Pontifici, ita ut abſque ulla cauſa antecedente ſuam volitionem poſſit concedere licentiam alicui id, quod præcipitur, non exequi, idcirco dum hanc licentiam concedit, propriè cenſetur diſpenſare: quia vera materia juris naturalis abſolutè non ſubjicitur ulli authoritati humanæ; ideo non poteſt in ea diſpenſare ſummus Pontifex pleno jure, & niſi concurrat aliqua gravis cauſa. Unde tunc verbum *diſpenſo* ab eo uſurpatum, non habet veram, & propiam ſignificationem: utitur nihilominus rectè ipſo modo loquendi; tum quia perinde eſt quantum ad praxim & uſum communem fidelium: tùm quia non parum conducit ad timoratæ conſcientiæ ſimplicium ſcrupulos removendos.

Urgebis: Summus Pontifex facultatem habet ſolvendi quodcumque vinculum in terris, ut conſtat ex illis verbis Matth. 18. *Quodcumque ſolveris ſuper terram erit ſolutum & in Cœlis*; Ergo poteſt quodlibet vinculum voti, juramenti, & matrimonii rati pleno jure ſolvere.

Diſtinguo antecedens: Habet hanc ſupremam authoritatem reſpectu materiæ determinatæ, & ſibi ſubjectæ, Concedo. Reſpectu cujuslibet materiæ, Nego. Aliàs enim ſummus Pontifex diſpenſare poſſet in obligatione veritatis dicendæ, eliciendi amoris divini, ſervandæ vitæ innocentis: ſicque efficere ut mendacium, odium Dei, & perjurium forent licita. Unde licèt ſummus Pontifex in Eccleſia ſupremam habeat poteſtatem, tamen non cenſetur poſſe ſolvere quamlibet hominis diſpenſationem; aliàs cùm etiam Imperator habeat ſupremam poteſtatem in rebus temporalibus poſſet etiam ſolvere naturalem obligationem ſubditorum in promiſſis pactis &c. quod tamen damnatur in Clementina *paſtoralis de re jud.* in fine ubi habet quòd Imperatori non liceat tollere, quę juris naturalis ſunt.

Quæres *an lex naturalis admittere poſſit explicationem, & declarationem*.

AFfirmo: cùm enim omnia quæ ſunt juris naturalis non ſint æquè nota, & ad intelligendum facilia, cùmque graves aliquando occurrere poſſint circumſtantiæ, in quibus duo pugnantia naturæ præcepta ſervanda concurrere videntur, neceſſariò opus eſt declaratione, & explicatione, qua conſtat quidnam in illis circumſtantiis ſit faciendum. Sic v. g. licèt lex naturalis præcipiat alienum eſſe reſtituendum, cùm tamen præcipiat eſſe ſervandam vitam, & famam, inde fit quòd non ſit reſtituendus gladius furioſo dum periculum adeſt ne vel ipſum, vel reſtituentem, aut alios occidat.

Hæc tamen declaratio propriè non eſt dicenda Epikeia: cùm enim hæc dicatur ab Ariſt. 5. Ethicorum cap. 10. *Emendatio legis, ex ea parte qua deficit propter univerſale*: hæc cadere nequit in legem naturæ, quia hæc non prohibet, nec præcipit univerſaliter, & abſolutè, ſed tantùm in iis caſibus, in quibus actus præceptus eſt neceſſarius ex natura rei, & actus prohibitus eſt malus, & neceſſariò fugiendus.

DISPUTATIO TERTIA.

De Lege Divina.

DEum eſſe legum Conditorem, legiſlatorumque Principem nemo ſanæ mentis negare poteſt; ejus enim eſt univerſam mundi machinam, & maximè homines terræ incolas, legibus inſtruere qui cuncta condidit, ut ad præſcriptum ſibi finem recto tramite collineent. Quocircà non ſatis ei viſum fuit naturæ legem hominum cordibus inſcribere, ſed, inquit S. Auguſt. in Pſalm. 50. *Ne ſibi homines aliquid defuiſſe quererentur, ſcriptum eſt & in tabulis, quod & in cordibus non legebant: non enim & ſcriptum non habebant, ſed legere nolebant: Appoſitum eſt oculis eorum quod in conſcientia videre cogerentur, & quaſi forinſecùs admota voce Dei ad interiora ſua homo compulſus eſt*. Hanc autem divinam ſuam vocem, & legem promulgavit Deus, tùm Judæis, tùm Chriſtianis; illam quidem per Moyſem; hanc verò per Chriſtum: illam veterem quæ pene oblivione deletam legem naturalem, in memoriam hominum, uſumque revocaret; alteram verò gratiæ, quæ veterem imperfectam perficeret, & vacuam impleret. Quoniam autem hæc utraque lex ab æterno in Dei voluntate conſtituta ſimul, & ſancita fuerat, idcirco triplicem divinam legem ſolitò congruè diſtinguunt Theologi. Quarum primam, quæ cęterarum caput eſt, Æternam appellant, ſecundam autem Moſaycam, tertiam verò Evangelicam, de quibus erit ſermo in tribus ſequentibus Articulis.

ARTICULUS PRIMUS.

De Lege Divina Æterna.

LEgem æternam appellat S.Aug. l.1. de libero arbitrio cap. 5. & 6. *Summam rationem in Deo exiſtentem, cui ſemper eſt obtemperandum, vel ſummam rationem qua juſtum eſt ut omnia ſint ordinatiſſima*, vel ut inquit lib.22. contra Fauſt. cap.27. *Lex æterna eſt ratio vel voluntas Dei ordinem naturæ ſervari præcipiens, & diſſipari vetans*. De hac autem lege nonnulla hic ſunt delibanda, ſequentibus in quæſtionibus. Quarum *Prima* aperiet, an & quid ſit divina lex æter-

Digitized by Google

æterna: *Secunda*, quotuplex & qualis. *Tertia*; quænam habeat ſubjecta.

QUÆSTIO PRIMA.

An & quid ſit lex Æterna.

NOtandum *primò*: Rationem divinam, in qua maximè æterna lex ſtatuitur, tribus modis poſſe conſiderari. *Primò* quidem, quatenus eſt cognitio omnium effectuum, tam actualium, quàm poſſibilium: Deus enim novit, & vocat ea quæ non ſunt tanquam ea quæ ſunt, inquit Apoſt. ad Rom.4. *Secundò*, prout eſt operativa creaturarum, aperiendo ſcilicet divinæ voluntati, eique demonſtrando creaturas poſſibiles, quibus exiſtentiam per divinum ſuum decretum concedere poteſt: quocirca apud Pſalm. dicitur feciſſe cęlos in intellectu. *Tertiò* denique, divina cognitio ſpectari poteſt, quatenus eſt directiva, & gubernativa omnium creaturarum in ſuos fines. In hac autem poſtrema divinæ cognitionis acceptione maximè videtur eſſe conſtituenda æterna Dei lex.

Notandum ſecundò: Quòd etſi divina lex æterna cum divina providentia in eo conveniat, quòd utraque videatur directio, & ordinatio rerum quarumlibet in fines ſibi convenientes, tamen lex æterna à Providentia divina diſtinguenda videtur in multis. *Primò* quidem, in eo quòd illa contineat regulas maximè generales, quibus res creatæ ſuos in fines ordinantur: Unde per ſe primò reſpicit bonum Univerſi: Providentia autem divina complectitur ſolùm privatas, & ſpeciales regulas quibus unaquæque res ſuum in finem dirigitur, & bonum ſingulare cujuſque rei reſpicit. *Secundò*, Lex æterna importat vim obligandi; Providentia verò nullam obligationem infert. *Tertiò*, Providentia comparatur ad legem æternam, ut concluſio particularis ad principium univerſale; ſicut enim lex poſitiva tradit in generali regulas; v.g. Deum eſſe colendum, juxta quas prudentia colligit hic, & nunc eſſe operandum: ita lex æterna in Deo tradit regulas generales, quibus Deus intendit univerſum dirigi; putà lapidem moveri deorſum, ignem verò ſurſum: bonum eſſe ſectandum, malum fugiendum: Providentia verò de motibus creaturarum diſponit in particulari juxta ſpeciale cujuſque bonum: & ideo Providentia ad legem æternam tanquam ad principium reducitur.

Notandum tertiò: Legem æternam à cæteris legibus in eo diſtingui, quòd lex æterna non ſit lex data, ſed ferens, non impreſſa, ſed exprimens: non participatio legis alicujus, ſed origo, & fons omnium aliarum: ab ea namque leges omnes temporales derivantur, quę idcirco dicuntur leges impreſſę, & participatę. Inſuper lex æterna eſt incommutabilis: cæteræ verò leges mutabiles ſunt: Unde S. Auguſt. *lib. de vera relig. c.*17. ait: Ut ars medicinæ cùm eadem maneat, neque ullo pacto ipſa mutetur, mutat tamen pręcepta languentibus, quia mutabilis eſt noſtra valetudo: ita divina Providentia (quam pro ęterna lege hic uſurpat) cùm ſit omnino incommutabilis, mutabili tamen creaturæ variè ſubvenit, & pro diverſitate morborum, alia alii jubet aut vetat utilia: unde non incipit ut ab ipſa morte ad naturam ſuam, ea quę deficiunt, id eſt ad nihilum tendunt, reducat, & firmet. Hinc idem S. Auguſt. lib.1. de liber. arbit. cùm interrogaſſet, Cùm ergo hęc ſit una lex, ex qua aliæ omnes temporales ad homines regendos variantur? Non ideo ipſa variari nullo poteſt modo? Reſpondet Evodius: Intelligo non poſſe omninò; neque enim ulla vis, ullus caſus, ulla rerum labes umquam effecerit, ut juſtum non ſit omnia eſſe ordinatiſſima, & quæcumque à lege æterna promanant, quantumvis variabilia, non deſinunt tamen eſſe ab ea tanquam invariabili. *Tertiò* denique, diſtinguuntur lex æterna, & temporalis, quòd huic ſubjiciantur homines mortales, & adhuc miſeri; illi verò beatitudine donati, & Deo fruentes, ut egregiè apud eumdem Auguſt. ibidem c.15. aperit Evodius dicens, Beatos ob amorem ipſorum æternorum ſub æterna lege agere exiſtimo; miſeris verò temporalis imponitur.

His ita pręmiſſis, duo hic breviter ſuperſunt aperienda. *Primum*, an iſta ſit admittenda ęterna Dei lex à cęteris legibus diſtincta. *Secundum*, quę ſit ejus genuina definitio.

CONCLUSIO PRIMA.

R*Everà admittenda eſt æterna Dei lex quam ſcilicet Deus ab æterno ordinat, quæ rationali creaturæ facienda ſint aut cavenda, quo finem ſibi præſcriptum aſſequatur.*

Ita communiter Theologi cum noſtro Alenſi 3. *part. qu.* 26. *memb.* 1. quod utique firmatur primò authoritatibus S. Auguſt. in primo notabili laudatis.

Firmari poteſt etiam ipſo Philoſophorum ſapientiſſimorum conſenſu; nam inquit Cicero libro 2. de Legibus. *Video ſapientiſſimorum fuiſſe ſententiam, ut legem neque hominum ingeniis excogitatam, neque ſcitum aliquod eſſe populorum, ſed æternum quiddam quod univerſum mundum regit, & imperandi prohibendique ſapientia. Ita principem legem illam, & ultimam, mentem dicebant eſſe omnia ratione, aut cogentis*, ideſt præcipientis, *aut vetantis Dei; ex qua illa lex quam dii humano generi dederunt rectè eſt laudata.*

Probat concluſionem Alenſis *loco laudato* tribus rationibus. *Primò*: Nullum malum debet eſſe impunitum; adeòque omne malum puniri debet per ordinationem alicujus legis: at omne malum non punitur per legem temporalem; nam inquit S. Auguſtinus lib. 1. de libero arbitrio cap. 5. *Videtur lex iſta quæ regendis civitatibus fertur, multa concedere atque impunita relinquere, quæ per divinam Providentiam vindicantur*: Ergo debet admitti lex æterna, cujus illa divina Providentia eſt applicatio, per quam illa peccata puniantur.

Secundò plurimę ſunt leges temporales invicem contrariæ, ſubindeque conciliari debent in aliqua ratione juſtitiæ: ſed ita conciliari nequeunt niſi per legem contrarium non habentem, qualis eſt æterna; adeòque eſt admittenda. Major conſtat ex S. Auguſt. lib. 1. de libero arb. c. 6. *Duæ leges ita ſibi videntur contrariæ, ut una earum honorem dandi populo tribuat poteſtatem: alia non, ut nullo modo in una civitate poſſent eſſe ſimul, nunquid dicemus aliquam illarum injuſtam eſſe, & ferri minimè debuiſſe?*

Denique, Neceſſe eſt in Deo eſſe aliquam legem: ſed hæc non poteſt eſſe niſi æterna: ergo neceſſe eſt aliquam eſſe legem æternam: Minor conſtat, Deus enim eſt immutabilis, ſubindeque nihil ipſi de novo poteſt accidere: Major ſimiliter patet: cùm enim Deus habeat Providentiam, neceſſariò in eo ſupponitur ratio quædam practica totius gubernationis Univerſi, juxta illud Boetii 3. de conſolatione, *qui perpetua mundum ratione gubernas*, quocirca idem l. 4. Proſa 6. ait: *Providentia eſt divina ratio à ſummo Principe conſtituta, qua cuncta diſponit*: Ergo illa ratio Dei ęterna habet veram rationem legis; nam inquit S. Iſidorus 2. Ethymologiarum, ſi ratione lex conſtat, lex erit omne quod ratione conſtituitur.

Dices 1. Lex neceſſariò requirit aliquem cui poſſit præſcribi; Sed ab æterno nullus extitit cui lex præſcriberetur: Ergo nulla lex æterna eſſe potuit. *Major patet*, lex enim eſt actus imperii; repugnat autem eſſe imperium, niſi exiſtat ſubditus cui imperetur. Minor pariter conſtat, ſiquidem ab æterno ſolus Deus extitit, cui lex, & imperium præſcribi non poteſt.

Diſtinguo minorem, Non fuit aliquis ſubditus ab æterno exiſtens realiter, & de facto, cui lex præſcriberetur pro ipſa æternitatis duratione implenda, Concedo: non fuit exiſtens in idea, & decreto divino pro certa temporis differentia à quo lex illa tunc eſſet implenda, Nego. Similiter probationem minoris diſtinguo: Imperium non poteſt eſſe ęternum de facto, & actu intimatum ſubdito, Concedo: non poteſt ab æterno eſſe conceptum in voluntate divina, cuncta ab ęterno decernente quæ pro diverſa temporis differentia executioni mandabuntur, Nego.

Dices 2. De ratione legis eſt quòd promulgetur; ſiquidem lex eſt ordinatio facta à ſuperiore authoritatem in communitatem habente, ſubditis intimata, & promulgata: Sed ab æterno non potuit eſſe ulla legis promulgatio, quippe cùm nullæ ab æterno fuerint creaturæ, quibus lex promulgari poſſet: Ergo nec ulla lex potuit eſſe ab æterno.

Reſpondet Alenſis quòd lex conſiderari poteſt, quatenus derivatur vel à legendo, vel à ligando. *Priori modo*, certum eſt ipſam eſſe æternam, quia in mente Dei legebatur ac manifeſtabatur, & quaſi narrabatur, ſic autem promulgatione non egebat. Secundùm autem poſteriorem derivationem, nempe quatenus lex ligat, poteſt iterum bifariàm ſpectari, nempe activè vel paſſivè; ſcilicet vel ex parte Dei, vel ex parte creaturę per legem ligatæ, vel obligatę ad aliquid faciendum, vel omittendum. Priori modo æterna dici poteſt, ſi non ſecundùm actum, ſaltem ſecundùm habitum; Eodem enim modo, inquit, diſtinguendum eſt de lege ligante in Deo, ſicut de dominio divino; dominium autem divinum dicitur, vel ſecundùm habitum, vel ſecundùm actum. Sicut ergo dominium dicitur in habitu de Deo ab æterno, dominium in actu ex tempore: Ita lex, ſi non importet habitum ligandi, ſic

ab

Digitized by Google

ab æterno eſt in diſpoſitione ad ligandum, & hoc modo dicitur lex æterna: ſed ſi importet actum ligandi, non ita. Unde in ſumma reſpondet, ad rationem legis ſatis eſſe quòd de ſe vim habeat ligandi licèt nondum actu liget, quia nondum eſt applicata, & promulgata.

Reſpondeo 2. Promulgationem legis poſſe conſiderari, vel ex parte Legiſlatoris promulgantis, vel ex parte Subditi cui promulgatur. Priori modo lex priùs eſt in legiſlatore promulgante quàm in ſubdito cui promulgatur: Unde in forma reſpondeo diſtinguendo minorem: Nulla lex potuit ab ęterno promulgari, promulgatione ſe tenente ex parte creaturarum, Concedo: Promulgatione ſe tenente ex parte Dei ſupremi legiſlatoris, Nego: Quare autem hęc promulgatio ex parte Dei legiſlatoris ſufficiat, non autem ea promulgatio ſufficiat ex parte hominis legiſlatoris, ſed neceſſariò humanæ leges exigant manifeſtari ſubditis per promulgationem; ratio eſt aperta, quia nempe cùm lex æterna ſit Dei decretum immutabile, omninò invariabilis eſt: Unde ſine ulla ſui mutatione ab ęterno lata obligabit in tempore: Decretum autem hominis mutabile eſt; hinc quamdiu non promulgatur per modum legis, ſemper ſe habet potiùs per modum propoſiti ferendi legem, quod poteſt revocari, quàm per modum legis firmiter ſtabilitę, & latę. Unde in lege ęterna nulla alia promulgatio publica requiritur, ut actu obliget, ſed ſolùm quòd veniat in notitiam ſubditi. Quare ſi per internam revelationem nobis innoteſceret divinæ voluntatis decretum, hoc ſufficeret ad obligandum.

CONCLUSIO SECUNDA.

Triplicem æternæ legis definitionem profert S. Auguſt. Primam quidem lib. de libero arb. c.6. dicens, *Ut breviter legis æternæ nomen explicem: Ea eſt, qua juſtum eſt, ut omnia ſint ordinatiſſima*. Secundam verò profert lib. de vera Religione cap.31. *Lex æterna eſt incommutabilis veritas, quæ eſt lex omnium artium, & lex omnipotentis Artificis*. Tertiam denique eodem libro, & cap. de libero arbitrio, dum dicit quòd *Lex æterna eſt ſumma ratio cui ſemper obtemperandum eſt: per quam mali miſeram, boni bonam vitam merentur: per quam illa, quæ temporalis eſt rectè fertur rectèque mutatur*.

Hanc autem triplicem definitionem expendit Alenſis *ibidem*: Lex æterna, inquit, poteſt conſiderari ſecundùm reſpectum ad bona, vel mala: vel ſecundùm quod reſpicit bona tantùm. Et hoc dupliciter, quia poteſt conſiderari ſecundùm quod reſpicit bona generaliter, vel bona ſpecialiter, quæ ſunt bona rationalis creaturæ tantùm. Quantum ergo ad primam rationem, con-
venit ei hæc ratio: Lex ęterna eſt, qua ju- „
ſtum eſt, ut omnia ſint ordinatiſſima: „
lex enim æterna, ſecundùm quod eſt jus „
ordinandi, reſpicit bona, & mala: quia „
Deus bona facit, & ordinat: malum au- „
tem non facit ſed ordinat: Unde ſicut or- „
dinare eſt actus communis ipſius legis re- „
ſpectu bonorum, & malorum: ita eſt no- „
tio ipſius prout reſpicit bona, & mala. Se- „
cundùm autem quod reſpicit bona gene- „
raliter, ſive ſint bona rationalis creaturę, „
ſive irrationalis, convenit ei iſta ratio: „
Lex ęterna eſt lex omnium artium, & lex „
omnipotentis Artificis. In quantum enim „
eſt ars omnipotentis Artificis, reſpicit cau- „
ſam divinam, quæ eſt ars, & cauſa om- „
nium bonorum. Secundùm autem quod „
reſpicit bona rationalis creaturę tantùm, „
convenit ei iſta definitio: Lex æterna eſt „
ſumma ratio cui ſemper obtemperandum „
eſt, &c. Rationalis enim creatura ordi- „
nanda eſt per leges, unde lex temporalis „
fertur ab homine, & ſuper homines: & „
ita cùm ei conveniat ferre leges tempo- „
rales ut dicitur in definitione; conſtat „
quòd hoc eſt reſpectu rationalis creatu- „
ræ. Similiter quod dicit; Cui ſemper „
obtemperandum eſt, convenit ei reſpe- „
ctu creaturæ rationalis, quia ſolùm ra- „
tionali creaturæ convenit ille actus qui „
eſt obtemperare. „

Advertendum eſt autem trium illarum definitionum ſeu deſcriptionum poſtremam videri magis congruam: duę namque priores potiùs ad providentiam quàm ad legem æternam ſpectant. Tertia verò ipſam legem æternam luculentiùs explicat.

Poſſet tamen breviùs, & clarius definiri, dicendo quòd *Lex æterna eſt ipſa divinæ ſapientiæ ratio, aut ipſe divinæ voluntatis actus, quo Deus ab æterno decrevit creaturam rationalem teneri in tempore ad hoc, vel illud faciendum, vel cavendum*.

Dices: Legi æternæ ex S. Auguſtino mox laudato, ſemper eſt obtemperandum: ſed divinæ voluntati non eſt ſemper paren-

dum, nam ex eodem S. Auguſtino in Enchiridio, poteſt bonus filius bona voluntate velle Patrem vivere, quem Deus vult mori: Ergo lex æterna non rectè dicitur Dei voluntas.

„ *Reſpondet* ad minorem Alenſis *loco laudato*, quòd rectitudo voluntatis noſtræ „ non ſemper attenditur in conformatio- „ ne ejus ad divinam voluntatem reſpectu „ voliti, ſed reſpectu volentis. Motus „ enim voluntatis comparatur ad volen- „ tem, & ad volitum: Conformatio ergo „ voluntatis meæ ad divinam ſemper debet „ eſſe quantum ad volentem, ſed non ſem- „ per ad volitum: Unde debeo me ſic con- „ formare ei, ut ego velim quod Deus „ vult me velle, non autem ut velim quod „ vult ſemper. Unde ſuper illud *Rectos de-* „ *cet collaudatio*, dicit Gloſſa: *Convenit ut* „ *quodcumque vult Deus te velle, velis &* „ *tu*: Non dicit ut velis quodcumque vult „ Deus; & ſic bonus filius volens Patrem „ vivere, quem Deus vult mori, confor- „ mat voluntatem ſuam, & obtemperat „ divinæ: quia ipſe vult ipſum velle, ſci- „ licet Patrem vivere. *Et hoc*, dicit Au- „ guſtinus, *Vult quòd ipſe filius velit Pa-* „ *trem vivere ex naturali pietate, quem vult* „ *mori ex ſuo judicio*.

QUÆSTIO SECUNDA.

Qualis, & quotuplex ſit lex æterna.

Tria maximè veniunt hac in quæſtione reſolvenda. *Primum*, an lex æterna ſit omnino invariabilis, & immutabilis. *Secundum*, an revera ſit fons, & origo omnium aliarum legum, tam naturalis quàm poſitivarum. *Tertium*, an unica ſit vel multiplex.

Notandum 1. Ex noſtro Alenſi loco laudato memb. 2. legem æternam à nulla prorſus creatura, ſed à ſolo Deo comprehenſivè cognoſci poſſe: cum enim hæc nihil aliud ſit quàm prima veritas incommutabilis ſeu Deus ipſe; certum eſt quòd ſicut ſolus Deus ſe ipſum comprehenſivè cognoſcit, ita ſolus legem æternam comprehendere poteſt, & noſſe infinitam illius præcellentiam omneſque ipſius dotes. Quocirca S. Auguſt. l. 3. conf. c. 3. ait, *Ignorabam, & non noveram juſtitiam veram interiorem ex juſtiſſima lege Dei omnipotentis, qua formarentur regionum mores: cùm ipſa ubique eſſet*. Hinc lib. de vera relig. c. 31. ait, *Eſt lex ſecundùm quam Deus judicat omnia, de qua nullus judicare poteſt*. Nihilominus hæc ęterna Dei lex cognoſci poteſt à creaturis, non ſolum intuitivè à Beatis, ſed etiam diſcurſivè à Viatoribus; videlicet in effectibus, qui aliquam referunt illius ſimilitudinem, & irradiationem ſeu participationem, majorem vel minorem: Tùm quia omnis cognitio veritatis eſt quædam irradiatio legis æternæ: nulla autem eſt è creaturis intellectualibus, quę veritatem non cognoſcat, ſubindeque nulla eſt quę aliquam æternæ legis notitiam non habeat: Tum quia omnes creaturæ rationales impreſſam habent legem naturalem, quæ nihil aliud eſt quàm quædam participatio, & ſcintilla legis æternæ: Tum denique, quia nulla eſt creatura rationis compos, quæ non poſſit ex ordinatiſſima hujus Univerſi adminiſtratione judicare res omnes ita ſtabiliter, & invariatè conſiſtere per divinam, & ſupremam divini Adminiſtratoris gubernationem. Hinc S. Auguſtinus lib. de vera relig. cap. 30. ait, *Æternæ legis notio nobis impreſſa eſt: ea enim eſt qua juſtum eſt ut omnia ſint ordinatiſſima. Licèt ergo æternam illam legem comprehendere non poſſimus, nihilominus ipſam per varios ſuos effectus poſſumus cognoſcere, ſicut aliquis non videns Solem in ſua ſubſtantia, ipſum per irradiationem, & diffuſum lumen deprehendit*.

Notandum 2. Duplicem legis æternę cauſalitatem erga cæteras leges poſſe diſtingui: Alia enim eſt in genere cauſæ efficientis, quatenus videlicet Deus concurrendo cum intellectuali natura per rationis lumen, quod proximum cenſetur legis creatæ principium, & applicando intellectum Principis ad judicium præceptivum, dicitur eſſe cauſa univerſalis omnium legum. Cum enim in omnibus moventibus ordinatis, virtus ſecundi moventis derivetur à primo movente: cùmque Deus ſit cauſa univerſalis influens eſſe in omnes effectus, hinc per legem æternam, quæ eſt in ipſo ſuprema ratio gubernationis, & adminiſtrationis, cenſetur ad aliarum legum conſtitutionem concurrere: ipſa namque lex æterna eſt veluti cauſa quædam univerſalis vim influens in omnes leges. Altera verò cauſalitas pertinet ad genus cauſę exemplaris, quia omnis lex creata catenus cenſeri poteſt habere vim dirigendi, & regulandi actus humanos, quatenus conformatur legi æternæ, ut ſupremo ac perfectiſſimo ſuo exemplari in regulando.

No-

Notandum 3. In qualibet lege diſtingui poſſe triplicem ſtatum. *Primum* quidem quem habet in interna diſpoſitione Legiſlatoris, quatenus in ejus mente jam illa lex cenſetur eſſe deſcripta, & ejus abſoluto decreto ac firma voluntate ſtabilita. *Secundus* verò ſtatus eſt quem habet lex exteriùs conſtituta, & propoſita ſubditis à quibus eſt implenda. *Tertium* denique reſpectu rerum, quæ per eam legem præcipiuntur. Priori modo ſpectata æterna lex eſt internus Dei actus, quo nempe decernit ab ęterno, quæ à creaturis implenda ſint in tempore: Poſterioribus autem modis cenſetur eſſe quid externum. Quonam autem ex illis modis cenſeatur invariabilis, & multiplicabilis, hîc erit determinandum.

CONCLUSIO PRIMA.

LEx *æterna*, *reſpectivè ad Legiſlatorem*, *eſt immutabilis*: *mutabilis autem per reſpectum ad ſubjectum cui imperat*, *& ad materiam circa quam verſatur*. Hæc concluſio tres partes complectitur, quas tradit, & confirmat S. Auguſtinus. Primam quidem lib.3. Confeſſionum cap.7. ubi ait, *Ignorabam juſtitiam veram interiorem non ex conſuetudine judicantem*, *ſed ex lege rectiſſima Dei omnipotentis*, *qua formarentur mores regionum*, *& dierum pro regionibus*, *& diebus*; *cùm ipſa ubique ac ſemper eſſet*, *non alibi alia nec aliàs aliter*. Quod autem eſt tale, inquit Alenſis membro 5. eſt ſimpliciter immutabile: Ergo lex æterna eſt ſimpliciter immutabilis. *Confirmat* idipſum idem S. Auguſtinus libro de vera religione ubi ſermonem faciens de ea lege æterna; ait, *Quis dubitat iſtam legem intervallis locorum*, *& temporum*, *nec majorem eſſe*, *nec minorem*, *cùm potentia ſuperet omnia*? *Hæc eſt lex omnium artium*, *cùm ſit omninò immutabilis*.

Tres autem Concluſionis partes ſimul explicat, & probat lib.1. de libero arbitrio cap. 6. ubi ait, *Lex illa*, *quæ ſumma ratio nominatur*, *cui ſemper obtemperandum eſt*: *per quam mali miſeram*, *boni bonam vitam merentur*; *per quam denique illa quam temporalem vocandam diximus*, *rectè fertur*, *rectèque mutatur*; *poteſt ne cuipiam intelligenti non incommutabilis æternaque videri*? Quaſi diceret: Lex æterna, quæ eſt ſumma ratio rerum agendarum à Deo, eſt omnino immutabilis ſecundùm ſe; licèt effectus ejus ſint mutabiles, quia ſunt temporales.

Probatur pariter concluſio ratione Theologica. Omnis actus internus divini intellectus, & divinæ voluntatis, eſt omninò invariabilis ſecundùm ſe; variabilis autem penes diverſa objecta intrinſeca ad quę terminatur; ſed ipſa æterna Dei lex eſt actus, tùm intellectus tùm voluntatis; ſiquidem eſt ſumma ratio, abſolutumque Dei decretum quo Deus ab æterno ſtatuit, & ordinavit, quæ à creaturis in tempore ſunt implenda &c. Major conſtat ex iis quæ diximus de immutabilitate divinæ voluntatis. Minor pariter patet ex ſupradictis.

Dices: Omnis lex præcipiens contraria, eſt mutabilis; variatur enim lex juxta mutationem præceptorum: ſed lex æterna contraria præcipit, ut indicat S. Auguſtinus in libris confeſſionum dicens, *Domine ſi modò imperas quod aliquando vetaſti*, *quis dubitat hoc eſſe faciendum*?

Diſtinguit majorem Alenſis: Omnis lex pręcipiens contraria ſecundùm rationes contrarias, eſt mutabilis, concedit; ſecus, negat. Similiter diſtincta minore, negat conſequentiam: lex enim æterna nunquam diverſa præcipit, ſecundùm rationes contrarias, ſed ſecundùm rationem unam, & immutabilem, nempe ſecundùm id quod judicat congruere ſapienti rerum ordinationi juxta temporum varietatem. Unde tota mutatio in res ipſas temporales, non autem in legem æternam, eſt refundenda. Sicut enim, inquit Alenſis, ars medicinæ cùm eadem maneat, nec ullo pacto mutetur, mutat tamen præcepta languentibus, quia mutabilis eſt noſtra valetudo: ita divina Providentia, cùm ſit omninò incommutabilis, mutabili tamen creaturæ variè ſubvenit pro diverſitate morborum; aliis alia jubet aut vetat: unde varietas eſt in effectu temporali.

Dices 2. Omnis ſententia quæ fertur ſub conditione, & non abſolutè, mutabilis eſt, & maximè illa quæ dependet cum hoc à libero arbitrio: ſed ſententia legis æternę fertur ſub conditione, & non abſolutè, & maximè dependet à libero arbitrio: Ergo ſententia legis ęternę eſt mutabilis; ſubindeque etiam illa lex eſt mutabilis. Minor patet: quoniam lex æterna nuſquam judicavit nec dixit abſolutè, iſte damnabitur: ſed ſemper ſub conditione hac; ſi fuerit malus finaliter: ſimiliter non dixit abſolutè, iſte ſalvabitur; ſed ſub hac conditione, ſi fuerit finaliter bonus: ſed hæc utraque conditio bonitatis, aut malitiæ finalis pendet à libero ar-

bitrio, ſubindeque ſententia æternæ legis ab ea bonitate, & malitia finali pendens, eſt mutabilis.

Reſpondeo cum Alenſi diſtinguendo majorem: Illa ſententia mutabilis eſt ſecundùm actum quo fertur, & ſubjectum in quod fertur, Concedo: ſecundùm rationem ob quam fertur, Nego: Et ſimiliter diſtincta minore, neganda eſt conſequentia. Verum quidem eſt quòd licèt contingens ſit hunc finaliter in malitia, vel bonitate finali permanſurum; tamen non eſt contingens quod ſi permaneat in malitia finali punietur; nec pariter contingens eſt quòd ſi perſeveret finaliter in bonitate, & ſtatu gratiæ, præmiabitur. Nam, inquit Alenſis, æterna Dei lex, & ratio quæ dicit quòd ſi permaneas in malo finaliter, punieris; & ſi permaneas in bono finali, pręmiaberis: hęc inquam ratio omninò immutabilis eſt, & abſoluta: nec dependet ullatenus à libero arbitrio hominis in gratia vel peccato perſeverantis; ſicut ab alterutra perſeverantia dependet pęnæ irrogatio vel pręmii donatio. *Aliter* hanc diſtinctionem explicat Alenſis dicendo legem æternam eſſe mutabilem ſecundùm ſententiam, non autem ſecundùm conſilium, juxta illud S. Greg. *Deus non mutat conſilium: ſed ſententiam*: Conſilium autem, inquit, „ eſt ratio divina ſecundùm quam Deus dijudicat, & diſponit omnia: Sententia „ verò appellatur ipſe temporalis effectus, „ qui ſequitur ex conſilio, & ordinatione „ Dei. Si ergo inquit, loquamur de lege „ ſecundùm rationem conſilii, ipſa immutabilis eſt; ſi ſecundùm rationem ſententiæ, ſic eſt mutabilis, quia ipſe temporalis effectus ſequens ex ipſa mutatur „ quotidie; ſed ipſa ratio ſecundùm quam „ judicat, & diſponit, & ex qua effectus „ derivatur, manet immutabilis. Itaque ſecundùm primum modum lex æterna dicitur, nempe quatenus accipitur pro „ conſilio vel ratione, ſed ſecundùm quod „ accipitur ſecundùm ſententiam, non dicitur æterna, ſed temporalis.

CONCLUSIO SECUNDA.

Omnes leges juſtæ, & propriè dictæ ab æterna lege derivantur.

Probatur 1. Ex Scriptura ſacra, nam Proverb. 8. Divina ſapientia teſtatur: *Per me Reges regnant, & legum Conditores juſta decernunt*. Hinc Joannis 19. Chriſtus Pilatum alloquens ajebat: *Non haberes poteſtatem adverſum me ullam, niſi tibi datum eſſet deſuper*. Quapropter Apoſtolus Rom. 13. meritò affirmat quòd *non eſt poteſtas niſi à Deo: & qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit*. Quod adeò verum eſt, ut etiam ipſa Tyrannorum poteſtas derivetur ab ipſo Deo, qui eis regnum, & principatum tribuit, propter vindicanda populi peccata: quamvis enim iniqua ſint illorum judicia, juſtum tamen eſt populi peccata puniri per iniqua judicia: hæc autem ratio juſtæ vindictæ ab æterna lege derivatur.

Quam utique veritatem luculenter explicat S. Auguſt. l. 1. de libero arb. c. 6. ubi ſcribit: *In lege temporali nihil juſtum atque legitimum, quod non ex hac æterna ſibi homines derivaverint*. Et l. 5. de civit. Dei c. 21. *Non tribuamus*, inquit, *dandi regni imperiique poteſtatem niſi Deo vero qui dat fœlicitatem regni cęlorum piis; regnum verò terrenum, & piis, & impiis, ſicut ei placet, cui nihil injuſtè placet*. Et pauló infra: *Qui dedit Mario, ipſe Cajo Cæſari: qui Auguſto, ipſe, & Neroni; qui Veſpaſianis, vel Patri, vel Filio, ſuaviſſimis Imperatoribus, ipſe & Diocletiano crudeliſſimo: & ne per ſingulos ire neceſſe ſit, qui Conſtantino Chriſtiano, ipſe & Apoſtatæ Juliano*.

Probatur 2. Concluſio inductione facta per omnes leges; ſiquidem lex ipſa naturalis ab ipſa lege æterna derivatur: Omnis namque bonitas eſt univerſaliter à bonitate æterna; ſubindeque lex naturalis, quæ quod bonum eſt nobis inſtillat, eſt ab ipſa ęterna lege, eſtque ejus participatio quædam mentibus noſtris indita atque impreſſa, juxta illud Pſal. 4. *Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine*. Lex divina poſitiva eſt etiam illius æternæ legis derivatio quædam, quippe cùm Deus nihil homini præſcribat in tempore, cujus ab ęterno non habuerit in ſeipſo rationem. *Denique* omnes leges humanæ, quę vel per diſcurſum humanum, vel ex lumine, & ratione naturali, vel ex ratione revelata colliguntur, & ſtatuuntur, etiam ab ipſa ęterna Dei lege deducuntur: cùm enim lex naturalis, & divina ex quibus humanę leges inferuntur, ab ipſa Dei ęterna lege originem ducant, pari ratione ab ipſa deductę cenſeri debent omnes illę humanæ leges. Unde S. Auguſt. l. 1. de libero arb. c. 5. *In temporali lege nihil eſt juſtum atque legitimum, quod non ex æterna homines ſibi derivaverint*. Quod utique firmatur juxta illud Jacobi 1.

Digitized by Google

hi 1. *Omne datum optimum, & omne donum perfectum deſurſum eſt deſcendens à patre luminum apud quem nec eſt transmutatio, nec viciſſitudinis obumbratio*.

Dices 1. Illæ leges ab æterna Dei lege non poſſunt derivari, quæ ipſi opponuntur, & contraria ſtatuunt: ſed humanæ leges interdum ſunt hujuſmodi: lex enim humana impunitum relinquit, quod juſtum „ eſt puniri; nam inquit S. Auguſt. mox „ laudatus lib. 1. de libero arbitr. cap. 5. „ ex illa quæ regendis civitatibus fertur, „ multa concedit, atque impunita relin- „ quit, quæ per divinam Providentiam „ vindicantur: Ergo aliquæ leges humanæ æternæ Dei legi non concordant. Inſuper, lex humana liberos, & exemptos à pęna judicat, quos ipſa æterna Dei lex cruciatibus addicit, ut ibidem confirmat S. Auguſt. exemplo illorum, qui occidunt ne occidantur, vel ne res temporales amittant, *Quomodo enim*, inquit, *apud eam*, ſcilicet legem æternam, *ſunt iſti peccato liberi, qui pro his rebus, quas contemni oportet, humana cæde polluti ſunt?* Denique lex humana concedit aliqua mala fieri, necnon affectu libidinis, & inordinatæ voluntatis, quæ utiquè lex æterna Dei vetat, putà hominem occidere pro facultatibus ſervandis: unde S. Auguſt. ibidem, *Quomodo poſſum arbitrari iſtos carere libidine, qui pro his rebus digladiantur, quas poſſunt inviti amittere? aut ſi non poſſunt, quid opus eſt pro his rebus uſque ad hominis necem progredi?* Cùm ergo humanæ leges plerumque æternæ Dei legi adverſentur, non videntur ab ipſa derivari.

Diſtinguo majorem: Leges humanæ non derivantur ab æterna Dei lege, quæ ipſi contrariæ adverſantur poſitivè, & ſecundùm rationem injuſtitiæ, & perfecta contrarietate, Concedo: quæ ſolùm adverſantur negativè, & ratione minus perfectæ conformationis, Nego: & ſimiliter diſtinguenda eſt minor. Unde ad auctoritates S. Auguſt. dicendum eſt. Primò quidem, quòd lex temporalis ea ſolùm punire debeat, quæ contrariantur ſuo fini, qui eſt conciliatio pacis inter homines: unde ipſa non aſſumit vindicanda mala, quæ turbant pacem hominis cum Deo; hæc enim relinquit æternæ legi Dei vindicanda, quod utique explicat idem Auguſt. ibidem dicens, *Videntur mihi legem iſtam, quæ populo regendo ſcribitur, rectè permittere, & per divinam Providentiam vindicari; ea enim vindicanda ſibi aſſumit, quæ ſatis ſint conciliandæ paci hominibus imperitis*. Similiter, licèt lex temporalis eos à pęna eximat, quos æterna cruciatibus adjudicat, invicem tamen pugnare non videntur; lex enim humana eatenus punit mala quæ ſuo fini, nempe paci conciliandæ inter homines adverſari deprehendit, lex autem æterna cùm non ſolùm reſpiciat pacem conciliandam inter homines, ſed etiam cum ipſo Deo, inde fit quòd eos interdum reos cenſeat, quos humana lex abſolvit: Unde ibidem S. Auguſtinus ait, *Laudo, & probo iſtam* ſcilicet legem temporalem, *quamvis incohatam, minuſque perfectam, videtur enim multa relinquere impunita, quæ tamen per divinam Providentiam vindicantur, & rectè*. Denique ad tertium reponit ipſemet Auguſt. *quòd nuſquam temporalis lex jubeat aliquid fieri ex libidine, nam ex hypotheſi quòd aliquis vim vi repellat, aut id juſtè facit, & ordinatè, puta cauſa civium tuendorum; ſicut miles vel Judex, qui eſt miniſter legis; aut id inordinatè præſtat; ſi primum, obtemperare debet legi ſine libidine quæ id præcipit, ſi ſecundum, non id lex præcipit, ſed relinquit in ejus poteſtate: liberum enim eſt ei hominem occidere pro his rebus quas invitus poteſt amittere*.

Dices 2. Si omnes leges humanæ derivarentur à lege æterna, non eſſent inter ſe contrariæ: Conſtat autem quòd leges humanæ etiam juſtæ ſunt interdum etiam contrariæ: Ergo &c.

Nego ſequelam; Nam idcirco contrariæ ſunt, quia lex æterna talem inter eas contrarietatem poſtulat: cùm enim lex æterna ſit ordinatiſſima, exigit juxta varias circumſtantias quæ in ſubditis occurrunt, ut mutatio fiat in lege; aliàs inordinatio eſſet ſi iiſdem legibus dirigerentur qui variè ſunt affecti. Unde S. Auguſt. lib. de vera Religione cap. 17. *Sicut ars Medicina cùm eadem maneat, neque ullo pacto ipſa mutetur, mutat tamen præcepta languentibus, quia mutabilis eſt noſtra valetudo: ita divina Providentia cùm ſit ipſa incommutabilis mutabilitati creaturæ variè ſubvenit, & pro diverſitate membrorum aliis alia jubet, aut vetat*.

Dices 3. Leges humanæ non derivantur ab æterna, neque tamquam concluſiones, quia non neceſſariò ſequitur lex humana ex principiis æternæ legis; neque tamquam determinationes ejuſdem legis æternæ, quia homines legum Conditores ignorant quid

ue-

fuerit ab æterno ordinatum circa leges quas ſtatuunt: Ergo &c.

Reſpondeo, humanas leges ab æterna lege derivari mediante lege naturali, à qua procedunt, vel per modum concluſionis ex principiis, ſicut v. gr. *non eſt occidendum*, colligitur concluſio ex eo præcepto naturali; faciendum non eſt malum: Aliquæ verò derivantur per modum determinationis, ſicut lex naturæ v. gr. quòd qui peccat puniri debet: ſed quòd puniendus ſit tali vel tali pœna, hoc determinatur à lege humana. Quæ ſunt primi modi, vigorem habent non ſolùm à lege humana, ſed etiam à lege naturali: quæ verò ſecundo modo ſtatuuntur, ex ſola lege humana vim obtinent: Unde licèt qui legem condit ignoret quid fuerit ab æterno ordinatum circa legem quam ſtatuit: tamen non ignorat legem naturalem quæ eſt primaria æternæ legis derivatio, & per præſentiam judicat quid in illis circumſtantiis ſtatuendum ſit conformiter ad legem naturæ.

Dices 4. Si leges humanæ derivarentur ab æterna, obligarent ad ſui obſervantiam jure divino; ſed falſum conſequens: Ergo & antecedens.

Nego ſequelam majoris, quia non obligant jure divino niſi ea quæ ſunt à Deo tamquam à Legislatore immediatè; tales autem non ſunt leges humanæ, quæ ſolùm mediante hominum prudentia de lege naturali ab æterna lege derivantur.

Dices 5. Concupiſcentia, quam legem carnis, ſeu fomitis appellat Apoſtolus, eſt vera lex; ſed illa lex non derivatur à lege æterna: Ergo &c. Patet major ex illo Apoſtoli ad Romanos 7. *Video aliam legem in membris meis captivantem me in lege peccati*; Unde Gloſſa: Fomes peccati rectè dicitur lex; quia legitimè factum eſt, ut qui non obedivit ſuo ſuperiori, ei non ſerviat ſuum inferius, ſcilicet caro. Minor pariter eſt evidens, illa enim lex fomitis eſt mala, nam ut ait Gloſſa ſuper hæc verba Pauli ad Romanos 8. *Lex ſpiritus vitæ in Chriſto Jeſu liberavit me*: duæ leges bonæ ſunt; lex Spiritus quæ peccatum tollit: lex Moyſis quæ peccatum oſtendit: Lex peccati mala quæ reos facit, quod autem per ſe malum eſt non poteſt ab æterna Dei lege derivari: unde Apoſtolus ad Romanos 8. *Prudentia carnis legi Dei non poteſt eſſe ſubjecta*.

Reſpondet Alenſis, num. 6. art. 2. Fomitem in nobis eſſe pęnam irrogatam propter peccatum Adæ; ſed, inquit, eſt duplex pęna, ſcilicet fęditatis, & paſſibilitatis. In quantum fomes eſt pęna fęditatis: ſic non eſt à Deo: quia actus ſuus eſt deformis: quia actus fędationis non poteſt eſſe à Deo, ut à principio, ſed à Diabolo. Secundùm verò quod ipſa eſt pęna paſſibilitatis, & afflictionis, eo ſcilicet, quòd affligit animam, ſic ipſa eſt à Deo: afflictio enim iſta temporalis eſt, & ad bonum ut homo coactus redeat, & convertatur ad Deum: Ex hoc enim, quòd anima videt ſe ita dejectam, & tantæ vilitati, & corruptioni ſubjectam: citiùs convertitur ad Deum. Et ſic fomes in quantum eſt pęna paſſibilitatis, à Deo eſt; & ordinat ad Deum: eſt enim à divina juſtitia. Lex ergo formitis uno modo poteſt appellari lex paſſibilitatis: alio modo lex fęditatis. Primo modo eſt ut affligens: & hoc modo appellat eam Apoſtolus *legem membrorum*: Hoc modo ipſa eſt, & derivatur ab æterna lege: Ipſa enim dicitur lex paſſibilitatis, ideſt, ſecundùm quod homo per eam habet legem, ut affligatur ex illa, & convertatur ad Deum: Hoc enim modo reſpicit ordinem divinæ Juſtitiæ. Secundùm autem quòd lex fomitis dicitur lex fęditatis, ſic ipſa appellatur ab Apoſtolo *Lex peccati*: & ſic lex iſta non eſt à lege æterna, ſed à Diabolo, vel peccato, quia lex iſta mala eſt.

CONCLUSIO TERTIA.

LEX *æterna ſecundùm ſe ſpectata eſt unica: Secundùm verò diverſam connotationem ad res externas quæ ipſi ſubjiciuntur, cenſeri poteſt multiplex*. Hæc eſt Alenſis memb. 6. ubi primam partem probat. Primò quidem auctoritate S. Auguſtin. dicentis lib. Conf. *Sicut ars Medicinæ una eſt, & tamen habet differentiam præceptorum, ita lex æterna ad leges temporales, ſicut ars medicinæ ad ſua præcepta*. Cenſet ergo S. Auguſtinus, quòd lex æterna ſecundùm ſe ſpectata ſit unica nec pluralitatem admittat.

Probat ſecundò, ſi æterna Dei lex ſit cenſenda multiplex, maximè propter diverſitatem reſpectuum quos dicit ad res ſubjectas: ſed ita non eſt; pluralitas namque in divinis non admittitur propter diverſitatem reſpectuum ad extra; aliàs cùm nomen hoc Creator v. gr. plures involvat reſpectus ad res creatas ſequeretur quòd dici poſſent plures Creatores, quod utique eſt abſurdum: Ergo ſimiliter diverſitas reſpectuum legis

æternæ ad temporales leges, necnon ad res temporales quæ ſibi ſubjiciuntur, non infert diverſitatem in ipſa lege æterna.

Addit tamen Alenſis, legem æternam conſiderari poſſe, vel ut eſt ars, & cauſa exemplaris legum temporalium, vel ut eſt ratio ſingulas res in ordine debito conſtituens, & ad finem ſpecialem ſibi congruum perducens, juxta dignitatem, & utilitatem ſibi peculiarem. Unde infert quòd lex æterna ſpectata ut eſt ars æterna boni, & veri, dicitur eſſe unica: ſimiliter ut eſt ratio ordinans res ad finem divinum, & ultimum, eſt pariter unica, quia nempe eſt una ſola ratio qua Deus res cunctas à ſe conditas propter ſeipſum etiam ad ſui gloriam ordinat, & diſponit: ut verò res ſpectant fines ſibi peculiares, poſſunt dici plures in Deo rationes particulares per reſpectum ad diverſa connotata, quia nempe res diverſimodè ordinantur invicem ratione ſuæ dignitatis, & utilitatis.

Quæres, *An ipſa Lex æterna divinæ Eſſentiæ, vel alicui Perſonæ approprietur.*

R*Eſpondet* idem Alenſis membr. 4. Legem æternam eſſentiæ divinæ immediatè eſſe tribuendam: ſiquidem eſt abſoluta Dei perfectio tribus divinis Perſonis communis. Ipſis tamen adorandis Perſonis poteſt appropriari diverſimodè: etenim ad legem quamlibet tria concurrunt, ſcilicet auctoritas, veritas, & bonitas, quæ concurrunt ad hoc quòd ſit lex, ſcilicet principium legis, forma legis, & finis: nam ratione principii ei debetur auctoritas, quia non poteſt eſſe principium legis, niſi qui auctoritatem habet: Ratione verò formæ debetur ei veritas, quia lex numquam fertur ſine recta ratione: Item ratione finis debetur ei bonitas, quia lex non eſt niſi ad bonum: Unde dicitur lex ſanctio ſancta, jubens honeſtum prohibenſque contrarium: Si ergo reſpiciamus in lege æterna auctoritatem, dicitur in Deo ſecundùm rationem vel intentionem poteſtatis: & ſic appropriatur perſonæ Patris. Si autem reſpiciamus veritatem, ſecundùm rationem formalem, ſic appropriatur Sapientiæ, & ita convenit perſonæ Filii. Reſpiciendo autem bonitatem quæ debetur ratione finis, ſic appropriatur Spiritui ſancto.

Ex iis patet qualiter legis effectus, & actus nempe imperare, vetare, conſulere, & permittere, punire, & præmiari conveniant æternæ legi; nam actus imperandi, & vetandi ipſi conveniunt ratione auctoritatis; iſti autem duo actus conſulendi, & permittendi, ipſi tribuuntur ratione veritatis; iſti autem duo actus puniendi, & præmiandi ad eam ſpectant ratione bonitatis. Sciendum enim eſt quòd in lege inveniri debet ratio potentiæ ut præcipiat vel prohibeat: item ratio veritatis vel ſapientiæ, ut poſſit permittere vel conſulere; *Denique* ratio bonitatis, ut puniat malefacta, & compenſet benefacta, hoc enim ad bonitatem pertinet, & ſic ſecundùm diverſas rationes lex comprehendit potentiam, ſapientiam, & bonitatem.

Inſuper: Prædicti actus legis diſtribui poſſunt juxta diverſas animi vires, & facultates, nam conſulere, & permittere reſpiciunt rationalem, ſunt enim actus legis ratione veritatis, & ſapientiæ, & hoc pertinet ad rationalem: imperare autem, & vetare pertinent ad iraſcibilem; ſed punire, & præmium tribuere pertinent ad concupiſcibilem, & ſic apparet qualiter æterna lex ſecundùm diverſas intentiones, & diverſos actus tribus adorandis Perſonis approprietur.

QUÆSTIO TERTIA.

Quænam æternæ Dei Legi ſubjiciantur.

N*Otandum* 1. Præſentem quæſtionem moveri maximè de triplici entium ordine; nempè divino, rationali, & irrationali. Tres enim ſunt ordines ſeu genera actuum, de quibus dubitari poteſt an per æternam Dei legem menſurentur. *Primum* quidem ſupremum genus eſt aliquorum internorum ipſiuſmet Dei. *Secundum*, & infimum genus eſt actionum inferiorum agentium naturalium, & ratione carentium. *Tertium* denique eſt actuum liberorum creaturarum intellectualium. Sciendum inſuper, quòd actus Dei diſtingui poſſunt triplicis generis; nam alii dicuntur *Naturales*, & neceſſarii: putà generatio Verbi, proceſſio Spiritus ſancti; alii *Morales* liberi, putà amor Dei quo creaturas diligit; alii denique vocari poſſunt *Artificioſi*, quatenus nempe ſeſe extendunt ad creaturas producendas, & regendas. Quæritur autem an hi omnes actus divini æternæ Legi ſubjiciantur.

Notandum 2. Certum eſſe, & extra controverſiam, actus naturales divini intellectus, divinæque voluntatis quatenus ſpectan-

ſtantur ad intra; ab ipſa æterna Dei lege non pendere, quia ſunt omnino neceſſarii, nec procedunt ex directione, aut motione quæ procedat per dictamen rationis; ſubindeque nulli legi poſſunt ſubjici; quia lex non eſt de rebus per ſe, & ab intrinſeco neceſſariis, quæ non indigent regula: ſed tantùm ſpectat ad eos actus, qui omninò liberi ſunt, & poſſunt dirigi ac ordinari. Hinc generatio æterna Filii Dei, & productio Spiritus ſancti nullatenus cadunt ſub lege, quia ſunt actus omnino naturales, & neceſſarii. Quapropter reſtaret inquirendum an actus liberi qui in Deo ſunt, qui prout ſunt liberi, Morales appellantur: quatenus verò ſunt operaturi ad extra dicuntur Artificioſi, an, inquam, illi actus æternæ Dei legi aliquatenus ſubjiciantur, & per illam dirigantur.

Notandum 3. Legem æternam dupliciter cogitari poſſe eſſe menſuram, ſeu regulam actuum liberorum Dei: Primò quidem quatenus illi actus morales, & honeſti ſunt: Secundò verò prout ordinantur ad aliquid producendum, vel dirigendum. Priori modo ſpectati divini actus liberi, certum eſt quòd regulantur per divinam rationem: quia Deus ſemper ſecundùm rationem operatur, non quidem ſecundùm rationem alienam; ergo ſecundùm propriam; ſubindeque menſura rectitudinis liberorum actuum voluntatis divinæ eſt judicium divini intellectus quod ordine operationis ipſam divinæ voluntatis operationem antecedit. Id etiam conſtat declaratione, & exemplo, etenim ſi Deus loquitur, verum dicit, quia judicat mendacium eſſe malum: ſi promittit, implet; quia judicat fidelitatem eſſe honeſtam, & conſentaneam naturæ ſuæ. Poſteriori modo ſpectati divini actus liberi cogitari poſſunt habere legem, quatenus Deus ut Opifex rerum ſibi modum certum operandi cenſetur præſcribere ſecundùm quem opera ſua facit, & ordinat, cùm poſſet ea aliter facere, & ordinare. An autem alterutro an utroque modo Deus reverà ſibi legem præſcribat, hic eſt determinandum.

CONCLUSIO PRIMA.

Divina voluntas in operando liberè, & honeſtè Legi non ſubjicitur. Hæc eſt Alenſis *memb.*8. *art.*5. cui ſubſcribunt S. Thomas 1. 2. *qu.*94. *art.*4. *ad primum*, & Recentiores cum Suare *lib.*2. *cap.*2. Probat hanc veritatem Alenſis: *Primò* quidem auctoritate S. Auguſt. dicentis in libro 83. *qq. Qui quærit cauſam voluntatis divinæ, quærit majus voluntate divina*: ſed ſi divina voluntas alicui legi ſubjiceretur, aliquam haberet cauſam ſui directivam; ſubindeque haberet aliquid majus: Hoc autem eſt impoſſibile; adeòque etiam repugnat divinam ipſam voluntatem alicui legi ſubjici. *Deinde*, lex æterna non poteſt ſibi ſubjici: ſed ipſa divina voluntas eſt lex æterna: nam inquit S. Auguſtinus. *Tantùm differt in ratione intelligentiæ*: *cùm dicitur* lex, *& cùm dicitur* voluntas; *quia dicitur voluntas reſpectu boni, in quantum acceptat quod bonum eſt, & eadem voluntas dicitur lex, in quantum ordinat quod bonum eſt*. Denique hoc ipſum confirmat S. Anſelmus *libr.* 1. *Cur Deus homo cap.* 12. dicens: Cùm Deus liber ſit, nulli legi, nulliuſque judicio ſubjacet; ut nihil decens, nihil rectum ſit, niſi quod vult, & ideo quod vult, juſtum, & conveniens eſt, id autem quod eſt injuſtum & indecens non cadere in ejus voluntatem: Non propter aliquam legem; ſed quia non pertinet ad ejus libertatem.

Probatur ſimiliter ratione, ſi divina voluntas alicui legi ſubjiceretur, illa eſſet vel poſitiva, vel naturalis: ſed neutrum dici poteſt. Non quidem primum, quia lex poſitiva illa eſt, quæ ponitur per liberam voluntatem alicujus potentis præcipere, & ſuo præcepto, ſeu voluntate obligare eum cui lex imponitur: ſed Deus non habet ſuperiorem, neque ſeipſum per modum præcepti, & legis obligare poteſt, quia non eſt ſibi ſuperior: Ergo nullo modo eſt capax poſitivæ legis. Non etiam Secundum; licèt enim in intellectu divino præcedant judicia, & dictamina practica, quibus Deus judicat quid ſuam bonitatem, miſericordiam, juſtitiam, aut ſapientiam deceat, putà non eſſe mentiendum, vindicanda eſſe peccata; promiſſa eſſe implenda, &c. Ipſa tamen non poſſunt habere rationem legis reſpectu divinæ voluntatis, tum quia non proponunt præceptum aliquod nec voluntatem alicujus intimant; ſed tantùm oſtendunt indicando quid rei natura habeat: lex autem eſt præceptum, & inclinatio voluntatis alicujus ſuperioris Legislatoris: tum quia illa Dei judicia practica non fiunt per modum imperantis; ſed ſolùm dirigentis; adeòque non poſſunt habere rationem legis.

CON-

Digitized by Google

CONCLUSIO SECUNDA.

Æ*Ternæ Dei legi ſubjiciuntur omnia entia irrationalia*. Patet Concluſio, *Primò* quidem auctoritate Scripturæ ſacræ; illis videlicet omnibus locis quibus Deus dicitur elementis celeſtibus, & aliis rebus ratione expertibus legem præſcripſiſſe. Sic Proverb. 8. *Quando circumdabat mari terminum ſuum, & legem ponebat aquis ne tranſirent fines ſuos*. Quod utique luculenter Job declaravit c.38. ubi verba Dei referens ait; *Dixi: Uſque huc venies, & non procedes ampliùs, & ibi confringes tumentes fluctus tuos*. Sic pariter Pſal.44. *Ignis, grando, nix, glacies, ſpiritus procellarum, quæ faciunt verbum ejus*. Idipſum conſtat Matth. 6. Luc. 12. & 1. Cor.15.

Probatur 2. auctoritate S. Auguſt. lib. de Civit. Dei cap. 11. ubi de Deo ſcribit, *A quo eſt omnis motus, omnis ſpecies, omnis ordo, à quo eſt menſura, numerus, pondus; à quo eſt quidquid naturaliter eſt cujuſcumque generis, & cujuſcumque æſtimationis eſt; a quo ſunt ſemina formarum, formæ ſeminum, motus ſeminum, atque formarum*: quibus indicat omnes prorſus creaturas etiam rationis expertes, non ſolùm à Deo tamquam à ſupremo omnium Opifice derivari, ſed etiam ab eo dirigi, & adminiſtrari tamquam ab æterno rerum Adminiſtratore, & Moderatore. Eamdem veritatem explicat libro de libero arbitrio c.5. & 6. ubi ait: *Legem æternam eſſe rationem in mente Dei exiſtentem, qua res omnes per conſentanea media in ſuos fines diriguntur*: Et lib. 83. qu.3. circa finem ait, *Lex incommutabilis omnia mutabilia pulcherrima moderatur gubernatione*.

Probatur pariter hæc veritas ratione. Illa æternæ Dei legi ſubjiciuntur, à quo habent principium agendi, & regulantur ad ſuos fines: atqui Deus ab æterno ſancivit, deſtinavitque ſingulis creaturis tale principium ſibi peculiare, quo & virtutem ſuam poſſunt exercere ad hoc, ut in fines ſibi congruos perveniant; Ergo &c. *Inſuper*, ſicut noſtra voluntas membris noſtri corporis imperat, & ſuo imperio illis imponit non ſolùm neceſſitatem operandi, ſed etiam illa dirigit, & ordinat ad operationes ſuis facultatibus convenientes: ita & divina voluntas rebus omnibus creatis imperat, & illis imponit neceſſitatem, & regulam agendi; juxta divinum ſuum præſcriptum. Quod utique Job declaravit dum ſcripſit creaturas Deo obedire in diem belli: Necnon & Sapiens cap. 5. dum affirmat quòd pro Dei gloria *pugnabit orbis terrarum contra inſenſatos*.

Dices: Illa divinæ legi tantùm poſſunt ſubjici, quibus lex ſignificari poteſt, & promulgari; ſed creaturis ratione deſtitutis nulla lex promulgari poteſt, nec ſignificari: Ergo &c.

Diſtinguo minorem, lex non poteſt ſignificari nec promulgari creaturis irrationalibus, promulgatione propriè dicta, quæ ſcilicet Legiſlatoris mentem exprimat, eamque ſubditis notificet, quatenus ſuperioris voluntatem intelligentes eam executioni mandent, Concedo; Promulgatione impropriè dicta, videlicet per quamdam impreſſionem virtutis, quæ ſit principium agendi juxta voluntatem rerum adminiſtratoris, Nego. Sicut enim ſe habet promulgatio legis quantum ad homines, quia per legis promulgationem ipſis imprimitur quoddam directivum humanorum actuum, ita impreſſio activi principii ſe habet ad res naturales quæ ratione ſuæ dependentiæ à Deo omnium moderatore, & opifice ad ejus nutum operantur.

Dices 2. Creaturæ irrationales non ſunt capaces præcepti: Ergo nec legis; ſubindeque non poſſunt æternæ Dei legi ſubjici.

Diſtinguo antecedens, non ſunt capaces præcepti moralis, quod eſt regula operationum moralium creaturæ rationalis, Concedo: Non ſunt capaces præcepti naturalis quod ſit per impreſſionem principii motivi in ordine ad finem obtinendum, Nego: Deus enim creaturis omnibus agendi neceſſitatem & regulam præſcribit pro cujuſque captu, juxta illud Pſal.148. *Præceptum poſuit, & non præteribit*.

Dices 3. Ea ſolùm legi ſubjiciuntur, quę præmii, vel pęnæ capacia ſunt propter legis obſervantiam, aut tranſgreſſionem: ſed creaturæ irrationales cùm cognitionis, & libertatis ſint expertes, nec præmii, nec pęnæ dignæ ſunt: Ergo &c.

Reſpondet Alenſis noſter *membr*. 8. *art*. 3. duplicem eſſe ſubjectionem legi æternæ: Eſt, inquit, ſubjectio legi æternæ naturalis, & ſine judicio, & hoc modo irrationalia ipſi ſubjiciuntur prima ſubjectione; nam inquit S. Anſelm. lib.1. Cur Deus homo,

Una-

Unaquæque creatura cùm ſibi præceptum ordinem naturaliter, aut rationaliter ſervat, Deo obedire dicitur, maximè rationalis, cui datum eſt intelligere quid debeat.

Dices 4. Quod lege & ratione geritur, fortuitum, & caſuale eſſe non poteſt: ſed inter res rationis expertes plura ſunt fortuita, & à caſu; Ergo nulli legi cenſentur ſubjici.

Diſtinguo minorem: Multa ſunt fortuita, & à caſu, ſi referantur ad cauſas particulares extra quarum ordinem fiunt, Concedo; ſi referantur ad divinam ordinationem, & gubernationem, Nego; Siquidem reſpectu Dei cuncta proſpicientis, & ordinantis in pondere, numero, & menſura nihil poteſt eſſe caſuale, quamvis aliqua ſint à caſu, quatenus accidunt præter ordinem cauſarum particularium.

CONCLUSIO TERTIA.

TAM *juſti, quàm mali, & reprobi Dei ordinationi ſubſunt; illi quidem perfecta ſubjectione: hi verò imperfecta.*

Probatur prima pars, nempe quòd juſti perfectè æternæ Dei legi ſubjiciantur. Ut quis perfectè legi Dei ſubjiciatur, debet ipſam divinam legem participare duobus modis. *Primò* quidem per modum cognitionis: *Secundò*, per interioris principii motivum; ſed homo reſpectu bonarum actionum dirigitur, & illuminatur, non tantùm per cognitionem naturalem, ſed etiam per cognitionem fidei, & ſapientiæ, & ſupra inclinationem naturalem ad bonum ſuperadditur ipſi interius motivum gratiæ & virtutis: Ergo perfectè legi æternæ Dei homo juſtus ſubjicitur.

Probatur ſecunda pars, nempe quòd etiam mali, & reprobi divinæ legi ſubjiciantur. *Primò* quidem auctoritate S. Auguſtin. lib. de cathechizandis Rudibus: *Novit Deus ordinare deſerentes ſe animas, & ex earum juſta miſeria partes inferiores creaturæ ſuæ convenientiſſimis, & congruentiſſimis legibus admirandæ diſpenſationis ornare*: Ergo cenſet animas reproborum, qui Deum deſerunt, divino ordini ſubjici: ſed ille divinus ordo eſt ipſa Dei æterna lex, qua juſtum eſt ut omnia ſint ordinatiſſima: Ergo &c. Hanc veritatem luculenter explicat S. Anſel. lib. 1. cur Deus homo: *Sicut ea*, inquit, *quæ Cæli ambitu continentur, non eſſe ſub Cælo, aut elongari à Cælo nullatenus poſſunt; nec fugere Cælum niſi appropinquando, ita licèt nullus Angelus vel homo divinæ voluntati ſubjacere velit, tamen eam fugere non valet, quia ſi vult fugere de voluntate præcipiente, fugit ſub voluntatem punientem*. Idipſum eleganter explicat Boetius libro 4. de Conſol. proſa 6. *Ordo*, inquit, *cuncta complectitur, ut ſi quis ab aſſignato ordine receſſerit, in alium ordinem relabatur*. Ipſa enim lex æterna ſicut circulus eſt; qui enim fugit unam partem, appropinquat alteri; & ita licèt mali ab ea receſſerint quantum ad præceptionem; ſunt tamen ſub ea tamquam ad punitionem.

Dices 1. Ex Apoſt. 1. ad Timoth. 1. *Juſto non eſt lex poſita, ſed injuſtis, & ſubditis*: unde Gloſſa, poſita, non impoſita, ut ſuprà illum ſit, & ei dominetur, in illa enim potiùs eſt & cum ipſa, quia amicus juſtitiæ eſt.

Reſpondet Alenſis *art*. 2. *cap*. 1. quòd eſſe ſub lege accipitur duobus modis; ſcilicet vel neceſſitate coactionis, vel voluntate obediendi: aliter enim filius eſt ſub patre, & aliter ſervus, quia ſervus eſt ſub patre neceſſitate timoris coactus, filius autem voluntate obediendi: Unde *diſtinguenda eſt conſequentia*, Juſti non ſunt ſub lege neceſſitate, & ſubjectione coactionis, Concedo: ſubjectione voluntariæ obedientiæ, Nego: Nam inquit Gloſſa in Pſal. 1. exponens illa verba, *in lege Domini voluntas ejus, aliud eſt in lege eſſe, aliud ſub lege; qui in lege eſt, ſecundùm legem agit, qui ſub ea eſt; neceſſitatur timore coactus*; Hoc autem modo juſti non ſunt ſub lege, ſed primo modo.

Dices 2. Ex Apoſt. ad Rom. 8. *Sapientia carnis inimica eſt Deo*: *Legi enim Dei non eſt ſubjecta*: ſed mali, & reprobi dicuntur ſapientia carnis; Ergo æternæ legi non ſubjiciuntur.

Diſtinguo majorem, non ſubjicitur legi ipſi voluntariè parendo ut per obedientiam præmia conſequatur, Concedo: Non ſubjicitur legi neceſſitate vindictæ; quatenus nimirum propter ſuam deordinationem, & pugnam cum æterna Dei lege promeritum ſupplicium ſibi conciliat, Nego: Nam, ut diximus, qui non ſubjiciuntur legi quantum ad præceptionem, ipſi ſubjici debent quantum ad punitionem.

AR-

ARTICULUS SECUNDUS.

De Lege Poſitiva, & Scripta, quam Veterem, & Moſaycam appellamus.

TEmporaneam Dei legem hominibus impoſitam, & præſcriptam jam ſuprà notavimus duplicem diſtingui: unam quidem *Veterem* appellatam: quæ Moyſi per Angelum à Deo tradita, & Iſraelitis indicta Veteri Teſtamento continetur, & à Moyſis tempore ad Chriſti paſſionem, & mortem apud Judæos viguit: Poſteriorem autem *Novam* dictam, quæ in novo Teſtamento exaratur, & à Chriſto Domino data, & inſtituta, uſque ad ſæculi conſummationem perſeverabit: Prioris mentio fit apud Joannem 7. *Nonne Moyſes dedit vobis Legem, & nemo ex vobis facit legem?* Poſterioris verò Jerem. 31. *Dabo legem meam in viſceribus eorum, & in corde eorum ſcribam eam*: Utriuſque verò Joan. 1. *Lex per Moyſem data eſt, lex verò, & gratia per Jeſum Chriſtum facta eſt.*

Hæc autem Moſayca Lex jure meritò *Lex Vetus* appellatur: ejus namque præcepta Decalogi hominum cordibus ab ipſo mundi primordio Deus exaravit, ut luculenter demonſtrat Tertullianus libro ad-
,, verſus Judæos cap. 2. Cur, inquit, Deus
,, univerſarum Gentium ſator, legem per
,, Moyſem uni populo dediſſe credatur,
,, & non omnibus Gentibus attribuiſſe di-
,, catur? Niſi enim omnibus eam dediſſet,
,, nullo pacto ad eam etiam proſelytos ex
,, Gentibus acceſſum habere permitteret;
,, ſed ut congruit bonitati Dei, & æquitati
,, ipſius, utpote Plaſmatoris generis huma-
,, ni, omnibus Gentibus eam dedit legem,
,, quam certis & ſtatutis temporibus obſer-
,, vari præcepit; quando voluit, & per quos
,, voluit, & ſicut voluit; Nam in principio
,, mundi ipſi Adæ legem dedit, ne de fru-
,, ctu arboris plantatæ in medio Paradiſi ede-
,, ret: quòd ſi contra feciſſet, morte more-
,, retur, quæ lex eis ſufficeret, ſi eſſet cu-
,, ſtodita; In hac enim lege data omnia
,, præcepta recondita recognoſcimus, quæ
,, poſtea pullulaverunt data per Moyſem,
,, ideſt, Diliges Dominum Deum tuum de
,, toto corde tuo, & ex tota anima tua: &
,, diliges proximum tibi tamquam te, &
,, non occides, & non mœchaberis, non
,, fraudaberis, falſum teſtimonium non di-
ces: honora patrem tuum, & matrem; ,,
alienum non concupiſces. Primordialis ,,
lex data fuit Adæ, & Evæ in Paradiſo ,,
quaſi matrix omnium præceptorum Dei: ,,
etenim ſi Dominum Deum dilexiſſent, ,,
contra præceptum ejus non feciſſent; ſi ,,
proximum diligerent, ideſt, ſemetipſos ,,
ſerpentis perſuaſioni non credidiſſent, ,,
atque ita in ſemetipſos homicidium non ,,
commiſiſſent, excidendo de immortalita- ,,
te, faciendo contra Dei præceptum; à ,,
furto quoque abſtinuiſſent, & de fructu ,,
arboris clam non deguſtaſſent, nec à ,,
conſpectu Domini Dei noſtri ſub arbo- ,,
re deliteſcere geſtiſſent, nec falſum aſ- ,,
ſeveranti Diabolo participes efficeren- ,,
tur, credendo ei quòd ſimiles Deo eſ- ,,
ſent futuri; atque ita nec Deum offen- ,,
diſſent ut Patrem, qui eos de limo terræ ,,
quaſi ex utero matris figuraverat; ſi alie- ,,
num non concupiiſſent, de fructu illi- ,,
cito non guſtaſſent. Igitur hac genera- ,,
li, & primordiali Dei lege quam in ar- ,,
boris fructu obſervari Deus ſanxerat, ,,
omnia præcepta legis poſterioris ſpecia- ,,
liter indita fuiſſe cognoſcimus, quæ ſuis ,,
temporibus edita fuerunt: ejuſdem eſt ,,
enim poſtea docere legem, qui ante ,,
præmiſerat præceptum, quoniam & ip- ,,
ſius eſt erudire poſtea, qui ante juſtos ,,
formare inſtituerat. Quid enim mirum ,,
ſi is auget diſciplinam, qui inſtituit? ſi ,,
is perfecit, qui cœpit? ,,
Denique, ante Legem Moyſis ſcriptam ,,
in tabulis lapideis, legem fuiſſe contendo ,,
non ſcriptam, quæ naturaliter intellige- ,,
batur, & à Patribus cuſtodiebatur: Nam ,,
unde Noè juſtus inventus, ſi non illum ,,
naturalis legis juſtitia præcedebat? Un- ,,
de Abraham amicus Dei Deputatus, ſi non ,,
de æquitate, & juſtitia legis naturalis? ,,
Unde Melchiſedech Sacerdos Dei nun- ,,
cupatus, ſi non ante Leviticæ legis Sa- ,,
cerdotium, Levitæ fuerunt, qui ſacrificia ,,
Deo offerebant? Sic enim poſt ſupradi- ,,
ctos Patriarchas data lex eſt Moyſi.... ,,
Unde intelligimus Dei legem etiam ante ,,
Moyſem, nec in Oreb tantùm, & in Si- ,,
na, aut in eremo, ſed antiquiorem pri- ,,
mùm in Paradiſo, poſt Patriarchis, at- ,,
que ita & Judæis certis temporibus re- ,,
formatam, ut non jam Moyſi legem at- ,,
tendamus, quaſi ad principalem legem, ,,
ſed ad ſubſequentem, quam certo tem- ,,
pore Deus, & Gentibus exhibuit, & re- ,,

pro-

„ promiſſam per Prophetas in melius reformavit, & præmonuit futuram: ut ſicuti certo tempore data eſt lex per Moyſem, ita temporaliter obſervata, & cuſtodita credatur: Nec adimamus hanc Dei poteſtatem pro temporum conditione legis præcepta reformantem in hominis ſalutem; Ita Tertul.

Quibus patet Legem Moyſi à Deo per Angelos traditam, meritò Veterem appellari; quippe cùm apud homines viguerit ab ipſo eorum formationis exordio; nempe per ipſam naturæ legem, cujus Moſayca, maximè quantum ad Decalogi præcepta, explicativa eſt.

Licèt autem plura de hac lege diſcutienda occurrant, præcipuas tamen generales de ipſa formari ſolitas quæſtiones hìc explicandas uſurpamus; inquirentes: *Primò*, quas Moſayca lex habuerit cauſas: *Secundò*, quæ, & qualis fuerit: *Tertiò*, quot, & qualia præcepta complexa fuerit: *Quartò*, quam vim habuerit: *Quintò*, quamdiù viguerit, quove tempore vigere deſierit.

QUÆSTIO PRIMA.

Quaſnam Vetus Lex habuerit cauſas.

PRæſens quæſtio movetur maximè de triplici cauſa Legis Moſaycæ, nempe *de Efficiente*, *Miniſteriali*, & *Declarativa*, ſeu *Promulgativa*. An videlicet vetus lex Deum habuerit inſtitutorem, Angelos miniſtratores, & ſignificatores, Moyſem verò promulgatorem.

Notandum 1. Ante Moyſi præſcriptam veterem legem, nullam aliam fuiſſe à Deo datam poſitivam legem plura præcepta continentem, per quam homines, vel aliqua hominum congregatio in peculiari ſtatu à Deo inſtituta, & ſpeciali modo ad aliquem finem ordinata fuerit. Quæ utique veritas conſtat, tam ex eo quòd divina lex poſitiva ab omnibus ſanctis Patribus, & Theologis diſtribuitur in veterem legem, & novam; priorem in toto Veteri Teſtamento contentam, propter quod Teſtamentum illud nomine legis deſignari ſolet; quapropter Iſidorus *lib.* 1. *Sent. c.*28. Legem divinam in tres partes diſtribuit, in *Hiſtoriam*, *Præcepta*, & *Prophetias*, quod utique ſignificaſſe videtur Chriſtus Lucæ 24. dicens; *Hæc verba quæ ſcripta ſunt in Lege, & Prophetis, & Pſalmis de me*: Alteram verò legem per varios Prophetas repromiſſam, & in alio Teſtamento exaratam. Præter has autem duas leges nulla alia legitur à Deo hominibus poſita, & præſcripta per ſenſibilem intimationem ac promulgationem; Subindeque lex Moſayca meritò cenſetur eſſe legum à Deo poſitarum prima. Quod utique etiam ratione demonſtratur: Lex enim poſitiva divina ſignificat jus quoddam integrum ab ipſo Deo hominibus poſitum, in quo homines ſub peculiaribus ſignis, ſeu ſacramentis in ordine ad divinum cultum in unum corpus myſticum congregantur: Hoc autem modo homines ante Moyſem ita in cętum non inſtituebantur, nec præſcriptas habebant peculiares leges communes de Sacrificiis aut Sacramentis frequentandis. Idem dicendum de aliis ritibus, aut moribus inſtituendis; quapropter totum illud primum tempus appellatur *tempus legis naturæ*; quia toto illo tempore ſola vigebat lex naturalis hominum cordibus inſcripta cum adſtipulante ſibi divinitùs gratia, & naturam ipſam ad ordinem ſupernaturalem promovente. Unde licèt verum ſit dicere cum Tertulliano ſuprà laudato, plurima præcepta diverſis hominibus à Deo ante præſcriptam Moyſi legem indita fuiſſe, eis tamen non eſt poſita aliqua lex quæ ipſos homines ad divinum cultum, & perfectam invicem concordiam incundam adunaret.

Notandum 2. Ante exaratam legem Moſaycam, triplicis generis præcepta hominibus à Deo fuiſſe indita, quibus deviantem naturam reſtitueret, & reformaret, ut luculenter docet & explicat Alenſis *qu.* 28. *memb.*1. *art.*3. dicens: Quòd triplex eſt inordinatio naturæ, quia eſt inordinatio ipſius concupiſcibilis, ipſius iraſcibilis, ipſius rationalis; 1. enim ante diluvium viguit inordinatio concupiſcibilis maximè, & ad hanc reſtringendam, & ordinandam fuit addita lex quædam, in qua vixit homo ante diluvium, Gen.3. *Sub te erit appetitus tuus*, ſcilicet ratione: hac autem lege rupta, poſt diluvium fuit magna inordinatio iraſcibilis, ſcilicet quando filii Noë voluerunt ædificare turrim uſque ad Cęlos; propter quod data eſt lex ad ordinandam iraſcibilem erga proximum; quæ fuit, *Carnem cum ſanguine non comedetis*, & ratio fuit ad horrorem ſanguinis, & deteſtationem homicidii, ut horreret homo fundere ſanguinem humanum. Poſtea verò ſecuta eſt inordinatio Rationalis „

tem-

„ tempore Abrahæ; quia omnes erant ido-
„ latræ: Contra hanc inordinationem data
„ fuit Abrahæ lex Circumciſionis in ſignum
„ revocationis ipſius populi ad Deum ado-
„ randum, & in ſignum fœderis inter po-
„ pulum fidelem, & Deum, Geneſeos 17.
„ *Ut ſit ſignum inter me, & vos*. Prima in-
„ ordinatio erat hominis ad ſe: Secunda
„ hominis ad proximum: Tertia, hominis
„ ad Deum: quia propter idola cultum di-
„ mittebant divinum; Sic ergo fuit aliqua
lex addita homini ante diluvium, & poſt in tempore Abrahæ. Hæc Alenſis, quibus nomine legis, non legem pluribus præceptis conſtantem intelligit, ſed ſpecialia præcepta hominibus præſcripta.

„ *Notandum* 3. Non abs re legem poſiti-
„ vam ad Moyſis uſque tempora differri de-
„ buiſſe, ut *ibidem* explicat Alenſis; cùm
„ enim ipſa ſit jus hominum viventium ſub
„ uno jure; priùs neceſſe fuit, quòd eſſet
„ populus unitus, quàm daretur lex, à
„ tempore autem Circumciſionis cœpit eſſe
„ populi unitas, & diſcretio; Unde dicit
„ Hugo, quòd ex tunc cœpit unitas popu-
„ li Dei, & unitas converſationis fidelis,
„ quæ primùm figurata eſt per Sacramentum
„ Circumciſionis; poſtea ſignificatur per
„ Sacramentum Baptiſmatis, & ideò ante
„ non debuit dari lex; Imò lex Circumci-
„ ſionis fuit ſignum gratiæ futuræ, & ideò
„ debuit præcedere. Præterea priùs opor-
„ tuit quòd eſſet fundamentum legis, quàm
„ daretur lex. Erant autem fundamenta
„ iſta quatuor, ſcilicet fides unius Dei, &
„ fides incarnationis, probatio fidei, &
„ fidei firmitas. Priùs enim quàm daretur,
„ oportuit eſſe atteſtationem fidei unius
„ Dei, & hæc præceſſit in ſigno circumci-
„ ſionis, quæ poſita eſt in ſignum fœderis
„ inter Deum, & populum. Atteſtatio au-
„ tem fidei Incarnationis facta eſt, quando
„ facta eſt promiſſio Abrahæ de Criſto, *In*
„ *ſemine tuo, &c.* ſed quia non ſufficit te-
„ ſtimonium in ore illius, imò in ore duo-
„ rum vel trium teſtium ſtat omne verbum;
„ ideò poſteriùs facta eſt iſta promiſſio et-
„ iam Iſaac, & Jacob, ut repetita cuilibet
„ *In ſemine tuo &c.* quàm daretur lex. Sed
„ nec ſtatim debuit dari, imo priùs opor-
„ tuit quòd eſſet fides probata: probata au-
„ tem fuit in Ægypto per adverſitates; ut
„ ſcilicet nulla adverſitas poſſet eos aver-
„ tere à fide, quibus danda erat lex ducens
„ in Deum; etiam incarnatum: Oportuit
etiam quòd eſſet firmata, ne poſſet popu- „
lus ſeduci aliqua fallacia: Firmata autem „
fuit in multis ſignis, & mirabilibus: quæ „
Dominus fecit, & oſtendit in exitu de „
Ægypto, & per deſertum. His autem „
factis, & impletis debuit dari ipſa lex „
Moyſi; quæ ducit in Chriſtum: hoc au- „
tem fuit completum in quarta ætate. „

Alteram hujuſce dilationis cauſam ac procraſtinationis in promulganda lege veteri ad Moyſis uſque tempora profert S. Thom. nempè quòd illa lex duobus hominum generibus fuerit præſcripta. *Primò*, duris, & ſuperbis qui per legem compeſcuntur ac refrænantur: *Secundò*, bonis qui per legem inſtructi adjuvantur, & diriguntur in implendis quæ intendunt: Utrorumque autem reſpectu convenienter data fuit vetus lex. De prioris generis hominibus conſtat quia de duobus homines ſuperbiebant, ſcilicet de ſcientia, & de potentia: de ſcientia quidem, quaſi ratio naturalis ipſis ſufficiat ad ſalutem conſequendam; quem errorem ut deponeret homo ſuperbus, diuturno tempore permitti debuit regimini rationis abſque adminiculo legis ſcriptæ, expertus ſuum defectum ex hoc, quòd uſque ad idololatriam, & certiſſima vitia prolapſus ſit circa tempora Abrahæ, poſt quam neceſſum fuit dari legem in remedium humanæ ignorantiæ; quia nempe lex peccatum priùs agnitum demonſtravit. Ubi autem homo per legem convictus fuit de priori ſua ignorantia, etiam & de ſua infirmitate convictus eſt, dum agnovit ſe non poſſe implere quod rectum eſſe noverat. Idem probatur de probis ac juſtis, quibus auxilium gratiæ fuit neceſſarium quando per exuberantiam peccatorum lex naturalis jam offuſcari ac obtenebrari incipiebat: oportebat enim hujuſmodi auxilium ordine quodam ſubminiſtrari, ut per imperfecta ad perfectionem manuducerentur: quapropter inter legem naturæ, & legem gratiæ debuit lex vetus interponi.

His ita præluſoriè notatis, tria hic occurrunt determinanda: *Primum*, an lex vetus bona ſit, & à vero Deo condita. *Secundum*, an per veros Angelos, aut per Dei Filium, qui ab Iſaia *magni conſilii Angelus* dicitur, fuerit intimata. *Tertium*, an Moyſes illius promulgator duntaxat fuerit, an ve aliqua ex parte eam inſtituerit, & compleverit.

CONCLUSIO PRIMA.

Vetus *lex reverà fuit à vero Deo, & Patre Domini noſtri Jeſu tanquam à Legiſlatore condita*. Hæc eſt de fide contra varios hereticos. *Primò* namque Cerdonianiſtæ, teſte S. Auguſt. lib. de Hereſibus num.21. *Putabant Deum legis ac Prophetarum, nec bonum Deum eſſe, nec Patrem Chriſti Domini, ſed illum Deum quem juſtum appellabant*. Hunc autem errorem innovaverunt ac propagaverunt Maniehæi, Marcioniſtæ, & Valentiniani, qui vetus Teſtamentum ſpernebant, affirmantes ore ſacrilego Deum qui legem per Moyſem dedit, & Hebræis locutus eſt, non eſſe verum Deum, ſed unum ex principibus tenebrarum. Quibus erroribus facem prætulit Simon Magus, duos eſſe Deos affirmans, unum bonum, alterum malum, ut refert Clemens Romanus *lib. Conſtit. cap.*19. Contra quas peſtes varii è SS. Patribus depugnarunt, maximè verò Ireneus *lib.*1. *cap.*10. & 27. Epiphanius *Hæreſi* 21. & 66. Tertul. *lib. adversùs Valentinianos*, & *quatuor libris contra Marcionem*. Aug. *in libris contra Fauſtum*, & *contra Adimantum Manichæum*, & contra Adverſarium legis, & Prophetarum, maximè verò in *libris de Spiritu*, & *littera*.

Probatur 1. Concluſio authoritatibus Scripturę ſacræ, quibus Chriſtus legem veterem approbat, eamque implet; etenim ipſe profitetur, *non veni ſolvere legem, ſed implere*; quapropter ut legis præcepta ſervaret, circumciſus fuit, in Templum à parentibus deportatus, & oblatus, ut facerent ſecundùm conſuetudinem legis pro eo. Similiter ad Templum diebus feſtis aſcendebat, ut cum cæteris adoraret; Agnum Paſchalem comedebat cum Diſcipulis, juxta legis prę-ſcripta. Inſuper *Matth.*15. Chriſtus Dominus veterem legem *mandatum Dei* appellat, dicens Judęis, *Irritum feciſtis mandatum Dei propter traditiones veſtras*: Lucæ 1. Zacharias teſtatur eumdem eſſe Deum Iſrael *qui fecit redemptionem plebis ſuæ, ac qui locutus eſt per os Sanctorum qui à ſæculo ſunt Prophetarum ejus*: & ibidem beatiſſima Virgo teſtatur in Cantico ſuo, dicens, *Suſcepit Iſrael puerum ſuum, recordatus miſericordiæ ſuæ, ſicut locutus eſt ad Patres noſtros, Abraham*, &c.

Confirmatur teſtimonio Apoſtolorum; nam S.Petrus *Act.*3. ſic loquitur, *Deus qui prænuntiavit per os omnium Prophetarum pati Chriſtum filium ſuum, & implevit*. S. Paulus *Epiſt. ad Rom.* ſic orditur, *Paulus vocatus Apoſtolus, ſegregatus in Evangelium Dei quod ante promiſerat per Prophetas ſuos in Scripturis de Filio ſuo, &c. Et Epiſt.* ad Hebręos ſic pariter incipit *Multifariam multiſque modis olim Deus loquens Patribus in Prophetis, noviſſimè diebus iſtis locutus eſt nobis in Filio.* Ergo cùm vetus lex Dei ſit mandatum, cùmque eam Chriſtus probaverit, & impleverit, ac ſervandam ab aliis toties in ſuis concionibus, & colloquiis ſuaſerit: Inſuper, cùm idem Deus qui Novum Teſtamentum inſtituit, nobiſque per Filium præſcripſit; etiam locutus ſit per Prophetas, & Patres, legemque præſcripſerit; neceſſum eſt ut aut hæretici etiam novum Teſtamentum explodant; aut fateantur vetus Teſtamentum etiam à verò, & unico Deo fuiſſe conditum.

His adde, quòd in novo Teſtamento Moſaica lex probatur ac ut bona laudatur; nam S.Paulus *ad Rom.*7. ait, *Lex quidem ſancta, & mandatum ſanctum, & juſtum, & bonum*: & 1. ad Timot. 1. *Scimus autem quia bona eſt lex, ſi quis ea legitimè utatur*: ad Galatas 3. *Lex Pædagogus noſter fuit in Chriſto, ut ex fide juſtificemur; at ubi venit fides* (per Chriſtum) *jam non ſumus ſub Pædagogo*: Cùm ergo lex tanquam Pædagogus nos ad fidem Chriſti perduxerit, certè bona non potuit non eſſe; utpote ad tam perfectum ſcopum, & finem dirigens ac perducens.

Quapropter meritò Conc. Tolet. *in confeſſione fidei* ita decrevit: *Si quis dixerit vel crediderit alterum Deum eſſe priſcæ legis, alterum Evangeliorum, anathema ſit*; quod utique Decretum innovavit Conc. Trid. ſeſſ. 4. initio ubi de Canonicis Scripturis ſermonem faciens ſtatuit ac decernit: *Omnes libros tam veteris quàm novi Teſtamenti, cùm utriuſque unus Deus ſit author .... Pari pietatis affectu ac reverentia ſuſcipit, ac veneratur ſacroſancta Synodus*.

Firmari poteſt etiam hæc noſtra aſſertio ratione. *Primò* namque falſum eſt, & efficaciſſimis rationibus ac demonſtrationibus exploſum hæreticorum fundamentum in primo noſtræ Theologiæ Tractatu, queſtione de unitate Dei, ubi probavimus impoſſibile eſſe quòd ſint duo aut plures Dii. *Deinde*, etſi per impoſſibile plures eſſent; non ſequeretur inde quod lex vetus ad Deum ma-

malum eſſet referenda; quia Deus iſte, ſi quis eſſet, ut fingunt hæretici, foret hoſtis infenſiſſimus Chriſti Domini, & ipſius Patris, nempe Dei boni; ſubindeque non eſſet iſti malo Deo adſcribenda ea lex quæ de Chriſto teſtimonium perhibet, quæque ad Chriſtum manuducit; non enim legem ſanxiſſet qua ipſius Regnum deſtrueret penitùs; ſiquidem contendebant Manichæi, & alii hæretici, veterem legem, & regnum Principis mundi, quem Deum juſtum, ſeu malum, appellabant, per Chriſtum Dominum fuiſſe prorſus everſum; juxta illud ejuſdem Chriſti Domini Oraculum; *Princeps mundi ejicietur foras*: atqui lex vetus teſtimonium perhibet de Chriſto; juxta illud Lucæ ultimo *Oportet impleri omnia quæ ſcripta ſunt in Lege, & in Pſalmis, & in Prophetis de me*: Et Joan. 5. *Si crederetis Moyſi, crederetis forſitan & mihi; de me enim ille ſcripſit*; Præmiſerat autem: *Scrutamini Scripturas, quia vos putatis in ipſis vitam æternam habere: & illæ ſunt quæ teſtimonium perhibent de me: & non vultis venire ad me, ut vitam habeatis*. Denique, Ejuſdem eſt proponere finem, & diſponere media ad conſequendum: ſed lex Evangelica eſt finis legis Moſaicæ quæ veluti Pædagogus ad Chriſtum deduxit tamquam ad finem: juxta illud ad Rom. 10. *Finis Legis Chriſtus ad juſtitiam omni credenti*. Ergo idem Deus qui eſt author legis Evangelicæ, eſt etiam author legis Moſaicæ.

Objicies 1. illud Ezech. cap. 20. Deus de lege veteri ſermonem faciens, *Dedi enim legem non bonam, & præcepta in quibus non vivent*: Ergo reverà lex vetus non erat bona, proindeque nec à bono Deo, nec vero qui non poteſt eſſe author alicujus mali.

Reſpondeo SS. Patres ad præfatum contextum varia reponere. *Primò* namque S. Hier. ad iſtum locum ait, *Sermonem hic non inſtitui de lege veteri, ſed de legibus iniquis tyrannicis, & impiis gentilium quibus Judæi diſperſi ac vagabundi propter ſuas iniquitates juſto Dei judicio premebantur, & puniebantur*. Quod utique confirmatur; nam in eodem capite Dominus priùs dixerat verſu 11. *Dedi eis præcepta mea, & judicia mea, oſtendi eis quæ faciens homo vivet in eis*. Igitur in priori textu Deus loquitur de alio genere præceptorum quàm de divinis: Hæc autem aliud eſſe non poſſunt præter præcepta Gentilium quibus Judæi gravabantur.

Ex hypotheſi autem quòd præfatus textus intelligendus ſit de lege veteri: *Reſpondeo* cum S. Greg. *lib. 28. Moral. c. 27.* præcepta veteris legis *dici non bona* comparatè, non abſolutè; quia nimirum comparata ad præcepta novæ legis, quæ meliora ſunt, bonitatem eam non habent; nam bonum abſolutum comparatè ac reſpectu melioris boni, habet rationem non boni. Dicitur verò quòd *in illis homines non vivent*; quia non ſunt ſufficientia ad homines dirigendos in vitam æternam, nec tribuunt animæ ſanctitatem, *Hos pannos*, inquit, *infantiæ, quos incboantibus dedit ipſe per Prophetam Dominus reprehendit dicens*: Ego dedi eis præcepta non bona, *mala enim, quaſi mala eſſe definunt ratione pejorum, & bona, quaſi non bona ſunt comparatione meliorum; nam ſicut Deus delinquenti Judææ de Sodoma atque Samaria, ait*, Juſtificaſti ſorores tuas in omnibus abominationibus tuis, quas operata es: *Ita melioribus novi Teſtamenti præceptis ſubſequentibus, præcepta bona, quæ rudibus data ſunt, non bona eſſe memorantur*.

Reſpondeo 3. Legem veterem eſſe non bonam *occaſionaliter*; nam teſte Apoſtolo Rom. 7. *Peccatum occaſione accepta per mandatum operatum eſt in me omnem concupiſcentiam*: & cap. 4. *Lex iram operatur: & ubi non eſt lex nec prævaricatio*; Cap. 5. *Lex ſubintravit ut abundaret delictum*. 1. Cor. c. 15. *Virtus peccati lex*. 2. Cor. 3. *Littera occidit, & eſt miniſtratio mortis, & damnationis*. Et *concludit Scriptura omnia ſub peccato*. Galat. 3. *propter transgreſſiones lex poſita eſt*: ſed tamen per ſe bona eſt abſolutè; nam Rom. 7. *Lex quidem ſancta, & mandatum juſtum, & bonum*. Gal. 3. *Lex Pædagogus noſter fuit in Chriſto, ut ex fide juſtificemur*: 1. ad Tim. 1. *Bona eſt lex ſi quis ea legitimè utitur, &c.*

Objicitur 2. Illud Apoſtoli ad Hebræos 8. ubi de veteri, & novo Teſtamento ſermonem faciens, ait, *Si illud prius culpa vacaſſet; non utique ſecundi locus inquireretur*: Sed lex quæ culpa non vacat, non eſt bona; bonum enim ex integra cauſa, malum autem ex quocumque defectu; proindeque cenſet Apoſtolus legem veterem non fuiſſe bonam.

Reſpondeo diſtinguendo majorem: Vetus Teſtamentum culpa non caruit, quaſi fuerit ad culpam inductio, Nego; quia erat culpæ occaſio, culpamque priùs ignotam demonſtrabat, Concedo. Hinc S. Thomas ad hunc locum appoſitè dixit quòd aliquid poteſt convenire legi dupliciter: *vel* ſecundùm

dùm ſe, & ſic erat bona: *vel* ratione illorum quibus data eſt, & ſic dicitur culpam habere propter duo. *Primò*, quia non dabat virtutem ad purganda commiſſa, ut indicat idem Apoſt. infra c. 10. *Impoſſibile eſt ſanguine taurorum, & hircorum auferri peccata. Secundò*, quia non dabat gratiam adjutricem ad vitanda peccata, ſed tantùm ad ea cognoſcenda; & ſic erat occaſio peccati, juxta illud Romanorum 7. *Concupiſcentiam neſciebam niſi lex diceret; non concupiſces*; & ſic dicitur non vacaſſe à culpa, quia homines in ipſa culpa relinquebat.

Inſtabis: Ex Apoſtolo ad Rom. 7. *Lex ſubintravit ut abundaret delictum*; Ergo lex eſt revera inductiva ad peccatum. Similiter ex eodem Apoſtolo ad Galatas 3. *Quæcumque ſunt ſub operibus legis, ſub maledicto ſunt*; quod autem ſub maledicto eſt, malum eſt: Ergo reverà opera Legis veteris mala erant.

Reſpondet ad primum Alenſis noſter *qu.* 28. *art.* 5. quòd aliquid poteſt conferre ad augmentum peccati dupliciter, ſcilicet vel per occaſionem, vel per cauſam: Lex autem ſubintravit ut abundaret delictum, non per cauſam, quaſi eſſet ad peccatum inductiva, ſed per occaſionem; nam ut ibidem ait Apoſtolus, *Occaſione autem accepta peccatum per mandatum operatum eſt in me omnem concupiſcentiam*.

Ad ſecundum verò reſpondet idem *ibidem* quòd duplex eſt maledictum: aliud *pęnæ*, aliud *culpæ*: priori mòdo quæ erant ſub lege, erant etiam ſub maledicto, propter obſervantias gravantes; non autem erant ſub maledicto culpæ, quatenus erant ſub operibus legis, prout erant opera legis; ſed tantùm quatenus de illis operibus præſumebant, de ſe confidentes.

Objicies 3. In Lege veteri, ut conſtat ex *cap.* 21. *Exodi*, inter præcepta judicialia pœna Talionis locum habet, *Animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente*: Sed hoc legis præceptum improbatum eſt à Chriſto Domino *Matthæi* 15. his verbis, *Audiſtis quia dictum eſt Antiquis: Oculum pro oculo, &c. Ego autem dico vobis non reſiſtere malo*. Ergo lex vetus aliquid improbandum præcipiebat; adeoque nec erat bona, nec à bono, & vero Deo condita.

Reſpondeo, Legem hanc Talionis non reprobari à Chriſto Domino tamquam malam: erat enim optima pro eo tempore, pro quo lata fuit: ſed his verbis; *Ego autem dico vobis, &c.* meliorem, & perfectiorem inſtituit Chriſtus, ut diſertè explicat S. Auguſtinus libro de Sermone Domini in monte; *Phariſæorum*, inquit, *juſtitia minor eſt, non excedere vindictæ modum, ne plus rependat quiſque quàm accepit, & magnus hic gradus eſt: Nemo enim facilè invenitur qui pugno accepto pugnum reddere velit, & uno convitiante verbo audito, unum, & quod tantumdem valeat referre contentus ſit: ſed ſive ira perturbatus immoderatiùs vindicat: ſive quia juſtum putat eum qui læſerit prior, graviùs lædit quàm læſus eſt qui non læſerat. Talem animum magna ex parte refrænavit lex in qua ſcriptum eſt*; Oculum pro oculo, dentem pro dente; *quibus nominibus ſignificatur modus, ut injuriam vindicta non tranſeat, & hæc eſt pacis inchoatio. Perfecta autem pax eſt, talem penitus nolle vindictam; Qui ergo tantum reddit quantum accepit, jam donat aliquid: non tantam enim pęnam meretur nocens, quantam ille qui ab eo læſus innocens paſſus eſt*. Et lib. 19. contra Fauſtum cap. 25. *Non fomes, ſed limes furoris eſt; non ut id quod ſopitum erat, hinc accenderetur: ſed ne id quod ardebat, ultra extenderetur*.

Dices 4. Sacrificia veteris Legis erant Deo ingrata, & inviſa: Ergo lex quæ talia ſacrificia inſtituebat, bona non erat. Probatur antecedens ex Pſalm. 50. *Si voluiſſes ſacrificium, dediſſem utique, holocauſtis non delectaberis*. Iſaiæ 1. *Quò mihi multitudo victimarum veſtrarum? plenus ſum: incenſum abominatio eſt mihi. Calendas veſtras, & ſolemnitates veſtras odivit anima mea, laboravi ſuſtinens*. Sed Apoſtolus Hebræorum 7. explicans illud Pſalmi 39 *Sacrificium, & oblationem noluiſti*, ait, *Oblationes, & ſacrificia, & holocauſtomata pro peccato noluiſti, nec tibi complacita ſunt, quæ ſecundùm legem offerebantur*: Ergo lex ea ſacrificia imperans, non erat Deo accepta, nec proinde ab ipſo inſtituta; ſiquidem nihil odivit eorum quæ fecit.

Reſpondeo 1. Quòd in verbis citatis Prophetarum prædicitur ſacrificia illa ceſſatura tempore legis Evangelicæ: Ex hoc verò conſequens non eſt quòd mala fuerint, lege Moſaica vigente. *Secundò*, Prophetæ non improbant in illis verbis ſacrificia ipſa, ſed perverſam mentem offerentium, qui cùm in graviſſimis peccatis eſſent, putabant tamen per ſacrificia in voluntate peccati mortalis oblata Deum placare: Unde Iſaias 1. *Cùm multiplicaveritis orationes veſtras non*

exau-

exaudiam eas, manus enim veſtræ ſanguine plenæ ſunt. *Tertiò*, Prophetæ ſignificant hac loquendi ratione, ſacrificia hæc eſſe imperfecta, quod ultrò fatemur: ſicut dicemus infrà, legem veterem quoque licèt bonam, tamen imperfectam.

Objicies 5. Veri Dei opera ſunt perfecta, ut dicitur *Deuteronomii* 32. at Moſaica lex non erat perfecta: quocirca inquit Apoſtolus Hebræorum 7. *Reprobatio fit præcedentis mandati propter infirmitatem, & inutilitatem*: Ergo Deus non eſt author illius. *Inſuper* Eccleſiaſtici cap. 3. *Didici quòd omnia opera quæ fecit Deus perſeverent in æternum*; Sed Moſaica lex in æternum permanere non debuit; ſiquidem adveniente nova lege, reprobanda erat: *Denique*, quæ ſunt à Deo bona, ſufficiunt ad ſalutem; ſed lex vetus ad ſalutem erat inſufficiens: Ergo non eſt cenſenda fuiſſe à vero Deo condita.

Reſpondeo ad primum; Aliquid poſſe dici perfectum, vel ſimpliciter, & abſolutè: vel ſecundùm quid, & comparativè ad eos quibus convenit. Fateor autem veterem legem non fuiſſe perfectam ſimpliciter, & abſolutè: ſed tantùm reſpectivè, & comparativè ad eos quibus erat danda, & ad tempus quo danda erat: Judæi namque adhuc rudes & velut pueri erant, quibus neceſſarius erat Pædagogus, quo metu pœnarum erudirentur: Tempus verò non advenerat in quo daretur Lex gratiæ, quæ abſolutè, & ſimpliciter perfecta eſt: nam nonniſi in plenitudine temporis dari debebat. Et quemadmodum præcepta quæ dantur pueris, ſunt perfecta, habita ratione illorum; licèt non ſint abſolutè, & ſimpliciter perfecta: ſic & lex vetus perfecta fuit habita ratione Judæorum qui erudiendi erant: etiam perfecta fuit ratione temporis, neque enim perfectiorem poſtulabat tempus, quod prævium eſſe debebat ad legem perfectam ſimpliciter.

Ad ſecundum: Dico ea opera Dei eſſe æterna, quæ Deus fecit perfecta ſimpliciter, & abſolutè, Concedo: quæ fecit perfecta tantùm comparatè, & pro aliquo tempore, Nego: nam cùm illa ad aliud referantur, & ſint à Deo facta in ordine ad aliud, adveniente eo ad quod referuntur, ceſſare debent. Unde Apoſtolus Galat. 3. *Ubi venit fides, jam non ſumus ſub Pædagogo*.

Ad tertium: Dico quod quæ ſunt à Deo bono una cum auxilio gratiæ, reverà ſufficiunt ad ſalutem, Concedo: niſi gratiæ auxilium annexum habeant, Nego. Hoc autem auxilium Deus etiam Judæis ſubminiſtravit, ſicut & cunctis gentibus ſubminiſtrat ſufficiens ad ſalutem; licèt abundantiori fœnore uberiorique miſericordia in Chriſti fideles ſub Evangelica lege degentes largitus fuerit.

Objicies ſextò: Lex ea non eſt à Deo, quæ æternæ Dei legi non concordat; ſed lex vetus æternæ Dei legi non concordat; *Lex enim æterna*, inquit S. Auguſt. in libris de libero arbitrio, *jubet amorem avertere à temporalibus, & emundatum ad æterna convertere*; Lex autem vetus convertit animam ad temporalia; ſiquidem bona temporalia ejus obſervatoribus tantùm promittit in mercedem, ut conſtat ex plutibus textibus Exodi, necnon & Deuteronomii, maximè verò *cap*. 28. ubi Moyſes populum Iſraeliticum alloquens, ait, *Si cuſtodieris mandata Domini Dei tui, & ambulaveris in viis ejus... abundare te faciet Dominus omnibus bonis, fructu uteri tui, & fructu jumentorum tuorum, fructu terræ tuæ, quam juravit Dominus Patribus tuis ut daret tibi. Aperiet Dominus theſaurum ſuum optimum, cælum, ut tribuat pluviam terræ tuæ in tempore ſuo: benedicetque cunctis operibus manuum tuarum*.

Reſpondet Alenſis, quòd duplex eſt converſio ad temporalia, una quidem propter ſola temporalia, ut ibi fiat ſtatus, qualiter Moſaica lex ad temporalia non convertebat: altera converſio fit ad temporalia, non propter ipſa, ſed propter æterna bona, & hoc modo lex Moyſis convertit ad temporalia bona, ut per hæc alliciatur homo ad æterna, ſcilicet ut ex dono moveat hominem ad amorem ipſius donantis, nempè Dei. Unde Deuteronomii 11. Moyſes vice Dei Iſraelitas alloquens ait, *Si ergo obedieritis mandatis meis, quæ ego hodie præcipio vobis, ut diligatis Dominum Deum veſtrum, & ſerviatis ei in toto corde veſtro, & in tota anima veſtra; dabit pluviam terræ veſtræ temporaneam, & ſerotinam, ut colligatis frumentum, & vinum, & oleum, fænumque ex agris ad paſcenda jumenta, & ut ipſi comedatis ac ſaturemini*.

CONCLUSIO SECUNDA.

Lex vetus Moyſi à Deo tradita eſt miniſterio Angelorum.

Probatur 1. ex Scriptura *Act.* 7. ubi de Moyſe ſic ait: *Hic eſt qui fuit in Eccleſia in ſolitudine cum Angelo, qui loquebatur ei in monte Sina, & cum Patribus noſtris, qui accepit verba vitæ dare nobis*. Et ad Galat. 3. Apoſtolus dicit: *Quid igitur lex? Propter transgreſſiones poſita eſt, & ordinata per Angelos in manu mediatoris*; Moyſis ſcilicet, qui de ſeipſo ait Deuter. 5. *Ego ſequeſter, & medius fui inter Dominum, & vos in tempore illo, ut annunciarem vobis verba ejus*. Et ad Heb. 2. *Si enim qui per Angelos dictus eſt ſermo &c.* ubi per ſermonem illum, legem Moſaicam intelligit, ut ex verbis ſequentibus conſtat: comparat enim illam cum lege Evangelica, & ſignificat hanc eſſe differentiam inter veterem legem, & novam, quòd lex vetus tamquam lex ſervitutis tradita fuerit Judæis per Angelos; lex autem nova, quia eſt lex gratiæ, nobis præſcripta ſit per Dei filium.

Hoc ipſum docent communiter ſancti Patres; imprimis verò S. Dionyſius *lib. de Cœleſti Hierarchia cap. 4.* ubi cùm dixiſſet Cœleſtes intelligentias Angelorum præcipuè nomine appellari, *Propterea quòd primùm in eis inſit divina illuſtratio, ac per eas ad nos illæ transportentur quæ naturam noſtram ſuperant, patefactiones*, ſubdit, *ſic enim lex, ut divina ſcriptura teſtatur, per Angelos nobis data eſt*. Deinde aperiens qualiter Angeli omnes Patriarchas, & Prophetas ad divinitatis notitiam perduxerint, concludit, *An non etiam ſacram illam legislationem ab ipſo quidem Deo Moyſi datam eſſe divina ſcripta tradiderunt; ut nos verè eam divinæ, ac ſacræ ſimulacrum eſſe doceant? Sed hoc etiam eadem Theologia nos docet, eam Angelorum ad nos opere perveniſſe, quaſi ille ordo divinæ legis ſanciat ea, quæ ſecundum locum obtinent, ab eis, quæ primum, ad Divinitatem excitari*.

Suadet hoc ipſum ratio. Congruentiſſimum enim fuit, ut cùm lex perfecta dari debuerit, per ipſum Deum incarnatum, imperfecta lex quæ ad perfectam diſponebat, non per ipſum Deum; ſed Angelorum miniſterio hominibus traderetur.

Dices: Ille qui loquebatur Moyſi veterem legem ipſi præſcribendo, ſe Deum & Dominum appellavit. Exodi 20. dicens: *Ego ſum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti*: Ergo non erat Angelus, ſed Verbum divinum; quod cùm Deus ſit, magni conſilii Angelus appellatur ab Iſaia.

Reſpondeo tale nomen ſibi vindicaſſe Angelum legiſlatorem, non quòd Deus videri vellet; ſed quia nomine Dei loquebatur, cumque referebat, ac repræſentabat: unde S. Gregorius Magnus, in præfatione libri Job cap. 2. *Angelus*, inquit, *qui Moyſi apparuiſſe ſcribitur, modò* Angelus, *modò* Dominus *memoratur*; Angelus *propter hoc, quod exteriùs loquendo ſerviebat*: Dominus *autem dicitur, quia interiùs præſidens loquendi efficaciam miniſtrabat. Cum ergo loquens ab interiori regitur, & per obſequium Angelus, & per inſpirationem Dominus appellatur*.

CONCLUSIO TERTIA.

Moyſes veteris legis dumtaxat promulgator fuit: nullatenus autem inſtitutor.

Probatur: Primò quidem ex cap. 20. Exodi ubi Deus ſolus aſſeritur omnia legis veteris præcepta, quæ poſtmodum ſequuntur, condidiſſe, & ordinaſſe his verbis, *Locutuſque eſt Dominus ſermones hos; Ego ſum Dominus Deus tuus, qui eduxi de terra Ægypti, de domo ſervitutis, non habebis Deos alienos coram me, non facies tibi ſculptile &c.* Poſtmodum verò traduntur ſub eodem tenore verborum omnia legis illius præcepta, ſive moralia, & ad Decalogum pertinentia, ſive cæremonialia, ſive judicialia; ſubindeque conſequens eſt omnia iſtius legis præcepta à Deo mandante, & ordinante eſſe condita, & per Moyſem promulgata.

Probatur 2. Si quæ præcepta legis veteris à Moyſe fuiſſent condita, maximè vel cæremonialia vel judicialia, ut volunt aliqui; ſed hæc etiam Deum ipſum habent authorem, ut conſtat ex Scriptura ſacra, quæ quoties de talibus præceptis ſermonem inſtituit, ſæpiùs repetit, & inculcat hæc verba, *Locutus eſt Dominus ad Moyſem. Hæc dices filiis Iſrael*: vel iſta apponit, *Locutus eſt Moyſes ad filios Iſrael, omnia quæ præceperat Dominus*. De judicialibus autem *Exodi* 21. ubi hæc tradi incipiunt, Deus Moyſem ſic alloquitur. *Hæc ſunt judicia quæ propones eis: ſi emeris ſervum Hebræum ſex annis ſerviet tibi &c.* Pariter *capite* 25. in quo de præceptis cæremonialibus agitur, legimus: *Locutuſque eſt Dominus ad Moyſem dicens: Loquere filiis Iſrael, ut tollant mihi primitias &c.* Quibus loquendi modis inde ſtat, nihil penitus à Moyſe, niſi nomine Dei legiſlatoris fuiſſe derivatum, &

pro-

promulgatum. *Denique*, lex vetus ſimpliciter dicitur *lex Domini*; quod indicium eſt eam à Domino fuiſſe conditam. Unde conſultò Joan. 1. *Lex per Moyſem data eſt, gratia, & veritas per Jeſum Chriſtum facta eſt*. Nam ut obſervat Clemens Alexand. libro 1. Pædagogi cap. 7. Lex per Moy- „ ſem data eſt, Non à Moyſe, ſed à Ver- „ bo, & de lege quidem, data eſt tan- „ tùm, inquit, Scriptura à Moyſe; veri- „ tas autem, & gratia non dicitur tan- „ tùm dari per Chriſtum, ſed, quod am- „ plius eſt, fieri.

Dices 1. Lex vetus plerùmque vocatur, *lex Moyſis* maximè Malachiæ 4. & Lucæ 2. Unde à Clemente Romano Pontifice, & nonnullis aliis Moyſes illis legis non ſolùm promulgator, ſed etiam legiſlator appellatur; Ergo aliqua illius præcepta à Moyſe propria authoritate inſtituta fuere.

Nego conſequentiam: Nam iiſdem locis quibus lex vetus, Moyſis lex appellatur; etiam vocatur lex Domini, ut ſignificetur à Domino fuiſſe tradita; nam eodem capite 4. *Malachiæ* 4. Deus ſic loquitur: *Mementote legis Moyſis ſervi mei, quam mandavi ei in Horeb, ad omnem Iſrael præcepta, & judicia*: Lucæ autem 2. ſic dicitur, *Poſtquam impleti ſunt dies purgationis illius*, Mariæ, *ſecundùm legem Moyſis; tulerunt illum in Jeruſalem, ut ſiſterent eum Domino, ſicut ſcriptum eſt in lege Domini*. Quibus ſignificatur eamdem legem & Domini, & Moyſis appellatam; Domini autem ut authoris, Moyſis ut promulgatoris.

Dices 2. Præceptum de libello repudii non à Deo, ſed à Moyſe datum eſt, juxta illud Chriſti Domini. *Matth.* 19. ubi cùm dixiſſet, *Non licere homini dimittere uxorem, quia quod Deus conjunxit, homo non ſeparet*, inquirentibus Diſcipulis; *Quid ergo Moyſes mandavit dare libellum repudii, & dimittere?* ait illis: *Quoniam Moyſes ad duritiam cordis veſtri permiſit vobis dimittere uxores veſtras; ab initio autem non fuit ſic*: Ergo aliqua præcepta legis veteris Moyſes inſtituit.

Nego antecedens: Si enim Moyſes ipſe libellum repudii inſtituiſſet, conſequens eſſet quòd ipſe propria authoritate facultatem dediſſet diſſolvendi legitimum matrimonium: at nullus hominum propria authoritate poteſt dare talem facultatem, *Quod enim Deus conjunxit homo non ſeparet*, ait Chriſtus; ſubindeque præceptum de libello repudii non à Moyſe, ſed à Deo conceſſum eſt. Nec vis ulla facienda eſt in illis verbis: *Moyſes mandavit, & permiſit*; nam ſi inde inferre liceret Moyſem hujus mandati eſſe authorem, etiam liceret inferre eſſe authorem Decalogi; nam Marci 11. Chriſtus Judæos arguens, quòd propter ſuas traditiones ſervandas irritum facerent Dei præceptum, ait, *Moyſes enim dixit*: *Honora Patrem, & Matrem tuam*. Nec pariter ulla vis eſt facienda in his verbis, *ab initio autem non fuit ſic*; nam licèt ab initio Deus hanc facultatem non fecerit hominibus, ut cùm vellent impunè dimittere uxores ſuas, libellum darent eis quas dimitterent; tamen ex eo non eſt conſequens quòd non potuerit Deus poſtmodum hanc facultatem concedere ad duritiam cordis; Nam, inquit Alenſis *membr.* 1. *art.* 2. *ad quintum*, Data eſt lex duris in flagellum; ut eos puniret in- „ fligendo pœnas, & ſubtrahendo dele- „ ctabilia, & quantum ad hoc dedit lex „ libellum repudii, quod eſt in lege per „ permiſſionem, ut ipſos duros ſcilicet „ & perverſos à malo ſubtraheret, quia „ proni erant ad interficiendum uxores „ ſuas; idcircò ut flagellaret eos in hoc, „ ordinavit quòd non liceret eis iterùm „ aſſumere uxores poſtquam libellum re- „ pudii eis dediſſent. „

QUÆSTIO SECUNDA.

Qualis & quem ob finem lex Moyſis lata fuerit.

Notandum 1. Varios fuiſſe hæreticos, qui veterem legem ſaluti adverſantem, utpotè malam, & à perverſo principio inſtitutam aſſererent, quod maximè de Cajanis, Marcionitis, & Manichæis affirmant SS. Epiphanius & Auguſt. lib. de Hæreſibus; idque ſuadere nitebantur ex eo quòd vetus lex plerùmque in Novo Teſtamento dicatur imperfecta, & infirma. Verùm ſciendum eſt quòd aliquid perfectum dici poteſt duobus modis, nempe vel abſolutè, & poſitivè: vel negativè, & comparativè. Priori modo illud perfectum dicitur, quod ex ſe non ordinatur ad aliud tamquam ſui complementum, ſed ſuis omnibus præcellentiis conſtat, & perfectionibus integratur. Poſteriori verò modo dicitur aliquid perfectum,

cùm ſcilicet ex ſe habens omnia, quæ pro ſtatu ſuo ſibi conveniunt, nihilominus dum comparatur cum altero, dicitur imperfectum ſeu minùs perfectum: Quocirca ad illud ordinatur tamquam ad id quod præſtantius eſt, & quo præſtantiori adveniente, & radiante perfectum eſſe deſinit; ſic Auroræ lux licèt in ſe perfecta, tamen comparativè ad ſolem dici poteſt negativè perfecta, quia lumine ſolis minor eſt, & ea irradiante deſinit.

Notandum 2. Legem Moyſis conſiderari poſſe per reſpectum ad tres leges, quas diſtinguit Apoſtolus; nempe legem naturæ, legem concupiſcentiæ ſeu fomitis: & legem Evangelii, ſeu gratiæ; juxta quos reſpectus Moſaica lex conſiderari poteſt involvere triplicem neceſſitatem, & diſpenſationem: ſiquidem data videtur in adjutorium legis naturæ ex Dei miſericordia, in correctionem, & emendationem legis peccati, vel fomitis ex ordinatione divinæ juſtitiæ; in deſignationem legis gratiæ, & præparationem, & manuductionem ad ipſam ex præſcripto & conſilio divinæ ſapientiæ.

Notandum 3. Aliquid dici conducere ad ſalutem duobus modis: nempe quatenus eſt inductivum ad bonum, & revocativum à malo, quod vel per ſe vel occaſionaliter hominem removeret ab eis præſtandis, quæ neceſſaria forent ad ſalutem conſequendam. Hoc autem utroque modo certum eſt veterem legem ad ſalutem hominum fuiſſe ordinatam; ſiquidem inductiva erat ad bonum quod præcipit, & revocativa à malo quod prohibet; quapropter Apoſtolus ad Rom. ait, *Lex ſancta & bona*, & *mandatum ſanctum, & juſtum & bonum*. Quæ verba gloſſa ſic expendit: *Lex eſt ad vitam, & jubet bona, & mala prohibet, & facit peccatum cognoſcere, unde dicitur* Sancta, *ideſt, ſanè docens*: Mandatum juſtum, *ideſt, juſtificans peccatorem*: & bonum, *ideſt, utilem vitam acquirens*.

Reſtat ergo tantùm hic determinandum: *Primò*, an revera lex vetus poſitivè, & abſolutè: vel negativè, & reſpectivè dicenda ſit imperfecta: *Secundò*, quos ob fines fuerit inſtituta.

CONCLUSIO PRIMA.

L*Ex Vetus imperfecta erat, non abſolutè, ſed reſpectivè.*

Hæc Concluſio duas partes complectitur, quarum *prima* ſufficienter probata fuit in priori concluſione præcedentis quæſtionis. *Probatur* autem poſterior, nempè quòd lex Moſaica imperfecta fuerit, non poſitivè, ſed comparativè ad legem Evangelicam. Probatur, inquam. Illa lex dicenda eſt imperfecta comparativè, quæ gratiam juſtificantem, in qua perfectio, & efficacia ad æternam ſalutem conſequendam conſiſtit, non conferebat: ſed talis erat lex vetus, ſubindeque erat negativè, & comparativè imperfecta: Major conſtat.

Minor verò probatur. *Primò* ex Scriptura ſacra, nam Joan. dicitur, *Lex per Moyſem data eſt, gratia, & veritas per Jeſum facta eſt*. Unde Apoſtolus ad Rom. 8. ait, *Quòd impoſſibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem, Deus Filium ſuum mittens in ſimilitudinem carnis peccati, & de peccato damnavit peccatum in carne, ut juſtificatio legis impleretur in nobis, qui non ſecundùm carnem ambulamus, ſed ſecundùm ſpiritum*. Quapropter ad Hebræos 7. affirmat, *Quòd reprobatio fit præcedentis mandati propter infirmitatem ejus, & utilitatem, nihil enim ad perfectum adduxit lex*. Hinc ſæpiùs ait juſtitiam non eſſe ex lege, ſed per Chriſtum, ſic ad Galatas 2. *Si ex lege juſtitia, ergo gratis Chriſtus mortuus eſt*.

Probatur 2. Hæc eadem minor ex ſanctis Patribus: *Primò* quidem ex S. Auguſtino lib. 4. ad Bonifacium qui ſic de Chriſto loquitur: *Scriptum eſt, Proverbiorum* 3. *juxta ſeptuaginta Interpretes*: Legem & miſericordiam in lingua portat: *Legem qua terreat, miſericordiam qua ſubveniat*: *Legem per ſervum, miſericordiam per ſeipſum: Legem tamquam in baculo, quem miſit Eliſæus ad filium viduæ ſuſcitandum, & non reſurrexit. Si enim data eſſet lex, quæ poſſet vivificare, omninò ex lege eſſet juſtitia: Miſericordiam verò tamquam in ipſo Eliſæo, qui figuram Chriſti gerens mortuo vivificando, magni Sacramenti, velut Novi Teſtamenti ſignificatione conjunctus eſt*. Similia habet Sermone 11. de verbis Apoſtoli cap. 8. & 9. necnon & pluribus aliis in locis.

Ipſi ſubſcribunt S. Fulgentius lib. 11. de veritate prædeſtinationis c. 19. *Lex ſine gratia oſtendere poteſt ægritudinem, non ſanare: vulnera monſtrat, medicamina non miniſtrat, ut autem legis impleatur præceptum, gratia miniſtrat auxilium, ac ſic lex revelat culpam, gratia confert indulgentiam. Legis eſt igitur, quòd peccata cognoſcimus: gratiæ, quòd vitamus*,

mus. Addit lib. 1. cap. 7. *Hæc igitur inter litteram jubentem, & ſpiritum vivificantem, ideſt, inter legem, gratiamque diſtantia eſt, quia lex convenit, gratia convertit hominis voluntatem. Ut bonum velimus, illa clamat, hæc donat: illic voluptati hominis incutit juſtitia divina terrorem: hic infundit miſericordia charitatem; Per illam accepit voluntas ſpiritum ſervitutis in timore; per iſtam accepit ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba Pater.*

Adſtipulatur S. Proſper ſententia 32. dicens, *Qui dedit legem, ipſe dedit & gratiam: ſed legem per ſervum miſit, cum gratia ipſe deſcendit: ut quia lex oſtendit peccata, non tollit, volentes legem ſuis viribus exequi, nec valentes, coguntur ad gratiam, quæ impoſſibilitatis morbum, & inobedientiæ aufert reatum.*

Dices: Patriarchæ, & Prophetæ, aliique quàm plurimi in ſtatu veteris legis fuerunt juſti, & perfectiſſimi: Ergo in lege veteri erat perfecta juſtitia. Subindeque hac ratione lex vetus non eſt dicenda imperfecta.

Reſpondeo: *Primò* quidem, paucos admodum in veteri lege juſtos fuiſſe, ac perfectiſſimos, ut docet S. Auguſtinus lib. de catechizandis Rudibus c. 22. & lib. contra Adimantum cap. 17.

Dico ſecundò. Quòd ſi homines aliqui juſti fuerunt in Veteri Teſtamento, non ad illud vetus Teſtamentum, ſed ad legem Gratiæ, & Evangelii pertinuerunt, ut docet S. Auguſtinus *lib. de Spiritu, & littera cap. 25.* & 26. & *lib. 3. ad Bonifacium cap. 4.* dicens, *Tunc homines Dei ſecundùm diſtributionem temporum, veteris quidem Teſtamenti diſpenſatores, & geſtatores, ſed novi demonſtrantur hæredes.* An verò illum ad Teſtamentum novum negabimus pertinere, qui dicit, *Cor mundum crea in me Deus, & Spiritum rectum innova in viſceribus meis?* aut illum qui dicit, *Poſuit ſupra petram pedes meos, & direxit greſſus meos, & immiſit in os meum Canticum novum Hymnum Deo noſtro?* Vel illum ante Teſtamentum vetus, quod eſt à monte Sina, Patrem fidelium de quo dicit Apoſtolus: *Fratres ſecundùm hominem dico, tamen hominis Teſtamentum nemo irritum facit, &c.* Satis oſtendit ad fidem noſtram pertinere, quæ novi utique eſt Teſtamenti, quod per promiſſionem donavit Deus Abrahæ. *Hinc concludit S. Auguſtinus.* Sive igitur Abraham, ſive ante illum juſti, ſive poſt eum uſque ad ipſum Moyſem, per quem datum eſt Teſtamentum, à monte Sina in ſervitutem generans, ſive cæteri Prophetæ poſt eum & ſancti homines Dei uſque ad Joannem Baptiſtam, filii ſunt promiſſionis, & gratiæ; ſecundùm Iſaac filium liberæ, non ex lege, ſed ex promiſſione hæredes Dei, cohæredes autem Chriſti. Abſit enim ut Noe juſtum, & prioris temporis juſtos, & quicumque ab illo uſque ad Abraham juſti eſſe potuerunt vel conſpicui, vel occulti, negemus ad ſupernam Jeruſalem, quæ Mater noſtra eſt, pertinere. Quamvis anteriore tempore inveniantur eſſe, quàm Sara, quæ ipſius liberæ matris prophetiam, figuramque geſtabat. Quantò evidentiùs ergo poſt Abraham? nam cui ſic declarata eſt ipſa promiſſio, ut pater multarum gentium diceretur, quicumque Deo placuerunt, hi filii promiſſionis habendi ſunt; Non enim eſt Abraham, & deinceps juſtorum generatio verior, ſed prophetia manifeſtior reperitur. Ad teſtamentum autem vetus quod eſt à monte Sina in ſervitutem generans, quod eſt Agar, illi pertinent, qui cùm acceperint legem juſtam, ſanctam, & bonam; putant ſibi ad vitam litteram poſſe ſufficere. Et ideò quo fiant factores legis, divinam miſericordiam non quærunt, ſed ignorantes Dei juſtitiam, & ſuam juſtitiam volentes conſtituere, Juſtitiæ Dei non ſunt ſubjecti. Et poſtea; Hac planè magna diſtantia; quòd faciant iſta ſub lege poſiti, quòd littera occidit terrenam fœlicitatem, vel cupiditate adipiſcendi, vel timore amittendi, & ideo non verè faciunt, quoniam carnalis cupiditas qua peccatum augetur, cupiditate alia non ſanatur. Sic ad vetus pertinet teſtamentum, quòd in ſervitutem generat; quia facit eos carnalis timor, & cupiditas ſervos, ſed Evangelica fides, ſpes, & charitas liberos. Sub gratia verò poſiti, quos vivificat Spiritus, & fide iſta faciunt, quæ per dilectionem operatur in ſpe bonorum, non carnalium, ſed ſpiritualium: non terrenorum, ſed cœleſtium: non temporalium, ſed æternorum; præcipuè credentes in mediatorem, per quem ſibi non dubitant, & ſpiritum gratiæ ſubminiſtrari, ut benè iſta faciant ignoſci poſſe cùm peccant. Hi pertinent ad Teſtamentum Novum filii promiſſionis, & rege-

,, nerationis, à Deo Patre, & libera ma-
,, tre, cujus generis fuerunt antiqui omnes
,, juſti, & ipſe Moyſes Teſtamenti mini-
,, ſter Veteris, hæres Novi: quia ex fide
,, qua nos vivimus, una, eademque vixe-
,, runt, incarnationem, paſſionem, reſur-
,, rectionemque Chriſti credentes futuram
,, quam nos credimus factam &c.

CONCLUSIO SECUNDA.

Etiamſi imperfecta fuerit Moſaica lex, nihilominus varios ob fines ſapienter à Deo fuit ordinata, & præſcripta.

Primò quidem, ut ſuam homini notam faceret infirmitatem, quatenus ea cognita quæreret Salvatorem; nam inquit Apoſtolus Rom.7. *Peccatum non cognovi niſi per legem*. Quam utique cauſam præſcribendæ legis eleganter declarat S. Auguſt. pluribi; maximè verò ſermone 13. de verbis Apoſtoli c.2. *Data eſt lex*, inquit, *non ut morbus ſanaretur, ſed ut prævaricationis morbo creſcente medicus quæreretur. Et quis eſt iſte medicus niſi qui dixit* Matth.9. Non eſt opus ſanis medicus, ſed malè habentibus? *Qui ergo non confitetur Creatorem, negat ſuperbus ægritudinem. Qui autem negat ægritudinem ſuam, ſuperfluum judicat Salvatorem. Ergo & in natura noſtra Creatorem laudemus, & propter vitium, quod nobis inflximus, Salvatorem quæramus. Et quomodo quærimus Salvatorem? Ut det legem? Parum eſt. Si enim data eſſet lex quæ poſſet vivificare, omninò eſſet ex lege juſtitia. Si ergo non eſt data lex, quæ poſſet vivificare, quare data eſt? ſequitur, & oſtendit quare ſit data; quia etiam ſic in adjutorium data eſt, ne te ſanum putares*. Vel ut ait Epiſtola 44. *Lex docendo, & jubendo quod ſine gratia impleri non poteſt, homini demonſtrat ſuam infirmitatem, ut quęrat demonſtrata infirmitas Salvatorem, à quo ſanata voluntas poſſit, quod infirma non poſſet: Lex igitur adducit ad fidem, fides impetrat Spiritum largiorem, & diffundit Spiritus charitatem, implet charitas legem. Ideo lex Pædagogus vocatur, ſub cujus minaciſſima ſeveritate, qui invocaverit nomen Domini, ſalvus erit. Quomodo autem invocabunt, in quem non crediderunt?*

Licèt autem homo abſque lege veteri cognoſcere potuerit plura habere rationem inhoneſti, per legem nempe naturalem, & rationis dictamen, tamen per legem divinam poſitivam manifeſtatur homini, quòd quæ ratio naturalis inhoneſta judicat, etiam peccata ſunt, & offenſa Dei, qui illa prohibet, ac ſeveriſſimè animadvertit in peccatores: *Adde* quòd cùm lex naturalis per originale peccatum in nobis maximè vitiata fuerit, ita ut plura non videantur jam nobis habere rationem peccati, quæ tamen reverà peccata ſunt, idcircò opus fuit altera lege, quæ perſpicuè peccati fœditatem, & gravitatem explicaret.

Secundò, data fuit lex propter frangendam ac retundendam hominis ſuperbiam; quatenus nempe cognoſceret homo ſe prorſus eſſe imparem, & inſufficientem propriis viribus ad peccata declinanda. Quod utique ſic declarat S. Auguſt. Epiſt. 157. *Danda itaque fuerat lex*, inquit, *quæ manifeſtiùs ſibi ipſum oſtenderet hominem, ne ſuperbus animus humanus à ſeipſo ſe poſſe eſſe juſtum putaret, & ignorans Dei juſtitiam, ideſt, quæ homini ex Deo eſt, & ſuam volens conſtituere, ideſt, quaſi ſuis viribus partam, juſtitiæ Dei ſubjectus non fieret. Oportebat itaque ut addito mandato, cujus vox eſt, non concupiſces, ſuperbo peccatori etiam prævaricationis crimen accederet, atque ita gratiæ medicina non ſanata per legem, ſed convicta infirmitas quæreret*. Vel ut ait ſerm. 13. de verbis Apoſtoli cap. 4. *Lex prævaricationis gratia poſita eſt, unde humiliaretur cervix multum ſibi tribuentium, voluntati ſuæ tantum arrogantium, ut ſibi liberum arbitrium poſſe putarent ad juſtitiam ſufficere, quæ tunc quando erat integra libertate, ideſt, in Paradiſo, oſtendit vires ſuas, oſtendit quantum poſſent, ſed ad ruendum, non ad ſurgendum*.

Qualiter autem legis pręſcriptio hominis ſuperbiam fregerit, docet idem S. Aug. pluribi; nempe quòd lex poſita motivum fuerit, & occaſio cur concupiſcentia irritaretur magis, & adversùs ſibi repugnantem legem acriùs inſurgeret; nam, inquit Apoſtolus ad Rom.7. *Peccatum occaſione accepta per mandatum operatum eſt in me omnem concupiſcentiam*. Ubi nomine peccati concupiſcentiam intelligit, quę idcirco peccatum appellatur, quia eſt à peccato, in peccatum inclinat, & ipſa fit peccatum ſi ipſi conſentiatur. Hinc S. Auguſt. libro tertio ad Bonifacium cap. 2. exponens hęc Apoſtoli verba ad Corint. 13. *Littera occidit; aculeus enim mortis eſt peccatum, virtus autem peccati lex*, ait, *Auget quippe prohibendo peccati deſideria, & inde occidit, niſi ſubveniendo vivificet gra-*

gratia. Et libro de Spiritu, & littera cap. 4. *Ubi ſanctus non audiat Spiritus, inſpirans pro concupiſcentia mala concupiſcentiam bonam, hoc eſt, charitatem diffundens in cordibus noſtris: profectò illa lex, quamvis bona, auget prohibendo deſiderium malum: ſicut aquæ impetus, ſi in eam partem non ceſſet vehementior fit obice poſito, cujus molem cùm emiſerit, majore cumulo præcipitatus violentiùs per prona provolvitur. Neſcio quo enim modo hoc ipſum quod concupiſcitur fit jucundius, dum vetatur, juxta illud Poetæ, Nitimur in vetitum ſemper, cupimuſque negata.*

Tertiò, data fuit lex vetus, ut populum Judaicum alioqui rudem, & imperfectum metu pœnarum à malo deterreret: ac ſic adhuc oſtenderet ſibi ad auxilium divinæ gratiæ confugiendum eſſe, ut docet Apoſtolus ad Galat. 3. ſcribens, *Lex Pædagogus noſter fuit in Chriſto*: Nam Pædagogus ille eſt ſub cujus ferula, & virgis puer datur erudiendus. Hunc locum expendens S. Thomas, ait, *Per legem Judæi, tamquam imbecilles pueri, per timorem pœnæ retrahebantur à malo, & promovebantur amore, & promiſſione temporalium ad bonum*. Hanc utique doctrinam hauſerat à S. Auguſtino Epiſt. 144. *Supracitata lex Pædagogus vocatur, ſub cujus minaciſſima ſervitute, qui invocaverit nomen Domini ſalvus erit*. Lib. de natura, & gratia cap. 1. *Hanc juſtitiam Dei non in præcepto legis, quo timor incutitur: ſed in adjutorio gratiæ Chriſti ad quam ſolam utiliter legis velut Pedagogi timor ducit, conſtitutam eſſe qui intelligit, ipſe intelligit quare ſit Chriſtianus*. Lib. 4. ad Boniſ. c. 3. *Ad quam gratiam lex de prævaricatione terrendo tamquam Pædagogus perducit, ut ſic conferretur homini quod conferre ipſa non potuit*. Lib. de perfectione juſtitiæ cap. 3. *Lex iſta præcepit ut cùm in his implendis homo defecerit, non ſe extollat ſuperbia tumidus, ſed ad gratiam confugiat fatigatus, ac ſic eum lex terrendo ad Chriſtum diligendum Pædagogi perducat officio*. Et cap. 19. ait, *Timore legis humilem factum tamquam Pædagogo ad fidem, gratiamque hominem perducere*.

Ne verò exiſtimet nos initium aliquod ſalutis naturæ tribuere, dum ſtatuimus ad hoc Legem Veterem datam fuiſſe, ut oſtendat homini ſuam infirmitatem, qua agnita quærat medicum, ut frangat ſuperbiam; quandoquidem ejus occaſione augetur concupiſcentia, & numero, & gravitate: ut convincat illum de gravitate morbi, ne contemnat tamquam leviorem: ut denique terreat, metuque pœnarum abducat à malo, ſic volumus per legem cognoſci peccatum, ut ſentiamus per gratiam medicum inquiri. Frangi verò per legem ſuperbiam eatenus dicimus, quatenus peccator imparem ſe ſentit legi quam novit ſibi impoſitam cuſtodiendæ, niſi juvetur per gratiam, cùm tantum abſit ut tollat peccatum, quin potiùs occaſionaliter aucta concupiſcentia augeat illud, & numero, & gravitate: Videt ergo ſibi non ſufficere legem cognoſcere, quia cognita lege peccatum non tollitur, non minuitur, ſed augetur: ſic videt ſe imparem legi ſervandæ. At vana eſt ad ſalutem ejuſmodi confractio ſuperbiæ, niſi quando per gratiam peccator coram Deo humilistur.

Idem docet S. Hieronymus in illud ad Galatas 3. *Lex Pædagogus noſter fuit in Chriſto. Pædagogus*, inquit, *parvulis aſſignatur, ut laſcivior refrænetur ætas, & prona in vitia corda teneantur, dum tenera in ſtudiis eruditur infantia, & ad majores diſciplinas metu pœnæ coercita præparatur. Itaque & laſcivientibus lex Moyſis ad inſtar Pædagogi ſeverioris appoſita eſt, ut cuſtodiret eos, & futuræ fidei præpararet.*

Triplicem aliam legis veteris utilitatem profert Alenſis *mem.* 1. *art.* 1. per „ reſpectum ad triplicem legem; nempe, „ naturæ, concupiſcentiæ, & Evangelii. „ Datur enim, inquit in adjutorium legis „ naturæ; & ſecundùm hoc decurrit ſecundùm miſericordiam. Datur etiam in „ correctionem legis peccati vel fomitis, „ & ſecundùm hoc decurrit ſecundùm rationem juſtitiæ: Item datur in ſignum, „ & ſignificationem legis gratiæ, & directionem ad ipſam, & ſecundùm hoc „ decurrit ſecundùm ſapientiæ rationem. „ De primo habetur: Super illud: *Lex ſubintravit*, dicit gloſſa. *Data erat lex in* „ *adjutorium humanæ naturæ: ut quia ipſi* „ *naturæ quodammodo incerta ſunt juſtitiæ ſemina; adderetur lex, cujus authoritate, &* „ *magiſterio ingenium naturale proficeret ad* „ *fructum juſtitiæ faciendum*: Et hæc eſt „ prima utilitas lationis legis. „

Secunda autem ejus utilitas eſt *ad correctionem legis peccati* vel *fomitis*: Et de „ hac habetur: *Lex propter transgreſſores* „ &c. gloſſa *Lex poſita eſt propter tranſgreſſionem cohibendam, ideſt, ut ſaltem timore* „ *ceſſarent homines tranſgredi, ut quandoque* „ *iam facerent voluntate*. Data eſt ergo, „ ut populum Dei erudiret ſub timore „ Dei,

„ Dei, ut dignus fieret accipere promiſ-
„ ſionem, quæ eſt Chriſtus. *Tertia utilitas*
„ fuit ad figurandam legem gratiæ vel
„ Evangelii: & directionem ad ipſam:
„ Unde Pſalm. 18. *Lex Domini immaculata*
„ *convertens animas*. Gloſſa, *Convertens*
„ *animas, ideſt, ſua diſtinctione corrigens, &*
„ *ad Chriſti gratiam mittens*. Et ſic patet,
„ quòd eſt ad coercenda peccata, & ad
„ directionem, & figurationem legis gra-
„ tiæ. Secundùm hoc dicitur Rom. 5. *Lex*
„ *intravit &c.* Gloſſa. *Erant in illo populo*
„ *tria genera hominum, ſcilicet duri, inci-*
„ *pientes, & perfecti, iis omnibus data eſt*
„ *lex: ſed duris datur in flagellum, incipien-*
„ *tibus in Pædagogum, data eſt juſtis in ſi-*
„ *gnum, ſcilicet futuræ gratiæ per Chriſtum*:
„ Et ad Galat. 3. *Propter tranſgreſſores, &c.*
„ Gloſſa. *Data eſt lex in ſignum futurorum,*
„ *ut futura figuris atteſtarentur*. Et ſecun-
„ dùm hoc tria erant in lege: ſcilicet mo-
„ ralia, quæ erant ad dilucidandam legem
„ naturæ: & quantum ad hoc erat ad in-
„ ſtruendum incipientes: Item habuit lex
„ judicialia ad coercendam legem concu-
„ piſcentiæ vel fomitis: & quantum ad
„ hoc erat duris in flagellum. Item ha-
„ buit figuralia, ſeu cæremonialia, ad
„ figurandam legem gratiæ; quia figuræ
„ erant figuræ futurorum: & quantum
„ ad hoc fuit juſtis in ſignum.

QUÆSTIO TERTIA.

Quot, & quæ fuerint præcepta Veteris Legis.

NOtandum 1. Tot ac tanta fuiſſe legis Moſaicæ præcepta, ut non immeritò S. Auguſt. ipſam eſſe *ſarcinam innumerabilium præceptorum* dixerit. Quocirca etiam S. Petrus vetus teſtamentum appellat Act. 7. jugum inſuportabile, dicens, *Quid tentatis imponere jugum ſuper cervices diſcipulorum, quod neque nos neque Patres noſtri portare potuimus?* Nec immeritò quidem; ſi enim fides detur Genebrardo ſub finem Chronologiæ, & Guillelmo Pariſienſi, *libro de legibus cap. 1. circa medium*, Præcepta cæremonialia erant ad minus ſexcenta, & tredecim; ex quibus 248. erant affirmativa; tot ſcilicet quot ſunt membra in homine, & oſſa: & 365. negativa, quot in anno dies numerari ſolent.

„ *Notandum* 2. ex eodem Guilelmo Pa-
„ riſienſi *ibidem*, tripliccm fuiſſe cauſam
cur tot præcepta Judæis præſcriberen- „
tur. *Prima* fuit ruditas, & ineruditio „
ipſius populi, propter quam generalibus „
præceptis ſolùm erudiri, & inſtitui non „
potuit, & ideo per partes particularium „
mandatorum erudiendum illum ac in- „
ſtituendum decrevit Deus, quaſi parvu- „
lum magis fractionibus panum, atque „
micis quàm panibus integris nutrien- „
dum. *Secunda cauſa*, execrabilis idolo- „
latria multiplex, in cujus eliminationem „
pro parte magna intendit lex, & hoc „
potiſſimùm in omnibus mandatis, quæ „
abſurda videntur, & nullam utilitatem „
afferre ſervantibus. *Tertia cauſa*, quia „
librum legis voluit Deus eſſe ſufficien- „
tem pro tempore illo, & capacitate no- „
vitii adhuc illius populi, vel pro parte „
maxima puerili. Voluit ergo legem con- „
tinere ea omnia, quæ dirigere, mode- „
rari, ac decorare ſufficerent vitam hujus „
populi, dans eis in hoc multam mate- „
riam meditationis, vel exercitationis in „
lege illa, pro captu ruditatis eorum, „
& imperitiæ; ne librorum paucitas, & „
parvitas mandatorum ſimul eſſent eis „
occaſio evagandi ad libros humanarum „
traditionum, & inde credulitates novas, „
& errores impietatis, legique Dei con- „
trarias ſuperſtitiones haurirent: & hac „
multa vigilantia, ac diſtinctione obſer- „
vatum eſt apud Hebræos multis tempo- „
ribus, videlicet ut ſapientia legis con- „
tenti, libros aliarum gentium declina- „
rent. Unde nec Philoſophiæ operam da- „
re illis temporibus auſi ſunt, donec com- „
mixti inter gentes, videlicet Caldæos, „
diſciplinas, & ſtudia maximè provehe- „
rent, & adhuc ampliare, & provehere „
non deſiſtant; quamque Ægyptii incæ- „
perint, & Græci ſint ſtudioſiſſimè atque „
magnificè proſecuti. Hoc ipſum voluit „
lex Deuter. 4. ubi dicit, *Hæc eſt enim ve-* „
ſtra ſapientia, & intellectus. Similiter, „
& Iſaiæ 8. *Nunquid non populus à Deo ſuo* „
requirit viſionem pro vivis, ac mortuis, ad „
legem magis, & ad teſtimonium? Et Pſal. „
1. *Beatus vir qui in lege Domini meditatur* „
die ac nocte, & multa hujuſmodi. Dein- „
de ita arctavit eos ipſa lex ad ſui ju- „
gum, meditationem, & obſervantiam, „
ut alias ei cogitare, & in aliis ſtudere, „
nullo modo vacaret; ſicut legitur Deu- „
teron. 6. *Meditaberis ea ſedens in domo* „
tua, & ambulans in itinere, dormiens, „

atque

„ *atque conſurgens &c.* Poſtquam autem „ Chaldæis ſive Babyloniis, & genti Arabum commixti ſunt, & miſcuerunt ſe „ ſtudiis eorum, & Philoſophiæ, & ſecuti ſunt opiniones Philoſophorum, neſcientes legis ſuæ credulitates, & Abrahæ fidem, contra diſputationes eorum, „ & rationes defendere; hinc eſt quòd facti ſunt in lege erronei, & in fide ipſius „ Abrahæ hæretici; maximè poſtquam Regnum Saracenorum diffuſum eſt ſuper „ habitationem eorum, exinde enim æternitatem mundi, & alios Ariſtotelis errores ſecuti ſunt multi eorum.

Notandum 3. omnem hanc ingentem præceptorum multitudinem ad tres claſſes poſſe revocari; quarum *Prima* contineat moralia; *Secunda* complectatur cæremonialia; *Tertia* includat judicialia. Ita colligitur ex Deuter. 5. *Loquar tibi omnia mandata mea, & cæremonias atque judicia*. Deuter. 6. *Hæc ſunt præcepta, cæremoniæ atque judicia, quæ mandavit Dominus Deus veſter, ut docerem vos.*

Ratio etiam ſuffragatur, finis enim legis Moſaicæ erat dirigere populum Judaicum, & convenienter ordinare, tùm in iis quæ ſpectant ad rectitudinem naturalem rationis humanæ; tùm etiam in his quæ ad cultum divinum, & ad juſtam politiam pertinent. Ad primum data erant præcepta moralia; ad ſecundum, cæremonialia; ad tertium, judicialia. Et per hæc tria ſimul ſumpta, homo convenienter ordinabatur, circa ſeipſum, circa Deum, & circa proximum; ac per ea, ſi bene obſervarentur, reſpublica Judæorum in fœlici, & florenti ſtatu conſervanda erat, ut Deus illis promiſerat Deuter. 28.

Moralia ſunt quæ dirigunt hominem ad faciendum actiones per ſe bonas, & à malis per ſe abſtinendum, quatenus eſt privatus homo: ſeu quæ dirigunt hominem ad faciendas actiones à quibus vir bonus dicitur, & ad abſtinendum ab his à quibus malus denominatur. Ejuſmodi extare præcepta in veteri lege patet: nam in hac habetur, *Non occides, non furtum facies*: habentur & omnia legis naturæ præcepta.

Cæremonialia ſunt, quæ præſcribunt quomodo ſit Deus colendus, & determinant opera quædam exteriora quibus homo profitetur ſervitutem ſuam, & exhibet honorem externum ſoli Deo debitum. Talia dari patet ex ritu ſacrificiorum, & aliorum. Diſtingui verò à moralibus patet, quia etſi de lege naturæ ſit Deum colere, non eſt tamen de lege naturæ talibus ſacrificiis, & muneribus illi cultum ſupremum exhibere: ſecundùm hoc eſt determinatio præcepti moralis, & quemadmodum determinationes legis naturæ, quæ fiunt per legem humanam, non dicuntur eſſe de lege naturæ, ſed de jure poſitivo; ita determinationes præceptorum legis naturæ, quæ fiunt per legem divinam, diſtinguuntur à præceptis moralibus legis naturæ.

Judicialia denique ſunt ea, quibus diriguntur homines ad ſocietatem fovendam, & juſtitiam inter ſe ſervandam. Ejuſmodi dari patet ex Deuter. 1. Diſtingui verò à moralibus patet, quia ſunt determinationes legis naturalis factæ per legem divinam.

CONCLUSIO PRIMA.

PRæcepta *moralia veteris legis aliqua in Decalogo, alia verò extra Decalogum continentur, & exprimuntur.*

Decalogus autem dicitur quaſi *decem verba* ſeu *decem mandata*, quæ Deus Angeli miniſterio, buccinante tuba, & Iſraelitico populo circumdante montem Sinai, in ejus vertice apparens promulgavit, ut legimus Exodi 20. demum duabus tabulis lapideis deſcripſit, & exaravit proprio digito.

Qualiter autem ordinata fuerint illa decem præcepta, non invicem conveniunt authores; nam, inquit S. Bonaventura, *in Centiloquio 3. parte Sect. 33.* Joſephus *l. 3. Antiquitatum c. 4.* aſſignat quinque præcepta in prima tabula: & quinque in ſecunda. Origenes autem contendit quatuor eſſe præcepta primæ tabulæ, quæ ad Deum ſpectant. Dividit enim primum in duo; quorum alterum ſit de non habendis diis alienis: alterum verò de non faciendo ſculptili. In quorum primo prohibetur adoratio ſtatuæ, nihil habentis ſimile in natura. In ſecundo verò prohibetur adoratio ſtatuæ habentis ſimilitudinem cum aliqua creatura. Ut verò ſex tantùm enumeret in ſecunda tabula, duo ultima præcepta non diſtinguit, reputans idem eſſe præceptum vetans concupiſcentiam uxoris proximi, & bonorum ipſius.

Verùm S. Auguſtinus *q. 71. in Exodum*, hanc ſententiam Origenis reprobat, neque enim videtur confundenda utraque concupiſcentia, ut unius dumtaxat præcepti locum habeat, quia concupiſcentia uxoris ſpe-

ſpectat ad concupiſcentiam carnis, & concupiſcentia bonorum pertinet ad concupiſcentiam oculorum, quæ duo diſtincta ſunt, ut patet ex prima Epiſtola Joannis. Rectè verò hæc duo præcepta, *non habebis deos alienos*, *& non facies tibi ſculptile*, in unum facilè præceptum coeunt; quia non facere ſculptile vel ſimilitudinem, ea dumtaxat ratione eſt prohibitum, quatenus ſcilicet non eſt ullum ſculptile colendum pro Deo, aliàs enim ſculptilis fabrica non eſt vetita; nam in tabernaculo Deus præcepit fieri imaginem Seraphim, itidem etiam erant in templo Salomonis.

Quapropter cum S. Auguſt. & aliis SS. Patribus, cenſemus tria eſſe tantùm præcepta primæ tabulæ; quorum *Primum* eſt de non habendis diis alienis, nec faciendo ſculptili quod adoretur; nam verba iſta, *Ego ſum Dominus Deus tuus &c.* habent rationem non præcepti, ſed procemii, quibus dignitas, & authoritas legiſlatoris commendatur. *Secundum* eſt de non aſſumendo nomine Dei in vanum. *Tertium* de die Sabbati ſanctificando. Sunt autem ſeptem præcepta ſecundæ tabulæ, quæ reſpiciunt proximum; quorum *Primum* eſt de honorandis parentibus; *Secundum* de non occidendo; *Tertium* de non mœchando; *Quartum* de non furando; *Quintum* de non loquendo teſtimonium falſum contra proximum; *Sextum* de non concupiſcenda uxore proximi; *Septimum* denique de non concupiſcendis bonis illius.

Rationem autem hujuſce legitimæ diſtributionis hanc profert S. Bonaventura *loco ſupracitato*. In prima tabula tria fuerunt præcepta ordinantia ad Deum, quorum ſufficientia poteſt ſumi penes ſubjectum, „ quod eſt triplex in nobis; ſcilicet potentia iraſcibilis quæ ordinatur per præceptum de proteſtatione veritatis: potentia concupiſcibilis quæ ordinatur per præceptum de Sabbatiſatione mentis: potentia rationalis quæ ordinatur per præceptum de ordinatione majeſtatis. Poteſt etiam ſumi penes objectum quod eſt triplex in divinis, ſcilicet ſumma majeſtas reverenda, reſpectu cujus eſt primum; ſumma veritas profitenda, reſpectu cujus eſt ſecundum: ſumma bonitas diligenda, reſpectu cujus eſt tertium. Poteſt ſumi nihilominus penes actum intermedium, qui eſt triplex; ſcilicet actus operis, qui exercetur in primo mandato per actualem adorationem; actus oris, qui exercetur in ſecundo per ſermocinalem prolationem; actus cordis, qui exercetur in tertio per affectualem dilectionem. Non poteſt bene Sabbatum, ideſt, quietem mentis celebrare, qui per quietem continuam non ſtudet omne peccatum mortale declinare.

„ In 2. tabula ſeptem fuerunt præcepta ad proximum ordinantia, quorum ſufficientia ſic accipitur ad proximum habemus dupliciter ordinari, ſcilicet per beneficentiam, & ſic eſt primum, ſcilicet, honora Patrem, & matrem tuam: per innocentiam, & ſic poſſumus nocere proximo tripliciter, actu operis, actu oris, & actu cordis. Actu operis, tribus modis, ſcilicet in propria perſona, & ſic dicitur: non occides. In perſona conjuncta, & ſic dicitur: non mœchaberis. In poſſeſſione ſua, & ſic dicitur: non furaberis. In actu oris poſſumus nocere proximo falſum teſtificando, & ſic dicitur: non loqueris falſum teſtimonium contra proximum tuum. In actu cordis poſſumus nocere ei dupliciter: ſcilicet affectu carnalitatis, & ſic dicitur: non concupiſces uxorem proximi tui: & affectu cupiditatis, & ſic dicitur: non deſiderabis rem ejus, Decem præcepta per ordinem his verſibus continentur. „

Sperne deos, fugito perjuria, Sabbata ſerva.
Sit tibi Patris honor, ſit tibi matris amor.
Non ſis occiſor, mœchus, fur, teſtis iniquus.
Vicinique thorum, reſque caveto ſuas.

Paulò aliter ejuſdem diſtributionis rationem proferunt alii authores cum S. Thoma; nempe quòd tot præcepta requirantur ut ſtatuatur id quod neceſſarium eſt homini reſpectu Dei, & reſpectu proximi ſui: ſiquidem Deo ut principi noſtro tria debemus: nempe fidelitatem, reverentiam, & famulatum: *Fidelitas* præcipitur primo præcepto, quo cavetur, ne honorem principatus ad alium transferamus. *Reverentia* ſecundò injungitur, cùm ne nomen quidem ejus in vanum aſſumi poſſe abſque peccato pronuncietur. *Famulatus* edicitur tertiò cùm ſanctificatio Sabbati mandatur.

Reſpectu verò proximi, ut erga eum ratione debita ſe gerat homo, ſeptem alia præcepta ſanciri debent; nam benè ſe habere debet

bet ad proximum aliquis dupliciter: generaliter, & ſpecialiter, *ſpecialiter* prout eſt aliorum debitor, & ad hoc ordinatur per *primum* præceptum de honorandis parentibus, *generaliter* verò ut nulli inferatur nocumentum, opere, ore, & corde: opere quantùm ad perſonam, & ad hoc ordinatur iſtud: *Non occides*: quantum ad perſonam conjunctam propter propagationem prolis: & ad hoc ordinatur iſtud: *Non mœchaberis*: ac denique quantum ad bona: propter quod iſtud: *Non furtum facies*. Ore: & ad hoc ordinatur per præceptum: *Non loqueris contra proximum falſum teſtimonium*: ac denique corde: idque cùm prohibetur, & concupiſcentia carnis, ſeu uxoris, & concupiſcentia òculorum ſeu bonorum.

Non fit verò prohibitio concupiſcentiæ homicidii, neque falſi teſtimonii tamquam duorum præceptorum diſtinctorum, licèt fiat mentio concupiſcentiæ uxoris alienæ, & bonorum alienorum: quia, inquit S. Thom. 1. 2. *q.* 100. *art.* 5. *ad quintum*, delectatio adulterii, & utilitas divitiarum ſunt propter appetibilia, in quantùm habent rationem boni delectabilis, vel utilis, & propter hoc oportuit in eis prohiberi non ſolùm opus, ſed etiam concupiſcentiam: Homicidium autem, & falſitas ſunt ſecundùm ſe horribilia; quia proximus, & veritas naturaliter amantur, & non deſiderantur niſi propter aliud: & ideo non oportuit circa peccatum homicidii & falſi teſtimonii prohibere peccatum cordis, ſed ſolùm operis.

Neque etiam ſpecialibus præceptis prohibita eſt inordinatio iraſcibilis, quemadmodum ſpecialibus præceptis vetita eſt inordinatio concupiſcibilis: quia omnes paſſiones iraſcibilis derivantur à paſſionibus concupiſcibilis: & ideo ſufficiebat mentionem facere in Decalogo inordinationis concupiſcibilis, utpote in quo prima dumtaxat elementa legis deſcripta continentur:

Denique mentio ibi non facta eſt evidentiſſimorum legis naturæ principiorum, quale, verbi gratia, eſt iſtud; *Bonum eſt ſectandum*, & *malum fugiendum*. Ratio eſt quia non neceſſe fuit ea ſcribi, utpote, & remanentia ſufficienter ſcripta in animis hominum, & contenta in iis quæ ſcripta ſunt tamquam principia in concluſionibus ſuis.

Præter autem aſſignata decem præcepta Decalogi, alia etiam ſunt, quæ tùm in Exodo, tum in Levitico, & Deuteron. referuntur quæ conducunt ad evidentiorem, & faciliorem Decalogi præceptorum intelligentiam; Nam ut obſervat S. Thom. *q.* 100. *art.* 2. præcepta moralia ſunt in triplici differentia; etenim quædam, inquit, ſunt communiſſima, & adeò manifeſta quòd ſunt quaſi fines præceptorum; unde in eis nullus poteſt errare ſecundùm judicium rationis: quædam verò ſunt magis determinata, quorum rationem ſtatim quilibet etiam popularis poteſt de facili videre; & tamen quia in potioribus circa hujuſmodi contingit judicium humanum perverti, hujuſmodi editione indigenti; & hæc ſunt præcepta Decalogi; quædam verò ſunt, quorum ratio non eſt adeo cuilibet manifeſta, ſed ſolùm ſapientibus, & iſta ſunt præcepta moralia ſuperaddita Decalogo, tradita à Deo populo per Moyſem, & Aaron. Sed quia ea quæ ſunt manifeſta, ſunt principia cognoſcendi ea quæ non ſunt manifeſta, alia præcepta moralia ſuperaddita Decalogo, reducuntur ad præcepta Decalogi per modum cujuſdam additionis ad ipſa: nam in primo præcepto Decalogi prohibetur cultus alienorum deorum, cui ſuperadduntur alia præcepta prohibitiva eorum quæ ordinantur in cultum idolorum, ſicut habetur Deuter. 18. *Non inveniatur in te qui luſtret filium ſuum, aut filiam ſuam, ducens per ignem, nec ſit maleficus, neque incantator; nec Pythones conſulat: neque divinos, nec quærat a mortuis veritatem*. Secundum autem præceptum prohibet perjurium: ſuperadditur autem ei prohibitio blaſpemiæ, Lev. 14. & prohibitio falſæ doctrinæ, Deut. 13. Tertio verò præcepto ſuperadduntur omnia ceremonialia. Quarto autem præcepto de honore parentum ſuperadditur præceptum de honorificatione ſenum, ſecundùm illud Levit. 19. *Coram cano capite conſurge, & honora perſonam Senis*; & univerſaliter omnia præcepta inducentia ad reverentiam exhibendam majoribus, vel ad beneficia exhibenda, vel æqualibus, vel minoribus. Quinto autem præcepto quod eſt de prohibitione homicidii additur prohibitio odii, & cujuslibet molitionis contra Proximum, ſicut illud Levit. 19. *Non ſtabis contra ſanguinem proximi tui*; & etiam prohibitio odii fratris, ſecundùm illud, *Ne oderis fratrem tuum in corde tuo*. Præcepto autem ſexto, quod eſt de prohibitione adulterii, ſuperadditur præceptum de prohibitione meretricii, ſecundum illud Deuteron. 23. *Non erit meretrix de filiabus Iſrael, nec ſcortator de filiis Iſrael*. Et iterum prohibitio vitii contra naturam, ſecun-

ſecundùm illud Levit. 18. *Cum maſculo non commiſceberis, cum omni pecore non coibis*. Septimò autem de prohibitione furti adjungitur præceptum de prohibitione uſuræ, ſecundùm illud Deuteron. 18. *Non fœneraberis fratri tuo ad uſuram*; & prohibitio fraudis, ſecundùm illud Deut. 13. *Non habebis in ſacculo diverſa pondera*; & univerſaliter omnia, quæ ad prohibitionem calumniæ, & rapinæ pertinent. Octavo verò præcepto, quod eſt de prohibitione falſi teſtimonii, additur prohibitio falſi judicii, ſecundùm illud Exodi 23. *Nec in judicium plurimorum acquieſces ſententiæ, ut à veritate devies*, & prohibitio mendacii ſicut ibi ſubditur, *mendacium fugies*; & prohibitio detractionis, ſecundùm illud Levit. 19. *Non eris criminator, & ſuſurro in populis*. Aliis autem documentis, puta præcepto de non concupiſcenda uxore alterius ad cocundum, & præcepto de non concupiſcenda re qualibet, vel qualicunque poſſeſſione alterius ad poſſidendum illegitimè præter conſenſum ejus, & voluntatem, nulla alia adjunguntur; quia per ea univerſaliter omnis mala concupiſcentia prohibetur. Hæc Sanctus Thomas.

CONCLUSIO SECUNDA.

P*Ræcepta Ceremonialia dicuntur ea quæ ad cultum Dei ordinantur, ſive immediatè, ſive præparatoriè*; Sicut enim præcepta judicialia determinant moralia in ordine ad proximum, ita ceremonialia determinant moralia in ordine ad Deum.

Hæc, inquit Alenſis, dividuntur in *Sacrificia*, *Sacramenta*, *Sacra*, & *Obſervantias*. Ratio diviſionis eſt, quia in cultu Dei conſiderari poſſunt ipſe cultus, colentes, & inſtrumenta colendi. Cultus ipſe ſpecialiter conſiſtit in ſacrificiis quæ offeruntur in reverentiam Dei. Inſtrumenta colendi pertinent ad ſacra, quale eſt tabernaculum, & vaſa, & alia hujuſmodi. Ex parte autem colentium duo poſſunt conſiderari, ſcilicet eorum inſtitutio quod fit per quamdam conſecrationem populi vel miniſtrorum, atque ad hoc pertinent ſacramenta: & eorum ſingularis converſatio, per quam diſtinguuntur ab his qui Deum non colunt, & ad hoc pertinent obſervantiæ, putà in cibis, & veſtimentis, aliaque ejuſmodi.

Sacrificia inſtituta ſunt in veteri lege tum ut hac ratione Judæi proclives alioqui admodum ad idololatriam, ab ea retraherentur immolando Deo vero, & non diis: Unde ſacrificia hæc non fuerunt inſtituta à Deo niſi poſtquam in idololatriam declinaverunt conflantes ſibi vitulum adorandum; tùm maximè ut per illam homines proteſtarentur ſe cognoſcere Deum tanquam ſupremum dominum vitæ, & necis, atque rerum omnium Creatorem, ſed, & ut figurarent ſacrificium Chriſti Domini tamquam imperfecta perfectum, ille quippe unâ oblatione explevit variorum differentiam ſacrificiorum.

Sacrificia autem veteris legis erant in triplici differentia, ratione triplicis ſacrificandi finis. *Primò holocauſta*, quæ ſpecialiter inſtituta erant ad proteſtationem ſupremi dominii Dei in res omnes: ideoque comburebantur omninò talium ſacrificiorum victimæ; ut ſic oſtenderetur quàm ſummo jure Dominus mortificat, & vivificat, & quòd ſicut in iis totum animal reſolutum in vaporem ſurſum aſcendebat, ita etiam ſignificaretur totum hominem, & omnia quæ hominis ſunt, Dei dominio eſſe ſubdita, & eſſe et offerenda. Habes præcepta Levit. 6. & ritus Levitici 1.

Secundò ſacrificia pro peccato, quæ inſtituta fuerunt à Deo, ad excitandam peccati deteſtationem ejuſque expiationem propugnandam per pœnitentiam. Ex illis ſacrificiis alia erant pro delicto, & alia pro peccato. Delictum, & peccatum in Scripturis aliquando eadem ſunt, ſed in Levitic. diſtinguuntur, ut obſervat S. Auguſtinus, qu. 5. in Leviticum; & videtur probabilior ſententia quæ vult illud eſſe delictum, quod imprudenter, ideſt, ignoranter: illud peccatum, quòd à ſciente committitur. Sacrificii pro peccato pars una comburebatur, altera verò cedebat in uſum ſacerdotum: ad ſignificandum quòd expiatio peccatorum ſit a Deo per miniſterium ſacerdotum: niſi quando ſacrificium offerebatur pro peccato totius populi, vel ſpecialiter pro peccato ſacerdotis: tunc enim totum comburebatur, quia non debebant in uſum ſacerdotum venire ea quæ pro peccato eorum offerebantur, ut nihil peccati in eis remaneret, & quia hoc non eſſet ſatisfactio pro peccato: ſi enim eſſet in uſum eorum pro quorum peccatis offerebatur; idem eſſe videretur ac ſi non offerrentur. Horum ſacrificiorum præceptum habes Levitici 7. ritus, Levitici 4. & 6.

Tertiò denique erant *ſacrificia pacifica* quæ offe-

offerebantur Deo, vel pro gratiarum actione, vel pro ſalute, & proſperitate offerentium ex debito beneficii vel accipiendi, vel accepti. Et in tres partes dividebantur: una pars incendebatur ad honorem Dei, ſecunda cedebat in uſum ſacerdotum, tertia denique in uſum offerentium, ad ſignificandum quòd ſalus hominis procedit à Deo, dirigentibus miniſtris Dei, cooperantibus ipſis hominibus qui ſalvantur. Habes præceptum hujus ſacrificii Levit. 7. ritus autem Levit. 3.

Quoniam autem in peragendis ſacrificiis varii erant ex præcepto obſervandi ritus, placet hic nonnullos referre, & explicare ſub quæſtiunculis, & reſponſionibus ſequentibus.

Cenſent autem aliqui apud Alenſem *Paragrapho* 3. hoc triplex ſacrificiorum genus inſtitutum fuiſſe juxta triplicem hominum ſtatum. Quidam enim ſunt incipientes, aliqui proficientes, alii perfecti; hoſtia autem, inquit, pro peccato pertinebat ad incipientes, ſive ad ſtatum pœnitentiæ: hoſtia pacificorum ad proficientes ſpectabat, ſive ad ſtatum juſtitiæ in impletione mandatorum: holocauſtum ad perfectos, ſive ad ſtatum ſupererogationis in impletione conſiliorum.

Aliter veteris legis teſtamenta diſtinguit Hugo Victorinus: Tria, inquit, genera ſacramentorum inveniuntur fuiſſe ſcripta ſub lege, quædam ſpecialiter ad remedium, quædam ad obſequium: quædam ad cultum divinum. Prima pertinent ad peccatorum remiſſionem, ſecunda ad exercendam devotionem, tertia ad colendam pietatem. Prima inſtituta fuerunt quaſi ad neceſſitatem, ut in eis homo ſanctificaretur; qualis fuit circumciſio, & hoſtiæ pro peccato, & pro delicto, & cetera quædam, quæ ſpecialiter ad emundationem, & remiſſionem inſtituta fuerunt. Secunda autem quaſi ad exercitationem fuerunt propoſita, ut in eis devotio fidelium exerceretur, & meritum augeretur: quales fuerunt hoſtiæ pacificorum, quæ offerebantur à fidelibus ad reconciliandam ſibi gratiam divinam. Tertia inſtituta fuerunt quaſi ad præparationem quamdam; ut quaſi inſtrumenta quædam eſſent ad cetera ſacramenta tractanda, & ſanctificanda, quale fuit tabernaculum, & atrium, & omnia utenſilia quæ continebantur in eis.

Petes 1. Quare ex animalibus quæ ſibi offerri mandavit Deus, ſolùm ex quadrupedibus deſignata ſint *boves*, *oves*, & capræ; ex volatilibus verò tantùm *turtur*, & *columba*.

Reſpondet Alenſis noſter *qu.* 50. hujuſce rei aſſignari poſſe multiplicem rationem. „Quia, inquit, iſta ſunt, quæ totum, quod vivunt, & ſunt, neceſſitati hominis tribuunt: hoc eſt, victui, & veſtitui. Si igitur rectè humana neceſſitas reſpiciatur, ſola iſta de animalibus neceſſaria ſunt hominibus in victum, & veſtitum: cetera verò ſuperflua ſunt, quantum ad neceſſitatem vitæ, ut porcus, canis, & equus. Eo ergo ipſo quòd noluit alia ſibi offerri in ſacrificiis, abſtulit eis occaſionem quærendi non neceſſaria, dum eis non voluit honorari. *Ampliùs*, quia de quadrupedibus iſta mundiſſima ſunt; quia ex mundiſſimis vivunt paſtibus: & eorum immunditiæ etiam mundæ ſunt. Præterea inter omnia quadrupedia iſta manſuetiſſima ſunt, & minori rebellione ſuſtinent mortem: & ideo minori periculo immolantium. *Inſuper*, quia iſtis animalibus maximè utebantur, & in his erat largior beneficentia Conditoris erga eos: conveniebat igitur de his animalibus Conditori regratiationem, & honorificentiam pro beneficentia exhibere.

Quare verò elegerit de avibus *turturem*, & *columbam*; quas & præcepit Abrahæ, ut ſibi offerret in ſacrificium, *Geneſ.* 15. dicendum eſt, inquit, quòd hæc præcipuè electa ſunt ad ſacrificium, quia inter omnes aves iſta munda, & manſueta, & utilia uſibus humanis ſunt: & etiam caſtitas quaſi conjugalis in columbis, & quaſi vidualis in turturibus invenitur: Unde per hoc expreſſè dabatur intelligi, quòd ſi hujuſmodi requirit in avibus ſibi offerendis, quantò fortiùs in hominibus ſibi offerentibus? De hoc verò quòd paſſer additur in emundatione leproſi, præter rationem, quæ ſupra dicta eſt poſſet ſpecialis ratio aſſignari: quia dicitur paſſer ſecundùm modum ſuum morbum conſimilem aliquando pati. Ratio autem generalis, quare alia animalia ab iſtis noluit Deus ſibi offerri eſt quia omnia alia genera animalium, aut Idololatræ ſacrificiis ſuis execrabilia fecerant, aut Augures vanitate obſervationum ſuarum prophanaverant; aut Magi veneficis ma-

„ maleficiis ſuis abominabilia reddiderant.
„ Hæc Alenſis.

Idcirco ex avibus præcipuè ſibi Deus delegit columbas, & turtures; tùm quia horum magna habebatur copia in terra promiſſionis; tùm quia hæc animalia ſunt ſymbola luctus, caſtitatis, dilectionis, & mentis ſimplicitatis: unde Chriſti Domini ſimplicitatem, charitatem, atque dolorum acerbitatem præſignabant.

Obſervandum inſuper Deum voluiſſe ſibi offerri pullos columbarum, non autem pullos turturum; quia in turturibus majores longè meliores ſunt quàm pulli; in columbis verò pulli meliores ſunt, id autem quod eſt optimum Deo debet offerri. Inſuper ſolius maſculini ſexus animalia offerri debebantur in holocauſtum, quia præſtantiſſimum eſt inter ſacrificia, fęmina verò eſt animal imperfectum. Quocirca etiam animalia maculoſa, & imperfecta v. g. clauda, cęca, removebantur à ſacrificio, quia ſolitò deſpiciuntur ab hominibus. Denique non offerebantur ante octavum diem ſuæ nativitatis: quia erant quaſi abortiva, & nondum plenè conſiſtentia propter ſuam teneritudinem. Piſces autem Deus non requiſivit in ſacrificia; tùm quia cùm in aquis degant, magis ſunt alieni ab homine, ejuſque minùs dominio ac imperio ſubſunt; ſubindeque minùs ad eum pertinent; homo autem offerre debebat Deo aliquid ſibi proprium in teſtimonium ſuæ erga Deum obſervantiæ, & gratitudinis: tùm quia piſces ſtatim ex aqua extracti intereunt; quod autem ſacerdotibus ſacrificandum Deo vivo efferebatur vivum eſſe debebat.

Similiter Deus ſibi offerri mandavit, & permiſit ſpicas, ſimilam, & alia ſimilia; quia conſultum voluit paupertati offerentium, ut qui non poſſet offerre animal quadrupes, offerret avem, qui non poſſet avem, ſaltem offerret panem, qui panem non poſſet offerre ſaltem farinam vel ſpicas præſentaret. Ex iis verò quæ ex terra proveniunt maximè Deus requirebat in ſacrificiis ea quæ veniunt in uſum hominum: Unde panis offerebatur, quia hominis cibus; vinum, quia potus; oleum, & ſal, quia cibi condimenta: thus quia medicamentum. Hæc autem omnia Chriſtum figurabant: panis quidem, quia erat panis vivus, qui velut in ſpica pro ſtatu legis naturæ in fide Patrum; ſicut ſimila in doctrina legis, & prophetarum: ſicut verò panis de Cęlo deſcendit à Spiritu ſancto formatus in utero Virginis, & coctus in clibano paſſionis. Vinum autem erat figura ſanguinis ejus, oleum gratiæ ab eo diffundendæ, ſal ipſius divinæ ſapientiæ, thus jugis ac ferventiſſimæ ejus orationis.

Mel autem, & fermentum prohibebantur offerri Levit. 2. quia, inquit Alenſis, hæc offerri conſueverant in ſacrificiis idolorum, tùm etiam ut ſignificaretur eos qui ſacrificare intendunt, debere à ſe removere omnem carnalem dulcedinem, & voluptatem; necnon & omnem corruptionem à ſacrificiis arcere. Obſervandum denique circa ſacrificium pro peccato, quod tantò vilius in eo animal offerebatur, quantò gravius erat peccatum pro quo offerebatur.

Sacramentorum in veteri lege alia erant omnibus communia, qualia erant circumciſio, agnus Paſchalis, purificationes variis ab immunditiis legalibus, & expiationes à peccatis: Alia erant particularia ſolis ſacerdotibus, & miniſtris; qualia erant conſecratio, eſus panum propoſitionis, ablutio manuum, & pedum. Nam per ſacramenta homines deputantur quodammodo ad cultum Dei, cultus autem Dei, & generaliter ſpectat ad omnem populum Dei, & ſpecialiter ad miniſtros. Reſpectu utriuſque tria ſunt neceſſaria. *Primò* quòd inſtituantur ad talem cultum, id autem præſtabat circumciſio in populo, conſecratio in ſacerdotibus, & inſtitutio ſpecialis in miniſtris Dei. *Secundò*, quòd utantur iis quæ ſpectant ad divinum cultum: id autem populus præſtabat per eſum agni Paſchalis, ſacerdotes autem per eſum panum propoſitionis, necnon & aliorum ſuis uſibus deputatorum. *Tertiò*, quòd removeantur ea quæ prohibentur à cultu divino, quales ſunt immunditiæ. Reſpectu autem populi id fiebat per purificationes, & expiationes; reſpectu verò aliorum per manuum, & pedum ablutionem, necnon & per pilorum aut capillorum abraſionem.

Petes quas ob cauſas inſtituta fuerit Circumciſio tantùm octavo die à nativitate parvuli facienda, cultro tantùm lapideo, ſoli Abrahæ, & non ante præſcripta, nec ab exitu de Ægypto uſque ad ingreſſum in terram promiſſionis uſurpata.

His omnibus quæſitis, reſpondet Alenſis q. 55. varias ob cauſas factam fuiſſe circumciſionem per extremitatem pelliculæ membri virilis. *Prima* ratio, inquit, eſt debilitatio libidinoſæ concupiſcentiæ, quæ viget in illo mem-

membro virili, & ex vulnere circumciſionis, & ex effuſione ſanguinis, quæ in ea fit. *Secunda* eſt expoſitio illius partis, ideſt, pulpæ membri illius frigori, & defricationi veſtium; ex quibus omnibus efficitur minùs ſenſibilis: quemadmodum, & manus duris operibus aſſuetæ, minùs ſenſibiles, minùſque paſſibiles inde redduntur: nihil autem in parte magis minuit ac debilitat concupiſcentiam, quàm diminutio ſenſualitatis, & paſſibilitatis illius. *Tertia* eſt in deletionem ſacrorum Veneris, & Priapi: in quibus illa tamquam pars, & occupatio Veneris in corpore humano, non parum ornabatur, & colebatur: Hæc enim erat pars carnis quæ maximè pugnabat contra ſpiritum, maximèque contaminaverat populos illarum terrarum, ita ut in omnia flagitia non ſolùm maſculorum, ſed etiam brutorum animalium proruebant: ſicut legitur Levit. 18. *Omnes execrationes iſtas fecerunt accolæ, qui fuerunt ante nos, & polluerunt eam.* Et iterum cap.20. *Omnia hæc fecerunt, & abominatus ſum eos.* Hæc plaga effrenatæ ac flagitioſæ libidinis gentes illas ſeptem execrabiles quæ terram promiſſionis ante adventum filiorum Iſrael inhabitaverant, in idololatria nutriebat ac potiſſimùm detinebat. *Quarta* verò cauſa, ſeu ratio eſt fortitudo impreſſionis memoriæ Creatoris: Eſt enim circumciſio ſignaculum, & ſtigma inſeparabile, graviſſimoque dolore impreſſum; & propter hoc fortiſſimum eſt memoriale Salvatoris. *Quinta* cauſa eſt firmitas pacti cum Deo; ſicut legitur: *Statuam pactum meum inter me, & te, & inter ſemen tuum poſt te in generationibus tuis fœdere ſempiterno.* Et iterum: *Hoc eſt pactum meum: circumcidetur ex vobis omne maſculinum.* Quare manifeſtum eſt, quòd hoc ſignaculo profitetur omnis circumciſus ſe hujuſmodi pactum ſeu fœdus iniiſſe cum Deo, & ipſa ſuſceptione hujus ſignaculi intrat in pactum ac fœdus Abrahæ: & ipſa ſuſceptione illius obligat ſe, ac debitorem ſe conſtituit univerſæ legis, quæ data eſt ſemini Abrahæ, ſicut dicit Apoſtolus: *Teſtificor omni homini circumcidenti ſe, quoniam debitor eſt univerſæ legis faciendæ, &c.* quemadmodum ſuſcipiens ſignaculum, hoc eſt, tonſuram vel habitum cujuſcumque religionis, ad eam ſe obligat univerſam.

Quare verò præceptum fuerit, primò Abrahæ, & non ante: ratio eſt, quia exuberante errore idololatriæ Abraham primus fuit (ſicut narrant antiquæ hiſtoriæ) qui revocavit homines ab idololatria ad latriam conditoris: Quia ergo circumciſio ad hoc erat, ut per ipſam diſtinguerentur cultores creatoris à cultoribus idolorum, dabatur Abrahæ primò præceptum faciendæ circumciſionis. *Præterea* ratio alia eſt; quia Abrahæ primò facta eſt promiſſio expreſſa, quòd de ejus ſtirpe naſceretur Redemptor: cùm dictum eſt; *In ſemine tuo benedicentur omnes gentes.* Conveniebat autem ſignaculum ſanctificationis generationi de qua debebat naſci Redemptor: inde eſt quòd Abrahæ & ſemini ſuo tantùm præceptum circumciſionis eſt datum.

Cur autem juſſa eſt fieri circumciſio die octava à nativitate parvuli? ad hoc ratio eſt, quoniam ante octavam diem teneritudo infantium tam grave vulnus abſque periculo mortis non facilè ſuſtineret: Si autem differretur uſque ad annos pueritiæ, vel majoris ætatis, multi declinarent eam ſuſcipere propter gravitatem doloris.

Cur autem dilata fuerit ab exitu de Ægypto uſque ad ingreſſum terræ promiſſionis, ratio talis aſſignatur; quia fortè non vacabat eis, quia vel bellis concutiebantur, vel peſtibus vaſtabantur, vel ſeditionibus dividebantur, vel à murmurationibus exagitabantur, vel aliis incommodis urgebantur: ſecundùm quod dicit Joannes Damaſcen. *Locus autem fuit circumciſionis faciendæ firmato populo in fide Abrahæ, & obtentis pro parte promiſſionibus eidem factis.* Tunc enim innovandum fuit pactum Abrahæ, & firmandum ex parte ſeminis ejus, cùm firmum apparebat ex parte Dei, & hoc per exhibitionem promiſſorum.

Quare autem fieret cultro lapideo, cauſa eſt, quia malefici ferro faciebant inciſiones in corporibus ſuis, & maximè in ſacris Martis; metallum enim ferri metallum Martis, & partes ejus in metallis opinabatur idololatrarum vanitas: Voluit ergo ritum iſtum per aliud, quàm per ferrum exerceri: ut ſaltem hac diſſimilitudine aliquantulum eos ab idololatria abduceret: *Alia ratio eſt*, ut fędus quod cum eis pepigerat Dominus in petra Horeb, eis per hoc ad memoriam reduceretur: vel quòd aquam eis de petra produxerit, in aſpectu cultrorum lapideorum recordarentur. *Tertia* ratio eſt, ut lapideorum cordium ſuorum duritiam in hujuſmodi cultris lapideis legerent in ipſa hora circumciſionis: ut ſic in pœnitudinem emollirен-

rentur: & cordium ſuorum duritiam ſentirent interiùs per compunctionem: quemadmodum cultrorum hujuſmodi duritiam corporalem per circumciſionem.

Quantum autem ad Agnum Paſchalem, ratio naturalis ejus inſtitutionis fuit commemoratio beneficii quo Deus populum ſuum eduxit de Ægypto: Tunc enim præceptum illis eſt, ut ſanguine agni linirent poſtes domorum, quaſi proteſtantes ſe recedere à ritibus Ægyptiorum qui arietem colebant. In illo duo ob oculos Judæorum ponebantur. *Primò*, feſtinantia ad diſcedendum de Ægypto, quod deſignabatur, & per panes azimos quos comedere tenebantur quaſi non fuiſſet ſatis temporis ut fermentaretur: & quòd comederent agnum aſſum igni; quia ſic velociùs præparabatur: & quòd os non comminueretur, quia qui feſtinant in frangendis oſſibus non morantur: quod etiam deſignabatur per id quòd renes debebant habere accinctos, calceamenta in pedibus, baculos in manibus, quibus ſignificatur homo promptus ad iter faciendum, & per id quòd in una domo comedere debebant, neque foras carnes ferre; quia qui diſcedere feſtinant non valent mittere xenia. *Secundò*, amaritudo quam paſſi fuerant in Ægypto, quæ ſignificabatur per lactucas agreſtes.

Ratio figuralis hæc erat, immolatio Agni Paſchalis figurabat immolationem Chriſti. Sanguis Agni liberans ab exterminatore Sanguinem Chriſti quo liberamur à peccato: comedebantur carnes agni ad ſignificandum eſum Corporis Chriſti in Sacramento: erant aſſæ igni, ad ſignificandum quòd Chriſtus in Sacramento eſt memoria paſſionis: vel quòd igne charitatis omnia conſumit: cum azimis panibus, quia Chriſtum comedentes puri, & ſinceri eſſe debent; cum lactucis agreſtibus, quia corde pœnitenti; accinctis renibus, quia caſti; cum calceamentis in pedibus, quia habentes exempla Patrum mortuorum: cum baculis, quia in paſtorali cuſtodia; in una domo, quia in Eccleſia Catholica, & non extra illam.

Quantum autem ad cæremonias purificationum ab immunditiis, & expiationes à peccatis; earum inſtitutio, & ordinatio juſtæ congruentique rationi ſita eſt; nam homines contrahebant immunditiam interiorem per peccatum, à qua purgabantur per ſacrificia aut oblata pro tota communitate, aut etiam ſpecialiter pro peccatis ſingulorum: non quòd haberent ex ſe vim expiandi, ſed quia ſignificabant expiationem futuram per Chriſtum, cujus participes illi erant per fidem in eumdem. Contrahebant etiam immunditiam externam quæ reputabatur: *Primò* ex hominibus: *Secundò*, ex contactu rerum immundarum. Reputabatur ex hominibus immundum, quod corruptionem aliquam habebat, vel erat corruptioni expoſitum: Unde cadaver immundum, leproſus immundus, mulier patiens ſanguinis fluxum immunda, viri etiam immundi fluxum ſeminis patientes per infirmitatem, per nocturnam pollutionem, per coitum: reputabatur homo immundus, qui vel mortuum tetigerat, vel leproſum, &c. Erat prætcrea immunditia in domo, in vaſis, in veſtibus, &c. purificabantur communiter per ablutionem, & per quædam ſacrificia.

Ratio litteralis iſtarum purificationum, & expiationum fuit: *Primò*, ut cum reverentia tractarent ea quæ ad divinum cultum pertinent, nec immundi accederent ad illa. *Secundò*, ut raró accedentes ad hujuſmodi ſacra, quia ſæpiùs immundi, majori reverentia, & humilitate ad ea ſe diſponerent: *Tertiò*, ut non reformidarent accedere ad divinum cultum, quaſi refugientes conſortium leproſorum, aliorumque ſimilium, quorum morbus erat abominabilis, & contagioſus. *Quartò*, quia Gentiles quandoque, & humanum ſanguinem, & ſemen in ſuis ſacrificiis adhibebant.

Ratio figuralis fuit, quia per varias iſtas immunditias varia peccata figurabantur: peccatum mortale, quod eſt mors animæ, per immunditiam cadaveris, hæreſis per immunditiam lepræ: nam & contagioſa hæreſis ut lepra: & vera habet falſis admixta, ſicut in corpore leproſo apparent partes integræ, & partes maculatæ: idololatria, per mulierem ſanguinifluam, propter immolantium cruorem. Vana locutio, per virum ſeminifluum; peccatum originale, per immunditiam coitus, & partus mulieris. Voluptatum mollities, per fœminam menſtruatam; conſenſus in peccatum alienum, per contactum rei immundæ. Ita de ceteris.

Quia verò tum circa purificationes iſtas, tum etiam circa expiationes aliqui negligentes erant, placuit Deo ut ſemel in anno decimo die ſeptimi menſis fieret ſacrificium expiationis pro toto populo, in quo priùs Sacerdos offerebat pro ſuo peccato vitulum, & arietem in holocauſtum: *Deinde* pro populo duos hircos, quorum unus immolaba-

Digitized by Google

labatur ad expiandum peccatum multitudinis; Hircus enim eſt animal fętidum de cujus pilis fiunt veſtimenta pungentia, & per hoc ſignificatur fętor, & immunditia aculei peccati. Hujus autem hirci immolati ſanguis inferebatur ſimul etiam cum ſanguine vituli in ſancta ſanctorum, & aſpergebatur ex eo totum ſanctuarium, ad ſignificandum quòd Tabernaculum emundabatur ab immunditiis filiorum Iſrael. Corpora verò hirci, & vituli immolata pro peccato comburebantur, ad oſtendendam conſummationem peccatorum: non in altari, quia ibi non comburebantur niſi holocauſta, ſed extra caſtra in deteſtationem peccati. Alter verò hircus emittebatur in deſertum, ac ſi ille deportaret peccata populi. Ritus emiſſionis erat ut Sacerdos imponeret manum ſuper caput ejus, confitens peccata filiorum Iſrael.

Ratio autem figuralis horum iſta erat: Chriſtus ſignificatur per vitulum propter virtutem; & per arietem, quia eſt dux fidelium: & per hircum, propter ſimilitudinem carnis peccati, quia immolatus eſt pro peccatis, & per ejus ſanguinem nobis aditus patet in regnum cęlorum, quemadmodum ſanguis vituli, & hirci infertur in ſancta per Pontificem. Paſſus eſt extra portam; ad Hebræos ultimo; quemadmodum hircus, & vitulus combuſti ſunt extra caſtra. Hircus qui emittebatur in deſertum eſt, vel divinitas quæ Chriſto patiente virtutem cohibens, veluti in ſolitudinem abiit, vel concupiſcentia mala quam debemus à nobis abjicere, ſtudioſos autem motus Domino immolare.

Cæremoniæ triplicis generis obſervabantur in inſtitutione miniſtrorum. *Primò* namque purificabantur: *Secundò*, ordinabantur & conſecrabantur: *Tertiò*, applicabantur ad uſum ſacri miniſterii. Purificabantur, inquam, idque communiter per ablutionem aquæ, & per quædam ſacrificia: Specialiter autem Levitæ radebant omnes pilos carnis ſuæ. Conſecrabantur Pontifices & Sacerdotes hoc ordine. *Primò* abluti, veſtibus ſpecialibus dignitatum induebantur. *Secundò*, Pontifex oleo unctionis in capite ungebatur. Levitæ Domino offerebantur à populo per manus Pontificis qui orabat pro eis. Minorum verò Sacerdotum ſolæ manus conſecrabantur, quæ erant applicandæ ad ſacrificia, & de ſanguine agni immolati tingebatur extremum auriculæ dextræ ipſorum, & pollicis pedis, aut manus dextra: ut ſcilicet eſſent obedientes legi Dei in oblatione ſacrificiorum, quod ſignificatur in tinctione pedis, & manus dextræ. Aſpergebantur etiam ipſi, & veſtimenta eorum ſanguine immolati animalis, in memoriam ſanguinis agni per quem fuerunt in Ægypto liberati. Offerebatur autem in eorum conſecrationem vitulus pro peccato, in remiſſionem peccati Aaron, circa vitulum conflatilem: Aries in holocauſtum, in memoriam orationis Abraham, & obedientiæ ejus, quam Pontifex debet imitari: aries quaſi hoſtia pacifica, in memoriam liberationis ex Ægypto: caniſtrum denique panum in memoriam mannæ præſtitæ populo. *Tertiò*, applicabantur per impoſitionem ſuper manus eorum adipes arietis, tortæ panis unius, & armi dextri: ut oſtenderetur quòd accipiebant poteſtatem offerendi Domino ſacrificia. Levitæ verò per hoc quòd intromittebantur in Tabernaculum fęderis, quaſi ad miniſtrandum circa vaſa Sanctuarii.

Ratio figuralis erat, quia qui ad miniſterium Eccleſiaſticum deputantur, debent primò purificari per aquam baptiſmi, & lachrymarum in fide paſſionis Chriſti, quod eſt expiativum, & purgativum ſacrificium. Radere præterea debent omnes pravas cogitationes quæ per pilos carnis adumbrantur: ornari virtutibus, & Spiritus ſancti oleo conſecrari ac aſperſione Sanguinis Chriſti.

Obſervandum eſt autem quòd Sacerdotes quatuor præcipuè veſtiebantur dum ſacra miniſteria implebant; nempe Femeralibus, tunica linea ſtricta, zona, ſeu balteo, & tiara, ſeu mitra, ſeu cydari. Femoralia, inquit Alenſis, ſignificabant cõtinentiam, tunica linea munditiam, balteus modeſtiam, mitra capitis intentionem rectam. Præter hæc verò Pontificibus communia, ſi aliquid leve excipias, habebant, & quatuor alia ſibi propria Pontifices, quibus fas non erat ſimplicibus Sacerdotibus veſtiri, ſcilicet primò tunica hyacinthina, ſeu Pontificali in cujus extremitate versùs pedes ponebantur per circuitum tintinnabula quædam, & mala punica, facta ex hyacintho, & purpura, coccoque bis tincto. *Secundò*, Ephod Pontificale, ſeu Superhumerale quod tegebat humeros, & anteriorem partem uſque ad cingulum; erat verò ex auro, & hyacintho, & purpura, coccoque bis tincto, & byſſo retorta, & ſuper humeros habebat duos honichinos, in quibus erant ſcripta nomina filiorum Iſrael. *Tertiò*, Rationale

nale ex eadem materia factum, quadratum, & ponebatur in pectore, & conjungebatur Superhumerali: in hoc erant duodecim lapides pretioſi diſtincti per quatuor ordines, in quibus erant etiam ſculpta nomina filiorum Iſrael, ſic eos ſuper humeros, & in corde Pontifex habere ſignificabat. *Quartò*, lamina aurea pendens in fronte ejus, in qua ſcriptum erat nomen Domini.

Hæc autem veſtimentorum diverſitas, inquit Alenſis qu. 55. circa Articulum primum, ſecundùm Joſephum figurabat ipſum eſſe Miniſtrum, & Pontificem Conditoris univerſorum. Unde ſecundùm quod tangitur Sap. 8. *Diſpoſitio totius orbis figurabatur in veſte Pontificis; fœminalia linea, & tunica linea, ſeu byſſina terram figurabant.* Baltei verò circumvolutionem Oceani: tunica verò hyacinthina ipſo colore aerem præſeferebat: per tintinnabula tonitrum: per mala granata coruſcationes ſignificabantur; ſuperhumerale ſui varietate Cęlum ſydereum: duo Sardonices, duo Hemiſphęria, vel Solem, & Lunam: duodecim Gemmæ in pectore, duodecim Signa, & Zodiacum, & pulchrè quod in medio erat appellabatur Rationale: ratione enim cuncta ſunt plena, & terrena per cęleſtia diſponuntur: Cydaris Cęlum empyreum: lamina aurea, Deum omnibus præſidentem; tamen non videtur hæc ſignificatio convenire. Dicendum ergo quòd varietas veſtimentorum deſignabat varietatem virtutum, quibus oportebat Pontificem eſſe munitum: Fœminalia ſignabant continentiam: Tunica byſſina quæ multis tunſionibus pervenit ad candorem: per mortificationem carnis munditiam interiorem: Balteus, qui ſtringit ventrem, continentiam, & abſtinentiam: Tunica hyacinthina, quæ eſt exterior, & ætherei coloris, converſationem cęlicam; Cingulum verò quo tunica ſtringitur converſationis modeſtiam: Superhumerale mandatorum obedientiam: Rationale verò divinam ſcientiam: Cydaris intentionem bonæ voluntatis: Lamina, cui nomen Dei inſcribitur, memoria ſeu meditatio Dei jugis figurabatur.

Denique erant quidam ritus ex præcepto obſervandi à populo in veſtibus exterioribus, in ciborum delectu, in cultu divino. *Primò* quidem in veſtibus, quibus indui debebant, plura cavebantur; ſic Deuter. 20. *Non induetur mulier veſte virili, & vir non induetur veſte fœminea.* Et cap. 22. *Non indueris veſtimento quod ex lana, linoque contextum eſt.* Cauſæ autem, inquit Guilielmus Pariſienſis *libro de Legibus* c. 13. prohibitionis, ne vir uteretur veſte fęminea, vel è converſo, multæ fuere: *Prima* fuit congruentia ipſius naturæ, videlicet, ut quos natura ſexu diſcreverat, diſcerneret & veſtibus. *Secunda*, ut opportunitas auferretur turpitudinum latibulis, poſſet enim intrare vir ad mulierem ſub habitu muliebri, & è converſo mulier ſub habitu virili: ablata igitur eſt per hanc diſcretionem veſtitus multa opportunitas flagitiis. *Tertia*, exterminatio ſacrorum Martis, & Veneris, in ſacris enim Martis non ſolùm virili veſtitu veſtiebantur mulieres, ſed etiam armabantur, ut in ipſis veſtimentis bellicis, id eſt, armis, ipſum tamquam Deum belli, & victoriæ datorem colerent. Et Cocco Græcus in libro maledicto, quem ſcripſit de ſtationibus ad cultum Veneris, inter alia ſacrilega, & Deo odibilia præcepit, ut qui nefandum illud exerceat, coronam fęmineam habeat in capite ſuo. Eodem modo in ſacris Veneris viri effœminabantur, videlicet in veſtibus muliebribus ſacra Veneris exercentes; propter hujuſmodi ſacrilegos ritus Marti, & Veneri ſe placere credentes, atque quærentes. *Quarta* cauſa eſt ut occaſio magna provocationi libidinis auferretur; magna enim eſt provocatio libidinis viris veſtitus muliebris, & è converſo, & hoc eſt quoniam veſtis muliebris viro circumdata vehementer refricat memoriam, & commovet imaginationem mulieris, & è converſo. *Quinta* cauſa, ut auferretur occaſio maleficii, quibus gentes illæ refertiſſimæ erant, & in eis nutritæ. Conſueverunt enim malefici, & maleficæ in veſtibus, aut de veſtibus libidinis maleficia exercere, & hoc nos in libris eorum ſæpe legimus. Ut ergo occaſio hujuſmodi tolleretur, jam voluit Deus hanc confutationem veſtitus eſſe in viris, & mulieribus. *Sexta* cauſa, ut tolleretur error periculoſus, & ſuperſtitioſa credulitas, qua trahi poſſent ad idololatriam, quibus credebant decepti applicatione veſtium muliebrium, maximè in ſacris Veneris conjungi ſibi ac conciliari amore fortiſſimo corda mulierum, propter quas hoc facerent, vel quæ poſtea hujuſmodi veſtibus uterentur. Similiter & deceptæ mulieres idipſum credebant de viris, & virilibus veſtimentis. Voluit ergo Deus hunc ſuperſtitioſum errorem auferri de cordibus eorum, per ablationem abu-

abuſionis iſtius, ne per illum tandem traherentur ad cultum Veneris. Uſus verò veſtis ex lana, linoque contextæ, prohibitus fuit juxta litteram, quia Sacerdotes idolorum, & in Ægypto maximè veſtibus hujuſmodi utebantur. *Cauſa* igitur in hoc fuit ne Dei populus aſſimilaretur idololatris. *Alia cauſa* fuit generalis, ut idololatria, quæ conjunctionibus exercebatur, ex hoc percuteretur. *Tertia* fuit, ut ordo naturæ quem idololatræ multipliciter pervertebant, ſervaretur in veſtibus, ut linum ſcilicet ſub lana eſſet, & corpori humano propinquius. *Quarta*, ut in veſtibus, & materiis earum, ipſa quam natura inter eas fecerat, diſcretio ſervaretur, ut linea ſive camiſia, natura camiſia eſſet, & tunica, natura tunica, & ita de aliis. Hæc enim quæ diximus omnia confundebant, & commiſcebant idololatræ, ad venerationem maximè elementorum, de qua aliquid loquemur in ſequentibus, pro eo ſcilicet quòd de commixtione elementorum, quibus ſerviebant, eorumque confuſione omnia hujuſmodi gigni dicebant.

Plura etiam erant prohibita quantum ad eſum, nam judicavit lex *Levit.* 11. immunda greſſibilia, quæ non ruminant, aut non findunt ungulam. *Item* aquatilia, quæ non habent pinnulas, & ſquamas. *Item*, volatilia rapacia, ut aquilam, & corvinum genus, & quædam alia, *Levit.* 11. & univerſaliter omnia reptilia, ſicut ſtellio, lacerta, & alia quæ in terra moventur, ut muſtela, mus, & ſimilia, *Levit.* 11.

Hujus autem prohibitionis has rationes profert Alenſis, dicendo, generali reſponſione, quòd ratio fuit elongatio ab idolo- „latria. Illa enim animalia quæ præcipuè lex judicavit immunda, idololatræ aſſumpſerant, vel in ritu ſacrificiorum, vel in venerationem. Patet enim quòd ex greſſibilibus, & volatilibus, & aquatilibus idolorum imagines figurabant: Unde *Exodi* 20. propter hoc dicitur. *Non facies eorum ſimilitudinem, quæ in Cælo deſuper, ut volatilium: nec eorum quæ in terra deorſum, ut greſſibilium: nec eorum quæ ſunt in aquis ut natatilium.* Item patet quòd ſimili modo faciebant idola reptilium: Unde Iſaiæ 2. *Projiciet homo idola, quæ fecerat ut adoraret talpas, & veſpertiliones*: Et Ezechiæ 8. *Ingreſſus vidi, & ecce omnis ſimilitudo reptilium, & animalium abominatio, & univerſa idola ibi depicta, &c.* Inde eſt quòd lex hujuſmodi judicavit immunda; vel quia in talibus idolis ſacrificabant; unde porcus qui non ruminat, ſed findit ungulam judicatur immundus: quia adhuc pagani porcos immolabant, & fœdera ſuo ſacrificio porcorum firmabant: non aliter ratum exiſtimantes, niſi ipſi qui paciſcuntur, aut fœderantur, per intermedium partium hujus ſacrificii tranſierint. Simili modo Camelum qui ruminat, ſed non findit ungulam, ſacrificant idololatræ, & malefici, ſicut legimus in libro de annulis 7. Planetarum: Ita etiam de aliis intelligendum eſt. Sicut nunc enim ex neceſſitate ſtatuendum eſſet in regionibus, ubi cattus dicitur adorari, ne ibi invenitetur, & apud quem inveniretur, graviter puniretur: eadem ratione, & in regionibus, in quibus buſo dicitur adorari, ſi quis buſonem inveniens, non ſtatim occideret, gravi animadverſione plectendus eſſet: ita & prædicta animalia, quæ uſurpaverat ſibi idololatria, voluit eſſe abominabilia Deus ſuo populo, ut nec ea comederent, nec contingerent. „

CONCLUSIO TERTIA.

P*Ræcepta judicialia veteris legis ea erant, quæ non ſola ratione, ſed ex inſtitutione vim habebant obligandi homines in ordine ad ſe invicem*. Quatruplex autem ordo in aliquo populo inveniri poſſet. *Primò*, principum populi ad ſubditos. *Secundò*, ſubditorum ad ſe invicem. *Tertiò*, eorum qui ſunt de populo ad extraneos. *Quartò* denique ad domeſticos: Ergo totidem modis dividi poſſunt judicialia præcepta veteris legis. De principibus convenienter ordinavit lex vetus; nam ut ait S. Thomas, in bona ordinatione principum duo attenduntur. Primum eſt, ut omnes habeant partes in principatu, quia per hoc conſervatur pax populi, & omnes talem ordinationem amant, & cuſtodiunt. Secundum eſt ſumma regiminis, vel principatus, cujus cùm ſint diverſæ ſpecies, præcipuum tamen eſt regimen, in quo unus principatur ſecundùm virtutem, & Ariſtocratia in qua aliqui pauci principantur ſecundùm virtutem: unde optima ordinatio Principum eſt in aliqua civitate, vel regno, in quo unus præficitur ſe-

cundùm virtutem, qui omnibus præſit, & ſub ipſo ſunt aliqui principantes ſecundùm virtutem, & tamen talis Principatus ad omnes pertinet: Tum quia ex omnibus eligi poſſunt: Tum etiam quia ex omnibus eliguntur: atqui ſic diſpoſuerat Deus de Principatu veteris Legis; Nam Moyſes, & ejus ſucceſſores gubernabant populum quaſi ſingulariter omnibus principantes, quod eſt quædam ſpecies regni. Eligebantur autem 72. Seniores ſecundùm virtutem, & iſti de omni populo eligebantur. Electionem verò Principis non reliquit populo, ſed ſibi reſervavit, ut patet de Moyſe, Judicibus ac Regibus: hac de cauſa, quia populus ille ſub ſpeciali Dei cura regebatur: neque verò conſtituit ab initio Reges in plena poteſtate, ſed Judices, & Gubernatores, ne degeneraret tale regimen in tyrannidem, quod contingit maximè ſi crudeles ſint, atque avari: tales autem erant Judæi: unde Regem ad petitionem populi tantùm quaſi indignatus conceſſit. 1. *Regum* 8. Inſtituit tamen à principio circa Regem eligendum; *Primò*, modum electionis, qui in eo conſiſtebat ut judicium Domini expectaretur, neque ex altera gente quis in Regem eligeretur. *Secundò*, qualiter ſe habere deberent Reges conſtituti ad ſeipſos, ad Deum, & ad ſubditos. *Deuter*.8.

De ſubditis ad ſe invicem convenienter ordinavit: nam juſtis præceptis ordinatum eſt de communione quam ad invicem habere debent. Hæc duplex: alia quæ fit auctoritate Principum, alia quæ fit propria voluntate perſonarum privatarum. Circa utrumque providit lex ſufficienter: Circa primum inſtituendo judices, ordinem judicii, numerum teſtium, & certas perſonas pro venditionibus, ſucceſſionibus, cura parentum, & ſimilibus. Lege S. Thomam de his fuſiùs more ſuo diſſerentem optimè *qu*. 105. *art*. 2.

De ſubditis per ordinem ad extraneos convenienter pronuntiavit: nam cum extraneis converſatio poteſt eſſe duobus modis: pacificè & hoſtiliter; de utroque modo ſtatutum. De *primo*, & cùm alienigenæ tranſibant per terras eorum, & cùm apud illos inhabitabant, prohibendo ne contriſtarentur, aut moleſtia illis inferretur, *Exodi* 22. *&* 23. & cùm volebant totaliter admitti in eorum conſortium, cui etiam proviſum eſt, ut nec ſtatim admitterentur, nec tamen omninò excluderentur, quidam tamen omninò excluderentur, quia hoſtes infenſiſſimi, quales Amalecitæ. De ſecundo autem, antequàm inirent bellum pax offerebatur: *Deut*. 20. *Secundò*, præcipiebatur ut bellum inceptum fortiter exequerentur. *Tertiò*, ut impedimenta prælii removerentur, remittendo quoſdam ad domum, qui poſſent impedimenta præſtare. *Quartò* denique, ut victoria moderatè uterentur, parcendo mulieribus, & parvulis, ac ligna fructifera regionis non incendendo. Lege S. Thom. *art*. 3.

Denique quantum ad domeſticos Lex vetus ordinavit convenienter; nam circa domeſticas perſonas tres ſunt combinationes; ſcilicet, Domini ad ſervum, viri ad uxorem, & patris ad filium. Circa primam ordinavit convenienter, & de laboribus illis moderatè imponendis, & de pœnis infligendis, & de dimiſſione eorum, qui erant ex populo: Circa ſecundum ordinavit etiam convenienter: præcipiendo ut ex eadem tribu duceretur uxor, ne tribus confunderentur ut frater ducat uxorem fratris ſui defuncti abſque liberis, ſuſcitaturus ſemen fratri ſuo, ut alienigenæ non accipiantur in conjuges propter periculum ſeductionis, neque propinquæ, propter reverentiam naturalem, quæ debetur illis; ut recens conjugato nihil publicæ neceſſitatis injungatur quo poſſit liberè lætari cum uxore ſua, & firmare amicitiam, ut non leviter uxores infamentur; ut propter odium vir non affligat uxorem; ſed potiùs dimittat, idque nonniſi ſcripto libello perficiat, ut denique propter uxoris odium filius detrimentum minimè patiatur. Circa tertium denique, ut patres filios inſtruant in diſciplinis, & moribus, ne vacent comeſſationibus, & laſciviis. Cetera vide apud S. Thomam.

QUÆSTIO QUARTA.

An & quando Lex Vetus abrogata fuerit, & obligare deſierit.

NOtandum 1. Quòd etſi vetus Teſtamentum ab Abrahamo exordium ſumpſerit, quatenus nempe intelligitur pro pacto quod Deus pepigit ut in Chriſto benedicerentur omnes Gentes, quod utique pepigit Deus cum Abrahamo, ut conſtat *ex* 3. *cap. ad Galat*. ubi Apoſt. ait. *Abrahæ dictæ ſunt promiſſiones, & ſemini ejus: Non dixit, in ſeminibus quaſi in multis, ſed quaſi in uno, & ſemini tuo, qui eſt Chriſtus, hoc autem di-*

eo, Teſtamentum confirmatur à Deo, &c. Attamen quatenus lex vetus à Teſtamento diſtinguitur, hæc nonniſi tempore Moyſis originem habuit, ſcilicet 430. poſt dictam promiſſionem divinitùs Abrahamo factam, quod utique ibidem indicat Apoſt. his verbis, *quæ poſt 430. annos facta eſt lex non irritum facit ad evacuandam promiſſionem*. Hunc autem annorum numerum à facta Abrahamo promiſſione ad legis promulgationem, & receptionem per Moyſem, ita demonſtrat S. Thom. in hunc Apoſtoli locum hoc pacto: Abraham erat 75. annorum cùm facta eſt ei promiſſio, ita Geneſeos 12. Centenarius verò, quando natus eſt ei Iſaac, ut habetur Geneſeos 21. hoc eſt, poſt 25. annos à promiſſione ſibi facta, à nativitate autem Iſaac uſque ad exitum filiorum Iſrael ex Ægypto, quando data eſt lex Moyſi, elapſi ſunt anni 405. qui cum 25. faciunt 430. Quod autem à nato Iſaac uſque ad exitum ex Ægypto numerandi ſint 405. probatur, quia Iſaac fuit 60. annorum quando genuit Jacob, ut habetur Geneſeos 25. Jacob erat natus annis 130. quando intravit Ægyptum, ut habetur Geneſeos 27. & ſic à nativitate Iſaac uſque ad introitum Jacob in Ægyptum elapſi ſunt anni 190. Joſeph autem fuit 30. annorum cùm ſtetit coram Pharaone, ut habetur Geneſeos 41. & poſtea tranſierunt 7. anni fertilitatis, & duo ſterilitatis uſque ad ingreſſum Jacob in Ægyptum, ut habetur Geneſeos 45. vixit autem Joſeph 110. annis ut habetur ultimo Geneſeos, à quibus ſi ſubſtrahantur 39. anni remanent ſeptuaginta & unus annus: fuerunt ergo à nativitate Iſaac uſque ad mortem Joſeph 261. Fuerunt autem in Ægypto filii Iſrael poſt mortem Joſeph 144. annis, ut Rabanus dicit in gloſſa Actorum ſeptimo: Fuerunt ergo à nativitate Iſaac uſque ad exitum filiorum Iſrael de Ægypto, & legem datam 405.

Notandum 2. Veterem Legem ſolis Judęis reverà fuiſſe præſcriptam, nec Gentiles ad ejus obſervantiam fuiſſe ulla ratione adſtrictos: quod utique colligitur ex illo Deuter. 4. *Quæ eſt alia gens tam inclyta, quæ habeat cæremonias ac juſta judicia?* Pſal. 75. *Notus in Judæa Deus*: Pſal. 57. *Non fecit taliter omni nationi, & judicia ſua non manifeſtavit eis*. Hanc eamdem veritatem luculenter demonſtrat Apoſt. *ad Rom.* 3. ubi declarans prærogativas, quibus Judæi divinitus à Deo donati fuerunt, ait; *Quid ergo amplius Judæo eſt? multum quidem per omnem modum, primum quidem, quia credita ſunt eis eloquia Dei*: ſub eloquiis autem maximè comprehendit legem quæ ſolis Circumciſis data eſt, & ideo Gentiles arcebantur ab ingreſſu templi, & participatione illius legis niſi circumciderentur: non obligabantur autem Gentiles circumcidi, ſed in eorum voluntate, & arbitrio liberum erat, ut conſtat Exodi 12. *Quòd ſi quis peregrinorum in veſtram voluerit tranſire coloniam, & facere phaſe Domini, circumcidetur priùs omne maſculinum ejus, & tunc ritè celebrabit: eritque ſicut indigena terræ: Si quis autem circumciſus non fuerit, non veſcetur ex eo*. Hæc autem ſpecialis prętogativa populi Judaici ſupra Gentiles, non fuit eis à Deo conceſſa propter eorum merita, & fidelem in eum obſervantiam, ſed ex mera Dei liberalitate ipſum populum præ cæteris ſibi peculiariter adlegentis, eo quòd Chriſtus ex ipſo oriundus erat; quod utique declaravit Moyſes Deuter. 9. ubi alloquens populum Judaicum ait: *Scito ergo quòd non propter juſtitias tuas Dominus Deus tuus dederit tibi terram hanc optimam in poſſeſſionem, cùm duriſſimæ cervicis ſis populus. Memento & ne obliviſcaris quomodo ad iracundiam provocaveris Dominum Deum tuum in ſolitudine; & eo die quo egreſſus es ex Ægypto uſque ad locum iſtum ſemper adversùm Dominum contendiſti*. Decebat autem ut populus ille ex quo Chriſtus erat oriundus; ſpeciali ſanctitate fulgeret, & peculiari Dei dilectione ...... Hinc Moyſes Deuter. 4. populum Judaicum interpellans ait: *Audiſtis verba ejus de medio ignis, quia dilexit Patres, & elegit ſemen eorum poſt eos*. Semen, inquam, illud benedictum, nempe Chriſtum Dominum in quo benedicendæ erant omnes gentes.

Notandum 3. Quòd etſi Lex Vetus ſoli populo Judęorum pręſcripta fuerit, ut eam obſervaret, & cuſtodiret, tamen non ad ſolos Judæos, ſed maximè ad Chriſtianos ſpectabat; ſiquidem ad eos pertinebant promiſſiones, dona, & legis obſervatio; nam promiſſiones, & dona in lege iſta facta ſunt propter veros Iſraelitas, & filios Abrahæ, non qui ſecundùm carnem nati ſunt, ſed qui filii Abrahę ſunt ſecundùm fidem, ut probat Apoſt. pluribi; maximè ad Rom. & ad Gal. Hinc egregiè advertit S. Auguſt. lib. 4. contra Fauſtum terram Canaam, necnon & omnia bona à Deo Judæis conceſſa, ſumi poſſe duobus modis, vel in ſe & ut eſt aliquod bo-

bonum ſenſibile, qualiter ſolùm ſpectabat ad eos qui ſunt Judæi ſecundùm carnem, vel quatenus eſt figura boni inviſibilis longè melioris ac præſtantioris, & ſic pertinet ad Chriſtianos, *Temporalium rerum promiſſiones*, inquit, *in Teſtamento Veteri contineri, & ideo vetus Teſtamentum appellari nemo noſtrum ambigit, & quòd æternæ vitæ promiſſio, regnumque Cœlorum ad novum pertinet Teſtamentum; ſed in illis temporalibus figuras fuiſſe futurorum, quæ implerentur in nobis, in quos finis ſæculorum obvenit, non ſuſpicio mea eſt, ſed Apoſtolicus intellectus eſt, dicente Paulo cùm de talibus loqueretur, hæc omnia figuræ noſtris fuerunt, & iterum, hæc omnia in figuris contingebant illis, ſcripta autem ſunt propter nos in quos finis ſæculorum obvenit: Non ergo vetus Teſtamentum ad conſequendas illas promiſſiones, ſed ad intelligendas in eis novi Teſtamenti renuntiationes accepimus: veteris quippe ſignificatio fidem novo conciliat*: His ita præmiſſis, tria ſuperſunt determinanda. *Primum*, an reverà jam deſierit legis veteris obligatio & virtus: *Secundum*, quandonam vigere ceſſaverit. *Tertium* denique, an ſtatim ac vigere deſiit, ejus obſervatio mortifera fuerit.

CONCLUSIO PRIMA.

Lex Moſaica de facto abrogata eſt, & jam obligare deſiit. Hæc eſt de fide definita ab Apoſtolis in Conc. Jeroſolimitano celebrato ut hæc quæſtio ſolveretur, ſicut legimus Act.15. per illa verba, *Viſum eſt Spiritui ſancto, & nobis, nihil ultra imponere vobis oneris quàm hæc neceſſaria, &c.* Hanc autem veritatem pluribus probat S.Paulus ad Rom. nam cap.6. Fidelibus baptizatis ait, *Non eſtis ſub lege, ſed ſub gratia*. Et c.7. id declarat exemplo uxoris, quæ per mortem viri ſoluta eſt à lege illius: unde concludit; *Itaque fratres mei, & vos mortificati eſtis legi per Corpus Chriſti*. Et ad Gal. id variè inculcat c.2.3. & 5. maximè verò iſtis verbis. *Si circumcidamini, Chriſtus nihil vobis proderit*. Et poſtea: *Evacuati eſtis à Chriſto qui in lege juſtificamini*. Quibus certè ſignificat quòd gratia Chriſti Domini non prodeſt ei, qui circumciſionem neceſſariò ſervandam eſſe exiſtimat. Idem Apoſt. ad Hebræos 7. ait: *Tranſlato Sacerdotio neceſſe eſt ut legis tranſlatio fiat*: atqui Sacerdotium veteris legis tranſlatum fuit in Sacerdotium novæ legis; nam cùm ante eſſet Sacerdotium Aaronicum, factum eſt Sacerdotium Chriſti qui dicitur Sacerdos in æternum ſecundùm ordinem Melchiſedech: Ergo & ipſa lex vetus in novam ceſſit, ſicque de facto deſiit, & abrogata eſt.

Probatur 2. Illa lex abrogatur, & obligare ceſſat, maximè quando ampliùs non viget reſpectu eorum pro quibus lata eſt: ſed lex vetus ceſſavit obligare Judæos, quibus maximè præſcripta fuit: Ergo reverà obligare deſiit. Major conſtat: tum quia ſolvi, & ligari reſpectu ejuſdem dicuntur, alioqui oppoſita non eſſent: tum quia, repugnantiam involvit quòd lex aliqua cenſeatur abrogata, & tamen vigeat reſpectu eorum quibus eſt præſcripta. Minor verò probatur: *Primò*, quia lex vetus non fuit data in ſempiternum, ſed tantùm ut habet Apoſtol. ad Gal.4. *Donec veniret plenitudo temporis*. Ergo adveniente plenitudine temporis per Chriſtum, qui natus eſt in medio temporum, lex antiqua continuò ceſſavit. *Secundò*, ex eodem Apoſt. *Umbram habet lex futurorum bonorum, non ipſam imaginem*: ſed umbræ deſinunt ad Solis ortum, ceſſant figuræ dum veritas apparet. Hinc S.Bern. hom.1. ſuper Miſſus eſt: *Prodeunte fructu, flos decidit, quia veritate apparente in carne, figura pertranſiit*. Vel ut ait Hieron. in cap.4. ad Gal. *Priuſquam Chriſti in toto orbe Evangelium coruſcaret, habuerunt ſuum fulgorem præcepta legalia; poſtquam verò majus Evangelicæ gratiæ lumen effulſit, & Sol juſtitiæ toti mundo ſe prodidit, Stellarum lumen abſconditum eſt, & eorum radii caligaverunt*. Similia habet Theodoretus ad Philippenſ.3. ubi hæc ſcribit, *Supervacaneus eſt lychnus, ſi Sol apparuerit, ſupervacaneus Pædagogus iis, qui perfectam acceperunt ſapientiam; inutile lac nutriciis iis, qui ſolido cibo veſcantur. Palea fert frumentum, ſed poſtquam collectum eſt frumentum, palea ejicitur, ita lex oſtendit Chriſtum, poſtquam autem is apparuit, ea eſt deinceps ſupervacanea*.

Probatur 3. Illa lex cenſetur eſſe abrogata quæ tantùm duratura erat, & vigere debebat uſque ad inſtitutionem, & promulgationem alterius legis ſuccedentis: at lex Moſaica tantùm vigere debebat uſque ad inſtitutionem legis Evangelicæ: Ergo hac inſtituta prior ceſſare debuit. Major conſtat. Probatur minor iis omnibus ſacræ Scripturæ teſtimoniis, quibus Deus prædixerat mutationem legis, & ſtatus populi faciendam eſſe in adventu Meſſiæ. Sic per Ma-

lac.

Digitized by Google

Iac. c.1. *Non eſt mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum, & munus non ſuſcipiam de manu veſtra, ab ortu Solis uſque ad occaſum magnum eſt nomen meum in Gentibus, & in omni loco ſacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda*. Quibus verbis apertè prædicitur totum illum cultum ſacrificiorum veteris legis abjiciendum eſſe à Deo, & in aliud puriſſimum commutandum, ut exponit Conc. Trid. ſeſ.22. cap.1. Idem ſignificavit Jeremias c.23. ubi præmiſſa Meſſiæ promiſſione per hæc verba. *Ecce dies venient, dicit Dominus, & ſuſcitabo David germen juſtum, &c.* ſubdit, *Propter hoc dies venient, dicit Dominus, & non dicent ultra vivit Dominus, qui eduxit filios Iſrael de Terra Ægypti; ſed, Vivit Dominus, qui adduxit, & duxit ſemen domus Iſrael de terra Aquilonis, & de cunctis terris*; Quibus verbis Propheta ſignificat Gentiles ad Meſſiam futurum convertendos. *Denique* hanc ipſam veritatem probant omnes illi Scripturæ textus, quibus Deus olim promiſerat ſe daturum novam legem, qualis eſt Jeremiæ 31. *Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & feriam domui Iſrael, & domui Juda fœdus novum*; ubi nomine *fœderis* legem ſignificat. Hinc ſubjungit, *Dabo legem meam in viſceribus eorum*; His enim ſignificavit Deus ſe aliquando inſtituturum, & daturum novam legem quæ priorem ſolveret, ut optimè colligit S.Paulus ad Hebræos c.8. ubi cùm præmiſiſſet præfatos textus Prophetæ, concludit, *Dicendo autem novum, veteravit prius, quod autem antiquatur, & ſeneſcit prope interitum eſt*.

Dices 1. Lex ſemel lata, & promulgata non abrogatur niſi per expreſſam revocationem, vel per legem poſteriorem incompoſſibilem cum priore; ſed in lege nova lata à Chriſto non legitur expreſſa revocatio legis veteris, nec illæ leges ſunt incompoſſibiles, ſed ſimul obſervari poſſent: Ergo poſterior priorem non revocavit, maximè reſpectu illius populi quem illa vetus obligabat.

Reſpondeo 1. Negari poſſe majorem; nam præter illos duos modos abrogandi legem, invenitur tertius, nempe quòd lex ceſſet per temporum mutationem, & ſucceſſionem, quando dumtaxat pro determinato tempore lata eſt, & propter aliquem finem quo poſito, & obtento obligare deſinit; talis autem fuit lex vetus, nam præſcripta fuit tantùm ad tempus, & *donec veniret ſemen*, idest Chriſtus, ut ait S. Paulus ad Gal. 3. nam *finis legis fuit Chriſtus*, ut idem Apoſt. docet ad Rom. 10. & ideò completo illo tempore, & eo fine obtento ceſſare debuit illa lex abſque alia abrogatione, & revocatione. Hinc Lucæ 16. dicitur *Lex & Prophetæ uſque ad Joannem*.

Reſpondeo 2. negando minorem, quantum ad ſecundam partem: Licèt enim Chriſtus Dominus in Evangelica lege trahenda non addiderit aliqua verba formalia, quibus expreſsè ſignificet ſe præcepta veteris legis abrogare, & revocare, nihilominus reverà illam veterem legem ſua nova lege abrogavit, ut ſignificat Paulus ad Rom.3. *Excluſa eſt*, inquit, *per quam legem? factorum? non, ſed per legem fidei*. Et ad Epheſios dicens, *Legem mandatorum decretis evacuans*; Quod enim ait *decretis*, idem ſignificat, ac per decreta ſua, ſeu ut exponit S.Chryſoſt. per præcepta, vel ut loquitur S. Hyeron. per dogmata Evangelica. Chriſtus ergo ſuis præceptis, ſuaque nova lege veterem abrogavit.

Neque fuit neceſſaria expreſſa revocatio, inquit Suarez *l.9. cap.10. nu.15.* quia opera illarum legum licèt non videantur formaliter repugnare; nihilominus leges ipſæ inter ſe pugnant. *Primò*, quia lex nova traditur à Chriſto, ut per ſe ſufficiens ad ſalutem, & neceſſaria, ſubindeque ipſi repugnat obligatio, & neceſſitas prioris legis. *Deinde*, obſervantiæ legis Moſaicæ tantùm erant figuræ, & ſigna futurorum myſteriorum Meſſiæ. Sacramenta autem legis novæ, maximè Baptiſmus, & Euchariſtia, ſignificant redemptionem per Meſſiam non eſſe ampliùs faciendam, ſed factam, ac proinde ſubſiſtere non poſſunt cum illis ſignis, quæ redemptionem futuram præſignabant. *Denique*, prior lex tantùm uni populo data eſt qua diſtingueretur, & ſegregaretur ab aliis nationibus: Poſterior verò data eſt cunctis Gentibus, ut Eccleſia habens perfectam unitatem ex omnibus hominibus congregaretur.

Dices 2. Moſaica lex in ſacris litteris dicitur in perpetuum duratura: Ergo nuſquam ceſſare debuit. Probatur antecedens ex illo Gen. 17. ubi de circumciſione Deus ait; *Erit pactum hoc meum in carne veſtra in fœdus æternum*. Item Exodi 12. *Habebitis hanc diem .... ſolemnem Domino in generationibus veſtris cultu ſempiterno*. Pſalm. 104. *Statuit illud Jacob in præceptum, & Iſrael in Teſtamentum æternum*. Item Baruch. 3.

Hic

Hic liber mandatorum Dei, & Lex quæ eſt in æternum.

Nego conſequentiam, & ad antecedens dico, Vocabulum *æternum* in Scripturis ſumi dupliciter: *Primò* quidem impropriè & pro diututno & longiore tempore, quamvis finito: ſic Pſal.75. *Illuminans tu mirabiliter à montibus æternis*: *Secundò* verò propriè pro duratione quæ principio & fine careat: Lex autem vetus dicitur æterna priori modo, quia ſcilicet longiſſimo tempore, & per multa ſæcula erat duratura: vel dicitur perpetua, & ſempiterna, eo quòd præſcripta fuit abſque determinato tempore, qua ratione dici ſolet perpetuum quod præſcribitur ſine termino, qualiter diximus ſuprà in prima Diſputatione, leges propriiſſimè dictas debere eſſe perpetuas. Vel denique Lex vetus dicitur fœdus ſempiternum, & perpetuum, eoquòd ex natura ſua indiſſolubile erat, nec ſolvi poterat niſi per cauſas extrinſecas, & ſupremam Dei authoritatem, qualiter etiam res aliqua quę per ſolam vitam hominis durat, dici ſolet perpetua, ut vinculum matrimonii, profeſſio religioſa, &c. Sic igitur pactum veteris Legis dicitur fœdus ſempiternum, quia diſſolvi non poterat donec impleretur: neque lex illa erat abroganda niſi per rerum poſitionem, quas præfigurabat, & quibus poſitis jam ſignificare, & præſignare deſiit.

Dices 3. Lex bona non debuit mutari: atqui lex vetus erat bona: Ergo mutari non debuit.

Diſtinguo majorem: Lex bona, & perfecta nec per ſe ad alteram ordinata non debuit mutari, *concedo*: Lex imperfecta & quæ per ſe ad aliam ordinabatur perfectiorem, *nego*. Talis autem erat Moſaica lex, quæ tantùm ordinabatur ad ſignificandam legem Evangelicam, quæ aliquando erat inſtituenda.

Ex iis collige: Veterem legem deſiiſſe non ſolùm ratione pręceptorum cæremonialium, & judicialium: ſed etiam moralium. Tum quia præfati Scripturę textus æquè concludunt de præceptis moralibus ac de cæremonialibus, & judicialibus. Tum quia reprobatio fit prioris mandati propter infirmitatem ejus, & inutilitatem, ait S. Paulus *ad Hebræos* 7. quod etiam de pręceptis moralibus intelligendum venit, earum etiam obſervantia inutilis erat, & inſufficiens ad ſalutem conſequendam.

Adde quòd S. Paulus ad Galat. 3. ubi dixit, *Legem fuiſſe Pædagogum*, ſtatim ſubdit, *Poſtquam venit fides jam non eſſe nos ſub Pædagogo*: quod utique intelligitur etiam de pręceptis moralibus; nam pars illius inſtructionis Pædagogicæ verſabatur circa præcepta moralia Decalogi. *Tum denique* quia certum eſt cæremonialia pręcepta ampliùs non vigere: hæc enim per ſe erant figuralia quæ pręſignabant futura Meſſię myſteria; Ergo adveniente eo cujus erant figurę, debuerunt deſinere; alioquin ipſa eorum obſervatio veritati fidei pręjudicaret; ſiquidem confitemur nunc jam illa myſteria eſſe completa: Idem conſtat de judicialibus quibus ſuccedere debebant præcepta judicialia legis Evangelicæ longè perfectiora, quorum maximam partem Chriſtus inſtituit *Matth.* 5. Adde quod mutato principali, deſinit etiam acceſſorium: at in populo Judaico mutata ſunt ea, quæ præcipuè ipſum ſecernebant à Gentibus, putà ſacrificia, Sacerdotium, &c. Ergo etiam judicialia ceſſarunt, quia leges judiciales ſupponebant populum Judaicum, ut ſeparatum à Gentilitio, & ordinatum ad ſpecialem quidem gubernationem, & inſtitutionem, & ideo deſtructo priori fine, & ſundamento, etiam leges ceſſare neceſſariò debuerunt; nam, inquit S. Paulus ad Hebræos 2. *tranſlato Sacerdotio neceſſe eſt ut legis tranſlatio fiat.* Idem autem dicendum eſt de moralibus: licèt enim adhuc aliqua præcepta moralia, putà Decalogi vigeant: unde S. Leo ſerm. 14. de Paſſione Domini cap. 5. cùm explicuiſſet cæremonialium præceptorum abrogationem ſubjungit, *In præceptis autem moralibus nulla prioris Teſtamenti decreta reprobata, ſed Evangelico magiſterio multa ſunt aucta*. Attamen ipſa præcepta ampliùs non vigent, quatenus à Moſaica lege pręſcribuntur, ſed quatenus vel ſunt præcepta legis naturæ, vel prout per legem Evangelicam inſtaurantur; Siquidem Decalogum inſtauraſſe Chriſtum Dominum conſtat ex illis omnibus Evangelii textibus, quibus ſuadet Deum eſſe diligendum ex toto corde, & proximum ſicut ſeipſum.

CONCLUSIO SECUNDA.

Lex Moſaica langueſcere cœpit, & infirmari per Chriſti nativitatem, mori verò & extingui tantùm per ejus mortem.

Probatur prima pars: Primo quidem ex illo Lucæ 16. *Lex & Prophetæ uſque ad Joan-*

Digitized by Google

Joannem, hoc eſt ad Chriſti Domini nativitatem vim obligandi habuerunt, maximè verò in eis præceptis, & cæremoniis quæ Meſſiæ nativitatem, & adventum præſignabant. *Adde quòd* aliqua ſaltem præcepta cæremonialia legis impleta fuere per varia Chriſti Domini myſteria ante mortem patrata: putà omnes illæ cæremoniæ, quæ ejus miracula, & doctrinam præſignabant, maximè in curandis leproſis, cæcis illuminandis, mortuis ſuſcitandis, ignorantibus inſtruendis, nutriendis famelicis per miraculoſam panum, ac piſcium multiplicationem.

Denique, baptiſmus à Chriſto inſtitutus fuit ante mortem, & vivificandi ac ſolvendi peccatum originale vim habuit, ſubindeque præceptum circumciſionis obligare ex parte deſiit ante Chriſti Paſſionem.

Patet etiam ſecunda pars, Nempè quòd Moſaica lex mori cœpit, & extingui tantùm per Chriſti mortem. Suadetur *Primò*, quia ſicut *translato Sacerdotio neceſſe eſt ut fiat legis translatio*, inquit Apoſtolus, *ad Hebræos* 7. ita perſeverante Sacerdotio neceſſe eſt legem ſubſiſtere; ſed Sacerdotium Moſaicæ legis non fuit translatum uſque ad paſſionem, & mortem Chriſti, ut affirmat Apoſtolus ad *Hebræos* 9. ubi cùm dixiſſet Chriſtum per proprium Sanguinem introiſſe ſemel in ſancta, concludit: *Et ideo Novi Teſtamenti Mediator eſt, ut morte intercedente in redemptionem earum prævaricationum, quæ erant ſub priori Teſtamento repromiſſionem accipiant, qui vocati ſunt æternæ hæreditatis, ubi enim Teſtamentum eſt, mors neceſſe eſt intercedat teſtatoris*. Quaſi diceret: Vetus Teſtamentum vim non amiſit niſi ubi Novum inſtauratum eſt: at hoc dumtaxat inſtauratum fuit per mortem Chriſti: Ergo tantùm per Chriſti mortem vetus Teſtamentum deſinere, ac mori cœpit.

Deinde, Chriſtus ad mortem uſque aliqua legis præcepta ſervanda mandavit: Ergo ſignum eſt legem ipſam vim adhuc aliquam habuiſſe uſque ad Chriſti paſſionem. Patet antecedens ex illo Matth. 8. ubi Chriſtus Leproſo ſanato præcipit ut Sacerdotem adiret, offerretque munus quod Moyſes pro leproſis mundatis offerri præceperat: & Matth. 23. dixit, *Super cathedram Moyſis ſederunt Scribæ, & Phariſæi: omnia ergo quæcumque dixerint vobis ſervate, & facite*: Inſuper ipſemet pridie quàm pateretur implere voluit præceptum de comedendo Agno Paſchali: unde Lucæ 22. dicitur, *Venit dies azimorum in quo neceſſe erat occidi Paſcha*: Neceſſe, inquam, neceſſitate præcepti, quod ipſemet Chriſtus implere voluit.

Denique, Lex Moſaica tota umbratilis erat & figurativa, ſubindeque non ceſſavit donec omnes ejus figuræ, & umbræ impletæ fuerunt: ſed illæ non fuerunt impletæ uſquequo Chriſtus jam ſpiritum extremum emiſſurus, dixit; *Conſummatum eſt*, Ergo Moſaica lex quantum ad omnia ſua præcepta penitùs non fuit extincta niſi per Chriſti mortem: Unde meritò S. Thomas, qu.103. art.3. ad ſecundum: Chriſto prædicante, & miracula faciente currebant ſimul Lex, & Evangelium, quia jam myſterium Chriſti erat inchoatum, ſed nondum conſummatum, & propter hoc mandavit Chriſtus Dominus ante paſſionem Leproſo ut legales cæremonias obſervaret.

Confirmatur hæc eadem veritas ex eo quòd in paſſione Chriſti Domini *velum templi* legitur ſciſſum *Matth*.27. quod indicium fuit reverà legem Moyſis ceſſaſſe. Unde S. Ambroſius lib.1. in Luc. cap.23. *Etiam velum templi ſcinditur, quo myſteriorum Synagogæ prophanatio declaretur*; Et S. Auguſtinus ſermone 114. de Temp. *Velum Templi ſcinditur*, inquit, *quia Synagoga honore nudatur, obſervatio antiqua diſſolvitur*.

Signanter autem dixi legem Moſaicam cœpiſſe extingui in Chriſti morte: non enim prorſus extincta fuiſſe videtur ante diem Pentecoſtes quo promulgata fuit Evangelica lex. Lex enim Moſaica non priùs deſiit quàm Evangelica cœperit obligare, cùm generatio iſtius ſit corruptio illius: juxta illud Apoſtoli ad Epheſ. 2. *Legem mandatorum decretis evacuans*: ideſt, Legem Moſaicam decretis Evangelicis excludens, ut exponunt Chryſoſtomus, Theophilactus, & Oecumenius ibidem: atqui lex Evangelica non cœpit obligare ante diem Pentecoſtes: Ergo ante illum diem lex Moſaica obligare non deſiit. *Majorem* ut certam ſupponunt. *Minor* verò probatur: Lex ante ſui promulgationem non obligat ut etiam docet S. Thomas *qu*. 90. *art*. 4. ſed lex Evangelica non fuit promulgata ante Pentecoſten: Ergo ante diem Pentecoſtes obligare non cœpit. *Minor* probatur; Tum quia uſque ad tempus Pentecoſtes Apoſtoli non propoſuerunt

po-

populo publicè Evangelium: Tum etiam, quia quemadmodum lex Vetus non fuit promulgata, niſi quinquageſimo die à paſchate Judæorum; ita non debuit Lex nova promulgari, niſi poſt quinquaginta dies à paſchate ſive reſurrectione Chriſti.

Promulgationem enim legis Moſaicæ figuram fuiſſe promulgationis Legis Evangelicæ, docent SS.Patres, maximè S.Auguſtinus *Epiſt*.119. & S.Leo *Sermone* 1. *de Pentecoſte*. Id pariter ſuadet mira inter utriuſque legis promulgationem convenientia. *Primò* namque ſicut lex Moſaica promulgata eſt die quinquageſimo poſt Paſcha; ſic etiam lex Evangelica promulgata fuit die quinquageſimo à Chriſti Domini Reſurrectione, *Act*.2. *Secundò*, ſicut illa in monte Sinai, ita hæc in monte Sion promulgata eſt, juxta illud Iſaiæ 2. *De Sion exibit lex, & Verbum Domini de Jeruſalem*. *Tertiò*, quemadmodum in monte Sinai audita ſunt tonitrua, & fulgura, & Angelus Dei vices agens apparuit Moyſi in medio ignis: Ita hic *factus eſt repente de Cœlo ſonus tanquam advenientis ſpiritus vehementis, & apparuerunt diſpertitæ linguæ tanquam ignis*.

CONCLUSIO TERTIA.

Lex Moſaica non fuit mortifera ſtatim ac obligandi vim amiſit, ſed licitum fuit, quamvis non neceſſarium, aliquo tempore poſt ejus abrogationem illius præcepta cæremonialia ſervare.

Probatur: Illud non poteſt cenſeri mortiferum quod ab Apoſtolis repletis, & illuſtratis Spiritu ſancto fuit uſurpatum: ſed poſt Chriſti mortem, poſtque legis Evangelicæ in die Pentecoſtes promulgationem; imò poſt ejuſdem apud Judæos, & apud Gentes evulgationem, ipſimet Apoſtoli uſurparunt, & frequentarunt legis Moſaicę pręcepta cæremonialia, quamvis ea neceſſaria obſervatu non judicarint: Ergo non mortifera fuit legis obſervantia ſtatim ac mortua ejus fuit obligatio. Major conſtat. Probatur minor pluribus quidem Apoſtolorum factis. Primò namque Paulus qui ad *Galat*. 2.*c*. non eſt paſſus Titum Gentilem circumcidi, ne veritati Evangelii præjudicaret; nihilominus *Act*.16. Timotheum ex matre Judæa, & patre Gentili natum circumcidit, & *cap*.18. more Nazareorum totundit caput in Cenchris: & *Cap*. 21. ſeipſum purificavit cum Judæis ut illos ſibi conciliaret, & cum ipſis purificatus templum eſt ingreſſus.

Inſuper, S.Jacobus qui *Act*.15. iverat in ſententiam Petri, ſcilicet ut non onerarentur gravi jugo legis qui ex Gentilibus ad Chriſtum converterentur idem *Act*.21. conſilium dedit Paulo ut ſe cum aliis purificatum ſiſteret Sacerdoti levitico, nempe ut Judæorum recenter converſorum invidiam, & æmulationem declinaret; cum enim ex conſilio ſeniorum ita alloquitur, *Vides frater quot millia ſunt in Judæis qui crediderunt, & omnes æmulatores ſunt legis: audierunt autem de te, quia diſceſſionem doceas à Moyſe, eorum qui per Gentes, ſunt, Judæorum: dicens non debere eos circumcidere filios ſuos, neque ſecundùm conſuetudinem ingredi. Quid ergo eſt? utique oportet convenire multitudinem: audient enim te ſuperveniſſe. Hoc ergo fac quod tibi dicimus: Sunt nobis viri quatuor, votum habentes ſuper ſe; his aſſumptis, ſanctifica te cum illis, & impende in illis ut radant capita, & ſcient omnes quia quæ de te audierunt falſa ſunt, ſed ambulas & ipſe cuſtodiens legem*. Quòd autem judicaret Jacobus hanc legis obſervantiam non eſſe neceſſariam, ſed tantùm licitam, patet ex hiſquę ſubjicit, *De his autem qui crediderunt ex Gentibus, nos ſcripſimus judicantes ut abſtineant ab idolis, immolato, & ſanguine, & ſuffocato, & fornicatione*.

Denique Apoſtoli etiam omnes in Concilio convenientes *Act. cap*. 15. ſtatuerunt ut Chriſtiani abſtinerent à ſanguine, & ſuffocato; ſed abſtinentia à ſanguine, & ſuffocato una erat ex cæremoniis legalibus: Ergo Apoſtoli non judicarunt mortiferam eſſe veteris legis obſervantiam, ſtatim ac mortua fuit ejus vis, & obligatio. Hanc autem veritatem clariùs demonſtrabit ſubſequentis quæſtiunculæ reſolutio.

Quæres, *qualis, & quanta fuerit S. Auguſtini cum S. Hieronymo de legali obſervantia poſt Evangelicæ legis promulgationem controverſia, & diſceptatio*.

RESpondeo 1. Eam quidem graviſſimam fuiſſe, ut conſtat ex utriuſque ſancti Patris epiſtolis ultro citroque hac de re ſcriptis: Cùm enim S. Auguſt. Commentarium ſancti Hieronymi in Epiſtola ad Galatas legiſſet, advertiſſetque eum contendere, quod quæ narrantur *Cap*. 2. de reprehenſione Petri à Paulo, eo quòd ille legalia uſurparet,

ret,

ret, ſeque à gentilibus Antiochenis recens converſis ſegregaret, ut viveret Judaicè cum Judæis qui Jeroſolimis à Jacobo advenerant: quòd, inquam S. Hieronymus vellet illam reprehenſionem non fuiſſe ſeriam, ſed ſimulatoriam, nec Apoſtolus ſeriò, ſed tantùm ſimulatoriè legalia ſervaſſe, ne ſcilicet Judæis recens converſis foret in ſcandalum; S. Auguſtinus id graviter accipiens, ita ad eum ſcribit Epiſtola 9. *In expoſitione epiſtolæ Pauli ad Galatas invenimus aliquid quod nos multùm moveat: ſi enim ad Scripturas ſanctas admiſſa fuerint officioſa mendacia, quid eis remanebit authoritatis? quæ tandem de Scripturis illis ſententia proferetur, cujus pondere contentioſæ falſitatis ſubruatur improbitas? Statim enim ut protuleris; ſi aliter ſapit, qui contra nititur; dicet illud, quod prolatum erit, honeſto aliquo officio ſcriptorem fuiſſe mentitum:* Quapropter cùm illam ſententiam ſancti Hieronymi pluribus improbaſſet, dixiſſetque: *Itaque, & ipſe* (Petrus) *verè correptus eſt, & Paulus vera narravit, ne ſancta Scriptura, quæ ad finem poſteris edita eſt, admiſſa authoritate mendacii, tota dubia nutet, & fluctuet.* Tandem concludit: *Quare arripe, obſecro te, ingenuam, & verè Chriſtianam cum charitate ſeveritatem ad illud opus corrigendum, atque emendandum; & palinodiam, ut dicitur, cane, incomparabiliter enim pulchrior eſt veritas Chriſtianorum, quàm Helena Græcorum.*

Hanc autem Epiſtolam unà cum duabus aliis ab eodem S. Auguſtino exaratis cùm recepiſſet S. Hieronymus, graviter quidem, & acerbè tulit, quòd eum ad canendam palinodiam S. Auguſtinus provocaret: quapropter ad eum reſcripſit Epiſtolam, quę eſt numero undecima apud Auguſtinum, in qua non leviter eumdem S. Auguſt. carpit, pluribuſque ſuadere nititur Apoſtolos tantùm ſimulatoriè ſervaſſe legalia: & ita S. Paulum reprehendiſſe Petrum: Unde poſt plura ſic Epiſtolam concludit, *Peto in fine Epiſtolæ, ut quieſcentem ſenem olimque veteranum, militare non cogas, & rurſum de vita periclitari, tu qui juvenis es, & in Pontificali culmine conſtitutus, doceto populos, & novis Africæ frugibus Romana tecta locupleta. Mihi ſufficit cum auditore, & lectore pauperculo in angulo Monaſterii ſuſurrare.*

Igitur hujus controverſiæ inter utrumque Patrem ſumma fuit, quòd licèt inter ſe convenirent in tribus, *Primò*, quòd obſervatio ſive ficta, ſive ſeria, legalium aliquo modo licita fuerit poſt Chriſti mortem: *Secundò*, quòd ea non erat neceſſaria, nec vim, nec efficaciam habebat ad ſalutem: *Tertiò*, quòd poſt ſufficientem Evangelii prędicationem tandem hęc obſervatio fuit mortifera: Nihilominus in quatuor maximè invicem diſſidebant. *Primò* namque S. Hieron. cenſebat duo eſſe diſtinguenda tempora, *unum* ante Paſſionem Chriſti, in quo legalia non erant mortua, ſed adhuc aliquam vim obligatoriam, necnon & expiativam ſuo modo conſervabant; nec etiam erant mortifera, quia non peccabant ea obſervantes: *Alterum* poſt Paſſionem Chriſti, in quo non ſolùm mortua fuerunt legalia, nec ullam obligandi vim, & efficaciam habuerunt ſed etiam mortifera fuerunt, ita ſcilicet quòd peccarent mortaliter quicunque ea obſervarent: Unde ita S. Auguſtinum interpellat, *Judæorum Paulus cæremonias obſervabat, cùm jam Chriſti eſſet Apoſtolus, & dicis eas non eſſe pernicioſas iis, qui eas velint ſicut à Parentibus acceperant, cuſtodire? Ego è contrario loquar, & reclamante mundo, libera voce pronuntiem, cæremonias Judæorum, & pernitioſas eſſe, & mortiferas Chriſtianis, & quicumque eas obſervaverit, ſive ex Judæis, ſive ex Gentibus, eum in baratrum diaboli devolutum: Finis enim legis Chriſtus ad juſtitiam omni credenti, Judæo ſcilicet, & Gentili; neque enim omni credenti erit finis ad juſtitiam, ſi Judæus excipitur.* Sanctus autem Auguſtinus volebat diſtinguenda eſſe tria tempora, *unum* ante Chriſti Paſſionem in quo legalia neque mortua erant, neque mortifera: *aliud*, poſt tempus ſufficientis promulgationis Evangelii in quo legalia mortua ſunt, & mortifera, quia videlicet ſine mortali peccato ab hoc tempore obſervari non potuerunt; *tertium* autem erat tempus medium, ſcilicet à Paſſione Chriſti uſque ad Evangelii ſufficientem evulgationem quo tempore legalia quidem fuerunt mortua, quia neque vim aliquam habebant, nec aliquis ea ex præcepto ſervare tenebatur: non tamen fuerunt mortifera, quia illi qui ex Judæis converſi fuerant ad Chriſtum, poterant per id tempus legalia ſervare, dummodo non putarent illa eſſe neceſſaria ad ſalutem: quaſi ſine legalibus fides Chriſti juſtificare non poſſet.

Secundò, S. Hieronymus exiſtimabat, quòd Apoſtoli numquam ſecundùm veritatem ſervaverunt legalia, ſed ſimulaverunt ſe ea ſervaſſe, ut vitarent ſcandalum eorum, qui fue-

fuerant ex circumciſione: quod quidem facientes non deludebant alios, quia id præſtabant, non animo ſervandi legalia, ſed propter cauſas alias, veluti ſi quis nunc abſtineret à ſanguine, & ſuffocato, quia id ſuæ ſanitati adverſaretur: S. Auguſtinus cenſebat è contra Apoſtolos ex animo ſervaſſe legalia, non tamen in illis poſuiſſe ſpem ſalutis, quaſi ad ſalutem eſſent neceſſaria: & hoc quidem feciſſe eos, *Non mentientis actu, ſed compatientis affectu, nec ſimulatione fallaciæ, ſed compaſſione miſericordiæ*. Qua fiebat ut Apoſtolus 1. ad Cor. 9. diceret, *Factus ſum Judæis tamquam Judæus; ut Judæos lucrifacerem*: Hoc eſt, inquit Auguſtinus Epiſt. 9. *fit tamquam ægrotus, qui miniſtrat, non cùm ſe febres habere mentitur, ſed cùm animo condolentis cogitat, quemadmodum ſibi miniſtrari vellet, ſi ipſe ægrotaret: Nam utique Judæus erat, Chriſtianus autem factus, non Judæorum ſacramenta reliquerat, quæ convenienter ille populus, & legitimo tempore, quo oportebat, acceperat; Ideoque ſuſceperat ea celebranda, cùm jam eſſet Chriſti Apoſtolus, ac doceret non eſſe pernicioſa iis, qui ea vellent ſicut à Parentibus per legem acceperant, cuſtodire, etiam cum Chriſto credidiſſent: non tamen in eis jam conſtituerant ſpem ſalutis, quoniam per Dominum Jeſum ſalus illa, quæ illis ſacramentis ſignificabatur, advenerat*.

Tertiò, S. Hieronymus exiſtimabat quòd Petrus in ſimulatione iſta, qua dicitur coegiſſe Gentes Judaizare, non docentis imperio, ſed conſervationis exemplo, inquit S. Auguſt. quod, inquam, S. Petrus per hanc inductionem non peccavit; quia hoc faciebat ex motivo charitatis, ne ſcilicet Judæis foret in ſcandalum. Sanctus autem Auguſtinus contra cenſebat peccaſſe S. Petrum, venialiter tamen, propter ſcilicet partim diſcretam adhæſionem parti Judæorum ad vitandum ſcilicet eorum ſcandalum. Hinc S. Hieron. S. Auguſtinum à ſua ſententia non multùm diſcedere putavit, ita ſcribens, *Nec multum intereſt inter meam, & tuam ſententiam; quia ego dico, & Petrum, & Paulum, timore fidelium Judæorum, legis exercuiſſe, imo ſimulaſſe mandata: Tu autem aſſeris eos feciſſe clementer, non mentientis aſtu, ſed compatientis affectu, dummodo illud conſtet, vel metu, vel miſericordia eos ſimulaſſe eſſe, quod non erant*.

Quartò denique S. Hieron. exiſtimabat, quod Paulus verè non reprehendit Petrum, ſed ſimulatoriè tantùm, ſicut ipſemet Petrus dumtaxat ſimulatoriè ſervabat legalia, ita quòd ſicut Petrus nolens ſcandalizare Judæos, ſimulabat ſe legalia ſervare; ſic Paulus ut non ſcandalizaret Gentes, voluit Petrum arguere, quibus ſignificaret ſe non probare, quod Petrus faciebat, ſicque conventione, & pacto uterque fidelibus ſibi commiſſis providebat: Petrus quidem Judæis, Paulus verò Gentilibus. S. autem Auguſt. è contra cenſebat Paulum verè reprehendiſſe Petrum, non autem ſimulatoriè: & licèt Petrus venialiter peccaverit ſervando legalia, quia inde erat ſcandalo apud Gentiles, à quibus ſe ſubſtrahebat: Paulus tamen non peccavit reprehendendo Petrum, quia ex ejus reprehenſione nullum ſcandalum oriebatur. His ita præmiſſis,

Reſpondeo 2. quòd Apoſtoli legalia ficto, atque ſimulato animo non obſervaverunt, imò nec obſervare potuerunt. Hujus reſponſi prior pars conſtat ex dictis; & inſuper probatur, quia nullum talis ſimulationis extat argumentum in Scripturis, imò contrarium colligitur ex eo, quòd Paulus de conſilio Jacobi, & ſeniorum ſanctificavit ſe cum quatuor viris. Cujus quidem conſilii motivum erat, ut oſtenderet hoc ritu Paulus ſe non docere diſceſſionem à Moyſe unde ſubjiciebat Jacobus, *Et ſcient omnes quoniam quæ de te audierunt, falſa ſunt: ſed ſequeris hoc ipſe cuſtodiens legem*. Conſilium autem illud non fuit datum Paulo, ut ſimulatè tantùm ſe cum viris quatuor ſanctificaret; ſed ut ſe ſanctificaret ſimpliciter; Nam, inquit S. Auguſtinus epiſtola 19. *Si revera ſic ea reprobaret, quemadmodum de illo auditum erat, & ideo celebranda ſuſciperet, ut actione ſimulata ſuam poſſet occultare ſententiam: non diceret Jacobus, & ſcient omnes: ſed diceret, & putabunt omnes, quoniam, quæ de te audierunt, falſa ſunt: præſertim quia in ipſis Hieroſolymis Apoſtoli jam decreverant, ne quiſquam Gentes cogeret judaizare; non autem decreverant ne quiſquam tunc judæos judaizare prohiberet, quamvis etiam ipſos judaizare doctrina Chriſtiana non cogeret*.

Patet etiam ſecunda pars reſponſi: Id enim licitè fieri non poteſt quod annexum habeat mendacium, irreligionem & ſcandalum: ſed tria hæc in ſimulata obſervatione legalium ab Apoſtolis reperta fuiſſent. Mendacium quidem, toties enim cenſetur quis mentiri,

Digitized by Google

tiri, quoties aſſumit falſa ſigna ad inſinuandam falſam opinionem cum intentione fallendi: atqui ſi Apoſtoli ſimulato animo ſervaſſent legalia, uſurpaſſent falſa ſigna ad inſinuandam falſam opinionem cum intentione fallendi: nam uſi fuiſſent legalibus, ut perſuaderent ſe per illa legalia colere religiosè, cùm tamen non eſſet illis animus tali cultu Deum colendi: Ergo reverà mentiti fuiſſent. Fuiſſet pariter irreligio in ipſo facto: Tunc enim eſt irreligio, quando quis aſſumit ritus falſæ religionis eo animo, ut alii credant, ſe illam falſam religionem tamquam veram ſectari: unde peccatum eſt contra religionem ſumere etiam ſigna diſtinctiva externa pſeudoreligionis: Hinc plurimi inter Martyres habentur, atque coluntur à fidelibus; quia thus idolis noluerunt adolere: Hoc autem ſi animo ſimulato licitum fuiſſet agere, non tamquam Martyres venerationem; ſed tamquam homicidę contemptum, atque maledictionem hominum promeruiſſent; quapropter lib.2. Machab. cap.6. jure merito Eleazarus ſenex cùm ab amicis ſollicitaretur, ut ſimularet ſe manducaſſe carnes porcinas, ſicut Rex imperaverat, ut hoc facto à morte liberaretur; generoſo animo reſpondit, dicens; *mitti ſe velle in infernum: Non enim ætati noſtræ dignum eſt*, inquit, *fingere; ut multi adoleſcentium arbitrantes Eleazarum nonaginta annorum tranſiſſe ad vitam alienigenarum; & ipſi propter meam ſimulationem, & propter modicum corruptibilis vitæ tempus decipiantur; & per hoc maculam, atque execrationem meę ſenectuti conquiram:* Sed ſi Apoſtoli ſimulato animo legalia mortifera ſervaſſent, aſſumpſiſſent ritus falſæ religionis eo animo ut alii crederent ſe illam falſam religionem tamquam veram fuiſſe ſectatos. De ſcandalo denique probatur: Is dat ſcandalum alteri, qui confirmat illum ſuo exemplo in mali operatione, vel inducit alios exemplo ſuo ad malum faciendum: Atqui ſi mortifera erant legalia tempore Apoſtolorum, ante ſufficientem ipſius Evangelii evulgationem, Apoſtoli exemplo ſuo confirmaſſent Judæos in obſervatione legalium, quę erat mala, quandoquidem erat mortifera. Exemplo quoque ſuo provocaſſent Gentiles ad ſimilem obſervationem, qui meritò credidiſſent ſibi ex religione uſurpandum quod uſurpatum agnoviſſent ab Apoſtolis. Neque verò ſcandalum dederunt Apoſtoli quando ex animo ea obſervaverunt. Non Judæis, quibus videntibus ea ſignificabant ſe ideò uſurpare, non quaſi neceſſaria eſſent ſaluti conſequendæ, ſed ut cum honore deducerent ad tumulum Synagogam, neque deteſtari ſicut idololatria deteſtanda eſt, cùm illa fieri Deus præceperit, hanc ſatanas perſuaſerit: & quòd ut tamquam neceſſaria non debent appeti, ita neque damnari debent tamquam ſacrilega. Non Gentilibus, quia illis ſignificabant ſe ideo honorem impendere Deo tali cultu, quòd ipſi ex Judæis aſſumpti eſſent, apud quos non vigebat lex vetus, bona erat tum cùm obſervabant, modò mortua, ſed non mortifera, cùm è contra cultus idolorum ſemper mortem inferat.

Confirmatur 1. quia ratio quare nunc non licet ſimulato etiam animo ſervare legalia, alia non poteſt afferri, niſi quòd nunc ſunt mortifera: Ergo ſi tempore Apoſtolorum ante divulgationem Evangelii fuerunt mortifera, ne quidem ſimulato animo licuit Apoſtolis ea ſervare: *Secundò*, quia non licet Gentiliſmum ſimulare, quia eſt aliquid mortiferum: Ergo neque à pari licuit Apoſtolis Judaiſmum mortiferum ſimulare. Hanc autem rationem urget S. Auguſtinus epiſt. 19. *Cur*, inquit, *mihi non licet dicere Apoſtolum Paulum, & alios rectæ fidei Chriſtianos, tunc illa vetera Sacramenta paululum obſervando veraciter commendare debuiſſe? deputarentur illæ Propheticæ ſignificationis obſervationes à piiſſimis patribus cuſtoditæ, tamquam ſacrilegia Diabolica à poſteris deteſtandæ: jam enim cùm veniſſet fides, quæ priùs illis obſervationibus renunciata, poſt mortem, & reſurrectionem Domini revelata eſt, amiſerant tamquam vitam officii ſui, verumtamen ſicut defuncta corpora neceſſariorum officiis deducenda erant quodammodo ad ſepulturam; nec ſimulatè, ſed religiosè, non autem deſerenda continuò, vel inimicorum obtrectationibus tamquam canum morſibus objicienda. Proinde nunc quiſquis Chriſtianorum quamvis ſit ex Judæis, ſimiliter ea celebrare voluerit, tamquam ſopitos cineres eruens, non erit pius deductor, vel bajulus corporis, ſed impius ſepulturæ violator.*

Dices cum S. Hieronymo: Legalia, „ aut bona erant, & ſalutem afferentia, „ aut non; ſi ſalutem non afferunt, cur ob- „ ſervantur? ſi autem obſervanda ſunt, uti- „ que ſalutem afferunt, maximè quę obſer- „ vata martyres faciunt: non enim obſer- „ varentur, niſi ſalutem afferrent; neque „ enim indifferentia ſunt inter bonum, & „ ma-

„ malum, ſicut Philoſophi diſputant: bonum eſt continentia, malum eſt luxuria; inter utrumque indifferens ambulare, digerere alvi ſtercora, capitis naribus purgamenta projicere, ſputis rheumata jacere. Hoc nec bonum, nec malum eſt, ſive enim feceris, ſive non feceris, nec juſtitiam habebis, nec injuſtitiam. Obſervare autem legis cęremonias, non poteſt eſſe indifferens, ſed aut malum eſt, aut bonum eſt: tu dicis bonum, ego aſſero malum, & malum non ſolùm his, qui ex Gentibus, ſed & his, qui ex Judaico populo crediderunt. In hoc (niſi fallor) loco dum aliud vitas, in aliud devolveris. Dum enim metuis Porphyrium blaſphemantem in Hebionis incurris laqueos his qui credunt ex Judęis, obſervandam legem eſſe decernentis.

Reſpondet S. Auguſtinus Epiſt. 19. præcepta legalia ſtatim poſt Chriſti Domini mortem potuiſſe dici nec bona, nec mala. „ Cur autem, inquit, non dicam pręcepta illa veterum Sacramentorum nec bona eſſe, quia non eis homines juſtificantur, umbræ enim ſunt pręnuntiantes gratiam, qua juſtificamur; nec tamen mala, quia divinitus pręcepta ſunt temporibus, perſoniſque congruentia: cùm me adjuvet etiam Prophetica ſententia, qua dicit Deus ſe illi populo dediſſe præcepta non bona: fortè enim propterea non dixit mala, ſed tantùm non bona, ideſt, non talia ut illis homines boni fiant, aut ſine illis boni non fiant. Vellem me doceret benigna ſinceritas tua, utrùm ſimulatè quiſquam ſanctus Orientalis, cùm Romam venerit jejunet Sabbato, excepto illo die Paſchalis Vigiliæ? Quod ſi malum eſſe dixerimus, non ſolùm Romanam Eccleſiam, ſed etiam multa ei vicina, & aliquanto remotiora damnabimus, ubi mos idem tenetur, & manet. Si autem non jejunare Sabbato malum putaverimus, tot Eccleſias Orientis, & multò majorem orbis Chriſtiani partem, qua temeritate criminabimur? Placet ne tibi, ut medium quiddam eſſe dicamus, quod tamen acceptabile ſit ei, qui hoc non ſimulatè, ſed congruente ſocietate abſque obſervantia feceris? Et tamen nihil inde legimus in Canonicis libris pręceptum eſſe Chriſtianis: Quantò magis illud malum dicere non audeo, quod Deum præcepiſſe ipſa Chriſtiana fide negare non poſſum: quia didici non eo juſtificari, ſed gratia Dei per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum? Dico ergo circumciſionem præputii, & cætera hujuſmodi priori populo per teſtamentum, quod vetus dicitur, divinitus data ad ſignificationem futurorum, quæ per Chriſtum oportebat impleri, quibus advenientibus remanſiſſe illa Chriſtianis legenda tantùm, ad intelligentiam præmiſſæ Prophetiæ, non autem neceſſariò facienda, quaſi adhuc expectandum eſſet, ut veniret fidei revelatio, quæ his ſignificabantur eſſe ventura. Sed quamvis gentibus imponenda non eſſent, non tamen ſic debuiſſe auferri à conſuetudine Judæorum tamquam deteſtanda, atque damnanda. Senſim proinde atque paulatim fervente ſana prædicatione gratiæ Chriſti, qua ſola noſſent credentes ſe juſtificari, ſalvoſque fieri, non illis umbris rerum antea futurarum, tunc jam venientium, atque præſentium, ut in illorum Judæorum vocatione, quos præſentia carnis Domini, & Apoſtolica tempora ſic invenerant, omnis illa actio conſumeretur, umbrarum hoc eis ſuffeciſſe ad commendationem, ut non tamquam deteſtanda, & ſimilis idololatriæ vitaretur, ultra verò non haberet progreſſum tamquam vel ab illa ſalus eſſet, vel ſine illa eſſe non poſſet. Quod putaverunt hæretici: qui dum volunt, & Judæi eſſe, & Chriſtiani, nec Judæi, nec Chriſtiani eſſe potuerunt; quorum ſententiam mihi cavendam, quamvis in ea nunquam fuerim, tamen benevolentiſſimè admonere dignatus es. „

In hoc enim videtur S. Hieronymus S. Auguſtini mentem non fuiſſe aſſequutus in prioribus Epiſtolis: ex eo enim, quòd S. Auguſtinus aſſereret legalia fuiſſe licitè uſurpata ab Apoſtolis; inde exiſtimat S. Hieronymus, quòd etiam vellet ea adhuc fore licita poſt ſufficientem Evangelii promulgationem; propterea quod tempus non determinaverat Auguſtinus quo licitè fieri poſſet Legalium obſervatio, ut ipſemet indicat *Epiſt.* 19. dicens: Fateor ſanè in eo, „ quod Epiſtola continet mea, quòd ideo ſacramenta Judæorum Paulus celebranda ſuſceperat, cùm jam Chriſti eſſet Apoſtolus, doceret non eſſe pernicioſa his, qui ea vellent ſicut à parentibus per legem acceperant cuſtodire, minus me poſuiſſe illo dumtaxat tempore, quo primùm

„ fidei

„ fidei gratia revelata, eſt, tunc enim hoc „ non erat perniciosum; progreſſu verò „ temporis erat perniciosum, niſi illę ob- „ ſervationes ab hominibus Chriſtianis de- „ ſererentur: ne ſi tunc fierent, non di- „ ſcerneret, quòd Deus populo ſuo per „ Moyſen præcepit ab eo, quod in tem- „ plis Dæmoniorum ſpiritus immundus, „ &c. Proinde potiùs culpanda eſt negli- „ gentia mea, quia hoc non addidi, quàm „ objurgatio tua.

Quæres 2. ***An Petrus verè fuerit reprehenſibilis, & verè non autem ſimulatè à Paulo reprehenſus.***

AFfirmo; idque probatur primò ex 2. cap. ad Galatas, ubi S. Paulus ait: ***Cùm autem veniſſet Cephas Antiochiam, in faciem ei reſtiti, quia reprehenſibilis erat.*** Et poſtea: ***Cùm vidiſſem, quòd non rectè ambularent ad veritatem Evangelii, dixi Cephæ &c.*** Quibus quidem verbis præmiſerat. 1. cap. ***Quæ autem ſcribo vobis, ecce coram Deo, quia non mentior.*** Nam ſi verum eſt in Scriptura ſacra nihil falſi contineri, verum eſt Petrum meritò reprehenſibilem fuiſſe, & verè à Paulo reprehenſum. Unde Auguſtinus Epiſt. 19. ***Si hoc fecit Petrus, quod facere debuit, mentitus eſt Paulus, quòd eum viderit non rectè ingredientem ad veritatem Evangelii. Quiſquis enim facit, quod facere debet, rectè utique facit, & ideo falſum de illo dicit, qui dicit eum non rectè feciſſe, quod eum novit facere debuiſſe. Si autem verum ſcripſit Paulus, verum eſt, quòd Petrus non rectè ingrediebatur ad veritatem Evangelii: Id ergo faciebat, quod facere non debebat. Et ſi tale aliquid Paulus ipſe jam fecerat, correptum potiùs credam Coapoſtoli ſui correptionem non potuiſſe negligere, quàm mendaciter aliquid in ſua Epiſt. poſuiſſe: Et ſi hoc non in Epiſtola qualibet, quantò magis in illa, in qua prælocutus ait***: Quæ autem ſcribo vobis, ecce coram Deo quia non mentior.

Probatur ſecundò; quia ille reprehenſibilis eſt, qui exemplo ſuo inducit alios ad faciendum id, ad quod non tenentur tanquam ad illud tenerentur, ſicque illis eſt cauſa ſcandali: atqui Petrus exemplo ſuo gentes inducebat ad judaizandum, quaſi verò illud eſſet neceſſarium, quod tamen neceſſarium non fuiſſe illis, ſtatutum fuerat in Concilio Apoſtolorum: nam res ita ſe habebat: Petrus cum Gentilibus converſis ad fidem converſabatur, utens indifferenter cibis illorum, idque inſtinctu Spiritus ſancti, qui dixerat, ei: ***Quod Deus ſanctificavit, tu ne commune dixeris.*** Act. 10. Cùm autem ad eum acceſſiſſent poſtea Judæi à Jacobo zelantes pro legalibus, ſubſtraxit ſe à Gentibus, ſeque ab eis ſegregavit, quia timebat Judæos iſtos, ſimulans ſe in illorum ſententia eſſe: exemplo illius Barnabas, cæterique Judæi, qui erant Antiochiæ, diſcreverunt quoque ſe à Gentilibus in cibo. Tunc commoti ſunt Gentiles, quaſi jugum legis ipſis imponeretur: unde Apoſtolus Petro, ***Si tu cum Judæus ſis gentiliter vivis, & non judaicè, quomodo gentes cogis Judaizare?*** Non quidem imperio, ſed ſuæ converſationis exemplo. Hinc reprehenſionis occaſio, quia cùm Petrus inſtructus eſſet à Deo de non diſcretione ciborum facienda, contrarium tamen ſimulabat: inde ſequebatur ſcandalum Gentilium.

Objicies 1. Hoc contigit poſt acceptam gratiam Spiritus ſancti ab Apoſtolis die ipſo Pentecoſtes: ab eo verò tempore nullo modo peccaverunt Apoſtoli: Ergo falſum eſt, quòd Petrus tunc fuerit reprehenſibilis: nam reprehenſibilis nemo eſt, niſi propter peccatum.

Reſpondeo, à die, qua acceperunt Apoſtoli Spiritum ſanctum, non ampliùs peccaſſe illos mortali peccato; quia fuerunt confirmati in gratia: cæterùm peccaſſe venialiter, quia non fuerunt confirmati in bono. Peccatum verò S. Petri fuit ***veniale converſationis vitium, non doctrinæ***, ut loquitur Tertullianus lib. 4. contra Marcionem cap. 3. ***ſuperſtitioſæ ſimulationi, ex qua ſequebatur gentilium ſcandalum.***

Objicies 2. Non eſt veriſimile Paulum id ex animo arguiſſe in Petro, quod ipſe cenſuerat poſſe fieri legitimè, immo & fecerat: ſed Paulus offenſionis Judæorum metu obſervaverat legalia, factuſque fuerat Judæus Judæis & omnia omnibus, ut omnes lucrifaceret, ***Qua igitur fronte***, inquit S. Hieron. ***qua audacia Paulus in altero reprehendat, quod ipſe commiſit?*** Hinc præmiſerat, ***O Beate Apoſtole Paule, qui in Petro reprehenderas ſimulationem qua ſubtraxit ſe à gentibus propter metum Judæorum, qui à Jacobo venerant, cur Timotheum, filium hominis gentilis, utique, & ipſum gentilem, neque enim Judæus erat, qui non erat circumciſus, contra ſententiam tuam circumcidere cogeris? Reſpondebis mihi, propter Judæos, qui erant in illis lo-***

lecis. Qui igitur tibi ignoſcis in circumciſione diſcipuli venientis ex gentibus, ignoſce & Petro prædeceſſori tuo, quòd aliqua fecerit metu fidelium Judæorum.

Reſpondet S. Auguſt. non fuiſſe parem utriuſque Apoſtoli legalium obſervationem; *Nam*, inquit, *Petrus illa ſervavit mentientis aſtu: Paulus verò compatientis affectu; nam Paulus circumcidit Timotheum, ne Judæis, & maximè cognationis ejus maternæ ſic viderentur, qui ex gentibus in Chriſtum crediderant, deteſtari circumciſionem, ſicut idololatria deteſtanda eſt: cùm illam Deus fieri præceperit, hanc Satanas perſuaſerit: & Titum propterea non circumcidit, ne occaſionem daret eis, qui ſine ulla circumciſione dicebant credentes ſalvos eſſe non poſſe, & ad deceptionem gentium hoc etiam Paulum ſentire jactarent.* Itaque Paulus hæc omnia præſtitit compatientis affectu, ne ſcilicet Judęis, aut gentibus foret in ſcandalum; Petrus verò non ita, ſed id præſtitit, ut ſimularet ſe cum Judæis zelare legis, & legalium obſervantiam; nam, inquit S. Thom. q. 103. art. 4. ad 2. *Non peccavit Petrus in hoc, quòd ad tempus legalia obſervabat, quia hoc ei licebat tanquam ex Judæis converſo; ſed peccabat in hoc, quòd circa legalium obſervantiam adhiberet nimiam diligentiam, ne ſcandalizaret Judæos, ita ut ex hoc ſequeretur ſcandalum gentilium: at Paulus adhibebat moderatam circa legalia diligentiam, quia uſurpabat tantùm illa, ut non videretur damnare Synagogam, atque ut eamdem cum honore ſepeliret.*

Objicies 3. Inferior non poteſt licitè ſuperiorem arguere: ſed Paulus erat inferior Petro, qui Apoſtolorum princeps à Chriſto fuerat inſtitutus, ut alios confirmaret, Ergo &c.

Reſpondet S. Auguſt. Epiſtola 19. inferiorem non poſſe quidem ſuperiorem arguere reprehenſione, quæ fiat per authoritatem, *concedit*: quæ fiat libertate charitatis, *negat*. Verba ejus ſunt, *Ipſe verò Petrus quod à Paulo fiebat utiliter libertate charitatis, ſancta, ac benigna pietate humilitatis accepit, atque ſanctius, & rarius exemplum poſteris præbuit, ut non dedignarentur, ſicubi fortè recti tramitem reliquiſſent, etiam à poſterioribus corrigi, quàm Paulus, quo confidenter auderent etiam minores majoribus, pro defendenda Evangelica veritate ſalva fraterna charitate reſiſtere. Eſt laus itaque juſtæ libertatis in Paulo, & ſanctæ humilitatis in Petro.* Hoc ſanè exemplo motus Auguſtinus circa finem ejuſdem Epiſtolæ, ita S. Hieron. precatur, *Identidem rogo, ut me fidenter corrigas, ubi mihi hoc opus eſſe perſpexeris; quamquam enim ſecundùm honorum vocabula, quæ jam Eccleſię uſus obtinuit, Epiſcopatus presbyterio major ſit: tamen in multis rebus Auguſtinus Hieronymo minor eſt, licèt etiam à minore quolibet non ſit refugienda, vel dedignanda correctio.*

Petes utrùm ille qui reprehenſus eſt à Paulo, fuerit reverà Petrus Apoſtolorum princeps: an alius quiſpiam, ſiquidem non nominatur ibi Petrus, ſed Cephas.

Reſpondeo 1. illum Cepham à Paulo reprehenſum aliquibus videri unum eſſe ex 72. diſcipulis. Ita cenſent Dorotheus in Synopſi, & Clemens Alexandrinus apud Euſebium *l.* 1. *Hiſt. c.* 12. Eo autem fundamento nituntur, quòd S. Lucas in Act. Apoſt. non referat adventum Petri Antiochiam, in qua tamen civitate erat ille, qui reprehenſus eſt à Paulo.

Reſpondeo 2. Veriùs apparere illum Cepham à Paulo reprehenſum reverà fuiſſe Petrum Apoſtolorum principem; quia hic Cephas, qui reprehenſus fuit, unà, & Jacobus, & Joannes, dicuntur ibidem eſſe Eccleſiæ columnæ, & dediſſe dexteras Paulo, ac Barnabæ: non videtur autem alius à Petro Apoſtolorum principe adjungi Jacobo, & Joanni poſſe, ut cum eis dicatur columnà, quà maximè Eccleſia fulciebatur, ſubindeque verior apparet aliorum ſanctorum Patrum ſententia exiſtimantium illum Cepham reverà fuiſſe Petrum Apoſtolorum principem.

ARTICULUS TERTIUS.

De lege Evangelica.

LEgem Evangelicam pluribus gloriæ titulis illuſtrem, quibus ſupra Moſaicam celebratur nemo eſt, qui neſciat. *Primò* namque à SS.PP. *Lex nova* appellatur, juxtà illud Apoſtoli 2. ad Corint. 5. *Vetera tranſierunt, ecce omnia facta ſunt nova.* Unde Chryſoſt. ibidem ait: *Rerum vices jam mutatæ ſunt, ut & anima nova, & corpus novum, & novum orationis genus, & pollicitationes novæ, & Teſtamentum, & vita, & menſa, & veſtis, & ut uno verbo dicam, omnia nova.* Cui concinit Gregorius Homil. 22. in Evangelia *Novus*, inquit, *homo venit in mundum, nova præcepta dedit mundo, & vitæ noſtræ veteri contrarie-*

tatem oppoſuit novitatis ſuæ. Quod utique ipſe Chriſtus confirmavit dum Apoſtolos alloquens Joan. 13. ait: *Mandatum novum do vobis*, quæ licèt de mandato amoris ſpecialiter dicta fuerint, meritò tamen ad totam legem Evangelicam extenduntur; quæ in hoc à veteri ſecernitur, quòd illa timoris, hæc amoris lex ſit. *Nam*, inquit Auguſt. l. adverſus Adimantum c.17. *Hæc eſt breviſſima, & apertiſſima differentia duorum Teſtamentorum; timor, & amor*, quod utique S.Paulus obſervaverat ad Rom.8. ſcribens, *Non accepiſtis ſpiritum ſervitutis iterum in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba Pater*, qui eſt *ſpiritus dilectionis*, ut idem Paulus dicit 2. ad Tim. 1.

Secundò eadem lex, *Evangelica* appellatur; quia, ut ait Author Operis imperfecti in Matth. *Evangelium eſt bonum nuntium: bona autem hominibus nuntiantur, quando promittitur eis beatitudo cæleſtis, peccatorum remiſſio, adoptio filiorum; mortuorum reſurrectio, immortalis vita, hæreditas regni cæleſtis, poſſeſſio gloriæ ſempiternæ, ſocietas Angelorum, & communicatio ſpiritus, & fraternitas Chriſti, & paternitas Dei*.

Tertiò interdum appellatur *lex fidei* ad Rom.8. propter videlicet majorem expreſſionem, & determinationem myſteriorum Dei, & articulorum fidei erga ſanctam Trinitatem, Verbi incarnationem &c. Unde Chriſtus Dominus Apoſtolos alloquens Marci. 4. ajebat; *Vobis datum eſt noſſe myſteria regni Dei, illis autem, qui foris ſunt, omnia in parabolis fiunt, ut videntes videant, & non videant: & audientes audiant, & non intelligant*. Et idem Chriſtus Dominus Joan. 15. ipſis pariter Apoſtolis dicebat: *Vos autem dixi amicos, quia omnia quæcumque audivi à Patre meo, nota feci vobis*. Vocatur etiam *lex ſpiritus vitæ* ad Rom.8. ſeu *lex gratiæ*; nam gratia eſt ſpiritus vitæ noſtræ, vel vita ſpiritus noſtri; imò ſolet interdum Evangelica lex, *gratia* ſimpliciter appellari, juxta illud Joan. 1. *Lex per Moyſem data eſt, gratia, & veritas per Jeſum Chriſtum facta eſt*: & ideo Paulus ad Galat. 5. dixit: *Non eſtis ſub lege, ſed ſub gratia*.

De hac autem Evangelica lege nonnulla hic occurrunt reſolvenda. *Primum*, an, & qualiter Chriſtus novam legem inſtituerit. *Secundum*, quanta, & qualia hæc nova lex habeat præcepta. *Tertium*, quos complectatur effectus, quibuſve præcellentiis effulgeat.

QUÆSTIO PRIMA.

An, & qualem novam legem Chriſtus inſtituerit.

NOtandum 1. Eam fuiſſe Hæreſiarcharum poſterioris hujus ſæculi impiam, & abſurdam ſententiam, ut aſſererent Chriſtum Dominum non eſſe verum legiſlatorem, nec eum novam aliquam legem condidiſſe, ſed ſolùm à lege veteri nos liberaſſe. Ita ſenſit *Lutherus* L. de libertate Chriſtiana, ubi ait: *Nullo opere, nulla lege homini Chriſtiano opus eſt: cùm per fidem ſit liber ab omni lege*. Eumdem errorem evulgavit Calvinus, nam exponens illud Apoſtoli ad Galat. *Miſit Deus Filium ſuum factum ex muliere, factum ſub lege, ut eos, qui ſub lege erant, redimeret &c.* ſic exclamat: *O miſerabilem*, inquit, *juſtitiam! ò pernicioſum errorem prædicantium Chriſtum novum legiſlatorem. Quaſi veterem legem abrogaverit, ut novam Chriſtianis omnibus legem imponeret. Non fuit id Chriſti officium, ſicut ipſe dixit*. Non miſit Deus filium ſuum in mundum, ut judicet mundum, ſed ut ſalvetur mundus per ipſum. *Et alio loco*: Ego, inquit, non judico quemquam. *Non habuit profectò Chriſtus id operis, ac muneris, ut novam inſtitueret legem, ſed ut ab hominum cervicibus ſervile illud legis jugum auferret. Hoc illud eſt, quod Paulus clamat, Deum miſiſſe* filium ſuum factum ſub lege, ut eos, qui ſub lege erant, redimeret. *Noſtri verò novitii Theologi, divino adverſantes conſilio, pro Liberatore Legiſlatorem, qui nos in duriſſimam tradat ſervitutem, ſuſcipiendum docent*. Hujus autem malè feriati capitis ut veſaniam compeſcamus evidentiùs.

Notandum 2. Duo maximè eſſe legis cujuslibet munia; nempè *dirigere*, & *præcipere*: dirigit, inquam, creaturam rationalem ad finem ſibi congruum per media convenientia, quæ præſcribit, dum ad bonum ſtimulat, & revocat ab eo, quod inhoneſtum, & malum eſt: *præcipit* autem quę judicat eſſe neceſſaria; ut finis ille honeſtus, & debitus poſſit obtineri. Concedunt quidem hæretici Novum Teſtamentum habere quidem rationem legis directivę, ipſique quadrare quod Regius Vates ait, *Lex Domini immaculata, convertens animas, teſtimonium fidele, ſapientiam præſtans parvulis*. Eſt enim *immacula-*

culata; cùm nihil pravum, aut ſuadeat, aut permittat *convertens animas*, quòd nedum externos hominum motus, ſed internos etiam, intimoſque animi ſenſus regat: *teſtimonium fidele*, quòd nulli errori obnoxia ſit: *ſapientiam præſtans parvulis*, quòd hominem ſub nativæ legis Moſaicæ, & aurora, velut adhuc cæcutientem divina fidei luce illuſtret, & ad æternam beatitudinem vocet, ac promoveat. An autem Evangelica lex etiam ſit præceptiva, & fidelibus aliqua mandata ſub peccato, & interminatione æternæ damnationis fidelibus præſcribat, controverſia eſt hic determinanda.

Notandum 3. quod etſi nova lex ea ratione dici poſſit à mundi exordio inſtituta, quatenus quotquot juſti fuerunt ad Novum Teſtamentum ſpectabant, nec niſi per gratias intuitu meritorum Chriſti conceſſas juſtificati fuerint, ut ſignificat Apoſtolus *Primæ ad Corinth.* 10. ubi patribus veteris Teſtamenti ait, *Omnes eumdem potum ſpiritalem biberunt, bibebant autem de ſpiritali conſequente eos petra*: *Petra autem erat Chriſtus*. Quocirca idem *ad Hebræos* 13. dicit *Chriſtus heri, & hodie, & in ſæcula*; Hoc eſt licèt Chriſtus apparuerit tantùm in medio temporum, nihilominus omnes cujuſvis temporis juſtos ſua fidei luce illuſtravit, & gratia ditavit. Licèt, inquam, hac ratione Evangelica lex cenſeri poſſit ab initio condita, tamen certum eſt ipſam nonniſi per Chriſtum fuiſſe in medio temporum inſtitutam, & promulgatam, tùmquantum ad ſua præcepta, tùm reſpectivè ad gratiam Spiritus ſancti, necnon & beneficiorum abundantiam. Cur autem ante id tempus non inceperit, triplex proferri poteſt ratio. *Primò*, quia gratia non debuit abundanter dari antea quàm impedimentum peccati ab humano genere tolleretur, conſummata redemptione per Chriſtum: Unde Joan. 7. *Nondum erat ſpiritus datus, quia nondum erat Jeſus glorificatus*. Et Roman. 8. *Deus filium ſuum mittens in ſimilitudinem carnis peccati, de peccato, damnavit peccatum in carne, ut juſtificatio legis impleretur in nobis*. Secundò, quia quod eſt perfectum non debuit dari ab initio, ſed priùs quod eſt imperfectum tamquam diſpoſitivum ad illud. Et hęc eſt ratio Apoſtoli ad Galat. 3. *Lex Pædagogus noſter fuit in Chriſto, ut ex fide juſtificemur*. Tertio quia lex nova eſt lex gratiæ: & ideo oportuit primò, quod homo relinqueretur ſibi in ſtatu veteris legis, ut in peccatum cadendo ſuam infirmitatem cognoſcens, recognoſceret ſe gratia indigere: & hanc rationem aſſignat Apoſtolus ad Rom. 5. dicens *Lex autem ſubintravit, ut abundaret delictum: ubi autem abundavit delictum, ſuperabundavit gratia*.

CONCLUSIO UNICA.

Chriſtus Dominus reverà inſtituit Novam Legem, non ſolùm directivam, ſed etiam præceptivam. Hæc eſt de fide contra hæreticos. Probatur primò variis Scripturæ teſtimoniis, quibus in veteri Teſtamento Meſſias promittitur venturus ut legiſlator, & novæ legis conditor. Sic Jeremiæ 31. *Ecce dies venient, dicit Dominus, & feriam domui Iſrael, & domui Juda fœdus novum, &c. dabo legem meam in viſceribus eorum*. Quæ verba de Chriſto, ejuſque fœdere, & lege dicta eſſe interpretatur Apoſtolus ad Hebræos 8. & 10. Item Iſaiæ 2. ſic dicitur: *Et erit in noviſſimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium, & fluent ad eum omnes gentes, & ibunt populi multi, & dicent: Venite, & aſcendamut ad montem Domini, & ad domum Dei Jacob, & docebit nos vias ſuas, & ambulabimus in ſemitis ejus: quia de Sion exibit lex, & verbum Domini de Jeruſalem*. Quæ de Meſſia, ejuſque lege dicta eſſe, ex ipſo textu manifeſtum eſt. Et cap. 33. de eodem Meſſia, ſic ait: *Dominus judex noſter, Dominus legifer noſter, Dominus Rex noſter, ipſe ſalvabit nos*. Idem conſtat ex Novo Teſtamento; nam Chriſtus paſſim loquitur de ſua lege: Joan. 14. *Mandata mea ſervate*. Joan. 10. *Si præcepta mea ſervaveritis, manebitis in dilectione mea*. Matth. 28. *Docete eos ſervare omnia quæcumque mandavi vobis*. Et Paulus 1. ad Corint. 9. *Illis qui ſine lege erant, factus ſum tanquam ſine lege eſſem, cùm ſine lege Dei non eſſem, ſed in lege eſſem Chriſti*. Et ad Hebræos 2. confert inter ſe Chriſtum, & Moyſem, & tanquam duos legiſlatores, alterum Veteris, alterum Novi Teſtamenti; & ait: *Si tranſgreſſores legis à Moyſe datæ puniti ſunt, multò magis tranſgreſſores legis à Chriſto puniendos eſſe*. Quapropter meritò Tridentinum Seſſ. 6. Canon. 21. ſic pronuntiat: *Si quis dixerit Chriſtum Jeſum à Deo hominibus datum fuiſſe ut Redemptorem, cui fidant, non etiam ut Legiſlatorem, cui obediant, anathema ſit*.

Probatur inſuper hæc veritas ratione. Ad providentiam, & prudentem adminiſtratio-

tionem ſupremi regis, ac ſummi Pontificis pertinet leges condere, quibus & regnum pacatè, tranquillèque regatur, & ſubſiſtat, & debitus Deo cultus impendatur: at Chriſtus fuit Eccleſiæ ſummus Pontifex, totiuſque mundi ſupremus Monarcha: Ergo utroque titulo etiam legislator eſſe, & leges ferre debuit. Major conſtat: nullum enim regnum, nullave communitas perfecta, civilis, aut Eccleſiaſtica poteſt ſine certis legibus convenienter gubernari, & ſtabiliter conſervari, atque ad finem ſibi propoſitum efficaciter dirigi, ut experientia notum eſt. Minor verò conſtat ex ipſa Scriptura ſacra, quæ Chriſtum Regem eſſe profitetur ſimul ac ſummum Pontificem. Regem, inquam, ſic Pſal.2. David in Meſſiæ perſona vaticinans ait: *Ego autem conſtitutus ſum Rex ab eo ſuper Sion montem ſanctum ejus, prædicans præceptum ejus*. Quæ verba de Chriſto interpretatur Apoſt. ad Hebræos 5. & Lucæ 1. Angelus Virgini Mariæ incarnationem Verbi divini in ipſa faciendam ait: *Dabit illi Dominus Deus ſedem David patris ejus, & regnabit in domo Jacob in æternum*. Fuit pariter pontifex, ut conſtat ex Pſal. 109. qui totus eſt de Meſſia, ut ipſemet Chriſtus expoſuit Matth. 22. De ipſo itaque dicitur *Tu es Sacerdos in æternum ſecundùm ordinem Melchiſedech*. Quod etiam ſpecialiter de Chriſto dictum eſſe affirmat Apoſt. ad Hebræos 5. & cap.4. priùs dixerat: *Habentes ergo Pontificem magnum, qui penetravit cælos, Jeſum Filium Dei*. Cùm igitur Chriſtus Eccleſiam inſtituerit ut novum regnum ſpiritale, cujus ipſe Rex ſimul, & ſummus Pontifex eſt, debuit leges inſtituere, quibus ritè adminiſtrari, & ad finem propoſitum, nempe ſalutem æternam promoveri poſſit.

Quapropter merito Concil. Trid. Lutheri ac Calvini errorem proſcribens, ita ſtatuit Seſſ.6. can.19. *Si quis dixerit nihil præceptum eſſe in Evangelio præter fidem, cætera eſſe indifferentia, neque præcepta, neque prohibita, ſed libera: aut decem præcepta nihil pertinere ad Chriſtianos, anathema ſit*.

Objiciunt 1. Hæretici, Novum Teſtamentum in hoc Veteri opponitur, quòd qui verè ſub novo ſunt, non ſunt ſub lege, ſed ſub gratia: unde Joan.1. *Lex per Moyſem data eſt, gratia autem, & veritas per Jeſum Chriſtum facta eſt*: Ergo Moyſes fuit equidem legislator, non autem Chriſtus, qui nullam legem ſtatuit; ſed ſolùm gratiam, & juſtificationem nobis promeruit.

Nego conſequentiam; & ad antecedens dico; ideo gratiam dici per Chriſtum factam, legem verò datam per Moyſem; non quòd Chriſtus nullam legem tulerit, ſed quòd non dederit legem nudam ſine ulla gratia, ut Moyſes dederat Judæis legem, quę jubebat, non juvabat, minabatur, non opitulabatur, languores oſtendebat, non ſanabat: Chriſtus autem dedit nobis legem eam gratiæ, ideſt, legem præcipientem quæ facienda ſunt, & ſubminiſtrantem auxilia, quibus fiant.

Objiciunt 2. Illud Apoſt. ad Rom.6. *Non eſtis ſub lege ſed ſub gratia*. Nec non & illud ad Galat. 5. *Si ſpiritu ducimini non eſtis ſub lege*; Sed fideles ducuntur ſpiritu; ſubindeque non ſunt ſub lege.

Reſpondeo, Apoſtolum illis verbis ſermonem facere de lege Moſaica, cui legem gratiæ opponit in eo, quòd præcipiebat, & non juvabat: ſecus eſt autem de lege Evangelica, quæ gratiam confert, qua interiùs juvamur ad ſervandum quæ præcipit, vel, ut inquit S. Auguſt. l. de continentia c.3. *Non ſumus ſub lege bonum quidem jubente, non tamen dante: ſed ſumus ſub gratia, quæ id quod lex jubet, faciens nos amare, poteſt liberis imperare*. Ad alterum autem Pauli contextum, dico eum pariter loqui de lege Moſaica, quàm tota illa Epiſtola oſtendit non ampliùs vigere: nam cap.4. ait, *Dicite mihi, qui ſub lege vultis eſſe, legem non legiſtis? &c.* Et cap.3. *Lex Pædagogus noſter fuit in Chriſto, ut ex fide juſtificemur. At ubi venit fides, jam non ſumus ſub Pædagogo*. Igitur cenſet Apoſtolus, quòd licèt fideles teneantur ad vitanda peccata, non tamen ad id tenentur vi legis Moſaicæ, ſed virtute legis naturalis, & legis Evangelicæ conferentis ſpiritum gratiæ.

Objiciunt 3. Illud 2. ad Cor.3. *Ubi ſpiritus Domini, ibi libertas*, ſcilicet ab obligatione legis; ſed fideles habent ſpiritum Domini; *Nam*, inquit Apoſt. *non accepiſtis ſpiritum ſervitutis iterum in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum, &c.* Quapropter Novum Teſtamentum ad Galat.5. & Jacobi 1. vocatur *Lex libertatis*: Ergo fideles nulli legi ſubjiciuntur.

Reſpondeo Apoſtolum per legem libertatis intelligere exemptionem à lege Moſaica, quę erat lex cogens, & terrens, accuſans, & damnans, à qua reverà liberantur, qui ſpiritu Chriſti ducuntur, tametſi ſub lege Evangelica degant. Quapropter per ane-

Digitized by Google

nexum divinitus auxilium, fit ut fideles ſponte, & liberaliter, & ſpiritu faciant ea, quæ lex imperat: unde potiùs videntur eſſe ſupra legem, quàm ſub lege, ut exponit S. Chryſoſt. in illa verba 1. ad Timoth. 1. *Juſto non eſt lex poſita*. Hinc S. Auguſt. in Pſalm. 1. circa verſum ſecundum. *Juſtus*, inquit, *non eſt ſub lege; quia in lege Domini eſt voluntas ejus. Qui enim in lege eſt, ſecundùm legem agitur; ille ergo liber eſt, iſte ſervus*, Ambroſius lib. 3. offic. cap. 5. *Lex juſto non eſt poſita, ſed injuſto, quia juſtus legem habet mentis ſuæ, & æquitatis, ac juſtitiæ ſuæ normam*.

Objiciunt 4. Lex nova vocatur *Evangelium*, eo quòd vitam æternam promittat ſub conditione fidei ſolius, cùm è contrario lex vetus eam non promitteret, niſi ſub conditione obſervationis mandatorum, juxta illud Ezech. 20. *Qui fecerit ea, vivet in illis*.

Reſpondeo legem Evangelicam vocari Evangelium ſynecdochicè, non quia vitam æternam promittit ſub conditione fidei ſolius; ſed quia, ut ſupra diximus cum authore Operis imperfecti in Matth. *Evangelium eſt bonum nuntium; bona autem hominibus nuntiantur, quando promittitur eis beatitudo cœleſtis, peccatorum remiſſio, adoptio filiorum, mortuorum reſurrectio, immortalis vita, hæreditas regni cœleſtis, poſſeſſio gloriæ ſempiternæ, ſocietas Angelorum, & communicatio ſpiritus, & fraternitas Chriſti, & paternitas Dei*. Hæc autem promiſſio, & conſtitutio authentica præmii eſt lex, & pars totius legis Evangelicæ, ſicut comminatio, & conſtitutio authentica pœnæ eſt lex pœnalis.

Petes *in quo igitur conſiſtat libertas Chriſtiana*.

Reſpondeo; Non conſiſtere in eo, quòd ſimus liberi ab obſervantia præceptorum Dei, ſed *primò*, in libertate à ſervitute peccati, & morte, juxta illud Joan. 8. *Omnis qui facit peccatum, ſervus eſt peccati: Si ergo vos Filius liberaverit, verè liberi eritis*. Et ad Rom. 6. *Liberati à peccato, ſervi facti eſtis juſtitiæ*. Secundò, in libertate à jugo legis cæremonialis, & judicialis Judæorum: ad Galat. 4. *Quomodo iterum convertimini ad infirma, & egena elementa quibus denuò ſervire vultis?* Tertiò, in libertate à dominio, & reatu legis etiam naturalis. Ad Rom. 6. *Non eſtis ſub lege, ſed ſub gratia*. 2. ad Cor. 3. *ubi ſpiritus Domini, ibi libertas*.

QUÆSTIO SECUNDA.

Qualiter nova lex præſcripta fuerit, & quæ præcepta contineat.

NOtandum 1. In nova lege duo eſſe potiſſimùm diſtinguenda. Unum quidem *primarium*, & *principale*, nempe Spiritus ſancti gratiam, quæ Chriſti fidelibus conceditur, qua nempe juſtificantur, & ex animo implent, quæ ſibi ad vitam æternam conſequendam præſcribuntur, juxta illud Apoſt. ad Rom. 8. *Lex ſpiritus vitæ in Chriſto Jeſu liberavit me à lege peccati, & mortis*. Hæc autem gratia abundantiſſimè nobis per Chriſtum conceſſa eſt, ſiquidem de ejus plenitudine omnes nos accepimus, & charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. *Aliud* autem eſt *ſecundarium*, & *minùs principale*, qualia ſunt ea omnia, quæ diſponunt ad gratiam, aut ejus uſum ſpectant. Quæritur ergo, an utrumque fuerit ſcriptis exaratum, vel cordibus noſtris divinitùs inſcriptum.

Notandum 2. Tria poſſe cogitari præcepta legis Evangelicæ: nempe Cæremonialia, Moralia, & Fidei: *Præcepta cæremonialia* legis Evangelicæ vocantur ea, quæ pertinent ad ſacramenta, & ad ſacrificium Euchariſtiæ, ad ſacerdotium, & juriſdictionem Eccleſiaſticam, cultumque Dei externum. Cujuſmodi eſt illud de baptiſmo, *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto*, &c. Joan. 3. & illud de Euchariſtia: *Niſi manducaveritis carnem filii hominis*. Joan. 6. & de Sacramento Pœnitentiæ; *Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis &c.* Joan. 20. & de ſacrificio Euchariſtico: *Hoc facite in meam commemorationem*. Ad moralia verò ſpectant ea omnia præcepta, quæ ad mores probè inſtituendos Chriſtus præſcripſit, maximè verò præcepta Decalogi, quæ innodavit, dum dixit Matth. 19. *Si vis ad vitam ingredi, ſerva mandata*. Ad præcepta autem fidei pertinent ea omnia, quę fidem, vel ſuſcipiendam, vel ſervandam, vel profitendam ſpectant. Sic Marci 16. *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſalvus erit, qui verò non crediderit, condemnabitur*.

Notandum 3. Inter hęc triplicis generis pręcepta hoc diſcrimen eſſe ſtatuendum, quòd *Moralia* cùm ſint juris naturalis, non fuerunt à Chriſto inſtituta, ſed tantùm expli-

ca-

Digitized by Google

cata; & vindicata ab erroribus, quibus ex hominum malitia fuerant involuta. *Sacramentalia* verò, & cęremonialia inſtituta ſunt à Chriſto, ut eſſent loco veterum, quæ ab ipſo abrogata ſunt. Præcepta verò *fidei* de novo inſtituta non ſunt, ſed tantùm ex implicitis facta fuerunt magis clara; ita ut nunc explicitè myſteria quædam credere teneamur, quæ in lege veteri dumtaxat implicitè credebantur: cujuſmodi ſunt nativitas, paſſio, & mors Chriſti, quæ à Judæis obſcurè credebantur, ſed expreſsè creduntur à Chriſtianis.

His præſuppoſitis duo ſunt determinanda. *Primum* quidem, an Evangelica lex fuerit per ſe primò ſcripta, tam quoad id, quod principaliter importat, nempe gratiam, & charitatem, qua movemur, & incitamur ad benè operandum, quàm quoad præcepta, & regulas benè operandi. *Secundum*, an congruè Chriſtus Dominus tria genera præceptorum, moralium, cęremonialium, & fidei præſcripſerit.

CONCLUSIO PRIMA.

Lex Evangelica in eo differt à Moſaica, quòd non fuerit primò, & per ſe ab auctore ſuo Chriſto ſcriptis tradita; ſed viva voce denuntiata exteriùs, & interiùs per illuminationem Spiritus ſancti, & gratiæ abundantiam altè hominum cordibus inſcripta.

Probatur hæc veritas primò quidem ex illo Jerem. 31. ubi Deus de novo fędere à ſe incundo dicit. *Dabo legem meam in viſceribus eorum, & in cordibus eorum ſcribam eam.* Quapropter Apoſtolus 2. ad Cor. 23. fideles alloquens ait, *Epiſtola eſtis Chriſti miniſtrata a nobis, ſcripta non atramento, ſed ſpiritu Dei vivi, non in tabulis lapideis, ſed in tabulis cordis carnalibus*: Ubi Theophilact. ex hoc loco Pauli Novi Teſtamenti infert precellentiam: *Lex*, inquit, *atramento ſcribebatur, Evangelium nobis per Spiritum ſcriptum eſt, quanto igitur intervallo ſpiritus ab atramento diſtat, & cor à lapide: tanto & novum à lege diſcrepat, &c.* Ipſi concordat S. Auguſt. lib. de ſpiritu, & littera cap. 17. cujus verba hæc ſunt; *Ibi in tabulis lapideis digitus Dei operatus eſt, hic in cordibus humanis. Ibi lex extrinſecùs poſita eſt, qua injuſti terrerentur: hic intrinſecùs data eſt, qua juſtificarentur.*

Dices 1. Lex nova Evangelica æquè ſcripta fuit ac Moſaica, eam namque Apoſtoli, & Evangeliſtæ ſuis ſcriptis exararunt: Ergo Evangelica non fuit per Spiritum ſanctum hominum cordibus inſcripta.

Reſpondent communiter Theologi ex Angelico Doctore *qu.*106. *art.*1. legem novam duo continere: *Primò*, & principaliter gratiam, & charitatem diffuſam in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qua impellimur, & juvamur ad bene operandum. *Secundò*, præcepta, & regulas bene operandi. Concedunt itaque quantum ad hoc ſecundum, legem novam ſcripto quidem fuiſſe traditam æquè ac veterem; ſed quoad primum, affirmant illam fuiſſe in cordibus fidelium diffuſam, & inſcriptam prçcipuè in die Pentecoſtes: tanta enim fuit tunc data gratiæ, & charitatis abundantia, ut vi illius tota nova lex ſine ſcripto conſervari potuiſſet, ut docet S. Irenæus lib. 3. contra Hæreſes cap. 3.

Verùm, cùm gratia Spiritus ſancti, & charitas non propriè, ſed tantùm metaphoricè appelletur lex; quatenus nempe movet, & impellit ad bene operandum, ſicut concupiſcentia dicitur impropriè lex peccati, quia ad peccandum inducit; idcircò

Reſpondeo aliter; nempe quòd licèt lex nova, ſicut & Moſaica, fuerit ſcripto exarata, non eſt par utriuſque ratio; ſiquidem lex nova non fuit per ſe primò ſcripta, & ex profeſſo, ſicut Moſaica, quæ partim digito Dei, ideſt, miniſterio Angelorum, & partim à Moyſe fuit deſcripta: ſed per accidens, & per occaſionem ſcribendi vitam Chriſti, vel docendi fideles per Epiſtolas, aut occurrendi hæreſibus Cherinthi, & Ebionis, & aliorum deinceps contra Eccleſiam inſurgentium, ut rectè obſervat Martinonus, cum Suarez *cap.*26. Sectione 3. Neque fuit ſcripto mandata eodem die Pentecoſtes, quo fuit promulgata, ſed tantùm poſt mortem Chriſti anno 6. quo S. Matth. ſuum Evangelium cœpit ſcribere, ut docent Irenæus *lib.*3. *cap.*1. & Euſebius *lib.*3. *Hiſtoriæ cap.*8.

Dices 2. Etiam Moſaica lex inſculpta fuit Judæorum cordibus per ſancti Spiritus gratiam, quæ Judæis non defuit, ut poſſent intelligere, & ſervare illam legem multa ſupernaturalia præcipientem, juxta illud Deuteron. 30. *Mandatum, quod ego præcipio tibi hodie, non ſupra te eſt, &c. ſed juxta te eſt ſermo valde in ore tuo, & in corde tuo, ut facias illum*; Ergo hæc legis in mente con-

conſignatio non fuit propria legis Evangelicæ prærogativa.

Reſpondeo, quòd etſi Judæis non defuerit gratia, qua legis Moſaicæ præcepta poſſent implere; illa tamen gratia ad Moſaicam legem præcisè non ſpectabat; ſed ad novam legem, & ad Chriſtum ejus auctorem, à quo tamquam à fonte ſcaturiebat; quippe concedebatur ſolùm intuitu meritorum ejus. *Adde* quòd gratia Judæis conceſſa non fuerit in ea abundantia, ut dici poſſit legem Moſaicam à Spiritu ſancto hominum mentibus inſcriptam fuiſſe, hoc enim privilegium ſervabatur ipſi Evangelicæ legi, quæ in die Pentecoſtes, quo per viſibilem ſancti Spiritus effuſionem promulgata fuit, etiam fidelium cordibus fuit conſignata.

Dices 3. Lex ipſa naturalis etiam hominum cordibus inſcribitur; nam, inquit Apoſtolus ad Rom. 2. *Gentes quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis ſunt, faciunt... quia oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis*: Ergo non eſt peculiare Evangelicæ legis privilegium, quòd in hominum mentibus exaretur.

Reſpondet Alenſis qu. 66. membro 4. quòd reverà utraque lex, naturalis, & Evangelica hominum cordibus inſcribitur; ſed, inquit, eſt duplex inſcriptio, una quidem inſcriptio debiti faciendi ſecundùm dictamen inditum conſcientiæ ab ipſa hominis formatione: altera inſcriptio ſecundùm dictamen impreſſum conſcientiæ ex fide, ſeu juſtificatione. *Prima* inſcriptio eſt naturæ. *Secunda* eſt legis Evangelicæ: prima eſt ex natura indita: ſecunda ex gratia data, ſeu ſuperaddita. Prima eadem eſt apud omnes homines; ſecunda verò eadem eſt apud omnes credentes.

CONCLUSIO SECUNDA.

Chriſtus Dominus prudentiſſimo, divinoque prorſus conſilio tria præceptorum genera in Evangelica lege præſcripſit; nempe ſacramentalia, moralia, & fidei.

Patebit hujuſce concluſionis veritas ex ſingularum partium declaratione. Primam autem ſic egregiè expendit Seraphicus Doctor *lib. 6. Compendii Theologici c. 3.* „Sacramenta, inquit, legis gratiæ Chriſtus inſtituit, tamquam legis novæ lator, in qua vocans ad præmia dedit præcepta, inſtituit Sacramenta. Chriſtus enim Verbum Patris cùm ſit ſummæ bonitatis, & ſummæ veritatis, & virtutis, ratione ſummæ bonitatis promiſit præmia beatificantia; ratione veritatis dedit præcepta dirigentia; ratione virtutis inſtituit Sacramenta adjuvantia, ut ſic per Sacramenta repararetur virtus ad implenda præcepta, & per præcepta perveniatur ad præmia. Inſtituit autem Sacramenta in verbis, & elementis, ut ait Auguſtinus: *Accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum*, & eſt ibi elementum pro materia, & forma verborum pro forma. Ad hoc verò inſtituta ſunt Sacramenta in verbis, & elementis, ut haberent evidentiam ſignificandi, & efficaciam ſanctificandi: quia dum elementa oculis, & verba auribus ſe offerunt, qui ſunt duo ſenſus præcipuè cognoſcitivi, dant evidentiam ſignificationis. *Deinde*, verba ſanctificant elementa, ut plenior fiat humanæ creationis efficacia.

Inſtituta ſunt autem Sacramenta multiplici de cauſa. *Primò*, propter humiliationem, qua homo quærit ſalutem inferioribus ſe ſubjiciendo. *Secundò*, propter eruditionem, qua homo per viſibilia ad cognoſcenda inviſibilia rapitur. *Tertiò*, propter exercitationem, qua homo noxiam declinet occupationem, & otium: *Quartò*, propter congruitatem medici ad medicinam, quia cùm medicus ſit Deus, & homo ægrotus, congruenter medicina debet continere aliquid divinum, ſcilicet, inviſibilem gratiam, & aliquid humanum, ſcilicet viſibilem gratiæ formam. *Quintò*, propter congruitatem ex parte infirmi, quia cùm infirmus ſit homo conſtans ex corpore, & ſpiritu: ſpiritus autem in corpore non benè capiat ſpiritualia niſi in corporalibus, congruum fuit dare medicamenta ſpiritualia in rebus corporalibus, ſicut pilulæ in nebula dantur. *Sextò*, propter augmentationem meriti, multum enim valet ad meritum, quando Deus creditur in his, ubi humana ratio non præbet experimentum. Patet ergo ex prædictis, quæ ſit ſacramentorum *cauſa efficiens*, quia divina inſtitutio: quæ *formalis*, quia gratiæ ſanctificatio: quæ *finalis*, quia humanæ infirmitatis curatio.

Sacramenta autem novæ legis ſunt ſeptem, ſecundùm ſeptem diverſitates hominum in Eccleſia. Primum eſt intrantium,

Digitized by Google

tium, ut *Baptiſmus*. Secundum pugnantium, ut *Confirmatio*. Tertium vires reſumentium, ut *Euchariſtia*. Quartum reſurgentium, ut *Pœnitentia*. Quintum exeuntium, ut *Extrema unctio*. Sextum miniſtrantium, ut *Ordo*. Septimum novos milites introducentium, ut *Matrimonium*.

Sacramenta figurata ſunt in ſeptem ſignaculis quibus fuit veteris Teſtamenti pagina ſigillata, quæ Agnus, qui habet clavem David, qui claudit, & nemo aperit, reſeravit. *Item* in ſeptem tubis, quibus Angeli cecinerunt. *Item* in ſeptem Stellis, quas habebat ſimilis filio hominis in dextera ſua. *Item* in ſeptem panibus, quibus Dominus turbam ſatiavit. *Item* in ſeptem oculis ſuper unum lapidem. *Item* in ſeptem lucernis Tabernaculi ſuperpoſitis candelabro. *Item* in ſeptem lotionibus Naaman.

Sacramenta ſunt ſeptem, quæ diſponunt ad ſeptem virtutes habendas; nam *Baptiſmus* eſt ſacramentum Fidei. *Confirmatio* Spei. *Euchariſtia* Charitatis. *Pœnitentia* Juſtitiæ. *Extrema unctio* Perſeverantiæ, quæ eſt fortitudinis complementum. *Ordo* Prudentiæ. *Matrimonium* Temperantiæ.

Alia etiam ratio numeri Sacramentorum eſt, quia ordinantur contra triplicem culpam, & contra quadruplicem pœnam. Unde *Baptiſmus* ordinatur contra peccatum originale. *Pœnitentia* contra mortale. *Extrema unctio* contra veniale. *Ordo* contra ignorantiam. *Euchariſtia* contra malitiam. *Confirmatio* contra impotentiam. *Matrimonium* contra concupiſcentiam, quam temperat, & excuſat.

Alia adhuc ratio numeri, quia Sacramenta ſunt cauſa ſanativa morbi ſpiritualis ad modum corporalium. Medicina verò corporalis quadruplex eſt; ſcilicet curativa, conſervativa, præſervativa, & meliorativa. Simili modo & Sacramenta curant. *Baptiſmus* curat ſimul, & totaliter. *Pœnitentia* verò curat paulatim quantum ad pęnam, quouſque nullius pęnæ homo debitor ſit. *Extrema unctio* curat à morbis levioribus, ſcilicet à venialibus, ſicut *baptiſmus*, & *pœnitentia* curant à lęthalibus. Sic ergo prædicta tria Sacramenta ſunt quaſi medicina curativa: *Confirmatio* autem eſt medicina conſervativa ſanitatis ſpiritualis, in qua datur Spiritus ſanctus ad robur, & conſervationem gratiæ datæ in baptiſmo. *Matrimonium* eſt medicina præſervativa. *Ordo* eſt medicina meliorativa, in quo augmentatur gratia. *Euchariſtia* hæc omnia ſimul facit, curat enim venialia, quæ ſunt occaſio ruinæ majoris: conſervat etiam gratiam inventam in homine, & augmentum, ſicque meliorat, & nihilominus præſervat. Hæc Doctor Seraphicus. Quibus patet quàm congruenti ordine Chriſtus Dominus ordinaverit Cœremonialia, & Sacramentalia novæ Legis.

Idem pariter conſtat de præceptis ad fidem ſpectantibus. Cùm enim fidei ſumma eo maximè ſita ſit, quòd homo fidelis noſſe debeat, quæ Deum, & Chriſtum Dominum ſpectant, juxta illud ipſius Chriſti Domini oraculum Joannis 17. *Hæc eſt vita æterna, ut cognoſcant te ſolum Deum verum, & quem miſiſti Jeſum Chriſtum*; ut utriuſque divini illius objecti perfecta quantum mortales decet, habeatur notitia, eam ore Chriſti exceptam ſub ſpecialibus, & diſtinctis articulis Apoſtoli in ſuo Symbolo ediderunt. Nam ut obſervat Seraphicus Doctor *ibidem lib.5.c.21.* ſi reſpectus habeatur ad eos, qui Symbolum ediderunt, tunc articuli ſunt duodecim ſecundùm numerum duodecim Apoſtolorum: Si autem conſideremus quæ radicaliter ſunt credenda, tunc articuli ſunt quatuordecim, quorum ſeptem ſpectant ad Divinitatem, & ſeptem ad Chriſti humanitem, & hæc ſigna ſunt in ſeptem Stellis, & ſeptem candelabris aureis: in quorum medio Filius hominis ambulabat. Sunt igitur ſeptem articuli Fidei, qui pertinent ad Divinitatem. Primus eſt unum Deum eſſe, qui ibi notatur, *Credo in Deum*. Secundus eſt, Patrem Deum eſſe, ibi, *Patrem omnipotentem*. Tertius eſt, Filium Deum eſſe, ibi, *& in Jeſum Chriſtum Filium ejus*. Quartus, Deum Spiritum ſanctum eſſe, ibi *Credo in Spiritum ſanctum*, & ſic patet quòd prædicti quatuor articuli ſunt de unitate divinæ Eſſentiæ, & Trinitate Perſonarum. Quintus eſt, credere remiſſionem peccatorum his, qui ſunt in Eccleſia, ibi: *Sanctam Eccleſiam Catholicam, Sanctorum communionem, remiſſionem peccatorum*. Sextus eſt, credere mortuorum reſurrectionem. Septimus eſt, credere bonorum remunerationem, ſub quo & comprehenditur malorum punitio, ibi, *vitam æternam*, & iſti

tres

tres articuli ad Divinitatem pertinent; quia virtute Divinitatis fit peccatorum remiſſio, quæ eſt animæ vivificatio, & corporum reſurrectio, atque corporis ſimul, & animæ glorificatio.

Alii ſeptem ſunt articuli, qui pertinent ad humanitatem Chriſti. Primus eſt, credere Filium Dei eſſe conceptum de Spiritu ſancto, ibi; *qui conceptus eſt de Spiritu ſancto*. Secundus eſt, credere Filium Dei natum ex Maria Virgine, ibi: *ex Maria Virgine*. Tertius, Filium Dei pro nobis mortuum in cruce, ibi: *Paſſus ſub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & ſepultus*. Quartus eſt, Filium Dei deſcendiſſe ad inferos ſecundùm animam, ibi; *Deſcendit ad inferos*. Quintus eſt, Filium Dei reſurrexiſſe à mortuis, ibi: *Tertia die reſurrexit à mortuis*. Sextus eſt eumdem aſcendiſſe ad Cælos, & ſedere ad dexteram Patris, ibi; *Aſcendit ad Cælos, ſedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis*. Septimus eſt, Filium Dei judicaturum vivos, & mortuos, ſive bonos, ſive malos, ibi: *Inde venturus eſt judicare vivos, & mortuos*. Ita Seraphicus Doctor.

Idipſum patet de præceptis Moralibus, quibus homo ordinari debet ad Deum, proximum, & ſeipſum: ad Deum quidem, ut ei cultum debitum exhibeat, ad proximum, ut ei in omnibus juſtitiam impendat; ad ſeipſum verò, ut quæ ſibi neceſſaria ſunt ad ſalutem, comparet, & ſervet. Hæc autem omnia hominis debita ritè Chriſtus Dominus ordinavit in Evangelio. *Primò* namque quæ Dei cultum concernunt, diſtinctè docuit, præſcripſit; Deus enim ſummè colendus eſt, & honorandus propter ſupremam majeſtatem; ex toto corde amandus propter infinitam bonitatem; ſummè timendus propter tremendam ejus juſtitiam; enixè rogandus propter paternam clementiam; in omnibus audiendus, & ſequendus propter vigilantem providentiam, &c. Ad omnia autem hæc munia Deo præſtanda Chriſtus Dominus hominem inſtruxit: Docuit enim qualiter ſuprema ejus majeſtas eſſet colenda, cùm ait Joan. 4. *Venit hora, & nunc eſt quando veri adoratores adorabunt Patrem in Spiritu, & veritate; nam Pater tales quærit, qui adorent eum. Spiritus eſt Deus: & eos, qui adorant eum, in ſpiritu, & veritate oportet adorare*. Qualis ejus infinitæ bonitati impendi debeat amor, præſcripſit Marci 12. cùm ait; *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota mente tua, & ex tota anima tua, & ex tota virtute tua*: Quibus demonſtrat, inquit Alenſis *memb*.8. *ad tertium*, quòd non ſufficit diligere Deum ex toto corde, ideſt intellectu declinando errorem; ex tota anima, ideſt voluntate declinando contradictionem: ex tota mente, ideſt memoria, vitando oblivionem: Sed etiam ex tota virtute, addendo bonam operationem. Docuit pariter quantopere Deus ſit timendus propter juſtitiæ ſeveritatem, cùm ait Matt. 10. *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere: ſed potiùs timete eum, qui poteſt, & animam, & corpus perdere in gehennam*: Aperuit etiam qualiter Deus eſſet exorandus propter paternam clementiam, dum non ſolùm orandi modum præſcripſit Matt. 6. dicens; *Tu autem cùm oraveris, intra in cubiculum tuum, & clauſo oſtio ora Patrem tuum in abſcondito: & Pater tuus, qui videt in abſcondito, reddet tibi: Orantes autem nolite multum loqui; ſicut Ethnici, putant enim, quòd in multiloquio ſuo exaudiantur*: ſed etiam præſcripſit orationis formulam, cùm ait ibidem: *Sic ergo vos orabitis: Pater noſter qui es in Cælis, &c.*

Denique etiam hominem docuit, quomodo divinæ curæ, ac providentiæ ſeſe fidenter committere debeat, cùm ait ibidem, *Dico vobis, ne ſollicitì ſitis animæ veſtræ quid manducetis, neque corpori veſtro quid induamini, nonne anima plus eſt quàm eſca, & corpus quàm veſtimentum? Reſpicite volatilia cæli, quoniam non ſerunt, neque metunt, neque congregant in horrea: & Pater veſter cæleſtis paſcit illa: nonne vos magis pluris eſtis illis? quis autem veſtrum cogitans poteſt adjicere ad ſtaturam ſuam cubitum unum? & de veſtimento quid ſollicitì eſtis? conſiderate lilia agri quomodo creſcunt: non laborant, neque nent. Dico autem vobis quoniam nec Salomon in omni gloria ſua coopertus eſt, ſicut unum ex iſtis: Si autem fœnum agri, quod hodie eſt, & cras, in clibanum mittitur, Deus ſic veſtit: quantò magis vos modicæ fidei? Nolite ergo ſolicitì eſſe dicentes: Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur? Hæc enim omnia Gentes inquirunt, ſcit enim pater veſter, quia his omnibus indigetis. Quærite ergo primùm regnum Dei, & juſtitiam ejus, & hæc omnia adjicientur vobis.*

Similiter hominem inſtruxit quantum ad omnia debita proximo impendenda: proximus namque corripiendus eſt, & revocandus à miſeriis animæ nempe peccato; ſub-

ſublevandus in neceſſitatibus corporis, tuendus in bonis fortunæ, provocandus ad bona gloriæ. Hæc omnia autem debita Chriſtus ordinavit. *Primum* quidem cùm ait Matt. 18. *Si peccaverit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te, & ipſum ſolum*: cùm pariter docuit proximo remittendam eſſe omnem injuriam, dicens Matth. 6. *Si dimiſeritis hominibus peccata eorum, ſic dimittet vobis Pater veſter cæleſtis peccata veſtra; ſi autem non dimiſeritis hominibus, ſic nec Pater veſter cæleſtis dimittet vobis*. Docuit pariter quando ſublevandus eſſet proximus in miſeriis corporis cùm ait Lucæ 6. *Eſtote ergo miſericordes, ſicut & Pater veſter cæleſtis miſericors eſt, Nolite judicare, & non judicabimini: nolite condemnare, & non condemnabimini, dimittite, & dimittemini, date, & dabitur vobis. Menſuram bonam, & confertam, & coagitatam, & ſupereffluentem dabunt in ſinum veſtrum. Eadem quippe menſura, qua menſi fueritis, remetietur & vobis*. In ſumma præſcripſit omnia erga proximum debita, cùm ait Lucæ 10. proximum eſſe diligendum ſicut ſeipſum; Et Matt. 7. *Omnia quæcumque vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis*. Et Joan. 3. *Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem, ſicut dilexi vos*. Quibus verbis mandatum de diligendo proximo *novum* appellat. Vel quia fuit ab ipſo renovatum, & auctum cùm antea eſſet fere per pravam conſuetudinem antiquatum, & reſtrictum, ut exponit Clemens Romanus *lib. 6. conſt. cap. 23.* Vel quia Chriſtus novo modo illud præſcripſit, addendo videlicet novum motivum ſumptum ex ſuo exemplo, & mirabili ſua erga homines dilectione: Ut ait Chryſoſt. hom. 71. in Joan. *Ex eo quòd per ejus adventum homines facti ſunt fratres, & eo nomine ſpecialiter diligendi, maximè verò Chriſtiani, qui Chriſto ut capite inſerti unius, & ejuſdem Eccleſiæ membra ſunt, propter quod ſeipſos tamquam ejuſdem corporis membra diligere debent*.

Denique, hominem ordinavit erga ſeipſum, dum ſcilicet ſuæ ſanctiſſimæ vitæ ab hominibus ſectandæ exemplar propoſuit dicens Joan. 13. *Exemplum dedi vobis ut quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis*. Quam utique ſanctiſſimam vitam ut homines faciliùs ſectari poſſent, tribus eam veluti lineamentis, & characteribus diſtinxit, cùm ait Matt. 16. *Si quis vult venire poſt me, abneget ſemetipſum, tollat crucem ſuam, & ſequatur me*. Quibus tria hominis Chriſtiani debita diſtinguit; nempe rerum omnium, & ſui ipſius abnegationem; nam inquit Lucæ 14. *Qui non renuntiaverit omnibus, quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus*. Et Matt. 19. *Omnis, qui reliquerit domum, vel fratres, aut ſorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum; centuplum accipiet, & vitam æternam poſſidebit*.

Inſuper docet jugiter eſſe invigilandum mortificationi corporis, crucemque quotidie ferendam, *Chriſtus enim paſſus eſt nobis relinquens exemplum, ut ſequamur veſtigia ejus*. Denique admonet omnes actus noſtros ex charitate, & propter Dei gloriam eſſe eliciendos, in omnibus autem cavendam eſſe vanamgloriam. *Attendite*, inquit Matth. 6. *ne juſtitiam veſtram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud Patrem veſtrum, qui in Cælis eſt*.

Petes 1. Quare Chriſtus Dominus præcepta judicialia non inſtituerit.

Reſpondeo id quidem conſultò feciſſe; quia regnum temporale, aut rempublicam civilem non condidit, ſed ſpiritalem communitatem, cujus regimen præcipuum ſpiritale eſt, & ad finem ſupernaturalem ordinatur: neque externum, & politicum ejus regimen ita curavit, ut leges judiciales illi utiles ſtatuere per ſe voluerit, ſed eas condendi auctoritatem fecit ſuo in terris Vicario, nempe ſummo Pontifici. Cùm enim optimo Eccleſiæ regimini expediat ſæpe mutari leges pro temporum, & occaſionum varietate, maluit Chriſtus dare Eccleſiæ poteſtatem de illis ſtatuendis, leges autem à ſe latas voluit eſſe ſtabiles, & invariatas.

Petes 2. An præceptis moralibus, & fidei antiquæ legis Chriſtus aliquid addiderit.

Reſpondet Alenſis *qu. 56. memb. 8. ad tertium*, quòd quantum ad ſubſtantiam fidei, credendis nihil additum eſt, tamen articulis fidei aliquid additum eſt: & additio iſta „ eſt, ſicut expliciti ad implicitum, & de- „ terminati ad indeterminatum, ut patet in „ exemplo. Ante tempus Abrahæ fuit fides „ reparationis noſtræ, tamen implicita; po- „ ſtea aliquantulùm fuit explicita Abrahæ, „ quod fieret in carne, cùm dictum eſt ei, „ *In ſemine tuo benedicentur omnes Gentes*, „ Geneſ. 22. & ita articulus de Incarnatione, qui priùs erat implicitus, factus „ eſt aliquantulùm explicitus: tamen ad- „ huc non erat determinatum, utrùm in- „

car-

„ carnatio fieret de viro, muliere, quouſ-
„ que dixit Iſaias, *Ecce Virgo concipiet*: Item
„ adhuc non erat determinatus modus, per
„ quem Virgo conciperet, quouſque dixit
„ Angelus, *Spiritus ſanctus ſuperveniet in te*.
„ Fides ergo non mutata eſt, ſed tamen
„ additio facta eſt in fide reparationis ar-
„ ticuli ad articulum, ſicut expliciti ad
„ implicitum, vel magis expliciti ad minùs
„ explicitum. Similiter dicendum, quòd in
„ moralibus quantum ad poteſtatem ſenſus
„ nihil additum eſt: ſed quantum ad ratio-
„ nem litteræ additio facta eſt per illos mo-
„ dos, qui dicti ſunt.

QUÆSTIO TERTIA.

In quibus præcipuè Nova Lex differat à Veteri, eamque excedat.

NOtandum 1. Legem Moſaicam, & Evangelicam invicem contrariè non diſcrepare, nec perfectè oppoſita præcepta ſtatuere: quamquam enim aliqua moſaica lex prohibeat, quæ Evangelica facienda permittit; ſic *Levit.* 11. plura prohibentur edenda, ſicut immunda, Matt. verò 5. nulla edulia dicuntur immunda; nam, inquit ibidem Chriſtus, *Non quod intrat in os coinquinat hominem*: ex quo Apoſt. ad Tim. 1. ait; *Omnia munda mundis*: Hæc tamen duo præcepta invicem non pugnant; nam in-
„ quit, Alenſis *qu.*56. *art.*1. Lex prohibuit
„ eſcas, & dixit immundas triplici de cauſa:
„ *Primò*, propter ſignationem: unde im-
„ munda dixit, quia figurabant immunda:
„ *Secundò*, propter abuſum, unde immun-
„ da dixit, & prohibuit illa, quia his ute-
„ bantur ad cultum idololatriæ: *Tertiò*,
„ propter indignitatem illius populi, pro-
„ pter quam quædam ſubſtraxit ei velut
„ immunda: Lex verò Evangelii dicit, &
„ concedit omnia munda reſpiciens ad na-
„ turam rerum, & ad convenientem uſum,
„ & ad dignitatem utentium: Itaque Lex,
„ & Evangelium tantùm pugnant diſpara-
„ tè, quatenus nempe Evangelica lex in
„ pluribus Moſaicam præcellit.

Notandum 2. Ex eodem Alenſi *ibidem*, legem veterem cum nova maximè ſecundùm ſex conſiderationes poſſe conferri. *Prima* quidem, ſecundùm conſiderationem virtutis, & efficacitatis. *Secunda*, ſecundùm conſiderationem ſeveritatis. *Tertia*, ſecundùm conſiderationem veritatis. *Quarta*, ſecundùm conſiderationem bonitatis. *Quinta*, ſecundùm conſiderationem remunerationis. *Sexta* denique, ſecundùm conſiderationem lationis, vel legiſlatoris. Itaque reſolvendum eſt in præſenti, an lex Moſaica ab Evangelica in his omnibus reverà diſcrepet. Quoniam autem potiſſima difficultas movetur de efficacia, & virtute legis utriuſque, idcirco

Notandum 3. Ex eodem Alenſi *ibidem art.*2. *ad ſecundum*, quòd duplex diſtingui poteſt ſanctificatio, nempe carnalis, & ſpiritualis. *Sanctificatio carnalis* eſt liberatio à pęna peccati, quam incurreret quis, ſi quod præceptum eſt, contemneret, ſeu non faceret: *Sanctificatio* verò *ſpiritualis* eſt ipſa emendatio à macula peccati, quæ in anima eſt. Certum eſt autem, quòd Moſaica lex vim habuerit conferendi ſanctificationem carnis: nam inquit Apoſt. ad Hebræos 9. *Sanguis hircorum, & taurorum, & cinis vitulæ aſperſus inquinatos ſanctificat ad emundationem*, ideſt, inquit Gloſſa, inquinatos contactu mortuorum ſanctificat à pęna, valens ad emundationem, non animæ ſed carnis, quia à pęna liberabat. Difficultas autem eſt utrùm etiam Moſaica lex vim habuerit conferendi veram juſtificationem coram Deo, quæ conſiſtit in remiſſione peccatorum, & infuſione gratiæ ſanctificantis.

CONCLUSIO UNICA.

LEX *Vetus, & Nova differunt primò in eo, quòd hæc habeat vim juſtificandi, illa verò non ita*. Probat hanc veritatem Apoſtolus pluribi, maximè autem *ad Rom.* 1. ubi ait, *Non erubeſco Evangelium; virtus enim Dei eſt in ſalutem omni credenti, Judæo primùm, & Græco*. In quem locum ſic ſcribit Anſelmus, *Virtus eſt, quia gratiam præſtat, per cujus auxilium valeamus facere, quæ præcipit. Quod quia lex* (Moſaica) *non fecit, infirma fuit*. Quòd autem lex Moſaica non habuerit virtutem juſtificandi, apertè docet idem Apoſt. *ibidem c.*8. cùm ait, *Nam quod erat impoſſibile legi, in quo infirmabatur per carnem, Deus Filium ſuum mittens damnavit peccatum, ut juſtificatio legis impleretur in nobis*: Et ad Galat. 2. verſ. 16. *Ex operibus legis non juſtificabitur omnis caro, ideſt homo*. Et v. 12. *Si enim per legem eſt ad juſtitiam, ergo gratis Chriſtus mortuus eſt*. Et cap. 3. *Quoniam in lege nemo juſtificatur apud Deum* (utique vi legis) *manifeſtum eſt, quia*

ju-

Digitized by Google

Juſtus ex fide vivit; Et ad Hebræos 7. *Reprobatio fit præcedentis mandati*, *propter ejus infirmitatem*, *& inutilitatem*; *nihil enim ad perfectum adduxit lex*. Quibus omnibus conſtat utramque legem in eo diſcrepare, quòd Vetus mundaret quidem ab inquinatione carnis contracta ratione tranſgreſſionis prçceptorum cçremonialium, non autem veram animæ juſtitiam conferret; Nova verò vim habeat conferendi talem juſtitiam; quia habet præſentem Chriſtum juſtitiæ fontem, qui pro peccatis noſtris ſatisfactionem Deo obtulit, & gratiam ſanctificantem promeruit: unde Joan. 1. *Lex per Moyſem data eſt*; *gratia*, *& veritas per Jeſum Chriſtum facta eſt*. Hinc, ut diximus, quotquot juſtificabantur in veteri lege ex opere operato, ſive per martyrium, ſive per alia Deo impenſa obſequia, non obtinuerunt hanc juſtificationis gratiam, niſi per reſpectum ad Chriſtum, ejuſdem gratiæ auctorem & fontem, ex quo gratia juſtificationis ad omnes prorſus homines ſub quacumque lege degentes derivavit; *Neque enim aliud eſt nomen ſub Cælo datum hominibus*, *in quo oporteat nos ſalvos fieri*, ut legimus Act. 4. hinc cap. 15. *Per gratiam Domini Jeſu Chriſti credimus ſalvari*, *quemadmodum & illi*, Patres ſcilicet Veteris Teſtamenti, qui ut ait Apoſtolus 1. ad Cor. 1. *Bibebant de ſpiritali conſequente eos Petra*: *Petra autem erat Chriſtus*.

Hinc omnes ſancti Patres conſtanter affirmant eos qui in Veteri Teſtamento fuerunt Deo per fidem accepti, ad novum Teſtamentum pertinuiſſe: non enim juſtificabantur niſi per fidem Chriſti, qui eſt auctor Novi Teſtamenti: quam utique veritatem ſic expendit S. Auguſtinus *epiſt.* 157. quæ eſt ad Optatum, ubi ait, *Cùm omnes juſti*, *ideſt*, *veraces Dei cultores*, *ſive ante incarnationem*, *ſive poſt incarnationem Chriſti*, *nec viverent*, *nec vivunt niſi ex fide incarnationis Chriſti*, *in quo eſt gratiæ plenitudo*, *profectò quod ſcriptum eſt*, non eſſe aliud nomen ſub Cælo, in quo oporteat nos ſalvos fieri, *ex illo tempore valet ad ſalvandum genus humanum*, *ex quo in Adam vitiatum eſt*: *ſicut enim in Adam omnes moriuntur*, *ita & in Chriſto omnes vivificabuntur*: *quia ſicut in regno mortis nemo ſine Adam*: *ita in regno vitæ nemo ſine Chriſto*: *ſicut per Adam omnes injuſti*, *ita per Chriſtum omnes juſti homines*; *ſicut per Adam omnes mortales in pœna facti ſunt filii ſæculi*, *ita per Chriſtum omnes immortales in gratia ſiunt Filii Dei*.

Hanc eamdem veritatem mirum in modum explicat S. Leo ſermon. 3. de Nativit. *Ceſſent igitur*, inquit, *illorum querelæ qui impio murmure divinis diſpenſationibus obloquentes*, *de divinæ nativitatis tarditate cauſantur*, *tamquam præteritis temporibus non ſit impenſum*, *quod in ultima mundi ætate eſt geſtum*: *Verbi incarnatio hæc contulit facienda quæ facta*, *& Sacramentum ſalutis humanæ in nulla unquam antiquitate ceſſavit*, *quod prædicaverunt Apoſtoli*, *hoc annuntiaverunt Prophetæ*: *nec ſerò eſt impletum quod ſemper eſt creditum*. *Sapientia verò*, *& benignitas Dei hac ſalutiferi operis mora capaciores nos ſuæ occaſionis effecit*, *ut quod multis ſignis*, *multis vocibus*, *multiſque myſteriis per tot fuerat ſæcula prænuntiatum*, *in his diebus Evangelii non eſſet ambiguum*, *& nativitas*, *quæ omnia miracula*, *omnemque intelligentiæ erat exceſſura menſuram*, *tantò conſtantior in nobis gigneret fidem*, *quantò prædicatio ejus*, *& antiquior præceſſiſſet & crebrior*. *Non itaque novo conſilio Deus rebus humanis nec ſera miſeratione conſuluit*; *ſed à conſtitutione mundi unam*, *eamdemque omnibus cauſam ſalutis omnibus inſtituit*. *Gratia autem Dei*, *qua ſemper eſt univerſitas juſtificata Sanctorum*, *aucta eſt Chriſto naſcente*, *non cæpta*, *& hoc magnæ pietatis Sacramentum*, *quo totus jam mundus impletus eſt*, *tam potens in ſuis ſignificationibus fuit*, *ut non minùs adepti ſint qui in illud credidere promiſſum*, *quàm qui ſuſcepere donatum*. Ex quo intelliges, quòd ſicut idem Sol naturæ utrumque hemiſpherium ſuo lumine perfundit, & calore fovet; ita quòd non ſit qui ſe abſcondat à calore ejus, ſic Chriſtus Dominus Sol juſtitiæ utramque legem ſuæ gratiæ luce, & rore fœcundavit. Sicut autem unum hemiſpherium eò magis clareſcit, quò propiùs Sol ad eum accedit; iſta ſtatus veteris legis juxta majorem ad Chriſtum propinquantem, uberiorem divinorum myſteriorum illuſtrationem, & fructum accepit, & ut loquitur S. Gregorius homil. 16. ſuper Ezechielem, *Secundùm incrementa temporum crevit ſcientia Sanctorum Patrum*, *& quantò viciniores adventus Salvatoris fuerunt*, *tantò ſacramenta ſalutis pleniùs perceperunt*.

Secundò, differunt lex Evangelica, & „
Moſaica *quantum ad veritatis manifeſtationem*; nam inquit Alenſis; Veritas tam „
in Evangelio, quàm in lege reſpicit tria. „
1. Notitiam credendorum. 2. Gratiam „
me-

Digitized by Google

„ meritorum. 3. Gloriam præmiorum. Re-
„ ſpectu notitiæ credendorum differt E-
„ vangelium, & Lex ſecundùm velatum,
„ & revelatum: Reſpectu gratiæ facien-
„ dorum, ſicut promiſſio, & exhibitio:
„ Reſpectu gloriæ præmiorum differunt ſi-
„ cut umbra, & imago: ita quòd in le-
„ ge eſt velamen notitiæ, promiſſio gra-
„ tiæ, umbra gloriæ: in Evangelio verò
„ eſt revelatio notitiæ fidei, exhibitio gra-
„ tiæ Dei, imago præmii. Quam utique veritatem confirmat Apoſtolus 2. ad Corinth. 3. ubi ait, *Velamen in lectione veteris Teſtamenti manet non revelatum quoniam in Chriſto evacuatur*. Hinc ſubdit, *Nos autem revelata facie gloriam Dei ſpeculantes, in eamdem imaginem tranſformamur*. Unde veritas in lege fuit ut umbra: in Evangelio autem ut imago, hinc Hebr. 10. *Umbram habens lex futurorum, non ipſam imaginem*; Quapropter ſanctus Gregorius ſuper Ezech. 1. cap. exponens hæc verba, *Rota erat in rota*, ait, *Rota erat in rota, quia quod prædicat Lex, quod Prophetæ annuntiant, hoc exhibet Evangelium*: Et S. Leo ſerm. 7. de Paſſione. *Ut umbræ adhærent corpori, antiqua obſervantia novo excluditur Sacramento. Hoſtia in hoſtiam tranſit, ſanguine ſanguis aufertur, & legalis feſtivitas dum mutatur, impletur.*

Tertiò, Lex vetus, & nova differunt ratione ſeveritatis; ſiquidem lex vetus iram præſeferebat, Evangelica autem miſericordiam; illa erat lex timoris, iſta amoris; illa ſervitutis, hæc libertatis; illa ſervis præſcripta, hæc filiis. Quapropter Apoſt. ad Roman. 8. ait, *Non accepiſtis ſpiritum ſervitutis iterum in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba Pater*.
„ Severitas autem Moſaicæ legis in eo ma-
„ ximè vigebat, quòd, inquit Alenſis, illa
„ lex in præceptis judicialibus habet iram,
„ & diſtrictionem punitionis: in præceptis
„ moralibus timorem per multitudinem
„ comminationis: in præceptis verò cære-
„ monialibus ſervitutem per intuitum, &
„ pavorem æternæ damnationis: quocirca
„ S. Petrus Act. 15. difficultatem obſervan-
„ dæ legis explicans, ait. *Quid tentatis imponere jugum ſuper cervices Diſcipulorum, quod neque patres noſtri, neque nos portare potuimus?* Secus autem de lege Evangelica, quæ pauca admodum habet præcepta, ann xamque continet gratiæ plenitudinem, q .a facilia fiant: Hinc Chriſtus Dominus meritò dixit Matt. 11. *Jugum meum ſuave eſt, & onus meum leve*. Nam ut exponit S. Auguſtinus Epiſt. 118. *Levi jugo ſuo Chriſtus nos ſubdidit, & ſarcinæ levi ſacramentis numero pauciſſimis, obſervatu facillimis, ſignificatione præſtantiſſimis, ſocietatem novi populi colligavit*.

Nec obſtat quòd in Lege Evangelica videantur aliqua præcepta obſervatu difficilia, quale eſt præceptum de indiſſolubilitate matrimonii, de dilectione inimicorum, de neceſſitate confeſſionis; illa enim propter abundantiam gratiæ, quæ à Chriſto in lege nova confertur, redduntur facilia; juxta illud vaticinium Iſaiæ 10. *In die illa auferetur onus ejus de humero tuo, & jugum ejus de collo tuo, & computreſcet jugum à facie olei*.

Nec refert pariter quòd Evangelium vocetur *onus*, & *jugum*; Nam inquit S. Auguſtinus ſerm. 22. de verbis Apoſtol. *Hæc ſarcina non eſt pondus onerati, ſed alæ volantis, habent enim & aves pennarum ſuarum ſarcinas, portant illas in terra, portantur ab illis in Cœlo, &c.* Et ſanctus Bernardus Epiſtol. 341. ad Monachos 6. Berrini: *Leve*, ait, *Salvatoris onus, quò creſcit amplius, eò portabilius eſt, nonne & aviculas levat, non onerat, pennarum numeroſitas ipſa? Tolle eas, & reliquum corpus fertur ad ima: ſic diſciplinam Chriſti, ſic ſuave jugum, ſic onus leve, quod quò magis deponimus, eò deprimitur ipſi, quia portat potiùs, quàm portatur*.

Hanc veritatem egregiè commendat Apoſtolus ad Galatas 4. his verbis, *Scriptum eſt, quoniam Abraham duos filios habuit: unum de Ancilla, & unum de Libera, &c.* Quæ verba expendens S. Anſelmus ibidem, ait, *In utroque Teſtamento genuit Deus filios, qui ſibi ſervirent, ſed in Veteri Judæos ſervos, qui timore pœnæ, & promiſſionibus temporalium ei ſerviliter obedirent: in gratia verò Novi Teſtamenti liberos, qui ex dilectione ſervirent*. Ipſi concinit S. Chryſologus ſerm. 1. in Evangelium. *Cùm jejunatis &c.* ubi ait, *Ubi Deus Dominum mutavit in Patrem, voluit charitate magis quàm poteſtate regnare, & amari maluit, quàm timeri*. Quam veritatem priùs indicaverat Sanctus Auguſtinus ſcribens libro adversùs Adimantum cap. 16. *Deus veteri homini fugienti tamquam Dominus appoſuit quod timeret, & novo redeunti tamquam Pater aperuit quod amaret*. Quocirca cap. 17. ait: *Hæc eſt breviſſima, & apertiſſima diffe-*

Digitized by Google

differentia duorum Teſtamentorum, timor, & amor.

Quartò, Diſcrimen inter legem Veterem, & Novam eſt, quòd lex Vetus minùs perfecta fuerit: Lex autem Evangelica omnem prorſus perfectionem ſapiat, & inferat: quam utique Legis Novæ prærogativam multis commendat Apoſtolus *ad Galat.* 4. & *ad Hebr.* 7. dicens quòd lex Vetus figura fuerit, & umbra Novæ: Nova autem veritas, & complementum Veteris: unde Hieron. lib. 1. adverſus Pelagianos c. 9. *In lege promittitur, in Evangelio impletur, ibi initia hîc perfectio eſt: in illa fundamenta jaciuntur, hîc fides, & gratiæ culmen imponitur.* Quam utique veritatem eleganti ſimilitudine explicat Victor Antiochenus exponens illud, quod habetur Marci 4. *Ultro terra fructificat primùm herbam, deinde ſpicam, deinde plenum frumentum in ſpica*, ait enim. *Primò herbam fructificat in lege naturæ, poſtmodum ſpicas in lege Moyſis, poſtea plenum frumentum in Evangelio.*

Quintò, Lex Nova Veterem excedit ſecundùm rationem mercedis, & præmii; ſiquidem lex Vetus ſola ſpondebat, ac promittebat bona temporalia in mercedem ſuis obſervatoribus, ut jam obſervavimus, juxta illud Iſaiæ 1. *Si audieritis me, bona terræ comedetis.* Evangelica autem repromittit vitam æternam, regnumque cœleſte ſuis ſectatoribus; Unde Apoſt. ad Hebr. 7. *Melioris Teſtamenti ſponſor factus eſt Chriſtus.* Hoc eſt, ut fert Gloſſa, melius Novum Teſtamentum quàm Vetus: quia meliora bona promittit, ideſt, æterna: Vetus autem temporalia.

Denique, præcellentia Legis Novæ ſupra Veterem ex eo maximè apparet, quòd Lex Vetus ſoli populo Judaico præſcripta fuerit: unde Deut. 4. *Quæ eſt alia gens ſic inclyta, ut habeat cæremonias, juſta judicia, & univerſalem legem?* Hinc Apoſt. ad Galat. 3. *Abrahæ dictæ ſunt promiſſiones, & ſemini ejus.* Unde Regius Vates Pſalm. 147. *Non fecit taliter omni nationi, & judicia ſua non manifeſtavit eis.* Evangelium autem datum eſt omni prorſus humano generi, Chriſtus enim Marci 16. Apoſtolis mandat, *Prædicate Evangelium omni creaturæ.* Et Matth. 28. *Ite, docete omnes Gentes &c.* Inſuper, Lex Vetus præſcripta fuit populo Judaico, à Deo quidem, ſed miniſterio Angelorum, & per manus Moyſis; Lex autem Evangelica Chriſtum Dominum Dei Filium habet authorem, & promulgatorem: quam utique prærogativam multis commendat Apoſtolus ad Hebr. 1.

Demum, Lex Vetus cum terrore, Nova verò cum amore promulgata eſt; cæpit enim evulgari ipſo die Pentecoſtes, quo Spiritus ſanctus, cujus peculiare nomen eſt Amor, Apoſtolis ſeſe infudit, in eorum cordibus divinum amorem effudit, ad quod reſpiciens S. Bernard. Epiſt. 107. admirans exclamat, *O geminum, ipſumque firmiſſimum erga nos amoris argumentum! Chriſtus moritur: meretur ergo amari. Spiritus afficit, & facit amari: ille fecit cur ametur, iſte ut ametur, ille multùm dilectionem nobis commendat, iſte dat: In illo cernimus quod amemus, ab iſto ſumimus unde amemus: Charitatis ergo ab illo occaſio, ex iſto affectio.*

DISPUTATIO QUARTA.

De Legibus humanis.

Quamquam ad Theologum propriè non ſpectet de Legibus ab homine editis, & ſancitis diſſerere, utpote cum hæc dicendi materies ad utriuſque Juris, Pontificii nempe, ac Cæſarei Doctores, veluti propria meſſis, aliena manu non metenda pertineat: Nihilominus quoniam Humanæ Leges non ſolùm naturæ, ſed etiam Dei legibus affines ſunt, & quaſi fluvioli ab illo totius æquitatis, ac rectitudinis oceano defluentes; cùmque non ſolùm rectæ rationis dictamini, ſed etiam divinæ ordinationi, & adminiſtrationi congruere debeant, ut juſtæ cenſeantur: hinc eſt, quòd à ſibi præſcripto ſtadio non deviet Theologus, dum nonnulla de Humanis Legibus diſcutienda proponit.

Lex autem Humana dicitur *illa, quæ immediatè authoritate Humana, ſive Civili, ſive Eccleſiaſtica præſcribitur.* Authoritas autem legiſlativa civilis nulli homini ſingulari ex natura rei, & per ſe convenit; cùm enim omnes homines ex natura naſcantur liberi, nullus in alterum jure naturæ politicam authoritatem, & juriſdictionem obtinet. Licèt enim parentes habeant in filios paternam, & œconomicam poteſtatem; hæc tamen ad leges ferendas non ſufficit: nam poteſtas legiſlativa eſt poteſtas regiminis

nis publici perfectæ communitatis; ſiquidem lex unus eſt ex præcipuis actibus, quibus Reſpublica gubernatur; hæc autem nonniſi publica poteſtate, & juriſdictione adminiſtratur, & ſubſiſtit. Hinc quicumque inter homines habent poteſtatem legiſlativam, neceſſum eſt ut vel eam recipiant à Deo immediatè, uti de facto receperunt Saul, David, & alii quidam ab ipſo Deo Reges electi, & deſignati; vel eam excipiant à communitate hominum convenientе in unum corpus politicum, quatenus rectè regantur, & fæliciter vivant.

Habent autem homines a natura, & à Deo ut authore naturæ facultatem, & inclinationem conveniendi in ejuſmodi communitatem: *Nam*, inquit Cicero in lib. de Amicitia, *nihil principi Deo in rebus humanis eſt gratius, quàm homines habere inter ſe ſocietatem ordinatam, & perfectam*: Cùm enim homo natura ſua ſit animal ſociabile, naturaliter appetens vivere in communitate, multiſque rebus indigeat ad commodè vivendum, quæ neque ab uno ſolo homine, nec ab unica familià præſtari poſſunt: qualia ſunt omnia neceſſaria, vel commoda petenda ab artibus, & diſciplinis; idcircò homines ut ſibi illa neceſſaria procurent, jus habent inſtituendi communitatem perfectam, quæ civilis vocatur, eſtque vel inter incolas ejuſdem civitatis, vel etiam inter plures civitates in uno regno. Hæc autem communitas ut perfectè dirigatur, neceſſum eſt, in ea vigeat aliqua ſuprema poteſtas, ad quam ex officio pertineat bonum commune intendere, & procurare; alioqui negligetur, dum privati quique ut ſolent, commodis ſuis tantùm, aut præcipuè attendunt, minùſve curant quæ ad bonum commune pertinent. Inter media verò quibus commune bonum procuratur, & Reſpublica perfectè adminiſtratur, præcipuæ ſunt leges, quibus ea conſtituuntur, quæ ad pacem, & juſtitiam conſervandam, communemque fœlicitatem inſtituendam expediunt. Quocirca illi, quibus ex officio incumbit Rempublicam cum ſuprema juriſdictione adminiſtrare, debent habere jus ferendi leges neceſſarias ad publicam concordiam, pacem, juſtitiam, & fœlicitatem ſtabiliendam neceſſarias.

Ut igitur cæteris Theologis morem gerentes, nonnulla de Legibus Humanis diſcutiamus, præſentem Diſputationem, ſicut & præcedentem tres in articulos diſtribuemus, quorum *Primus*, Legum Humanarum neceſſitatem, exiſtentiam, & cauſas aperiet: *Secundus*, efficaciam, & obligandi vim: *Tertius*, earumdem imminutionem, & relaxationem explicabit.

ARTICULUS PRIMUS.

De exiſtentia, & cauſis Legum Humanarum.

Etſi hominibus ingenita lex dictitet in communi quid faciendum ſit, quidve fugiendum; quoniam tamen præter præcepta motum ſingulis ingenita, multa alia deſiderantur ad rectam hominum ſocietatem inſtituendam, & gubernandam, juxta varios rerum eventus particulares, ideò neceſſarium fuit, ut per humanam rationem generalia legis præcepta magis in particulari determinarentur; quatenus nempe datis occaſionibus provideretur Reipublicæ paci, concordiæ, ac fœlicitati, quod utique per leges ab hominibus ſancitas efficitur; quapropter illas eſſe Reipublicæ utiles & neceſſarias nullus ſanæ mentis denegabit.

Unde S. Iſidorus libro 5. Ethymolog. c.20. *Factæ ſunt Leges ut Humano metu humana coerceretur audacia, tutaque ſit inter improbos innocentia, & in ipſis improbis formidato ſupplicio refrænetur nocendi facultas*. Neceſſarium ergo fuit Leges Humanas ſtabiliri, quibus & juſti vitam tranquillè pacatèque ducerent, & protervi ac ad vitia proni, qui nec virtutis pulchritudine moventur, nec verbis cedunt, per vim, & metum intentati per legem ſupplicii à malo cohiberentur, & tandem per aſſuetudinem probi fierent.

Inde colligitur altera Legis Humanæ ratio ſummæ neceſſitatis, quòd in Lege Naturali nulla pœna decernatur; in divina verò Evangelica, pœna dumtaxat in altero ſæculo luenda præſcribitur; quocirca propter ſui dilationem minùs homines timore percellit; ſubindeque oportuit leges humanas inſtitui, quæ pœnam earum tranſgreſſoribus brevi luendam ſtatuerent, quò faciliùs quiſque à malo revocaretur.

Non opus eſt igitur diutiùs immorari in probanda legum humanarum neceſſitate, & exiſtentia, quam tota prædicat antiquitas, Gentes omnes, quæ barbariem depoſuerunt, univerſim teſtantur, nullus enim eſt hominum cœtus, qui leges non habeat; & Deus ipſemet probat, cùm ait Proverb. 8. *Per me*

Re-

Reges regnant, & Legum conditores juſta decernunt. Nec non & dum adversùs Tyrannos intonat Iſaiæ 10. *Væ qui condunt leges iniquas*. Cùm enim ſolùm arguat legum inſtitutionis abuſum, rectum, ac legitimum uſum perſpicuè probat.

Itaque ſolùm hoc in articulo proponimus determinandum: *Primò*, An adhuc ſub Evangelica lege vigeat humanarum legum obligandi virtus: *Secundò*, Apud quos reſideat leges condendi authoritas: *Tertiò*, Quinam legibus præſcriptis ſubjiciantur.

QUÆSTIO PRIMA.

An, quid, & quotuplex ſit Lex Humana.

NOtandum 1. Omnem Humanam Legem derivari à lege naturali; lex enim nulla eſt, niſi ſit juſta; in rebus autem humanis in tantum aliquid cenſetur juſtum, in quantum cenſetur conforme regulis rationis; rationis autem prima regula eſt Lex Naturæ. Unde omnis lex humanitùs poſita, in tantum habet de ratione legis, in quantum à lege naturæ derivatur; ſi verò in aliquo à lege naturæ diſcordet, jam non erit lex, ſed legis corruptio. *Dupliciter* autem poteſt aliquid à lege naturæ derivari, vel ſcilicet per modum concluſionum ex principiis communibus legis naturæ: ſicut *quòd non ſit occidendum* derivatur ex eo quòd *nulli eſt faciendum malum*; Vel per modum determinationis, ſicut lex naturæ habet, *malefactorem puniendum eſſe*, ſed quòd tali, vel tali pœna puniatur, eſt quædam determinatio legis humanæ: Utraque igitur inveniuntur in lege humana poſita: ſed ea, quæ ſunt prioris modi, continentur in lege humana, non tanquam ſolùm per eam poſita; ſed habent etiam aliquid vigoris ex lege naturali; ea verò, quæ ſunt poſterioris modi, ex ſola lege humana vigorem habent.

Notandum 2. Legem humanam juxta variam ſui conſiderationem, variè poſſe dividi. *Primò* namque quatenus derivata eſt à lege naturæ, dividitur in jus Poſitivum, Gentium, & jus Civile. Ad jus Gentium pertinent ea, quæ derivantur ex lege naturæ, ſicut concluſiones ex principiis: ad jus autem Civile ſpectant ea, quæ à lege naturæ emanant per modum particularis determinationis ſecundùm quod quælibet civitas, vel quodlibet regnum aliquid ad ſui tranquillitatem, & ſecuritatem judicat eſſe ſtabiliendum, & ſervandum. *Secundò*, cùm de ratione legis humanæ ſit, quòd ordinetur ad bonum commune Civitatis, & Regni, juxtà hanc conſiderationem dividi poteſt ſecundùm varium ſtatum hominum, qui incumbunt bono communi procurando, ſtabiliendo, & adminiſtrando, qua ratione aliæ leges præſcribuntur pro Sacerdotibus, aliæ pro Gubernatoribus, aliæ pro militibus, &c. *Tertiò*, quia de ratione legis humanæ eſt, ut inſtituatur à Gubernante communitatem, & ſocietatem hominum: inde fit quòd leges humanæ diſtinguantur ſecundùm diverſa regimina in Monarchicas, Ariſtocraticas, & Democraticas. *Quartò*, cùm lex humana tota ſit in directione bonorum actuum; ſecundùm hoc diſtinguuntur leges penes ea, de quibus feruntur. Hinc eſt lex Julia *de adulteriis*, lex Cornelia *de ſicariis*, & ſic de aliis. *Quintò* denique cùm lex ſpectari poſſit ſecundùm diſtinctam authoritatem Legiſlatoris; nempè Politicam, & Eccleſiaſticam, hinc fit quòd aliæ leges dicantur Eccleſiaſticæ, quæ aliàs appellantur Canones, ſeu regulæ præſcriptæ ab iis, qui à Chriſto Domino curam, & authoritatem habent adminiſtrandæ, & regendæ Eccleſiæ; aliæ ſunt leges Civiles, ſeu Politicæ, quæ præſcribuntur à Principibus, atque ab iis, qui regendæ Reipublicæ incumbunt.

Notandum 3. Circa Chriſti Domini nativitatis tempora exortum fuiſſe errorem quorumdam aſſerentium non eſſe licitum fidelibus alium præter Deum ſuperiorem agnoſcere; ſubindeque nec parendum eſſe ſæcularibus Principibus, nec eorum legibus obediendum. Quorum errorum anteſignanus extitit *Judas Galilæus in diebus profeſſionis*, ut legimus Act. 5. ideſt, circa nativitatem Chriſti, quando videlicet *exiit edictum à Cæſare Auguſto, ut deſcriberetur univerſus orbis, & ibant omnes ut profiterentur*, ut legimus Lucæ 2. Additur autem de illo Juda quòd *avertit populum poſt ſe*. Quid autem ille prædicaret, ſacer textus non loquitur: S. autem Hieronymus refert, dicens in 3. cap. Epiſt. ad Titum. *In initio, inter cætera hoc quaſi probabile proferebat ex lege, nullum debere Dominum, niſi ſolum Deum vocari, & eos, qui ad templum decimas deferrent, Cæſari tributa non reddere*. Atque hanc hæreſim multum percrebuiſſe uſque ad tempora prædicationis Chriſti, & illius occaſione Phariſæos miſiſſe Diſcipulos ſuos ad Chriſtum inter-

terrogandum, *an liceret dare cenſum Cæſari*. Addit autem Anaſtaſius Niſſen. *q. 67. in Scripturam*, Sectatores hujus Judæ Galilæi, vocatos fuiſſe *Galilæos*, qui prohibebant offerri ſacrificia pro Imperatore, & populo Romano, & ideo interfectos fuiſſe à Pilato: hos enim credit eſſe illos Galilæos, quorum ſanguinem miſcuit Pilatus cum eorum ſacrificiis. Hunc autem pridem ſopitum errorem denuò ſuſcitavit Lutherus in lib. *de libert. Chriſtiana*, ubi ait; *Nullo opere, nulla lege, homini Chriſtiano opus eſt, cùm per fidem ſit liber ab omni lege*. Et in Commentario Epiſt. ad Galat. *Sola fides*, inquit, *neceſſaria eſt, ut juſti ſimus: cætera omnia liberrima, neque præcepta ampliùs, neque prohibita*. Ibidemque hæc addit, *Si conſcientia dictat, peccaſti. Reſponde, peccavi: ergo Deus puniet, & damnabit? non. At lex hoc dicit? ſed nihil mihi cum lege. Quare? quia habeo libertatem*: Et addit *ibidem* nullam legem Chriſtianis, ſive ab hominibus, ſive ab Angelis imponi poſſe, niſi quantùm ipſi velint. Ab hoc autem errore non longè abeſt Calvinus; nam lib. 4. inſt. c. 10. n. 8. affirmat, *Deum eſſe unicum Legiſlatorem: non licere hominibus id ſibi honoris ſumere*, & num. 5. priùs dixerat leges humanas dictas, & probatas ſive ab Eccleſia, ſive à Magiſtratu ferantur, non ligare per ſe conſcientiam. Contra quos errores ſit

CONCLUSIO PRIMA.

Fideles per Legem Evangelicam non eximuntur ab obligatione parendi Legibus Humanis, & obedientia erga ſuperiores Eccleſiaſticos, & temporales; proindeque adhuc perſeverat legum humanarum neceſſitas, & utilitas.

Probatur Concluſio, illis omnibus Scripturæ textibus, quibus Chriſtus Dominus, & Apoſtoli fidelibus præcipiunt, ut debitam obſervantiam, & obedientiam Superioribus, tam Eccleſiaſticis, quàm Politicis impendant. Sic Matth. 22. *Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo*, ex quibus verbis Juſtinus Martyr in *Apologia ſecunda pro Chriſtianis* colligit præceptum ſolvendi tributa Principibus: *ibidemque* profitetur nomine omnium Chriſtianorum ſubjectionem, & obedientiam erga Romanos Imperatores tunc Ethnicos, Similiter Lucæ 10. Chriſtus Dominus alloquens Apoſtolos ait, *Qui vos odit, me odit; & qui vos ſpernit, me ſpernit*: Quibus Chriſtus præcipit fidelibus, ut Apoſtolis, & in eorum perſona, Prælatis aliis Eccleſiaſticis Apoſtolorum ſucceſſoribus debitam ex præcepto divino impendant obedientiam, Hinc S. Paulus *ad Rom.* 13. generaliter præſcribit v. 1. *Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit: Non enim eſt poteſtas niſi à Deo; quæ autem ſunt à Deo, ordinata ſunt*: Et v. 2. *Itaque qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit: qui autem reſiſtunt, ipſi ſibi damnationem acquirunt*: Et v. 5. *Ideo neceſſitate ſubditi eſtote, non ſolùm propter iram, ſed etiam propter conſcientiam*. Cujus poſtremi teſtimonii priora verba, *neceſſitate ſubditi eſtote*, directè pugnant contra id, quod contra dixit Lutherus, non eſſe ſubditos fideles, niſi ipſi velint. Poſteriora verò, *non ſolùm propter iram, ſed etiam propter conſcientiam*, contraria ſunt ei, quod dicit Calvinus, leges humanas non obligare per ſe conſcientiam: Et ad Tit. 3. v. 1. *Admone illos Principibus, & Poteſtatibus ſubditos eſſe*. Et Hebr. 17. v. 17. *Obedite præpoſitis veſtris, & ſubjacete eis; ipſi enim pervigilant, quaſi rationem pro animabus veſtris reddituri*: Et 1. Petri 2. v. 13. *Subditi igitur eſtote omni humanæ creaturæ, ſive Regi, quaſi præcellenti, ſive Ducibus tanquam ab eo miſſis ad vindictam malefactorum; laudem verò bonorum; quia hæc eſt voluntas Dei, ut benefacientes obmuteſcere faciatis imprudentium hominum ignorantiam*: Eorum ſcilicet, qui Chriſtianos accuſabant ipſo initio prædicationis Evangelii, quòd principatum humanum everterent, & inobedientiam erga Principes, & erga leges humanas introducerent, ut teſtantur S. Hieron. *in c. 3. Epiſt. ad Titum, initio*; & Chryſoſt. *homil.* 23. *in Epiſt. ad Tim.* his verbis: *Plurima tunc temporis circumferebatur fama, traducens Apoſtolos veluti ſeditioſos, rerumque novatores, qui omnia ad evertendum leges communes, & facerent, & dicerent*: Qui etiam notant idcircò Apoſtolos Petrum, & Paulum, tam multa in ſuis Epiſt. dixiſſe de obedientia erga Principes, & Superiores, ut huic errori ſeſe opponerent.

Confirmatur ex facto Apoſtolorum, qui varia præcepta variaſque leges in ipſo naſcentis Eccleſiæ exordio fidelibus præſcripſerunt. Sic Act. 15. ſtatuerunt, *ut gentibus de novo converſis præcipiatur abſtinere à ſanguine, ſuffocato, & idololythis*, in fine ejuſdem capitis de Paulo, ſcribitur; *Præcipiens cuſtodire præ-*

cepta

cepta Apoſtolorum, & Seniorum. Et ex eo quòd Apoſtolus uſus eſt iſta poteſtate 1. ad Timot. 3. *Hæc tibi ſcribo, ut ſcias quomodo oporteat te in domo Dei converſari*. Ibidem Bigamos, & Neophytos ad Epiſcopatum non eſſe aſſumendos edicit, 1. *ad Cor.* 14. mulieres in Eccleſiis taceant, & ex antiqua Eccleſiæ praxi, ut conſtat ex Canonibus Cnnciliorum vetuſtiſſimorum 3. & 4. ſæculo coactorum.

Suffragatur etiam ratio; quia lex Evangelica Principes ſæculares, & Prælatos Eccleſiaſticos ſua authoritate non fraudat, & ſpoliat, imò potiùs illam commendat, ſtabilit, & confirmat, velut à Deo derivatam: juxta illud Joan. 19. *Non haberes poteſtatem adverſùm me ullam*, inquiebat Chriſtus, *niſi tibi datum eſſet deſuper*: Et Rom. 13. *Non eſt poteſtas niſi à Deo*. Nec etiam eos privat illius poteſtatis uſu in condendis legibus neceſſariis, vel utilibus ad bonum regimen Eccleſiæ, aut Reipublicæ; nam ſicut ante legem Evangelicam, ſic etiam ſub ea multa occurrere poſſunt ad Dei cultum, morum directionem, Reipublicæ tranquillitatem, & pacem conducentia, quæ divinis legibus novi Teſtamenti determinata non ſunt, & expreſſa, ut patet non ſolùm in legibus pertinentibus ad Sacramentorum adminiſtrationem, & receptionem, cenſuris Eccleſiaſticis, impedimentis matrimonii: ſed etiam in iis, quæ ſpectant ad rectam imperii, regni, & cujuſvis communitatis directionem; nam non poteſt communitas civilis perfecta ſine legibus gubernari. Hinc tanto ſtudio fideles naſcentis Eccleſiæ obſervabant imperatorias leges, quæ divino cultui non erant contrariæ, ut meritò Plinius ſcribens ad Trajanum de Chriſtianis, ſignificaverit nihil ſe inveniſſe quo culpari poſſint, de non ſervatis, excepta religione, Imperatoriis legibus, atque edictis. Cujus quidem obſervantiæ S. Auguſtin. *lib. de catechizandis rudibus cap.* 21. dicit fuiſſe figuram in veteri Teſtamento, quando Judæis capta Jeroſolyma, & Babyloniam deducti juſſi ſunt orare pro eis, à quibus captivi tenebantur, & in eorum pace pacem ſperare ſuam: eòque id effecerunt, ut verum Deum tandem quidam illorum Regum agnoſcerent, & colerent. Simili modo Chriſtifideles exactè ſervando Imperatorum decreta effecerunt, ut & ipſi tandem Chriſto crediderint.

Objiciunt hæretici: Judæis eſt prohibitum aliquas leges legi divinæ ſuperaddere: Ergo pariter Chriſtianis non eſt licitum novas condere leges, quæ jus divinum in Novo Teſtamento exaratum determinent, ejuſque impletionem promoveant. *Probatur antecedens*, ex Deuter. 4. ubi dicitur, *Non addetis ad verbum, quod loquor vobis, nec auferetis ex eo, &c.* & *quod præcipio tibi hoc tantùm facies, nec addas quidquam nec minuas*. Patet etiam conſequentia, tum à paritate rationis, tum quia S. Joan. cap. ult. Apocal. ita præſcribit. *Conteſtor omni audienti verba Prophetiæ libri hujus, ſi quis appoſuerit ad hæc, apponet Deus ſuper illum plagas ſcriptas in libro iſto: & ſi quid diminuerit de verbis libri Prophetiæ hujus, auferet Deus partem ejus de libro vitæ, &c.*

Reſpondeo 1. Diſtinguendo anteced. Judæis eſt prohibitum aliquid addere legibus à Deo ſancitis; tanquam ſi leges ab eis additæ divinæ eſſent, *concedo*: ſecùs, *nego*. Nam ex ipſomet Veteri Teſtamento conſtat plura ab hominibus ſanctiſſimis fuiſſe ſancita ab univerſis Iſraelitis in perpetuum ſervanda; nam Eſther 9. Judith. ult. & 1. Machab. 4. nova feſta fuerunt inſtituta in perpetuum ſervanda: & 1. Regum 30. David conſtituit *ut eſſet æqualis portio deſcendentium ad prælium, & remanentium ad ſarcinas*.

Reſpondeo 2. Negando conſequentiam; Diſcrimen enim inter Legem Novam, & Veterem eſt, quòd in veteri lege præter moralia præcepta, etiam præſcripta fuerunt judicialia, & cæremonialia; etiam quantum ad minima, quæ vel Dei cultum, vel pacem inter Judæos ſtabiliendam, & ſervandam ſpectabat: quare non mirum eſt, ſi fortè non fuit in poteſtate hominum leges humanas Eccleſiaſticas ferre, cùm Deus providerit omnibus per ſeipſum; at in lege Nova ſecùs accidit; cùm enim nihil præſcriptum fuerit à Chriſto Domino circa judicialia, & cæremonialia, eo quòd hæc per ſe non ordinabantur, nec quidquam conferebant ad gratiam, in qua primariò lex nova conſiſtit, idcirco debuerunt ea præſcribi per homines. Unde ad textum Apocal. dico S. Joannem tantùm prohibere detractionem, vel additionem ad ea, quæ vaticinatus fuerat, & in eo libro ſcripſerat: non verò facultatem adimit Chriſtianis Prælatis, & Principibus nova decreta ſtabiliendi, quæ vel Eccleſiæ, vel civilis communitatis rectam adminiſtrationem concernunt.

Objiciunt 2. Chriſtus Dominus Marci 7. damnat humana præcepta proferens illud Iſaiæ c. 29. *In vanum me colunt docentes doctrinas*,

nas, & præcepta hominum. Et Matth. 23. arguit Phariſæos, quòd *onera gravia humeris hominum imponerent, digito autem ſuo nollent ea movere*. Ergo cenſuit non morem gerendum præceptis, & legibus humanis.

Nego conſequentiam, & ad textum S. Marci, *Reſpondeo*: idcircò Chriſtum Dominum reprehendere Phariſæos, quod nempè multas vanas, & inutiles obſervantias ſuperſtitiosè proponebant ſuis ſectatoribus, parvi autem ducebant obſervantiam divinorum mandatorum, ut patet ex ratione, quam ipſemet Chriſtus ſubjungit dicens; *Relinquentes enim mandatum Dei, tenetis traditiones hominum, baptiſmata urceorum, & calicum, & alia ſimilia his facitis multa*. Addit, *Bene irritum facitis præceptum Dei, ut traditionem veſtram ſervetis*. Cujus quidem rei ſubjicit exemplum, nempe quòd potiùs eſſent munera in templo offerenda, quàm parentum neceſſitati ſubveniendum.

Ad textum verò Matth. dico Chriſtum partim redarguere Phariſæos, quòd digito ſuo nollent movere onera aliis impoſita, ad quæ tamen portanda hortabatur populum dicens: *Omnia ergo quæcumque dixerint vobis ſervate, & facite*: Partim quòd in minutioribus quibuſdam obſervantiis, ut in ſolvendo decimas menthæ, & anethi, &c. eſſent accurati, & graviora negligerent: Unde ſubjungit *Hæc oportuit facere, & illa non omittere*.

Objicies 3. Chriſtiani in Novo Teſtamento dicuntur exleges, & omnino liberi: ergo nullis humanis legibus, tàm Eccleſiaſticis quàm civilibus tenentur. *Probatur antecedens*, ex illo Matth. 7. ubi Chriſtus ait, *Liberi ſunt filii*, ſcilicet à dandis tributis. Similiter *ad Galatas* 2. conquæritur Apoſt. quòd falſi fratres *ſubintrojerunt explorare libertatem noſtram, quam habemus in Chriſto Jeſu; ut nos in ſervitutem redigerent*. Et cap. 4. *itaque fratres non ſumus ancillæ filii, ſed liberæ, qua libertate Chriſtus nos liberavit*. Et cap. 5. *Vos in libertatem vocati eſtis*. Et ibidem, *ſi ſpiritu ducimini, non eſtis ſub lege*. Et 1. ad Timoth. 1. *Juſto non eſt lex poſita*. Et 2. ad Corinth. 3. *Ubi ſpiritus Domini, ibi libertas*.

Nego conſequentiam: Licèt enim Chriſtiani vocati ſint in libertatem, hæc tamen libertas non eſt exemptio ab obedientia ſuperioribus præſtanda, ſed vel à domino peccati, vel à ſpiritu, & timore ſervili, vel ab onere legis Moſaicæ. Unde monebat S. Petrus Epiſt. 1. cap. 2. *Quaſi liberi; & quaſi velamen habentes malitiæ libertatem, ſed ſicut ſervi Dei*. Unde ad ſingulos textus reſpondeo.

Ad primum quidem dico: Illa verba Chriſti ex Matth. non eſſe ad propoſitum; nam ſenſus illorum eſt, Reges, & Principes non ſolere tributum exigere à ſuis filiis, ſed hos eſſe ab omni tributo liberos; adeoque nec verè à Chriſto fuiſſe exigendum tributum, qui erat filius ſummi Regis, & omnium Dominus.

Ad textus autem Apoſtoli ad Galatas, dico eum ibi ſermonem inſtituere de Chriſtianorum libertate, & exemptione ab onere legis Moſaicæ, quam oſtendit fuiſſe legem ſervitutis, & populum Judaicum, cui data eſt, fuiſſe præſignatum per Iſmaelem Ancillæ filium; Chriſtianos autem per Iſaac filium Liberæ, quibus ſignificat nos eſſe liberos a lege Moſaica, non autem ab omni alia; propter quod addit *Tantùm ne libertatem hanc* (à Lege Moſaica, *in occaſionem detis carnis; ſed per charitatem ſpiritus ſervite invicem*. Hinc ibidem ritè advertit S. Chriſoſt. quòd Apoſtolus, *cùm legis jugum detraxiſſet; ne ſubſilirent, aliud illis imponit jugum, nimirum charitatis, illo quidem validius: ſed multò levius, ac jucundius*. Vult igitur Apoſtolus, quod Chriſtiani liberi ſint a jugo legis Moſaicæ, non autem à lege charitatis, erga invicem, & erga Deum, quæ lex charitatis omnia alia moralia præcepta continet, ut ibidem ſignificat Apoſtolus dicens: *Omnis enim lex in uno ſermone impletur: Diliges proximum tuum, ſicut te ipſum*.

Ad illud Epiſt. ad Timoth. dico *juſto non eſſe legem poſitam*, quatenus pœnas, & terrores minatur; cùm juſtus legem impleat, non formidine pœnæ, ſed amore honeſtatis, & juſtitiæ: illo modo autem eſt poſita injuſtis, & parricidis, ut ibidem docet Apoſtolus.

Ad locum 2. *ad Cor.* dico Apoſtolum ſolùm velle, quòd fideles liberi ſint ab obſcuritate & craſſitie veteris legis, & à cæcitate, & duritie cordis Judæorum; quatenus liberè Deo ſerviant, & veritati rebuſque divinis intendant: Unde paulo ante dixerat, *Uſque in hodiernum diem cùm legitur Moyſes, velamen poſitum eſt ſuper cor Judæorum. Cùm autem converſus fuerit ad Dominum, auferetur velamen, Dominus autem ſpiritus eſt, ubi autem ſpiritus Domini ibi libertas, nos verò revelata facie gloriam Domini ſpeculantes, &c.*

Obji-

Objiciunt 4. Chriſtus Dominus *Lucæ* 22. Apoſtolos alloquens ait: *Reges gentium dominantur eorum: vos autem non ſic*: Ergo cenſet Chriſtus nullam vigere dominationem apud fideles; proindeque nec apud eos eſſe legiſlativam poteſtatem. Similiter 1. *ad Cor.* 7. Apoſtolus ait: *Pretio empti eſtis, nolite fieri ſervi hominum.*

Reſpondeo ad primum, Chriſtum illis verbis monere tantùm diſcipulos ſuos, ut nec dominatum, nec titulos honoris, & excellentiæ affectent, ſed potiùs exoptent aliis ſervire. Si autem cæteris præeſſe cogantur, non id faciant quaſi dominantes, ſed quaſi miniſtrantes, ſuumque imitentur exemplum, qui cùm eſſet eorum Dominus, & magiſter, in medio eorum erat, ſicut qui miniſtrat.

Ad Apoſtolum, dico ipſum prohibere ne efficiamur ſervi hominum in iis, quæ Deum offendunt, cis ſcilicet ita ſe accommodando, ut eis obſequium impendentes, quæ Dei ſunt, deferamus: alioqui enim alibi ſervos monet Apoſtolus, ut ſuis dominis temporalibus obſequantur. Sic ad Epheſ. 6. *Servi obedite dominis carnalibus cum tremore, & timore, in ſimplicitate cordis veſtri, ſicut Chriſto: ſcientes quoniam unuſquiſque, quod fecerit bonum, hoc recipiet à Domino, ſive ſervus, ſive liber.* Idem repetit *ad Coloſ.* 3. idem pariter docet S. Petrus 1. cap. 2. dicens, *Servi ſubditi eſtote in omni timore dominis, non tantùm bonis, & modeſtis, ſed etiam diſcolis.*

CONCLUSIO SECUNDA.

Lex humana non incongruè deſcribitur, *Dictamen rationis practicæ ad commune bonum ab eo, qui curam communitatis habet, & in eam authoritate pollet, ſubditis ſufficienter notificatum*: Patet hujuſce deſcriptionis veritas ex illius partium declaratione. *Primò* namque: lex humana dicitur *dictamen rationis practicæ*, in quo veluti genericè convenit non ſolùm cum lege naturali, à qua velut à fonte derivatur, ſed etiam cum conſilio, & ſimplici mandato præſcripto ab eo, qui poteſtatem exercet; dum autem ſubditur *ad bonum commune*, excluditur privilegium, quod in bonum privatum alicujus particularis dumtaxat conceditur. Cætera verò adduntur, tùm ut excludatur conſilium, quod authoritatem uniusin alterum exigit: tùm ut explicetur vis, & efficacia coactiva legis, quæ fieri poteſt per ſuperiorem habentem ſupremam poteſtatem in ſubditos, quibus legem præſcripſit, & notificavit.

Advertendum nihilominus, alias à juriſperitis legis humanæ definitiones tradi: Gratianus enim c. *Lex* diſtinct. 2. ait quòd *Lex eſt conſtitutio populi, qua majores natu ſimul cum plebibus aliquid ſanxerunt*. Papinianus verò *Lege* 1. *ff. de legibus*, ſic eam deſcribit: *Lex eſt commune præceptum, virorumque prudentum conſultum, delictorum prohibitio, & communis reipublicæ ſponſio.* Demum Rebuffus *in Proœmio conſtitutionum regalium gloſſa* 1. *num.* 1. hanc tradit legis humanæ diſtinctionem; *Lex eſt commune bonum, ſine quo nihil unquam boni fieri poſſit*. Licèt autem hæ omnes, & aliæ ſimiles legis humanæ deſcriptiones reverà probari poſſint, nihilominus ea, quam tradidimus, exactior, & magis probanda videtur; utpote quæ genus, & differentiam perſpicaciùs explicet.

Advertendum inſuper ad legis humanæ integritatem, & perfectionem, varias requiri conditiones, quas omnes complectitur Iſidorus *lib. Ety. cap.* 2. & Gratianus *diſt.* 4. his verbis, *Erit autem lex honeſta, juſta poſſibilis ſecundùm naturam, ſecundùm conſuetudinem patriæ, loco & tempori conveniens, neceſſaria, utilis, manifeſta quoque, ne aliquid per obſcuritatem in captionem contineat: nullo privato commodo, ſed pro communi civium utilitate conſcripta*. Primò dicitur quòd lex debet eſſe *honeſta, & juſta*: cùm enim ordinetur lex ad componendos hominum mores, qui probi, & virtuoſi eſſe nequeunt, niſi honeſtate virtutis, & juſtitia imbuantur; hinc meritò ſanctus Auguſtinus lib. 1. de libero arb. c. 5. *Mihi lex eſſe non videtur, quæ juſta non fuerit*. Diſcrimen autem eſt inter has duas legis humanæ particulas, *honeſta, & juſta*, quòd eatenus *honeſta* dicitur, quatenus præcipit quod honeſtum eſt, & rectæ rationi congruum; *juſta* verò prout æqualiter, & ſine ulla exceptione omnes ſubditos ad præſcriptum obeundum, vel vitandum compellit.

Secundò dicitur, quòd lex debeat eſſe poſſibilis, idque non ſolùm poſſibilitate phyſica, verùmetiam morali, nempe, ut ſubditorum viribus ſit contemperata: Lex enim humana debet multitudinem, cui præſcribitur dirigere ad bonum commune; tali autem modo non dirigeret, ſi aliquid factu difficile præciperet, ſiquidem id potiùs vergeret in detrimentum boni communis, eſſetque ſubdi-

tis in laqueum, cum vixà pauciſſimis obſervaretur ob difficultatem rei præceptæ, & humanam fragilitatem. Quare id maximè cavere debent Principes, & prælati ne multitudine legum, & difficultate ſubditos opprimant, & obruant. Unde meritò dixit Seneca Epiſt. 94. *Legem brevem eſſe oportet, quò faciliùs ab imperitis teneatur, vel ut emiſſa divinitus vox ſit: Jubeat, non diſputet*. Hinc S. Auguſtinus Epiſtola 119. quæ eſt ad Januarium de variis ritibus Eccleſiaſticis, ubi diverſa Eccleſiæ præcepta commemoraſſet, ait cap. 19. *Omnia itaque talia, quæ neque ſanctarum Scripturarum authoritatibus continentur, nec in conciliis Epiſcoporum ſtatuta inveniuntur, nec conſuetudine univerſæ Eccleſiæ roborata ſunt, ſed diverſorum locorum diverſis moribus innumerabiliter variantur: ita ut vix aut omnino nunquam inveniri poſſint cauſæ, quas in eis inſtituendis homines ſecuti ſunt; ubi facultas tribuitur, ſine ulla dubitatione reſecanda exiſtimo. Quamvis enim neque hoc inveniri poſſit, quomodo contra fidem ſint: ipſam tamen religionem, quam pauciſſimis, & manifeſtiſſimis celebrationum ſacramentis miſericordia Dei eſſe liberam voluit, ſervilibus oneribus premunt, ut tolerabilior ſit conditio Judæorum, qui etiamſi tempus libertatis non agnoverint, legalibus tamen ſarcinis, non humanis præſumptionibus ſubjiciuntur. Sed Eccleſia Dei inter multam paleam, multaque zizania conſtituta multa tolerat, & tamen quæ ſunt contra fidem, vel bonam vitam non approbat, nec facit.*

Tertia conditio eſt ut lex humana feratur ſecundùm conſuetudinem patriæ; ſiquidem juxta regionum, & gentium varietatem variæ ſunt etiam conſuetudines; proindeque variari debent leges. Additur quòd *loco, & tempore congruere debeant*, inde factum eſt, quòd tanta ſit legum variatio; Quæ enim uno tempore congruebant, altero videntur infeſtæ. Sequitur quòd debeat eſſe neceſſaria, & utilis: Neceſſaria inquam ad malorum proſcriptionem; ſi enim in republica omnia rectè conſtent, omninò ſupervacanea eſt lex. Utilis autem: nam ſi nullam communi bono utilitatem afferat, omninò ut fruſtranea, & inanis eſt ableganda. Additur quod *lex debeat eſſe manifeſta*; unde Juſtinianus lib. de legibus. *Leges*, inquit, *ſacratiſſimæ ab omnibus intelligi debent, ut univerſi præſcripto earum manifeſtiùs intellecto prohibita declinent, & faciant præſcripta*. Cætera adducuntur ut exinde conſtet qualiter leges omnes cedere debeant in bonum commune, ut in prima diſp. dictum eſt.

QUÆSTIO SECUNDA.

Penes quos reſideat legiſlativa poteſtas.

Notandum 1. ſupremam legiſlativam poteſtatem penes ſolùm Deum reſidere; cùm enim unus ſit potentiſſimus omnium rerum Artifex, ejus ſolùm eſt res omnes maximè ratione præditas, per debita media ſuos in fines dirigere. Cùm autem duplex hominum ſit ſtatus, ac finis; unus naturalis, alter ſupernaturalis, ad quos duplici divinæ ſuæ providentiæ vigilantia, Deus ſuos in fines ordinat etiam duplicem hominibus authoritatem indidit, qua tanquam ejus ſupremæ poteſtatis adminiſtri alios ſibi ſubditos dirigerent ad utramque fœlicitatem naturalem, & ſupernaturalem. Hinc *duplex* exurgit inter homines legiſlativa poteſtas: *Alia* quidem civilis, & politica, qua reſpublica ritè, pacatèque adminiſtretur, & ſubſiſtat; *Alia* autem ſpiritalis, & Eccleſiaſtica, qua Chriſti Domini fideles invicem non ſolùm charitatis, ſed etiam tranquillitatis, & concordiæ vinculo cohæreant; ac ſibi præſcriptis legibus obtemperantes faciliori, ſecurioríque greſſu vitam æternam poſſint aſſequi. Quæritur ergo apud quos hæc utraque leges ferendi poteſtas maximè reſideat, & vigeat.

Notandum 2. hoc eſſe diſcrimen inter utramque hanc legiſlativam poteſtatem, quod Eccleſiaſtica à Chriſto Domino derivata ſit in Petrum, & ejus Succeſſores, juxta illud Matth. 16. *Tibi dabo claves regni Cœlorum*, & Joan. 20. *Paſce oves meas*: quibus, ut dicemus mox, promittitur, deinde committitur regimen univerſalis Eccleſiæ Petro, & ejus Succeſſoribus: Politica verò primariò, & quaſi radicaliter reſideat penes ipſam communitatem, ſeu rempublicam; hæc enim poteſtas conſequitur ex natura rei conditionem corporis politici, velut quædam illius moralis proprietas; ſiquidem eo ipſo quo aliqui coeunt in aliquem cœtum, iſta communitas ex natura rei habet poteſtatem ſe regendi per media convenientia: proindeque præſcribendi leges, quibus ſingula membra bono communi ſtudeant, & invigilent. Sicut enim eo ipſo quo ſervus aliquis, aut

alius

Digitized by Google

alius adſcribitur in familiam alicujus Domini, ex conſcientia ipſius regimini ſubjacet; ita & membra communitatis: hoc ipſo quòd in unum corpus coeunt ipſius corporis regimini, & authoritati ſubjacent. Hæc autem poteſtas totius communitatis, non reſidet penes aliquod ipſius membrum; quia non eſt potior ratio de uno homine, quàm de altero, ob quam illi ex natura rei jus regendi multitudinem, ſeu communitatem competeret: maximè cùm ſinguli homines ſibi libertatem vindicent, nec ex natura ſua alicui politicæ poteſtati ſubjiciantur. Hæc igitur poteſtas penes totam ipſam communitatem reſidet, non tamen ei ita immobiliter eſt affixa, quin poſſit ab ea amoveri; nam primò Deus tamquam ſupremus omnis creati juris Dominus poteſt hanc poteſtatem legiſlativam auferre ab illa communitate, & alicui illius membro conferre, ſicut regiminis poteſtatem ſuper Iſraelitas contulit Sauli, & Davidi. Poteſt etiam ipſa Reſpublica hanc poteſtatem in unicum ſui membrum transferre.

Notandum 3. Hoc inſuper eſſe diſcrimen inter utramque poteſtatem, quòd Eccleſiaſtica ſit excellentior civili, quantum ſpiritualia præſtant temporalibus, & ſupernaturalia naturalibus: Eccleſiaſtica nempe poteſtas eſt ordinis ſupernaturalis, non ſolùm quantum ad principium à quo derivatur, utpote inſtituta ab Authore gratiæ; ſed etiam quantum ad finem; ſiquidem finem ſupernaturalem intendit, & per media ſupernaturalia; Quamvis autem multa præcipere videatur, quæ in ſubſtantia ſunt ordinis naturalis; tamen hæc idcirco imperat, ut per illa meliùs conſiſtat ordo Miniſtrorum Eccleſiæ, qui ſacrificia offerre, & miniſtrare debent, ſacramenta, cæteraque munia Eccleſiaſtica obire; quibus populus ſalutem faciliùs operetur, ſeu conſequatur. Civilis autem poteſtas tantùm eſt ordinis naturalis; ſolùm enim ſpectat ad politicam fœlicitatem, nec per ſe ſpiritualem, & ſupernaturalem intendit. Nihilominus hæc utraque poteſtas invicem debet cohærere: Hinc Hugo Carnotenſis Epiſt. 238. ad Paſchalem Papam meritò ait, *Cùm Regnum, & Sacerdotium inter ſe conveniunt, bene regitur mundus, floret, & fructificat Eccleſia: cùm verò inter ſe diſcordant, non tantùm parvæ res non creſcunt, ſed etiam magnæ miſerabiliter dilabuntur.*

His ita prælibatis, tria maximè hìc occurrunt examinanda. *Primum* quidem, an & quas leges poſſint Imperatores, & Reges ferre. *Secundum*, an Eccleſiæ Prælati, putà ſummus Pontifex, Epiſcopi, &c. poſſint ſibi ſubditis fidelibus leges praſcribere. *Tertium*, an etiam Communitates, & cœtus leges condere valeant.

CONCLUSIO PRIMA.

Imperatores, & Reges non poſſunt condere leges purè Eccleſiaſticas, ſed ſolùm Politicas; idque dumtaxat pro ſibi ſubditis populis. Hæc concluſio duas habet partes, quarum *Probatur prima*: Primò quidem authoritate SS. Patrum, ut conſtat ex S. Athanaſ. Epiſt. ad ſolitariam vitam agentes; Hilario adverſùs Conſtantium, maximè verò ex S. Ambroſio, qui in concione de *Baſilicis non tradendis hæreticis*, ita de Imperatore loquitur, *Quid honorificentius, quàm ut Imperator Eccleſiæ filius eſſe dicatur? Quod cùm dicitur, ſine peccato dicitur, Imperator enim bonus intra Eccleſiam, non ſupra Eccleſiam eſt: bonus enim Imperator quærit auxilium Eccleſiæ, non refutat &c.* Et Epiſt. 13. ad Imperatorem Valentinum, qui mandaverat Ambroſio, ut coram ſe veniret diſputaturus de fide cum Auxentio Ariano, inter cætera ſcribit, *Quando audiſti, clementiſſime Imperator, in cauſa fidei Laicos de Epiſcopo judicaſſe? Ita ergo quadam adulatione curvamur, ut Sacerdotalis juris ſimus immemores, & quod Deus donavit mihi, hoc ipſe aliis putem eſſe credendum? Si docendus eſt Epiſcopus à Laico, quid ſequetur? Laicus ergo diſputet, & Epiſcopus audiat: Epiſcopus diſcat a Laico. At certè ſi vel Scripturarum ſeriem divinarum, vel vetera tempora tractemus, quis eſt qui abnuat, in cauſa fidei, in cauſa, inquam, fidei Epiſcopos ſolere de Imperatoribus Chriſtianis, non Imperatores de Epiſcopis judicare? Eris, Deo favente, etiam ſenectutis maturitate provectior, & tunc de hoc cenſebis, qualis ille Epiſcopus ſit, qui Laicis jus Sacerdotale ſubſternit. Pater tuus, Deo favente, vir maturioris ævi, dicebat: Non eſt meum judicare inter Epiſcopos: tua nunc dicit Clementia: Ego debeo judicare, & ille baptizatus in Chriſto, inhabilem ſe ponderi tanti putabat eſſe judicii; Clementia tua, cui adhuc emerenda baptiſmatis ſacramenta ſervantur, arrogat de fide judicium, cum fidei ipſius ſacramenta non noverint.*

Simili conſtantia, & animi fortitudine

S. Auguſtinus ſcribit ad Bonifacium Comitem de Donatiſtis, & Circumcellionibus oſtendens qualiter, & quando fideles debeant Imperatorum legibus obtemperare; *Quia*, inquit, *& Imperatores, quando pro falſitate contra veritatem conſtituunt malas leges, probantur bene credentes, & coronantur perſeverantes; quando autem pro veritate contra falſitatem conſtituunt bonas leges, terrentur ſævientes, & corriguntur intelligentes: Quicumque ergo legibus Imperatorum, quæ contra veritatem Dei non feruntur, obtemperare non vult, acquirit grande ſupplicium, &c.*

Nec obſtat: Quòd aliqui Imperatores Chriſtiani leges aliquas Eccleſiaſticas præſcripſerint, ut conſtat ex *Codice Juſtiniani*; Nam ſi quid decreverint, nullam habuit vim obligandi, ex vi ſanctionis Imperatoriæ; ſed ſolùm *vel* ex conceſſione Eccleſiaſticæ poteſtatis, quaſi per tacitam, vel expreſſam invocationem Eccleſiæ poſtulantis auxilium brachii ſæcularis adverſus ſævientes hæreticos, aut alia vitia religioni contraria, putà blaſphemias, ritus Paganicos, & Judaicos, quæ per ſolam Eccleſiæ ſpiritualem poteſtatem non poterant cohiberi; *Vel* id præſtiterunt Imperatores, ut executioni demandaretur, quod vel à Chriſto Domino, vel ab Eccleſia ſanctè fuerat ordinatum; nam Reges, & Imperatores Eccleſiæ tuendæ, ac ſervandæ maximè invigilare debent, juxtà illud Iſaiæ vaticinium de Eccleſia; *Erunt Reges nutritii tui, & Reginæ nutrices tuæ: vultu in terram demiſſo adorabunt te, & pulverem pedum tuorum lingent.*

Patet etiam ſecunda pars, nempe quòd Imperatores, & Reges tantùm poſſint condere leges pro ſibi ſubditis Populis. Cùm enim leges ferendi authoritas tantùm ſeſe ad ſubditos extendat, quos Legiſlatores poſſunt ad legum obſervantiam coercere, inde fit, quòd nullam prorſus obligandi vim habeant leges reſpectu eorum, qui Legiſlatori non ſubjiciuntur.

CONCLUSIO SECUNDA.

Summus Pontifex, Epiſcopi, & Concilia poteſtatem habent leges Eccleſiaſticas ferendi.

Prima pars fundatur in illis duobus teſtimoniis Matth. 16. ubi Chriſtus Petro ſpecialem authoritatem promittit, dicens, *Tibi dabo claves Regni Cœlorum*, & *Tu es Petrus, & ſuper hanc Petram ædificabo Eccleſiam meam*: Poſtmodum verò promiſſum implendo Joan. 21. cùm ter Petrum interrogaſſet, an ſe plus diligeret, quàm cæteri: ſubjungens, ait: *Paſce oves meas*, hoc eſt, accipe poteſtatem regendi, & leges ferendi: verbum enim paſcendi in Scripturis ſignificat eam poteſtatem, ut colligitur ex 2. Regum c. 5. *Tu paſces populum meum Iſrael, & eris Princeps ſuper eum.* Dum autem indefinitè dixit *oves meas*, oſtendit poteſtatem Petro conceſſam in omnes Chriſti fideles.

Quam utique veritatem diſertè explicat S. Bernardus, *lib. 2. de conſideratione ad Eugenium ſummum Pontificem cap.* 8. ubi eum alloquens ait: *Age indagemus adhuc diligentiùs quis ſis, quam geras videlicet pro tempore perſonam in Eccleſia Dei. Quis es? Sacerdos magnus, ſummus Pontifex. Tu princeps Epiſcoporum, tu hæres Apoſtolorum, tu primatu Abel, gubernatu Noe, Patriarchatu Abraham, Ordine Melchiſedech, dignitate Aaron, authoritate Moyſes, judicatu Samuel, poteſtate Petrus, unctione Chriſtus. Tu es, cui claves traditæ, cui oves creditæ ſunt... Habent illi ſibi aſſignatos greges, ſinguli ſingulos, tibi univerſi crediti, uni unus. Nec modò ovium, ſed & paſtorum tu unus omnium paſtor. Unde id probem quæris? Ex verbo Domini. Cui enim, non dico Epiſcoporum, ſed etiam Apoſtolorum ſic abſolutè, & indiſcretè, totæ commiſſæ ſunt oves?* Si me amas Petre, Paſce oves meas: *quas? illius vel illius populi, civitatis, aut regionis, aut certè regni?* Oves meas, *inquit. Cui non planum non deſignaſſe aliquas, ſed aſſignaſſe? nihil excipitur ubi diſtinguitur nihil.*

Hanc ipſam veritatem plures ſummi Pontifices aſſeruerunt: Sic Anacletus Papa *diſt.* 22. *Epiſt. ad omnes Epiſcopos*, ita ſcribit. *Sacroſancta Romana, & Apoſtolica Eccleſia non ab Apoſtolis, ſed ab ipſo Domino Salvatore noſtro primatum obtinuit, & eminentiam poteſtatis ſuper univerſas Eccleſias, ac totum Chriſtiani populi gregem aſſecuta eſt; ſicut ipſe Beato Petro Apoſtolo dixit*: Tu es Petrus, *&c.* Idem affirmat Innocentius III. c. ſollicitè eſt, &c. *Nobis in Beato Petro ſunt oves Chriſti commiſſæ, dicente Domino*, Paſce oves meas. Et Innocentius IV. in Concilio Generali Lugdunenſi, *Cùm Jeſu Chriſti vices teneamus in terris, nobiſque in Petri perſona dictum ſit: Quodcumque ligaveris ſuper terram, &c.*

Confirmatur hæc eadem veritas ex praxi vete-

veteris Eccleſiæ: Nam Victor Aſiaticas Eccleſias excommunicavit, quòd Paſcha non celebrarent die Dominica, ſed ea die, qua celebratur à Judæis, ut legitur apud Euſebium *lib. 5. hiſt. cap.* 24. Zephyrinus, ut refert Tertull. *lib. de Pudicitia cap.* 7. ſtatuit, ut mœchi, ac fornicarii ad pœnitentiam admittantur. Item Montaniſtas damnavit, ut refert ipſe Tertullianus *lib. contra Praxeam*. Stephanus Papa ſtatuit non eſſe rebaptizandos ab hæreſi redeuntes. Ita Euſebius lib. 7. cap. 6.

Petes, *An ſummus Pontifex poſſit leges condere independenter à Cardinalium conſilio.*

Reſpondeo, quòd antiquitùs Romani Pontifices, dum aliquid gravioris momenti ſtatuendum habebant, non aſſumebant conſilium, quàm vicinorum Epiſcoporum, ut patet plurimis, exemplis, quæ non juvat inpræſentiarum expendere. Nihilominus congruè ſummus Pontifex nihil maximi ponderis ſtatuit, ac decernit abſque Cardinalium conſilio: *Quia*, ut ait Innocentius III. ſicut refertur titulo *qui filii ſunt legitimi*, cap. per venerabilem, *ſunt Sacerdotes Levitici generis fratres noſtri, qui nobis jure Levitico in executione Sacerdotalis officii Coadjutores exiſtunt: Is verò ſuper eos Sacerdos, ſive judex exiſtit, cui Dominus inquit in Petro:* Quodcumque ligaveris ſuper terram, erit ligatum & in Cœlis. *Ejus Vicarius, qui eſt Sacerdos in æternum ſecundùm ordinem Melchiſedech, conſtitutus ab eo judex vivorum, & mortuorum.*

Probatur ſecunda pars. Primò, quia Epiſcopi habent poteſtatem in ſuis Diœceſibus, & poſiti ſunt regere Eccleſias ſuas à Spiritu ſancto. *Secundò*, quia talem poteſtatem agnoſcit Eccleſia in illis, ut patet ex cap. *Si quis de maioritate, & obedientia*, & cap. *ut animarum, in ſexto. Tertiò*, ex praxi veteris Eccleſiæ, quæ cernitur in S. Cypriani Epiſtolis 10. 11. 12. & 14. in qua decernit, & præcipit in ſuo Clero, ne temerè pax lapſis concedatur, & in Epiſt. 13. in qua ſtatuit *ne lapſi, & Chatechumeni exeant ex hoc mundo vacui communione.*

Item ex Canonibus Petri Alexandrini *Sermone de Pœnitentia*: *Epiſt. Canonica* Gregorii Thaumaturgi conſtituente varias pœnas pro diverſitate peccatorum, & aliis.

Patet etiam tertia pars, quia 1. Concil. Generale legitimè congregatum habet poteſtatem condendi leges pro tota Eccleſia: *Tum quia* Concilia Generalia in Spiritu ſancto congregantur, & univerſam Eccleſiam repræſentant: *Tum quia* Apoſtoli ſedentes in Concilio Generali leges ſanxerunt, ut patet ex *Act.* 15. *Tum denique*, quia id ſemper factitatum eſt in Conciliis generalibus, in quibus plurima ſancita fuere ad bonum Eccleſiæ regimen, & probam morum inſtitutionem ſpectantia.

Concilia Provincialia itidem poſſunt condere leges, quæ obligent in Provinciis, & *Nationalia*, quæ in nationibus ut conſtat pariter ex univerſali, & perpetua Eccleſiæ praxi. Quòd ſi quaſdam leges tulerint Nationalia, vel Provincialia Concilia, quæ ad totum orbem ſeſe extendunt; id non factum eſt, quia ab illis Conciliis ſancitæ fuerunt illæ leges; ſed quia à fidelibus omnibus hujuſmodi leges fuerunt acceptatæ, id poſtulantibus, & præcipientibus Epiſcopis.

Quantum verò ad Capitula Eccleſiarum Cathedralium ſede vacante, veriſimilius eſt nihil poſſe conſtituere, quod obliget in tota Diœceſi, niſi proviſionaliter, in iis maximè, quibus neceſſarium eſt pro tempore vacationis provideri: tum quia ipſo jure cavetur, ne ſede vacante aliquid innovetur, & licèt Juriſdictio Epiſcopalis in capitulo Cathedralis Eccleſiæ ſubſiſtat ſede vacante, tamen in eo reſidet per modum tranſeuntis, & proviſionaliter tantùm, donec conſtituatur Epiſcopus: leges autem ferri debent ab authoritate ſe habente per modum permanentis; ſiquidem, ut diximus, leges ex ſe debent eſſe perpetuæ. Tum denique, quia ampliorem non habet juriſdictionem Capitulum Cathedrale, vacante ſede Epiſcopali, quàm Collegium Cardinalium, vacante ſede Apoſtolica; ſed non licet Cardinalibus aliquas leges condere, vacante ſede Apoſtolica, niſi ſolùm per modum proviſionis, & id exigente ſumma neceſſitate, quia unicum negotium injungitur Cardinalibus, nimirum vacare electioni ſummi Pontificis, ut conſtat ex Clementina *Ne Romani &c.* & ex capite *ubi periculum, de electione; in ſexto*; Ergo &c.

Denique omnes Superiores habentes juriſdictionem Epiſcopalem, aut quaſi Epiſcopalem, quales ſunt plurimi Abbates, aliique ſuperiores, & Ordinum Prælati, condere poſſunt leges pro ſibi ſubditis religioſis. Poteſt, & idipſum præſtare Congregatio Generalis, & Provincialis, ut ex uſu Religionum

num à Pontificibus approbato conſtat. *Obſervandum* nihilominus, nullas leges ferri poſſe in Seraphico noſtro ordine, quæ fratres obligent ſub pœna mortali: hanc enim authoritatem proſcripſit Sixtus IV. in Bulla *Circumſpecta Apoſtolicæ Sedis*; quæ eſt *num.* 26. ejuſdem Pontificis in Bullario Rodrigues. In ea namque ſummus Pontifex ad inſtantiam Miniſtri Generalis, & univerſi Ordinis, annullavit obligationes ſub pœna mortali, ex cenſuris oriundas, ac ſtatutis hactenus factis etiam Papalibus: quam utique annullationem confirmavit Pius V. ut refert Portel. verbo *ſtatutum*, in additionibus; concedens ut per quæcumque ſtatuta etiam Apoſtolica, non ligarentur Fratres ad aliquas cenſuras, ſeu pœnas Eccleſiaſticas, vel ad peccatum mortale: ſed tantùm ad pœnas ſeu pœnitentias per Prælatos imponendas, dummodo non ſit contemptus, vel mandatum non ſit poſitum ſub pœna excommunicationis, vel in virtute ſanctæ obedientiæ.

QUÆSTIO TERTIA.

Quinam legibus humanis teneantur.

NOtandum 1. Certum eſſe leges præceptivas, aut prohibitivas non obligare ad aliquid vitandum aut faciendum, niſi ſubditos rationis compotes: cùm enim lex ſit actus juriſdictionis, & ſuperioritatis, qui non poteſt exerceri, niſi erga ſubditum, qui præceptum cognoſcere debet ut impleat; inde conſtat, quòd obligare non poſſint leges præceptivæ, aut prohibitivæ, niſi eos, qui legiſlatoris imperio ſubjacent, & illius mandatum noſſe poſſunt, ut illud implere valeant. *Adde* quòd quicumque legibus tenentur ſint ejus conditionis, & ſtatus, ut niſi pareant, tranſgreſſio illis imputetur ad culpam: at qui non ſunt capaces rationis, nihil admittere poſſunt, quod imputetur ad culpam; ſiquidem taliter nihil imputatur, niſi fiat more humano, ideſt, intelligenter, & rationabiliter; proindeque infantes, qui nondum ad rationis uſum pervenerunt, non tenentur legibus præceptivis, aut prohibitivis: Unde poſſunt veſci cibis prohibitis, & ingredi clauſtra monialium, &c. Similiter Cathecumeni, & infideles nondum baptizati, non tenentur legibus præceptivis, & prohibitivis Eccleſiæ, quia non ſunt illius ſubditi; quare non peccant contra præceptum Eccleſiaſticum, ſi neque feſta celebrent, nec abſtineant à carne diebus jejunii. Dixi leges *præceptivas*, aut *prohibitivas*, quia leges ſimpliciter conſtitutivæ, ut aliquid ſit, aut non ſit, etiam feruntur in eos, qui non ſunt rationis capaces; puta quòd nullus non baptizatus ſit capax aliorum ſacramentorum. Ratio autem diſcriminis eſt, quia qui carent uſu rationis, licèt non ſint capaces moralis obligationis, cui teneantur parere ſub pœna peccati, ſunt tamen capaces impedimenti quaſi naturalis, & non pendentis à libero uſu voluntatis eorum.

Notandum 2. Præſentem quæſtionem non moveri adversùs hæreticos, & nonnullos Errones, quorum *aliqui*, ut Lutherani contendunt Chriſtianos homines non obligari legibus humanis, utpote qui per Chriſtum liberi facti ſunt: *Alii* verò volunt ſaltem juſtos teneri legibus humanis; quippe cùm, inquiunt, *juſto lex non ſit poſita*. *Cæteri* autem contendunt ſaltem eximiè perfectos legibus humanis non ſubjacere, ut aliquando affirmarunt Beguardi, ſicut colligitur ex Clementina *ad noſtrum de hæreticis*. Hi namque omnes errores à nobis ſupra confutati ſunt. *Nec* pariter ſermo eſt de ſubditis imperio legiſlatoris; conſtat enim omnem hominem viatorem, & ſuperiorem habentem, poſſe legibus illius obligari, ac ſubinde leges humanas obligare omnes ſubditos, ad quos diriguntur; *Nam*, inquit S. Paulus ad Rom. 3. *Scimus quoniam quæcumque lex loquitur, iis, qui in lege ſunt, loquitur*. Illos ergo omnes obligat, quibus loquitur imperando, imperium enim ligat ſubditos, juxta illud S. Pauli ad Rom. 13. *Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit*. Unde triplex maximè ſupereſt hic examinanda difficultas. *Prima*, an principes, & legiſlatores ſuis legibus ſubjiciantur, eaſque teneantur ſervare. *Secunda*, an perſonæ Eccleſiaſticæ obligentur ad ſervandas leges Principum ſæcularium. *Tertia* denique, an Peregrini teneantur legibus loci, per quem tranſeunt.

Notandum 3. Principem, & Legiſlatorem obligari non poſſe ad ſervandas leges, quæ ex æquo minimè pertinent ad omnes; certum quippe eſt Principem illis non teneri: ſic immunis eſt à lege tributorum, quæ ſolis ſubditis præſcribitur: immunis pariter à lege, quæ præſcriberet modum in conviviis, veſtibus, & ſupellectili: iniquum enim eſſet iis coarctari Principem, non ſecus ac ſubditi tenentur. Difficultas igitur ſolum eſt, an Princeps tam Politicus, quàm Eccleſiaſticus

teneа-

teneatur ad ſervandas leges, quæ ex æquo ad omnes pertinent: Hæc autem obligatio poteſt cogitari *duplex*: vel quantum ad vim directivam ſolùm; ita quod Princeps tantùm teneatur exequi, aut cavere id, quod lege præcipitur, aut prohibetur; ut ſuis ſubditis ad earum legum obſervantiam viam demonſtret: vel cenſeri poteſt obligari etiam quantum ad vim coactivam, ſeu punitivam, ita quod pœnis à lege præſcriptis ſubjaceat, ſi quod præceptum eſt non impleat. *Rurſus* moveri poteſt difficultas, ex quo oriri poſſit utraque, aut alterutra obligatio in Principe ad ſervandas leges: an videlicet ex virtute, & efficacia ipſius legis, & vera obedientia erga ipſam, ut plurimi Theologi cenſent; an verò ex ſolo affectu ejus virtutis, quæ lege ipſa præcipitur; putà ex affectu juſtitiæ, ſi pretium ſolvendum ſit taxatum, abſtinentiæ ſi jejunium ſit præceptum, ut cæteri Theologi contendunt.

CONCLUSIO PRIMA.

P*Rinceps tam Politici, quàm Eccleſiaſtici, tenentur ſuis legibus quoad vim directivam, non autem quoad vim coactivam, idque ex ſolo motivo virtutis, quæ per legem præcipitur.*

Probatur 1. authoritate, nam L. *digna vox*, cap. de legibus, ſic dicitur: *Digna vox majeſtate regnantis eſt, legibus alligatum ſe Principem profiteri*. & 1. *Princeps* ff. de legibus: *Pareto legi quiſquis legem ſanxeris*. Similia habentur in jure Canonico cap. *Juſtum* diſt. 9. his verbis: *Juſtum eſt Principem legibus obtemperare ſuis, tunc enim jura ſua ab omnibus cuſtodienda exiſtimat, quando & ipſe illis reverentiam præbet*. Et ne videatur id conſilii tantùm cauſa dici, ſubditur: *Principes legibus teneri ſuis, nec in ſe poſſe damnare jura, quæ in ſubjectis conſtituunt, juſta eſt enim vocis authoritas eorum, ſi quod populis prohibent, ſibi licere non patiantur*. Demùm S. Ambroſius ad Valentinianum Imperatorem Epiſt. 32. ita loquitur: *Quod cùm præſcripſiſti aliis, præſcripſiſti & tibi. Leges enim Imperator fert, quas ipſe primus conſtituit.*

Hæc autem non ſolùm vera ſunt de Principe Politico, ſed etiam Eccleſiaſtico; nam ſummus Pontifex interdum tenetur legibus à ſe præſcriptis, ut conſtat ex Decreto 2. *parte cauſa* 12. *qu*. 2. *c*. 20. ubi Pontifex Symmachus legem fert, quæ ipſum etiam Papam comprehendit his verbis. *Non liceat Papæ prædium Eccleſiæ alienare aliquo modo pro aliqua neceſſitate, nec in uſumfructum rura dare: niſi tantummodo domos, quæ in quibuslibet urbibus non modica impenſa ſuſtentantur, &c.*

Probatur idem ratione: Nulla eſt aſſignabilis ratio, cur Princeps eximatur à lege pertinente ad omnes; quia leges humanæ ordinantur ad bonum commune, atque ut efficiant eos, qui ſunt de communitate bonos: ſed non minùs princeps tenetur procurare bonum commune, & ſatagere, ut ipſe bonus fiat per legis obſervationem, quàm aliquis ſubditorum: Ergo, &c. *Inſuper* lex naturalis dictitat, ut caput cæteris membris cohæreat, & conformetur, aliàs maxima deformitas eſſet in corpore politico, ſicut & in naturali, ſi membra invicem non cohærerent, & in ſuis officiis ad bonum commune non conſpirarent; nam, inquit S. Auguſt. 3. confeſſ. c. 8. *Turpis eſt omnis pars ſuo univerſo non congruens*: Igitur cùm Princeps ſit caput corporis politici, cujus ſubditi ſunt membra, debet unà cum ſubditis conſpirare ad bonum commune, quod nonniſi per legum obſervantiam ſtabilitur, ac firmatur.

Probatur etiam ſecunda pars, nempe quòd legiſlator non ſubdatur ſuis legibus quoad vim coactivam, ſed ſolùm quoad directivam. Vis coactiva, ſeu coercitiva eſt inductiva pœnæ propter legis inobſervantiam: ſed Princeps non poteſt cogi, vel puniri pœna inductiva ad legis obſervantiam; cùm nullum habeat ſuperiorem, à quo cogatur, & nemo propriè à ſeipſo cogi poſſit; quippe cùm iſtud contra ordinem naturæ pugnet: Ergo princeps non ſubditur ſuis legibus quoad vim coactivam, ſeu coercitivam, ſed ab eis quantum ad obligationem pœnæ ſubeundæ ſolutus eſt.

Unde eò cautiùs, vigilantiùſque Principes ſupremi ſuas leges ſervare debent, quòd in terra nullum habeant emendatorem, ſed ideò acerbiùs punientur à ſupremo judice Deo, juxta illud Sap. 6. *Horrendè, & citò apparebit nobis, quoniam judicium duriſſimum, his, qui præſunt, fiet*. Quapropter David pœnitens Deo dicebat, *Tibi ſoli peccavi*: Quaſi diceret juxta gloſſam: Nullum in terris ſuperiorem agnoſco, qui meum peccatum judicare, aut vindicare queat, niſi te ſolum; ac proinde tibi ſoli

ſoli quoad condignam pœnam præſcribendam peccatum meum ſubjicio.

Probatur denique tertia pars, nempe quod Princeps maximè teneatur ad ſuas leges ſervandas vi directiva ipſius legis, tum pariter ex affectu ejus virtutis, quæ lege ipſa præcipitur. *Primum* conſtat ex dictis; cùm enim Princeps teneatur ad ſervandas ſuas leges, non per vim coactivam, neceſſum eſt ſaltem eum ad illam obſervationem teneri quoad vim directivam. *Secundum* etiam conſtat; cùm enim Princeps ſit caput Reipublicæ, tenetur ſe membris conformare in iis, quæ ad ipſius Reipublicæ bonum ſpectant: Ergo ſicut ſubditi jure naturali tenentur obedire ſuperioribus, & eorum præceptis ſe conformare, quia aliàs magna eſſet in corpore myſtico Reipublicæ cum ſuo capite diſcrepantia, ſic Princeps tenetur vita, & moribus convenire cum reliquo corpore in iis, quæ æquè ipſi, ac populo conveniunt; proindeque tenetur ſuas leges ſervare; aliàs ipſe alio jure viveret, quàm populus, multùm à reliquo corpore diſcordaret, & rectæ rationis regulam non teneret: quod certè in maximum Reipublicæ detrimentum cederet.

Dices contra priorem partem noſtræ propoſitionis. Nemo niſi ſuperioris lege ligatur. Par in parem non habet imperium. Nemo ſibi imperare, aut prohibere poteſt. Princeps eſt ſolutus legibus ſuis. Ergo, &c.

Reſpondeo ad tres primas propoſitiones, quòd princeps habet duplicem reſpectum: eſt enim ſuperior, & inferior: ſuperior eſt quidem, quatenus eſt caput communitatis: inferior verò eſt, quatenus membrum eſt ejuſdem: quando itaque legem dat communitati, eſt inferior veluti reſpectu ſui, ut ſuperioris.

Ad quartam propoſitionem Reſpondeo ſenſum eſſe, quòd Princeps ſolutus eſt legibus ſuis, quantum ad vim coactivam, quia nullus eſt, à quo poſſit puniri, ſi deficiat à lege communi.

Dices 2. Princeps poteſt diſpenſare, & eximere quemcumque voluerit à legum obſervatione: Ergo ut primùm legem condidit, poteſt ſecum diſpenſare, ſeſeque eximere ab earum, quas tulit, obſervatione: & ita continget, ut numquam obligetur, ſaltem jure humano in conſcientia ad obſervandas leges ſuas.

Reſpondeo poſſe Principem diſpenſare, & eximere quemcumque voluerit à legum obſervatione ex juſta cauſa: aliàs minimè poſſe; quod autem ſervare tenetur reſpectu alicujus è ſuis ſubditis illud ipſum ſervare tenetur reſpectu ſui; imò magis, quia eximere, & diſpenſare hominem privatum, non tam vertit in perniciem, & exitium Reipublicæ, quàm principem ſecum diſpenſare, utpote in quem velut in exemplar omnium oculi defixi ſint.

Dices 3. *contra poſteriorem partem*, nihil obſtare quominus poſſit Princeps puniri pœna ab ipſa lege inflicta, quæ non requirat ſententiam judicis, ſed ipſo facto incurratur: licèt fortè repugnet puniri pœna, quæ infligi debeat ab homine.

Reſpondeo obſtare aliquid: quia qui pœnam infligit ex vi legis, debet eſſe perſona diſtincta ab ea, cui infligitur.

CONCLUSIO SECUNDA.

Clerici, *ſeu Eccleſiaſtici non ſubjiciuntur legibus civilibus, quæ eorum ſtatum, & ordinem dedecent: ſubjiciuntur verò iis, quæ nec ſtatui, nec ordini repugnant.* Hæc Concluſio duas habet partes, quarum

Prima probatur iis omnibus conſtitutionibus, quibus Clerici à juriſdictione Principum ſæcularium eximuntur. Sic de conſtitutionibus cap. *Eccleſia ſanctæ Mariæ* ſtatuitur; *Nos attendentes, quòd laicis ſuper Eccleſiis, & ſuper perſonis Eccleſiaſticis nulla ſit attributa facultas; quos obſequendi manet neceſſitas, non authoritas imperandi, à quibus ſi quid motu proprio ſtatutum fuerit, quod Eccleſiarum etiam reſpiciat commodum, & favorem, nullius firmitatis exiſtit, niſi ab Eccleſia fuerit approbatum.* Et cap. *decernimus* de Judiciis, *Decernimus ut laica poteſtas, & Laici Eccleſiaſtica tractare negotia non præſumant, ſed Epiſcopi, Abbates, Archiepiſcopi, & alii aliorum Prælatorum de negotiis Eccleſiaſticis* (maximè de illis, quæ ſpiritualia noſcuntur) *laicorum judicio non diſponant: nec propter eorum prohibitionem Eccleſiaſticam dimittant juſtitiam exercere*. Et cap. nullus judicum Tit. de foro competenti; *Nullus Judicum, neque Presbyterum, neque Diaconum, aut Clericum ullum, aut minores Eccleſiæ ſine permiſſu Pontificis per ſe diſtringere, aut condemnare præſumat. Quod ſi fecerit, ab Eccleſia Dei, cui injuriam irrogare dignoſcitur, tamdiù ſit ſequeſtratus, quouſque reatum ſuum cognoſcat, & emendet.*

Patet idipſum ratione: Lex, quæ non eſt honeſta, & religioni conſentanea, nullius

lius eſt roboris, ac efficacitatis: ſed leges, quæ Clericorum ſtatui, & ordini adverſarentur, nec honeſtæ eſſent, nec religioni congruæ; ſubindeque nullius eſſent valoris, nec aliquis ei parere teneretur.

Patet etiam ſecunda pars: Tum ex illo Apoſt. Rom. 13. *Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit*: Tum ex praxi primitivæ Eccleſiæ, qua conſtat Clericos legibus Imperatorum obtemperaſſe. Tum denique, ex eo quòd cùm ſint membra Reipublicæ, debent ſtudere bono communi, atque ad illud procurandum concurrere in quantum eorum ſtatus ſacer, & ordo patitur.

CONCLUSIO TERTIA.

Subditi extra Regnum degentes iis tenentur legibus, quas intereſt ab illis obſervari pro bono ejus communitatis cujus ſunt partes: ſecus autem de aliis legibus, quæ ita ad bonum commune non ſpectant.

Patet prima pars: In tantum enim cives, & ſubditi tenentur parere legibus Civitatis, & Regni, in quantum illa obſervatio confert ad bonum commune procurandum, & ſtabiliendum: Ergo ubi commune bonum procurari poteſt ab illis ſubditis etiam extra Regnum, & Civitatem degentibus per legum ſancitarum obſervantiam, illi ſubditi tenentur leges ſervare.

Poſterior pars etiam eſt evidens; ubi enim nihil refert ad bonum communitatis illius legum à ſubditis obſervatio, haud dubium eſt illos ad eam obſervationem non teneri, quando in alieno territorio, vel tranſeundo, vel immorando exiſtunt. Ratio eſt, quia juriſdictio uniuſcujuſque civitatis, vel Principis particularis non extenditur quoad leges ferendas extra civitatem, ſeu territorium; ut docet Bertholus *in lege prima Cod. de ſumma Trinit. nu.* 14. colligiturque ex lege, *Omnes populi, ff. de juſtitia, & jure*; ubi lex dicitur *Jus proprium civitatis*: Sicut ergo agentia naturalia non agunt extra ſphæram activitatis, defectu poteſtatis; ita quia juriſdictionis activitas limitatur intra proprium territorium; ideo lex extra ipſam non obligat: Unde colligitur, quòd etiamſi Legiſlator id maximè velit, & ſub his verbis explicet; non poteſt obligare ſubditum extra territorium exiſtentem.

CONCLUSIO QUARTA.

Probabilius eſt peregrinos, & advenas teneri ad obſervantiam legum, quæ præſcribuntur in his locis, in quibus ſunt, etiam tantùm per modum tranſeuntis.

Probatur 1. authoritate S. Auguſt. *Epiſt.* 119. quæ eſt ad Januarium, in qua refert S. Monicam venientem Mediolanum animo commigrandi, & non commorandi, cœpiſſe turbari eò quòd Sabbato ibi non jejunaretur, ſe autem matris gratia conſuluiſſe S. Ambroſium, *qui reſpondit ſe nihil docere me poſſe, niſi quod ipſe faceret, quia ſi melius noſſet, id potiùs obſervaret. Cùmque ego putaſſem nulla reddita ratione authoritate ſola ſua nos voluiſſe admonere, ne Sabbato jejunaremus, ſubſecutus eſt, & ait mihi: Cùm Romam venio, jejuno Sabbato: cùm hîc ſum, non jejuno; ſic etiam tu, ad quam forte Eccleſiam veneris, ejus morem ſerva, ſi cuiquam non vis eſſe ſcandalo, nec quemquam tibi. Hoc cùm matri renuntiaſſem, libenter amplexa eſt; Ego verò de hac ſententia etiam atque etiam cogitans, ita ſemper habui, tamquam eam cœleſti oraculo ſuſceperim: Senſi enim ſæpè dolens, & gemens multas infirmorum perturbationes fieri, per quorumdam fratrum contentioſam obſtinationem, vel ſuperſtitioſam timiditatem, qui in rebus hujuſmodi, quæ neque Scripturæ ſanctæ authoritate neque univerſalis Eccleſiæ traditione, neque vitæ corrigendæ utilitate ad certum poſſunt terminum pervenire (tantùm quia ſubeſt qualiſcumque ratiocinatio cogitantis, aut quia in ſua patria ſic ipſe conſuevit, aut quia ibi vidit, ubi peregrinationem ſuam quò remotiorem à ſuis eò ſe doctiorem factum putat) tam litigioſas excitant quæſtiones, ut niſi quod ipſi faciunt, nihil rectum exiſtiment.*

Probatur 2. Tum quia illa legum à peregrinis obſervatio ad bonum commune, id eſt, ut advenæ eorum ſe moribus conforment, apud quos vivunt, impedit, ne diſſidia inter advenas, & incolas oriantur, ne ſcandala, & offenſiones contingant; neve etiam ex inobſervantia lex aliqua ratione vileſcat. Tum etiam quia æquum videtur, ut ſubjiciantur legibus regionis advenæ in ea degentes, juxtà illam regulam juris in 6. *Qui ſentit commodum, ſentire debet & onus.*

Confirmatur ab inconvenienti; nam ſi Peregrini, & Advenæ, ut ſupra diximus, leges proprii territorii, à quo diſceſſerunt, ſervare

ſervare non teneantur, ſi non tenerentur legibus loci per quem tranſeunt, nullis legibus particularibus obligarentur; atque ita ſi eſſet lex aliqua particularis, quæ tam in proprio territorio, quàm in loco per quem tranſeunt, ſervaretur, ab illa fierent prorſus immunes, quod eſt abſurdum.

Ex his collige, Advenas, & Peregrinos tranſeuntes per loca in quibus feſtum aliquod celebratur, ſi ſint ibi toto mane diei feſti, teneri ſacrum audire, non tamen ibi commorari ut audiant.

Collige 2. abeuntem mane ex proprio domicilio, in quo jejunium obligat, & nocte pervenientem ad locum, ubi jejunium non obligat, poſſe nocte cœnare, carneſque comedere; cùm diſcedens non teneatur ſervare leges ſui domicilii, ſed poſſit ſequi leges favorabiles loci per quem tranſit.

ARTICULUS SECUNDUS.

De efficacia, & obligatione Legum Humanarum.

Satis, ſuperque conſtat ex dictis, legem quamlibet vim, & efficaciam habere ad obligandos eos, quibus præſcribitur ad executionem, & obſervantiam eorum, quæ dictitat: quocirca paucis determinandum eſt in præſenti Articulo, quænam, & quanta ſit Legum Humanarum vis, & efficacia; quod utique fiet tribus in ſequentibus Quæſtionibus, quarum *Prima* aperiet circa quid Humanæ Leges verſari poſſint; *Secunda*, qualiter obligent ſubditos: *Tertia*, quas conditiones exigant, ut verè ad ſui obſervationem compellere queant.

QUÆSTIO PRIMA.

Circa quid Humanæ Leges verſentur.

Notandum 1. Legem omnem verſari circa actum humanum, ideſt factum ſcienter, & liberè; Lex enim eſt regula actionum humanarum; quapropter ſicut is, qui uſu rationis, & libertatis caret, lege non tenetur, ut dictum eſt in præcedenti quæſtione; ſic nec lex alium quàm rationis, aut libertatis uſum præcipit, aut vetat. Cùm autem actus humanus ſit triplex; quorum alius eſt moraliter malus, alter indifferens, alter verò bonus; inde reſtat examinanda difficultas, an ejuſmodi triplicem actum præcipere poſſit,

Notandum 2. Actum humanum inſuper diſtinguì poſſe duplicem: *internum* videlicet, & *externum*. Internus ille eſt, qui elicitur à facultatibus internis, quales ſunt intellectio, volitio, & imaginatio; *externus* verò qui producitur à facultatibus externis, quales ſunt quinque ſenſuum externorum operationes. *Rurſus*, actus illi vel ſunt purè interni, nec ullatenus connectuntur cum externis, vel non ſunt purè interni, ſed quandam connexionem habent cum actibus externis. *Dupliciter* autem poteſt connecti actus internus cum exteriori; nempe vel *per ſe*, vel *per accidens*. Actus internus connectitur cum externo per ſe, *vel* quando eſt cauſa, & veluti forma illius; qua ratione voluntas adulterandi connectitur cum adulterio actuali: *vel* quando eſt conditio neceſſariò requiſita ad ſubſtantiam actus exterioris in genere moris conſiderato; qualiter attentio connecti debet cum oratione vocali, & dolor internus contritionis, aut attritionis cum confeſſione Sacramentali, & intentio baptizandi cum actione externa baptizantis: Non enim eſt vera oratio exterior in genere moris conſiderata, niſi procedat ex aliqua attentione, nec vera confeſſio Sacramentalis, quæ non procedit ex dolore interno: nec vera actio baptizandi, quæ ex intentione Miniſtri non ſequitur.

Notandum 3. Magnum eſſe diſcrimen inter actus internos, qui connectuntur cum externis per ſe, & eos, qui ſolùm connectuntur per accidens. Nam actus, qui connectuntur per ſe, ſufficienter manifeſtantur per exteriores; quis enim non videat volitionem furandi manifeſtari per furtum exterius? Actus verò connexi per accidens, non ſufficienter manifeſtantur per exteriores; recitatio enim exterior officii non ſufficienter manifeſtat attentionem, & devotionem, cùm poſſit eſſe ſine illa. *Tertiò*, Actus interior poteſt connecti cum exteriori non per ſe, ſed per accidens, etiam quantum ad eſſe morale actionis, ſicut motivum pœnitentiæ per accidens conjunctum eſt externo jejunio, & motivum vanæ gloriæ largitioni eleemoſynæ.

Præſens ergo difficultas procedit univerſaliter, utrùm videlicet lex Humana, tam Civilis, quàm Eccleſiaſtica, poſſit obligare ad actus internos, tam ſecundùm ſe, & ut ſunt purè interni, quàm ut connectuntur cum exterioribus, tribus modis jam explicatis.

Duo

Duo igitur maximè veniunt hac in quæſtione reſolvenda. *Primum*, an, & qualiter Leges Humanæ præcipere poſſint omnes actus humanos non ſolùm bonos, ſed etiam indifferentes, & malos. *Secundum*, an, & quomodo præcipere, aut prohibere poſſint actus internos.

CONCLUSIO PRIMA.

Leges Humanæ præcipere poſſunt omnes actus bonos, & indifferentes, non verò malos. Hæc Concluſio tres habet partes, quarum

Probatur prima: Id omne præcipere poſſunt Humanæ Leges, quod per ſe conducit ad bonum commune ſtabiliendum, & conſervandum: ſed omnes actus boni conducere poſſunt ad bonum commune: ſubindeque poteſt lex humana eos omnes præcipere.

Patet etiam ſecunda pars: quia actus indifferentes poſſunt interdum conferre ad bonum commune, & ipſi interdum adverſari: igitur per Leges Humanas præcipi, aut prohiberi poſſunt.

Tertia pars eſt contra Politicos quoſdam impios, qui cum nefario Machiavello exiſtimant Principem pro tuendo regno poſſe quæcumque mala præcipere, & permittere; cujus quidem impiæ aſſertionis falſitas conſtat: quia lex mala præcipiens, directè militat in primum principium morale nempe *declina à malo*. Deinde, nullus poteſt obligari ad peccandum: ſed ſi quis teneretur parere legibus mala præcipientibus, obligari poſſet ad peccandum: Ergo, &c. Major conſtat; quia nemo teneretur obedire legi inferioris poteſtatis in his, quæ prohibentur à lege authoritatis ſuperioris: ſed ſi quis poſſet obligari ad peccandum, teneretur obedire legi latæ ab inferiori poteſtate, nempe creata, in iis, quæ prohibentur per legem, & authoritatem divinam, quod apertè falſum eſt, juxta illud Act. 5. *Oportet obedire Deo magis, quàm hominibus*.

Denique, nuſquam efficaciori modo procurator bonum commune temporale Reipublicæ, quàm cùm divinæ leges obſervantur; quid enim magis ad bonum commune confert, quàm ubi malè agendi neceſſitas omnino præcluditur? quid verò magis ipſi adverſatur, quàm malè agendi neceſſitas?

Dices: Plerumque expedit ad pacem, & quietem publicam hæreticis permittere, ut ſuos errores in conventiculis ſuis publicè doceant, & leges ferre, ne ullus eos in ſuis miniſteriis interturbet; ſed hoc per ſe malum eſt: Ergo leges humanæ poſſunt interdum mala præcipere.

Reſpondeo, poſſe quidem interdum licitè mala quædam tolerari, ne gravius aliquid inde accidat; ſicut enim in corpore naturali expedit aliquando pati detruncationem, & abſciſſionem alicujus membri, ne totum corpus tabe inficiatur, & intereat, ſic & in corpore politico juvat interdum quædam mala minùs infeſtantia pati, ne grandiora exurgant, quibus Reſpublica omninò peſſundaretur: Hac autem ratione in pleriſque regnis tolerantur hæretici, ne ſcilicet ob eorum per perduellionem tota Reſpublica bellis inteſtinis divexaretur, ſubindeque rueret.

Adde quòd longè diverſum ſit mala tolerare, & ea præcipere; fatemur enim interdum ea poſſe tolerari, ne graviora inde emergant; negamus autem poſſe uſquam ea præcipi quocumque prætextu.

CONCLUSIO SECUNDA.

Leges Humanæ præcipere poſſunt actus internos, qui per ſe ſunt cauſa actuum exteriorum, quive ad eorum integritatem requiruntur in genere moris, vel ad eos conferunt ut conditiones neceſſariæ. Non verò eos, qui purè interni ſunt, vel qui tantùm per accidens conjunguntur cum exterioribus. Hæc concluſio quatuor particulas complectitur, quarum

Prima & ſecunda ſimul probantur, Quicumque præcipit, vel prohibet aliquid faciendum, aut omittendum, etiam præcipit, & prohibet id omne quod cum ipſo neceſſariam connexionem habet, & ſine quo eſſe non poteſt: ſed actus exteriores, qui præcipiuntur, vel prohibentur per leges humanas, neceſſariam habent connexionem cum actibus interioribus, qui vel ſunt cauſa actuum exteriorum, ſicut voluntas furandi eſt cauſa furti, quod admittitur; vel qui requiruntur ad actus exteriores, ut cenſeantur eſſe completi integritate morali: Ergo eædem leges, quæ tales actus exteriores præcipiunt, aut prohibent, etiam interiores, qui ſunt eorum cauſa, vel ad eorum integritatem moralem deſiderantur, cenſentur præcipere, vel prohibere.

Tertia, & quarta pars ſimiliter conſtat; nempe quod leges humanæ non poſſint præcipere,

cipere, aut prohibere actus purè internos; nec eos, qui tantùm per accidens connectuntur cum exterioribus; quia poteſtas legiſlativa humana per ſe primò tendit ad externum, & commune Reipublicæ regimen: ſed actus purè interni, aut qui tantùm per accidens cum exterioribus conjunguntur, non ſpectant ad externum, & ſenſibile regimen Reipublicæ: Ergo per leges humanas præcipi, aut prohiberi nequeunt. Major conſtat, Minor pariter; quia poteſtas legiſlativa humana tantum ſeſe extendit circa ea, quæ Principum judicio, & animadverſioni ſubjacere poſſunt: ſed illi actus interni hominum animadverſioni, aut judicio non ſubjacent, quia unus homo naturaliter non ſubditur alteri ſecundùm animam, ſed ſecundùm corpus: *Errat enim*, inquit Seneca 3. de Beneficiis, *ſi quis putat in ſervitutem totum hominem deſcendere, pars enim melior excepta eſt: corpora obnoxia ſunt, & adſcripta Dominis, mens ſui juris eſt*. Quocirca adorandus Salvator ſuos Diſcipulos monebat Matt. 10. *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere, ſed potiùs timete eum, qui poteſt animam, & corpus perdere in gehennam*.

Confirmatur hæc aſſertio ex cap. 14. *Cogitationis* de pœnitentia diſt. 1. *Cogitationis pœnam nemo patitur*; quod deſumptum eſt ex jure civili, *lib. 47. Digeſt. tit. 11. lib. 1.* Item cap. *erubeſcant diſt. 32. de manifeſtis*, ubi de homine dicitur, *Quòd de manifeſtis quidem loquimur: ſecretorum autem, & cognitor Deus, & Judex eſt*. Similiter cap. *Tua nos* de Simonia, habetur, *Eccleſiam tantùm de manifeſtis, non de occultis judicare*. Quam utique ſententiam confirmat Concil. Trid. *ſeſſ. 24. c. 1. de reform. Matrimonii*: affirmans, quòd *Eccleſia de occultis non judicat*.

Dices 1. Contra duas priores partes: Chriſtus Dominus Matthæi 18. poteſtatem Eccleſiaſticam conferens ſuis Diſcipulis generaliter dicit, *Quæcumque alligaveritis ſuper terram, erunt ligata & in Cælo*: ſed actus interni fiunt ſuper terram: Ergo Eccleſiaſticæ juriſdictioni ſubjacent.

Confirmatur, quia poteſtas Eccleſiaſtica reſpicit bonum, & ſalutem animarum; ad id autem actus interni maximè conducunt: Ergo in illos etiam à Chriſto eſt conceſſa poteſtas.

Reſpondeo, illam auctoritatem generalem à Chriſto conceſſam non abſolutè, ſed diſtributivè tantùm eſſe accipiendam; nempe quantum ad ea, quæ neceſſaria ſunt, ut rectè, & convenienter Eccleſia poſſit regi, vel tantùm ad ea, quæ conſentanea ſunt legiſlativæ poteſtati ſenſibili, qua homines inter ſe communicare poſſunt. Inde eſt quòd poteſtas legiſlativa à Chriſto Diſcipulis, & Eccleſiæ Prælatis conceſſa, tantùm verſatur circa actus interiores, qui neceſſariam habent connexionem cum exterioribus; nam cùm illa conceſſa poteſtas tantùm ſpectet ad gubernationem ſenſibilis hyerarchiæ, etiam tantùm concernit actus, vel qui ſunt exteriores, vel ſine quibus hujuſmodi exteriores actus eſſe non poſſunt.

Dices 2. Eccleſia remittit exteriùs culpas per abſolutionem Sacramentalem: *Similiter* præcipit fidelibus, ut ſingulis annis confiteantur peccata ſua, etiam purè interiora. *Denique*, reſervare poteſt peccata merè interna: Ergo habet auctoritatem in actus purè internos.

Nego conſequentiam, & ad primum dico, quòd cùm Sacramentalis abſolutio, & pœnitentia ſpectet ad auctoritatem, & juriſdictionem à Chriſto Eccleſiæ miniſtris conceſſam, in cujus adminiſtratione Sacerdos ſe gerit tamquam miniſter Chriſti: hinc illa poteſtas legiſlativa non eſt purè humana, ſed potiùs divina: Unde cùm Eccleſia, vel abſolutionem largitur de peccatis internis, vel ſatisfactiones internas injungit, vel concedit indulgentias etiam pro peccatis internis, aut diſpenſat in votis, vel juramentis internis, id non exequitur per poteſtatem ſibi velut propriam, & connaturalem, qua poteſt actus externos præcipere, vel prohibere, quatenus conferunt ad bonum commune ſocietatis fidelium: ſed per poteſtatem velut vicariam nomine Dei, & Chriſti, aut ſolvendo peccata, aut ſatisfactionem injungendo, aut relaxando pœnas peccatis debitas, & declarando ceſſare obligationem ex promiſſione Deo facta reſultantem, aut denique negando poteſtatem abſolvendi à tali, vel tali peccato interno, ſi fortè pœnitens illud Eccleſiæ clavibus per confeſſionem ſenſibilem ſubjiciat; quæ omnia, ut conſtat, non ſunt actus poteſtatis legiſlativæ, & propriæ, ſed potiùs divinæ, & à Chriſto delegatæ.

Dices 3. Eccleſia punit, & prohibet plures actus merè internos: Ergo reverà habet auctoritatem, & juriſdictionem in eos. *Probatur antecedens*; nam in Concilio Toletano primo dicitur anathema non ſolùm di-

centibus, ſed etiam credentibus contrarium Fidei Catholicæ. Et in Clementina prima de hæreticis cap. *multorum*, excommunicantur Inquiſitores hæreticæ pravitatis, ſi odii, gratiæ, vel amoris, lucri, vel commodi temporalis obtentu contra juſtitiam, & conſcientiam ſuam omiſerunt contra quemquam procedere, ubi fuerit ſuper pravitate hæretica procedendum: Et cap. *dolentes* de celebratione Miſſarum, præcipitur Clericis, ut divinum officium, nocturnum pariter, & diurnum, quantum eis Deus dederit, ſtudiosè celebrent pariter, & devotè: ſed hæreſis, amor, odium, devotio ſunt actus interni: Ergo &c.

Reſpondeo, hos omnes actus ita prohiberi, non quatenus purè interiores ſunt, ſed ſolùm prout connexionem habent cum exterioribus: ſic excommunicatio decernitur in hæreſim, non ut purè peccatum mentis eſt, ſed quatenus hæreſis illa interna per ſigna, aut verba exteriora manifeſtatur: Unde ad Concilium Toletanum dico, illud non ferre anathema præcisè in non credentes, ſed proponere tamquam credenda de fide; ac proinde ipſum declarare eos fore hæreticos, qui contrarium, etſi animo tantùm, crediderint. Similiter odium, & amor puniuntur, ut conjuncta ſunt cum actibus exterioribus: & interna devotio præcipitur, ut conjuncta eſt orationi vocali.

QUÆSTIO SECUNDA.

Qualiter Humanæ Leges obligent.

NOtandum 1. Certum eſſe non omnes Humanas Leges ad ſui obſervantiam obligare ſub mortali; quia neque ipſæmet divinæ leges talem obligationem important; nec enim leve furtum, putà denarii, aut aſſis, cenſetur eſſe mortale, propter levitatem materiæ, licèt furtum omne tam divina, quàm humana lege vetitum ſit. Multò minùs igitur omnis humana lex ſub mortali obligare cenſenda eſt. Reſtat igitur determinandum, an aliquæ ſaltem humanæ leges in conſcientia ſub mortali obligare queant.

Notandum 2. Eam fuiſſe variorum Hæreticorum erroneam aſſertionem, quòd nullæ leges humanæ in foro conſcientiæ obligare queant, nec eas tranſgredientem reum eſſe culpæ apud Deum. Ita imprimis docuerunt Vvaldenſes, ut affirmat Guido lib. de Hæreſibus. Eumdem errorem innovarunt Joannes Vviclef, & Joan. Hus, ut teſtatur Bellarm. lib. 4. de ſummo Pontifice cap. 15. quos ſecutus eſt Calvinus 4. Inſtit. cap. 15. & ſequentibus, ubi tametſi concedat Prælatos, & Magiſtratus politicos poſſe leges aliquas ad conſervationem diſciplinæ, & pacis inter cives præſcribere, negat tamen eas in conſcientia obligare, *Cùm conſcientia*, inquit, *ſoli Deo ſubdita ſit, ideòque ab eo ſolo ligari, ſeu lege coerceri poſſit*. Ab hoc errore non longè diſtare videtur Joannes Gerſon. Tract. de Vita ſpirituali lect. 4. aſſerens ſolum Deum habere auctoritatem obligandi in conſcientia: Unde licèt admittat leges humanas obligare in conſcientia; contendit tamen illam vim ipſis non competere ratione auctoritatis humanæ, ſed ſolùm divinæ; ita quòd Legislatores, dum leges ſtatuunt, ſolùm declarent obligationes, quas Deus imponit; ipſi verò nullam obligationem in foro conſcientiæ præſcribant: cujus aſſertionis exemplum profert de ægrotis, qui in conſcientia tenentur medicis obedire, non quòd medici imperandi auctoritatem habeant, ſed quia declarant id, ad quod ægrotus lege naturali, ac divina obligatur.

Notandum 3. Controverſiam non levem moveri inter Theologos, num humanæ leges ad ſui obſervationem interdum obligent cum vitæ diſpendio; in cujus difficultatis reſolutione duæ ſunt ſententiæ extremè oppoſitæ: *Altera* quidem Almiani in moralib. tract. 1. cap. 3. concl. 4. negantis legem humanam unquam obligare ad ſui obſervationem cum diſpendio vitæ: *Alia* autem Adriani in 4. qu. 3. *de clavibus*, aſſerentis omnem legem humanam, quæ obligat ſub peccato mortali, ſervandam eſſe in omni eventu etiam cum vitæ diſcrimine, niſi aliqua lex interveniat ex benignitate Legislatoris, quæ talem obligationem expreſsè non importet. Inter has autem extremè oppoſitas ſententias mediat *Tertia*, affirmans legem humanam interdum obligare cum periculo, & diſpendio vitæ; non tamen ſemper. Quibus præmiſſis ſit

CONCLUSIO PRIMA.

LEges Humanæ tam Civiles, quàm Eccleſiaſticæ obligare poſſunt in foro conſcientiæ, ita quòd earum tranſgreſſio ſit culpabilis apud Deum.

Probatur 1. de legibus Civilibus ex Scri-

ptura dicitur enim 1. Petri 2. *Subditi igitur eſtote omni humanæ creaturæ, ſive Regi quaſi præcellenti, ſive Ducibus tamquam ab eo miſſis, in vindictam malefactorum... Hæc eſt enim voluntas Dei*, 2. Petri 1. dicitur, *eos, qui ſpernunt dominationem, reſervari in diem judicii cruciandos*. Et ad Rom. 13. *Qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit; qui autem reſiſtunt, ipſi ſibi damnationem acquirunt*. Quod de damnatione etiam apud Deum Chryſoſt. & alii Interpretes ibidem intelligunt. Et verſu 5. *Adeòque neceſſitate ſubditi eſtote, non ſolùm propter iram, ſed etiam propter conſcientiam*. Addit *ibid. verſu* 4. Principes eſſe Miniſtros, unde qui illis reſiſtit, Deo reſiſtit; adeòque Deum offendit.

Probatur idem de Legibus Eccleſiaſticis; primò quidem auctoritate Concilii Conſtantienſis ſeſs. 8. & 15. ubi damnantur errores Vviclefi, & Joann. Hus negantium ullam legem Humanam, ſive Eccleſiaſticam, ſive Civilem obligare in conſcientia. Hoc ipſum definitum eſt in Concilio Trid. ſeſs. 7. can. 8. his verbis: *Si quis dixerit baptizatos liberos eſſe ab omnibus S. Eccleſiæ præceptis, quæ vel ſcripta, vel tradita ſunt, ita ut ea obſervare non teneantur, anathema ſit*.

Idem conſtat ex variis Scripturæ teſtimoniis; Chriſtus enim, ſic pronunciat: *Si Eccleſiam non audierit, ſit tibi tamquam Æthnicus, & Publicanus*, ubi Chryſoſt. hom. 16. *Conſidera quomodo publicanum ad exemplum ſummæ nequitiæ poſuit. Præceptis ergo Eccleſiæ non obedire ſummæ nequitiæ eſt*. Idem Chriſtus Luc. 10. ait: *Qui vos ſpernit, me ſpernit*. Et Paulus ad Hebr. 13. *Obedite præpoſitis veſtris, & ſubjacete eis, ipſi enim pervigilant, quaſi rationem pro animabus veſtris reddituri*. Demùm idem Apoſt. ait 1. ad Cor. 7. *Præcipio non ego, ſed Dominus*: Et Act. 15. Apoſt. dicunt: *Viſum eſt Spiritui ſancto, & nobis, nihil ultrà imponere vobis oneris, quàm hæc neceſſaria, &c.* Quibus locis deſignatur ſpecialis poteſtas legum Eccleſiaſticarum obligandi in foro conſcientiæ, ut procedunt à Legiſlatoribus humanis, aliàs non diceret Paulus: *Præcipio non ego, ſed Dominus*; nec Apoſtoli, *Viſum eſt Spiritui S. & nobis*. Neque hoc ultimo loco continetur ſolùm conſilium, ut Hæretici volunt; iis enim contineri præceptum in conſcientia obligans, indicant verba illa, *oneris*, & *neceſſaria*.

Probatur utraque pars ratione: *Primò* quidem, omnis lex, quæ per auctoritatem à Deo derivatam fertur, obligare poteſt in conſcientia: at leges tam Eccleſiaſticæ, quàm Politicæ feruntur per auctoritatem à Deo derivatam; ſubindeque obligare poſſunt in conſcientia. *Major* conſtat; Hac enim ratione Lex Vetus, & Nova cenſentur obligare in conſcientia; quia per auctoritatem divinam, vel à Deo emanatam latæ ſunt, & promulgatæ. *Minor* etiam patet ex præfatis Scripturæ textibus, quibus tam Eccleſiaſtica, quàm Civilis poteſtas declaratur hominibus à Deo tradi. Hinc Prov. 8. Deus ipſemet ait, *Per me Reges regnant, & legum Conditores juſta decernunt*.

Secundò, poteſtas obligandi in conſcientia reperitur in quavis communitate imperfecta, quæ conſtat ex viro, uxore, filiis, ac famulis: Ergo multò magis reperiri debet in communitate perfecta, quæ conſtat, vel Prælatis, & Fidelibus ſubditis, vel Principe, Magiſtratu, & Civibus. Patet antecedens, tum ex Deuter. 21. ubi jubetur, *Morte puniri filium inobedientem, & contumacem*. Et ex Apoſtolo ad Epheſios 5. ubi monet *uxores eſſe ſubditas viris ſuis*. Et ex 1. Petri 2. ubi *ſervi declarantur teneri ad obtemperandum Dominis ſuis*. Conſequentia etiam patet ex eo quòd majus debitum ſit obediendi Principi propter bonum Reipublicæ, quàm patrifamilias propter bonum unius domus; quia bonum quò univerſalius eſt, eò diviniùs.

Tertiò, ſi lex Humana, ſive Eccleſiaſtica, ſive Civilis, non poſſet ad culpam, & in foro conſcientiæ homines obligare, ſequeretur eam, plerùmque ſuo fruſtrari effectu; ſæpe namque contingit, quòd quis violare poſſit legem abſque periculo incurrendi pœnam præſcriptam; ſubindeque ſi ex conſcientia non teneretur eam ſervare, non rarò poſſet eam tranſgredi.

Dices 1. Ille ſolus obligare poteſt ad culpam præcipuè mortalem, qui poteſt hominem privare gratia, quive poteſtatem habet ligandi in foro conſcientiæ: ſed nullus homo poteſt alterum gratia privare; quemadmodum nullus poteſt in eum gratiam inducere: Similiter Legiſlator ſaltem Civilis non habet poteſtatem ligandi, atque ſolvendi in foro conſcientiæ: Ergo vel nulla lex obligare poteſt in conſcientia, vel ſaltem Civilis, & Politica id non poteſt.

Reſpondeo ad majorem, primam illius partem tantùm eſſe veram de poteſtate privativa gratiæ primaria, & per ſe, qualis tantùm Deo competit; non verò de poteſtate ſe-

ſecundaria, & ratione decreti, ac ſtatuti conditi per auctoritatem derivatam à Deo, quod decretum qui tranſgreditur, per illam voluntariam tranſgreſſionem privat ſe gratia demeritoriè, privatur autem eadem efficienter per Deum, qui non vult amplius conſervare gratiam in anima hominis legem tranſgredientis.

Ad alteram verò majoris partem, dico illum ſolum poſſe condere legem, in quo eſt poteſtas ligandi, & ſolvendi in foro conſcientiæ; vel judicialis, qualis eſt, quæ per actus clavium exercetur, & per quam remittuntur, vel retinentur peccata: vel imperativa, & conſtitutiva decreti, cujus obſervatione bonus actus evadat; inobſervatione verò malus.

Dices 2. Poteſtas Legislatoris inferioris non poteſt inducere obligationem in judicio, & foro poteſtatis ſuperioris: ſed forum conſcientiæ eſt forum ſuperioris poteſtatis, ſcilicet Dei: Ergo poteſtas Legislatoris humani non poteſt obligationem inducere in foro conſcientiæ. *Minor* patet, *Major* etiam videtur manifeſta; nam ordinarii judices non poſſunt inducere obligationem in judicio ſuperioris Principis, nec Epiſcopi in judicio Papæ; quia nimirum eorum poteſtas exceditur à judicio ſuperioris poteſtatis.

Reſpondeo diſtinguendo majorem: Poteſtas Legislatoris inferioris non poteſt obligationem inducere in foro poteſtatis ſuperioris, contrà, aut præter ordinem ſuperioris poteſtatis, *Concedo majorem*; ut ſubeſt ordini ſuperioris poteſtatis, *Nego majorem*; & ad illius probationem eodem modo reſpondetur, ordinarios ſcilicet Judices, aut Epiſcopos id non poſſe contra ordinem Principis, aut Pontificis, bene tamen ut ſtant ſub ordine illorum; quaſi Princeps daret poteſtatem ordinario Judici, ut ferret legem obligantem in ſuo foro: ſic autem contingit in noſtro caſu; nam eo ipſo quod lex humana eſt juſta, ſubeſt ordini Naturalis Legis, aut Divinæ, ex qua participat vim obligandi etiam in foro divino, quod eſt forum conſcientiæ.

Dices 3. Poteſtas Principum ſæcularium eſt merè temporalis, & politica: Ergo non poteſt ſe extendere ad aliquid ſpirituale; nec per conſequens obligare ad culpam, & in foro conſcientiæ.

Reſpondeo, Poteſtatem Principum ſæcularium dici temporalem ratione objecti; quia ſecundùm ſe tota eſt de perſonis, rebus, & actionibus temporalibus; Ratione tamen obligationis, quam inducit, dici poteſt ſpiritualis, & in conſcientia obligare; licèt enim per ſe primò reſpiciat bonum temporale Reipublicæ, & per ſe primò non intendat ligare conſcientias ſub pœna damnationis æternæ, ſed ſolùm præcipere aliquid ad promovendum tale bonum ſub pœna temporali proportionata ad conſequendum ſuum finem; ex conſequenti tamen, quia hoc præcipit ut ſtat ſub ordine divinæ poteſtatis, & in virtute illius potentis obligare in foro conſcientiæ quantum ad culpam, & pœnam æternam, ad culpam, & in foro conſcientiæ obligat.

CONCLUSIO SECUNDA.

I*Nterdum utræque Leges tam Eccleſiaſticæ, quàm Civiles obligant ſub mortali.* De Eccleſiaſticis quidem conſtat; in conſeſſo eſt enim apud omnes, plures eſſe leges Eccleſiaſticas, quæ ad ſui obſervationem ſub mortali obligent; qualis eſt lex de quadrageſimali jejunio, de annua confeſſione facienda, de communione in Paſchate, &c.

De Politicis pariter eadem veritas patet ex Apoſt. ad Rom. 13. dicente, *Eos, qui ſuperiorum poteſtati reſiſtunt, damnationem ſibi acquirere*, quod de damnatione æterna SS. Interpretes ibidem intelligunt: ſed damnatio æterna nonniſi ob peccatum mortale incurritur: igitur lex humana etiam politica aliquando ſub mortali culpa obligare poteſt. *Quod utique confirmat* S. Auguſtinus Epiſt. 50. ad Bonifacium ubi ſcribit, *Quicumque Legibus Imperatorum, quæ pro rei veritate feruntur, obtemperare non vult, acquirit grande ſupplicium*, ſcilicet apud Deum, apud quem nonniſi propter mortale grande ſupplicium incurritur.

Quo pacto autem dignoſci poſſit, quando leges Humanæ obligent ſub veniali, aut ſub mortali, hæ quatuor regulæ ſunt ſpectandæ.

Prima, Lex illa cenſetur obligare ſub mortali, quæ pro tali habetur ex conſenſu, & conſuetudine Eccleſiæ univerſalis, ut lex de ſervando quadrageſimali jejunio ab iis, qui nec labore, nec infirmitate, nec aliis impedimentis excuſantibus detinentur.

Secunda Regula, quando lex humana præcipit, aut prohibet aliquid, quod eſt grave, & ad bonum commune maximè conducens, cenſetur obligare ſub mortali: Hinc nulla

lex humana poteſt in levi materia obligare ſub mortali; quia vis obligativa legis humanæ derivatur, vel ex lege naturali, vel divina: ſed Deus ſua lege naturali vel divina numquam imponit obligationem ad culpam mortalem, quando materia eſt levis, ut fatentur omnes; Ergo nec Legiſlator humanus poteſt obligare ſub mortali, niſi materia ſit gravis. Hinc Legiſlator humanus non poteſt rem levem, & minimi momenti præcipere ſub mortali; quia ut lex humana obliget, debet eſſe juſta; quamvis autem juſta ſit ratio præcipiendi rem levem, non eſt tamen juſta præcipiendi eam ſub mortali, ſicut neque juſta eſt ratio præcipiendi rem gravem ſub veniali dumtaxat. Quapropter, Prælati non poſſunt præcipere res leves ſub pęna excommunicationis. Idcircò cap. *nemo Epiſcoporum cauſa* 11. qu. 3. ex Concil. Meldenſi capit. 56. ſtatuitur; *quòd anathema eſt æternæ mortis damnatio, & non niſi pro mortali debet imponi crimine, & illi qui aliter non potuerit corrigi.*

Tertia Regula eſt, quòd lex cenſeatur obligare ſub mortali, quando præcipit, aut prohibet aliquid ſub graviori pœna, v. g. mortis, mutilationis, excommunicationis, irregularitatis; nam ſeveritas pęnæ argumentum eſt, quòd res, quæ præcipitur, eſt graviſſima.

Quarta denique Regula eſt, quòd lex obliget ſub mortali, quando id, quod præcipitur, licèt leve ſit, ſpectata ratione objecti, & materiæ; grave tamen eſt habita ratione finis, quem intendit Legiſlator, & ad quem lex, aut præceptum ordinatur. Hinc quia, dicitur 1. ad Tim. 2. *Finis præcepti eſt charitas*, illa cenſetur materia gravis, quæ ad dilectionem Dei, vel proximi neceſſaria eſt. *Item* quia lex ad bonum commune ordinatur, illa erit materia gravis, quæ ad bonum Reipublicæ, vel Communitatis ſtabiliendum, & firmandum neceſſaria eſt, licèt ſecundùm ſe ſit levis: Unde quia in Religionibus prohibitum eſt, ne Monaſterii, vel Conventus negotia ſęcularibus propalentur, quamvis hæc propalatio in aliquibus videatur levis ratione materiæ, tamen gravis eſt ratione boni communis.

CONCLUSIO TERTIA.

L*Eges humanæ non ſemper, & regulariter obligant ad ſui obſervationem cum diſpendio vitæ, ac nequidem cum periculo gravioris damni*. Ratio eſt, quia ne leges quidem divinæ merè poſitivæ taliter cenſentur obligare, niſi Deus, qui pro ſua ſumma auctoritate poteſt præcipere, & obligare prout voluerit, aliud ſignificet, aut ejus voluntas aliunde conſtet; adeòque Chriſtus Dominus Matthæi 12. referens factum Davidis qui 1. *Reg. cap.* 21. comedit panes propoſitionis in neceſſitate, quibus tamen non licebat niſi Sacerdotibus veſci, illud factum non damnat, imò uſurpat ad refellendam Phariſæorum calumniam qua carpebant Chriſti Diſcipulos, quòd die Sabbati vellerent ſpicas, & manducarent: & Luc. 14. etiam Chriſtus Dominus demonſtrat Phariſæis licere die Sabbati extrahere aſinum, qui in puteum cecidiſſet; quamvis alioqui omne opus faciendum prohibeatur die Sabbati.

CONCLUSIO QUARTA.

L*Eges humanæ obligant cum diſpendio vitæ, quando plus confert obſervatio illarum ad commune bonum, quàm mors unius hominis: ſecus verò quando hominis vita potior eſt obſervatione Legis humanæ.*

Patet prima pars aſſertionis; quia homo non ſolùm quantum ad ea, quæ poſſidet, ſed etiam quantum ad ſeipſum eſt pars Reipublicæ: Ergo ubi conſervandum eſt, ac tuendum bonum publicum, tenetur vitam ſuam diſcrimini exponere; cùm enim in Republica ſit poteſtas ad ſuam conſervationem neceſſaria, & ad bonum commune; alioqui non eſſet proviſum ſufficienter ejus gubernationi, & conſervationi; hinc eſt quòd ferri poteſt præceptum obligans ad aliquid agendum propter Reipublicæ bonum, etiam cum vitæ diſpendio; ſicut enim quilibet homo habet poteſtatem exponendi partem ſui corporis diſpendio, quando id neceſſarium eſt ad totius conſervationem, ſic Reſpublica habet poteſtatem exponendi ſingulos, qui ſunt ejus partes, & membra, quando neceſſitas totius, ſeu boni communis id exigit.

Hinc eſt quòd Miles teneatur cum vitæ periculo non deſerere ſuam ſtationem, necnon & aggredi hoſtes ad præceptum ſui ducis: quia deſertio ſtationis, & non aggreſſio plus noceret bono publico, quàm noceat jactura vitæ illius militis.

Hinc pariter Parochi etiam cum vitæ diſcrimine tenentur reſidere perſonaliter in

ſuis

Digitized by Google

ſuis parochiis, ſi id præcipiat Epiſcopus; etiam tempore peſtis, aut alterius imminentis periculi mortis; nam jactura vitæ illius parochi non eſt tanti momenti, ac ſalus plebis, quæ per ejus reſidentiam perſonalem, & actualem poteſt procurari, &c.

Patet etiam ſecunda pars aſſertionis; ubi enim non adeſt boni publici imminens periculum, quiſque tenetur ex lege naturali ad ſervandam ſuam vitam, idque eſt in praxi in Eccleſia; nam quamvis prohibeatur ſub pęna excommunicationis, proindeque ſub mortali peccato, ne quis communicet cum hæreticis excommunicatis manifeſtis; nihilominus licet cum eis participationem habere ut habetur *cauſa* 11. *qu*.3. *cap*.103. ubi ſtatuitur, *Licere in pluribus caſibus neceſſariis ad ſocietatem, & vitæ ſuſtentationem cum ipſis communicare*.

Dices, Regula ordinis Carthuſianorum præcipit eiſdem Religioſis non veſci carnibus etiam cum vitæ diſcrimine: ſed ejuſmodi abſtinentia non plus cenſetur conferre ad bonum commune, quàm vita plurium Monachorum qui ſanctitate ſunt aliis quamplurimis exemplo: Ergo falſum eſt quòd teneatur quis ad legis humanæ obſervationem cum vitæ periculo tantùm, quando ex illa majus bonum ſequitur, quàm ex privata privati hominis.

Reſpondent ad antecedens Almainus, Major, & nonnulli alii Doctores Pariſienſes, illam Rgulam non ſolùm non obligare, ſed etiam ſi adſit periculum teneri Carthuſianum jure naturæ ad eſum carnium, ut ſi ex Medicorum conſilio eſus ille judicatur neceſſarius ad vitam ſervandam, & ſanitatem reſtituendam: & eos peccare contra jus naturale de conſervanda propria vita, ſi ab illis abſtineant.

Cenſent aliqui cum Victoria *lect. de Temper. n*.8. Carthuſianum in extrema neceſſitate ægritudinis conſtitutum poſſe quidem licitè à carnibus abſtinere; non tamen teneri, ſed eis poſſe veſci licitè, ſi id judicio Medicorum omninò cenſeatur neceſſarium ad vitam tuendam.

Quam utique aſſertionem probabiliorem exiſtimo: eam autem plurimis utrinque librare videtur Joann. Gerſon Cancellarius Pariſienſis in Tractat. *de non eſu carnium à Carthuſienſibus*, quem edidit adverſus eos, qui illos religioſos indiſcretos, & inhumanos ex hoc ſtatuto judicabant: Dicit autem pro parte affirmante. *Primò*, quòd Carthuſiani ad hoc nullo voto expreſſo tenentur: ſed vi dumtaxat cujuſdam ordinationis, ſive inſtitutionis poſitivæ, ne hoc quiſquam præſumat attentare, idque non ſub pęna peccati mortalis, ſed tantùm diſciplinæ Ordinis. *Secundò*, quòd in hac conſtitutione debet excipi caſus neceſſitatis extremæ, atque infirmitatis. *Tertiò*, quòd non habetur expreſsè Carthuſianos ad ea teneri, etiam in caſu extremæ neceſſitatis; quæ clauſula ſi apponeretur, non poſſet ſecus faciens ab iniquitate excuſari. Unde ſubdit, quòd cùm celeberrimos ex hoc ordine aliquando interrogaſſet, quid agerent ubi in deſerto nihil haberent præter carnes ad veſcendum: reſponderunt ſe abſque ſcrupulo de illis, vitæ tuendæ cauſa, comeſturos. Hinc etiam factum eſt, quòd cùm quidam ex Carthuſianis iter equo conficeret, atque in ſummam famem, ſitimque redactus, deficientibus ceteris, ſanguine equi ſitim levaſſet, re ad Fratres delata, & cognita extrema in qua conſtitutus fuerat neceſſitate, liber ab omni diſciplina Ordinis ſuſceptus eſt.

Addit tamen pro oppoſita ſententia, caſum neceſſitatis extremæ non fuiſſe exceptum: Tùm quia ſufficienter intelligitur, etiam ſi expreſſus non ſit: tùm etiam quia metuendum eſt, ne ſi caſus aliquis fuiſſet exceptus diſtinctè, homines exinde arripuiſſent occaſionem dilatandi exceptionem ad alia: ſicque ſuccedentibus temporibus deſiiſſet robur eſſe in illo ſtatuto. *Inſuper*, licitum eſt agere multa ſive temporalia, ſive ſpiritualia, per quæ & in quibus homo abbreviat vitam ſuam, aut infirmitatis debilitatem incurrit; quod

Probat primò de temporalibus, tum quia aliàs homo teneretur vacare ſtudio Medicinæ, aut Medicorum conſiliis, atque regiminibus continuò uti deberet; quia ex illorum omiſſione in varias ægritudines incidimus, ex quibus ſequitur vitæ abbreviatio: tum etiam quia aliàs quilibet teneretur deſiſtere ab operibus, & actibus, ex quibus ſequuntur debilitationes corporis, mortiſque ut plurimum acceleratio, qualia frequentia ſunt in omni fere hominum ſtatu.

Probat ſecundò de ſpiritualibus, nam certum eſt ad multa ſpiritualia aſſequenda licere pati ſanitatis debilitationem, ac vitæ abbreviationem. *Primò*, ad obediendum Deo: unde & licet in hoc caſu etiam pati mortem. *Secundò*, ad ſatisfaciendum pro

peccato ſuo, quod conſtat ex operibus ſatisfactoriis. *Tertiò*, ex charitate ad ſatisfaciendum pro peccatis alienis: quod declaratur ex fundationibus Monaſteriorum plurimorum factis, ut qui in eis vivent, lugeant, atque pœnitentiam agant pro peccatis fundatorum, aliorumque. *Quartò*, ad evitandum grave ſcandalum: tunc enim ipſam mortem ſubire tenemur: unde Apoſtolus 1. Corint. 8. *Si eſca ſcandalizat fratrem meum, non manducabo carnes in æternum*. *Quintò*, ad acquirendas virtutes in ſe, vel in alio: unde nihili faciunt viri ſancti labores, vigilias, & ſudores, niſi ut in virtutis exercitio ſint, aut ut alios ad virtutem accendant: unde licet homini ſervare caſtitatem etiam cum periculo vitæ, neque tenetur, qui vovit perpetuam petere diſpenſationem à ſummo Pontifice, ſi nullus ſit alius modus tuendæ vitæ, quàm matrimonialis conjunctio, juxta ſapientiorum Medicorum conſilium. Atqui ſi Carthuſiani non ſervent illud ſtatutum ut Deo obediant, illud tamen ſervant, ut Deo ſatisfaciant pro peccatis ſuis: ſervant ex charitate in proximum, pro peccatis illius ſatisfacientes per ejuſmodi abſtinentiam Deo, quemadmodum & pro ſuis propriis: ſervant, ne Fratribus ſcandalo ſint, ſi carnibus uterentur: ſervant denique in virtutis exercitium, atque in extirpationem ſuorum vitiorum, nec in caſibus illis, ubi agitur tantùm de abbreviatione vitæ, aut infirmitate, diſpenſatos ſe putant.

Addit Gerſon, quòd conſuetudo ita naturam mutat, ut venenum eſſe poſſint quibuſdam ſtomachis carnes; etſi per eſum carnium aliqua certò futura eſſet vitæ prolongatio; quia tamen incertum foret utrùm poſtea deterior illa eſſet, non tamen foret iis veſcendum: quemadmodum prudentiores Medici non conſulunt potiones quaſdam, quæ cùm præſenti ſtatui ægroti patientis videantur ſatis idoneæ, ex uſu tamen pigram, & ſegnem ſunt effectura naturam. Unde ſubjicit, ſibi notum eſſe aliquem Carthuſianum virum doctiſſimum aſſerentem, quòd plures è Fratribus morerentur, aut ægrotarent in iſta religione, ſi carnibus uterentur; quia vigilia, ſolitudo, & quies, &c. hujuſmodi devotionis exercitia digeſtionem impediunt, & ita cruditatem aliquam in ſtomacho relinquunt. Adjungi poteſt, quia vix aut rarò temperanter, & ſobriè inter hæc gulæ incitamenta verſarentur. *Concludit* Gerſon totum illud opus, dicendo, prudentem Directorem non tam attendere debere ad labores, vexationes, & abbreviationem vitæ, quàm ne ſenſus efficiantur hebetes, & ſtolidi per exceſſivam in jejunio, vel fletu aſſiduitatem, quo fiat ex conſequenti, ut judicium rationis evertatur.

QUÆSTIO TERTIA.

Quas conditiones Lex requirat ut reverà obliget.

SCopus præſentis quæſtionis eſt determinare, an ad efficacitatem, & obligationem legis neceſſariò deſideranda ſit illius promulgatio per auctoritatem Legiſlatoris, & acceptatio per conſenſum populi, quæ ut perſpicaciùs innoteſcant,

Notandum primò, Leges promulgari cùm primùm in vulgus eduntur, & quaſi promulgantur, inquit Pompejus Sextius; Hinc promulgatio eſt levis evulgatio, ſeu ſignificatio facta communitati auctoritate Legiſlatoris. Certum eſt autem ad legis efficacitatem, & obligationem in actu ſecundo neceſſariò requiri, ut lex aliqualiter promulgetur: Tùm quia Lex ſe habet per modum regulæ, & menſuræ actuum humanorum, cui homines ſuas actiones conformare debent, ne à recto fine exorbitent; ſed id præſtare nequeunt, niſi lex eis innoteſcat, nec poteſt innoteſcere, niſi per promulgationem: Ergo ut obliget, neceſſariò deſideratur aliqualis ejus promulgatio: Tùm quia lex ex natura ſua eſt directiva, & illuminativa, quod autem in Legiſlatoris voluntate, aut pectore reconditum eſt, dirigere non poteſt, nec illuminare ſubditos: unde meritò *cap. de Legibus* dicitur, *Leges ſanctiſſimæ, quæ conſtringunt hominum vitas intelligi ab omnibus debere*: Tùm denique quia cùm voluntas non poſſit ferri in incognitum; ſequeretur homines obligari ad impoſſibile, ſi tenerentur legem ſervare ante ſufficientem illius promulgationem.

Dixi notanter requiri aliqualem ejus promulgationem, quia promulgatio non deſideratur æqualiter in omnibus legibus, ſed diverſimodè, & juxtà naturam cujuslibet: aliter enim lex naturæ hominibus innoteſcit, aliter leges divinæ poſitivæ tam Evangelica, quàm Moſaica promulgatæ fuerunt. An autem hæc promulgatio ſpectet ad ipſam legis eſſentiam, ita ut nullam habeat

vim

Digitized by Google

vim obligandi, niſi priùs fuerit promulgata, anve tantùm ſit conditio ad ejus vim obligandi deſideranda, determinandum eſt in præſenti.

Notandum ſecundò: Legem poſſe conſiderari duobus modis, nempe quatenus eſt regula nondum applicata, prout nempe jam conſtituta eſt apud ipſum Legislatorem, & quantùm eſt ex parte ipſius vim habet obligandi: vel prout eſt regula quędam applicata ſubditis, qui eam legem cognoſcentes, debent ipſi ſuos actus conformare, ut rectè, probèque fiant: an autem hæc utraque ratio ad eſſentiam legis deſideretur, reſolvendum eſt.

Notandum tertiò, quantum ad acceptationem legis à ſubditis, primò certum eſſe illam non eſſe neceſſariam, ut lex naturalis, & divina obligent; quia ſive legibus iſtis aſſenſum ſuum populus dare velit, ſive negare, non minùs eis tenetur. Certum pariter non hic eſſe ſermonem de acceptatione legis à ſingulis inferioribus: hac enim ratione nulla penè lex obligaret; ſiquidem nulla lex eſt humana, quæ alicui ſubditorum non videatur gravis; ſubindeque ab eo eſſet reſpuenda, ſi id ejus voluntati concederetur. Nec etiam hic ſermo eſt de non acceptatione legis à populo juncta conniventiæ ſuperioris; in hoc enim caſu certum eſt, legem non obligare, nam ut lex obliget, neceſſaria eſt voluntas obligandi in eo, qui legem condidit; tunc verò ceſſaret voluntas Legislatoris ſi populo reſpuente legis obſervantiam, conniveret.

Denique, difficultas non movetur de non acceptatione, quæ ex longa contravenientium conſuetudine derivata fuerit; nam ut infrà conſtabit, lex humana contraria conſuetudine longa abrogatur: tota igitur difficultas eſt de non acceptatione voluntaria, quæ non ſit fundata in longa contravenientium conſuetudine.

CONCLUSIO PRIMA.

L*Ex conſiderata ut Regula ſubditis applicata, eſſentialiter promulgationem exigit; ſecus verò quatenus conſideratur apud ipſum Principem conſtituta*. Patet Concluſio tum ex dictis in primo Notabili, tum quia lex eſt quoddam regiminis inſtrumentum, quo ſubditus regitur à ſuperiore, humano more; ſcilicet ut intelligens, & volens, ad quod neceſſe eſt voluntatem, & decretum ſuperioris intimari ſubdito, ut ad illud inferior ſe ſcienter, & liberè accommodet: & quia lex fertur non uni privatæ perſonæ, ſed perfectè communitati, idcircò debet intimatio eſſe publica, ideſt, facta publico modo, & communitati accommodato, quæ intimatio dicitur *promulgatio*.

Inſuper, Lex eſt quoddam præceptum: non habet verò præceptum vim obligandi, niſi is, qui præcipit, voluntatem ſuam manifeſtet, & intimet: neque enim Deus, aut quivis alius Legislator cenſetur aliquid præcipere ex eo quòd apud ſe ſtatuat aliquid faciendum, vel non faciendum, niſi ſignificet illud. Ergo, &c.

Dices primò, Lex naturalis eſt vera, & propria dicta lex, quæ obligat; adeòque vim habet obligandi; aſſignari verò non poteſt quando fuerit promulgata. *Item* Lex æterna, ex multorum ſententia computatur inter leges propriè dictas; at non potuit promulgari lex tota æternitate, ut evidens eſt, neque dici poteſt quando fuerit promulgata in tempore: Ergo, &c.

Reſpondeo: Legem naturæ promulgatam fuiſſe ſufficienter ex hoc ipſo, quòd Deus illam mentibus hominum inſeruit naturaliter cognoſcendam; unde Pſalmiſta, *Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine*.

Ad ſecundum; dico quòd lex æterna ſpectata ex parte Dei, fuit promulgata, & verbo, & ſcripto ab æterno; quia promulgata fuit in Verbo divino, quod æternum eſt; & præterea in libro vitę, qui ęternus quoque eſt, & hi ſunt duo modi, quibus publicatur lex omnis, nimirum vel verbo, vel ſcripto, inquit S. Thom. 1.2.*q*.91. *art*.1. Vel rectiùs cenſeo reſpondendum cum Doctore in 4. *d*. 3. *qu*. 4. ubi agit de obligatione baptiſmi, promulgationem videri neceſſariam tantùm ad legem poſitivam; *Nullus*, inquit, *tenetur ad aliquod præceptum divinum, niſi per aliquem idoneum, & authenticum ſibi promulgetur; vel fama veridica, & teſtimonio bonorum, cui debet quilibet rationabiliter credere. Et hoc intelligo de lege poſitiva, quæ non eſt nota interius in corde*. Quibus indicat promulgationem non videri neceſſariam niſi ad leges poſitivas; quod maximè verum eſt de promulgatione, quæ fit per notitiam exteriùs acceptam: nam aliunde certum eſt, ut mox diximus in prima reſponſione, legem naturalem in noſtris mentibus ſignato ſuper nos divino lumine manifeſtari.

Cer-

Certum pariter legem æternam per aliquod ſignum nobis intimari: nempe vel per legem ipſam naturalem, vel per alias divinas leges, quæ ab illa æterna lege veluti rivuli à fonte dimanant.

Dices ſecundò, Si quæ eſſet ratio, propter quam neceſſaria dicitur promulgatio ad hoc ut lex habeat vim obligandi: maximè quia per promulgationem lex fit nota ſubditis, qui lege tenentur: ſed hæc nulla eſt, nam ad multa tenentur homines, quæ invincibiliter ignorant: v. gr. tenentur ad obſervationem legis naturæ, etiam ſi illam ignorent invincibiliter. *Item* tenentur ad baptiſmum recipiendum, juxta illud Chriſti Joan. 3. *Niſi quis renatus fuerit*, &c. *Item* poſſeſſor bonæ fidei obligatur ad reſtitutionem quamdiu detinet alienum, nec dum præſcripſit. *Item*, contractus humani irritantur per legem humanam, ſive ſit nota iſta lex, ſive ignota, ut patet in matrimonio clandeſtino, & impedimentis matrimonii, ac irregularitatibus, quæ ligant etiam rudes, & invincibiliter legem ignorantes.

Reſpondeo ad majorem, requiri promulgationem, ut lex nota fiat ſubditis, qui ea tenentur notitia communi, ſed non eſſe neceſſarium ut fiat nota notitia privata: eſt autem notitia communis, quando lex promulgatur. Quæ afferuntur in objectione, procedunt de notitia privata.

Probatur ſecunda pars: nempe quòd lex ſumma pro regula apud ipſum ſolum legislatorem reſidente non includat eſſentialiter promulgationem, ut ſic enim vim totam obligandi habet ab ipſa legiſlatoris voluntate; at legiſlatoris voluntas ut decernat legem vim obligativam habere, non opus habet aliquo externo ſigno ſenſibili, quo ſuum decretum ſtatuat; ſubindeque ſic conſiderata lex, promulgationem non exigit. *Inſuper*, lex eſt actus prudentiæ, nec non & authoritatis exiſtentis in principe; ſed actus prudentiæ, & authoritatis dictantis aliquid eſſe faciendum, exiſtere poteſt tùm in judicio practico, tum in voluntate principis ante quodlibet ſignum externum: proindeque lex ſpectata, quatenus eſt regula à principe conſtituta, promulgationem non requirit. *Denique* ſtatim ac concepta eſt lex à Principe, cenſetur apta ad obligationem inducendam: ad hoc enim concipitur, & inſtituitur ut obliget: ſed hæc aptitudo ſufficit ad legis eſſentiam: igitur hac ratione lex eſſentialiter promulgationem non exigit.

Nihilominus generaliter dicendum arbitror leges eſſentialiter promulgationem exigere; tum propter rationes in priori aſſertione expreſſas, tùm quia ut ait Gratianus *cap. in iſtis d. 4. Leges inſtituuntur cùm promulgantur, firmantur cùm moribus utentium approbantur.*

Quæres *ubinam humanæ leges debeant promulgari, ut obligandi vim cenſeantur habere.*

R*Eſpondeo primò*: Leges Civiles tam Imperiales, quàm Regias non cenſeri ſubditos obligare, niſi in Provinciis, & Regnis, pro quibus conſtituuntur, fuerint promulgatæ, quod utique patet ex authentica, *ut novæ conſtitutiones*, ubi Juſtinianus Imperator ſtatuit ſuam legem non valere, niſi poſtquam fuerit propoſita in Metropolibus Provinciarum. Nec obſtat, quòd ibi loquitur Imperator de ſolis conſtitutionibus imperialibus, quæ ſpectant ad teſtamenta; nam ratio legis iſtius non minùs valet pro ceteris materiis, ut rubrica *de omnibus legibus* loquitur, quæ talis eſt, ut novæ factæ conſtitutiones poſt inſinuationes earum poſt duos menſes valeant. Eſt autem axioma receptum apud Juriſconſultos rubricam eſſe pro lege, quando perfectum ſenſum reddit, quatenus textui non repugnat, & habere vim extendendi, quod in textu ſtrictiùs ponitur. Quapropter leges ſtrictiùs loquentes cenſentur potiùs eſſe exemplum quoddam rubricæ jam obtinentis vim legis, quàm leges ipſæ. Id autem adeo verum eſt, ut Pius IV. *in Bulla ſuper declaratione temporis* ad obſervanda decreta Concilii Tridentini, rubricam hanc pro lege citaverit his verbis. *Quia in jure communi ſancitum eſt, ut conſtitutiones novæ vim nonniſi poſt certum tempus obtineant, &c.* Unde diſpar eſt ratio rubricarum juris civilis, & rubricarum juris Canonici, quæ privato Gratiani ſenſu ſcriptæ, neque aut Pontificia, aut regia authoritate abſolutè probatæ, neque ab Eccleſia univerſali pro legibus acceptatæ ſunt. Accedit ratio; quia non poteſt præſumi ſufficienter in notitiam ſubditorum veniſſe ea lex, quæ non fuerit in illa Provincia publicata, in qua degunt.

Hinc, Lex Regia non obligat, niſi fuerit promulgata juxta conſuetudinem ejus regni,

gni, in quo fertur; Unde mos invaluit in Galliis, ut Regię Conſtitutiones promulgentur in parlamentis; & exinde mittantur ad inferiora ſubſellia judicum Provincialium, ac regionum; nec ante cenſeantur obligare, quàm fuerint in illis locis publicatæ.

Quantum autem ad leges Eccleſiaſticas jam multorum invaluit ſententia, eas non habere vim obligandi per univerſum orbem, quantumvis fuerint Romæ, vel alibi promulgatæ, niſi pariter promulgentur in ſingulis Provinciis. Quod utique

Probatur primò. Ratio cur Imperialis, & Regia lex in ſingulis Provinciis debeat publicari, eſt quia non poteſt præſumi ſufficienter promulgata, ut ad notitiam ſubditorum perveniat ea lex, quæ in Provinciis non eſt promulgata: atqui eadem ratio locum habet reſpectu legum Pontificalium.

Secundò, quia ſi in aliqua Provincia non publicetur lex Romani Pontificis, habebit populus rationem aliquam exiſtimandi, vel quòd non ſit ejuſmodi lex lata, vel ſi lata ſit, mentem ſummi Pontificis non eſſe, ut in iſta Provincia obliget.

Tertiò, quia Concilia, in quibuſdam legibus, quas tulerunt, declaraverunt eas non obligare, niſi poſtquam in ſingulis Diœceſibus per locorum Ordinarios fuerint publicatæ. Sic Concilium Lateranenſe ſub Innocentio III. *cap.*22. & habetur *cap. cùm infirmitas, de pœnitentiis, & remiſſionibus* ſtatuit, tùm demum Medicos ea conſtitutione teneri, qua præcipitur illis, ut cùm advocantur ad infirmos, ante omnia ipſos inducant, & moneant, ut Medicos advocent animarum, hoc eſt, ut ſacramentaliter confiteantur, quando fuerit publicata per locorum ordinarios: eadem verò eſt hujus, & cæterarum conſtitutionum Eccleſiaſticarum ratio.

Quartò, Hæc eadem veritas ſuadetur ex veteri Eccleſiæ praxi: conſtat ſiquidem in more fuiſſe, ut decreta Romanorum Pontificum, & Conciliorum publicarentur in Provinciis; tuncque obligare incipiebant. Sic legimus apud Tertul. *lib. de Pudicitia cap.* I. Decretum Zephyrini Romani Pontificis pro reconciliandis pœnitentibus contra Montaniſtas fuiſſe affixum ad valvas Eccleſiarum, & lectum in Eccleſiis. Sic Dionyſius Olympiorum Epiſcopus *Ep. ad Soterem Papam*, teſtatur lectam ſibi à Sotere, ad quem ſcribebat miſſam Epiſtolam, miſſam etiam à Clemente, idque die Dominica in cœtu fidelium. Sic conſtitutio Stephani *de non rebaptizandis hæreticis*, miſſa fuit per Provincias, ut teſtis eſt Cyprianus *Epiſt.*74. *quæ eſt ad Pompejum*. Sic decreta Nicænæ Synodi, ut refert Marius Victorinus *lib.*2. *adversùs Arium*, per totum orbem fuerunt miſſa. Sic & Sardienſis decreta cum Nicenis tranſmiſſa ſcribit Theodoretus *lib.*1. *Hiſtoriæ cap.*9. *& lib.*2. *cap.*8. Sic Chalcedonenſis à Leone ad Epiſcopos per Provincias directa, ut ipſe nos docet *Epiſt.*71. *&* 91. Mitto alia.

Atque hinc factum eſt, ut plurima Concilia numero Patrum minùs ſpectabilia, propterea quod in Provinciis recepta fuerint, & probata, in quas miſſa ſunt, alia habuerint vim Conciliorum totius Occidentis, vel Orientis, alia Eccl. ſiæ univerſalis. Hinc etiam factum eſt, ut plurimę ſummorum Pontificum conſtitutiones non obligent in multis partibus orbis v. gr. Bulla Cęnæ Domini, quæ non obligat in Gallia, Germania, Polonia. Hinc etiam eſt, quòd Innocentius I. Ep. ad Exuperium Tholoſanum, ut refertur cap. *poſuiſti*, diſtinct. 82. ſtatuit, ut lex, quam edidit Siricius Papa adversùs Diaconos, & Presbyteros incontinentes, quos decrevit omni honore privandos, non obliget eos, ad quos, ut loquitur, *hæc non probatur perveniſſe*.

Objicies primò. Si vera ſit noſtra propoſitio, ſequetur vix eſſe leges Pontificias, quæ obligent, nam primò decretum Gratiani privata ejus authoritate congeſtum eſt, & nunquam fuit promulgatum. *Secundò*, libri quinque Decretalium, qui compilati ſunt à Gregorio IX. videntur fuiſſe promulgati in ſola Bononienſi Academia, ut colligitur ex eorumdem præfatione. *Tertiò* eadem quoque eſt ratio libri ſexti Decretalium, ut benè gloſſa obſervat in datam libri iſtius ſexti. *Quartò*, Clementinæ, quæ à Joanne XXII. pauló poſt obitum Clementis V. à quo ſunt editæ, datæ ſunt publico, videntur in ſola Romana curia promulgatæ.

Reſpondeo primò decretum Gratiani non obligare: neque etiam, quod fortè nonnulli non putarent, quatenus prælegitur in Academiis, quia plurima docentur in ſcholis, ad inveſtigationem antiquitatis, & diſciplinę, & non ad praxim. Unde nec obligat quidquid in jure civili continetur, licèt prælegatur in Academiis. Obligat itaque decre-

cre-

cretum Gratiani ea parte, qua continet ſtatuta Conciliorum, vel Pontificum olim in Provinciis promulgata, aut etiam quatenus continet aliqua, quæ judiciorum conſuetudine probata ſunt. Si quæ ſint, alia non obligant.

Secundò, libri *quinque Decretalium* non tantùm directi ſunt ad Bononienſem Academiam à Gregorio IX. ſed etiam ad omnes Provincias, in quibus promulgatos fuiſſe, atque receptos ſcribit Matthæus *Paris* in Henrico tertio Anglorum Rege.

Tertiò, Liber ſextus Decretalium non fuit promulgatus in Galliis. Editus eſt à Bonifacio VIII. inter quem & Philippum Pulchrum graves, quæ exarſerunt, inimicitiæ, prohibuerunt, ne in hoc regno promulgaretur. Id tantùm eſt in iſto libro auctoritatis, quod aliàs ſuum robur, atque authoritatem habuit: qualia ſunt quæ ex Concilio Lugdunenſi, aliiſque in Gallia receptis petita ſunt: qualia etiam ſunt ea, quæ vel judiciorum conſuetudine, vel moribus utentium recepta ſunt: v. gr. quòd triplex ſit tantùm Epiſcopus, à quo aliquis in Clericorum numerum adſcribi poteſt, originis, beneficii, vel domicilii.

Quartò Clementinæ maxima ex parte receptæ ſunt in Galliis: nam ex decretis Concilii Viennenſis coaleſcunt, quod quidem in Gallia coactum eſt, & cujus pars magna fuerunt Galli Epiſcopi. *Deinde* Clemens iſte ex Epiſcopo Burdegalenſi Pontifex factus, Lugdunum Cardinales omnes convocavit, curiamque Romanam in Gallias traduxit, ubi per 70. & ampliùs annos perſeveravit: quare quæcumque ab iſto Pontifice in curia promulgata fuerunt, ea in Galliis fuiſſe promulgata certum eſt, neque rationabiliter negari poteſt, quòd in ſingulis Galliæ Provinciis fuerint promulgata.

Quintò, Extravagantes communes Joannis XXII. in Gallia quoque promulgatæ ſunt: quandoquidem ille fuit *Clementis V.* ſucceſſor, natione Gallus ex Avenionenſi ſummus Pontifex renuntiatus Lugduni; nec videtur negari ideo poſſe, quòd in ſingulis Provinciis Galliæ promulgatæ fuerint. Eæ vero, quæ ſunt *Bonifacii VIII.* non ſunt receptæ propter rationem ſupra dictam. Aliæ quæ ſunt ſummorum Pontificum, qui ſederunt in Galliis, videntur in ſingulis Provinciis promulgatæ. Aliæ denique, vel non debuerunt promulgari, utpote ſolventes tantùm ab aliqua obligatione, vel fuerunt moribus utentium, & judiciorum conſuetudine receptæ.

Objicies ſecundò: Ubique vitandi ſunt, hi, qui ſunt nominatim excommunicati in aliqua Diœceſi propter Eccleſiaſticæ communionis utilitatem, ut conſtat ex *cauſa* 11. *qu*.3. licèt non ubique ſententia excommunicationis fuerit promulgata. Item ſi quis noverit aliquem locum eſſe interdictum, non poteſt in eo celebrare, ſed tenetur tale interdictum ſervare, ut conſtat ex Innocentio III. c.1. *De poſtulatione Prælatorum*, etiamſi tale interdictum non fuerit ubique promulgatum. Ergo à pari obligat Lex Pontificia, licèt non promulgata in ſingulis Provinciis.

Reſpondeo ad primam partem antecedentis, diſtinguendo in hunc modum; ſunt à ſingulis vitandi ob ſententiam excommunicationis præcisè *Nego*, vi legis Eccleſiaſticæ ubique receptæ, quæ cavet, ut vitentur; *Concedo*. Habes legem hanc cauſa, & quæſtione citatis.

Ad alteram partem reſpondeo, diſtinguendo eodem modo: ſubjungo verò authoritatem Innocentii non facere ad rem; quia ibi agitur de poſtulatione Epiſcopi Altiſidiorenſis in Archiepiſcopum Senonenſem facta à Canonicis Eccleſiæ Senonenſis, qui Epiſcopus non ſervaverat interdictum latum authoritate Rom. Pontificis in terras regis Franciæ: excuſabat autem ſe prædictus Epiſcopus de interdicto non ſervato; quia ſententia interdicti non pervenerat ad ſuam notitiam; neque per litteras Papæ, neque per Litteras Legati, qui ſententiam publicaverat, neque per mandatum alicujus executoris, & præterea quòd dictus Rex in Altiſiodorenſi Diœceſi terram non haberet. Sed excuſationum iſtarum rationem habendam non eſſe decernit Innocentius: poſterioris quidem, quia tota Diœceſis Altiſiodorenſis ſubdita erat Regi Franciæ: juſſerat autem ſummus Pontifex terram Regis Franciæ ſubjici interdicto, & Legatus interpretatus fuerat mandatum Pontificis de terra omni, quæ ditioni regis ſuberat: prioris verò, quia in Eccleſia Metropolitana ipſius Epiſcopi Altiſiodorenſis, nimirum Senonenſi, hæc ſententia interdicti promulgata, recepta, ſervataque fuerat: quare non facit ad rem præſentem hæc authoritas.

Objicies tertiò: Qui Romæ ſancti declarati ſunt, ubique pro ſanctis haberi debent, etiamſi promulgatio decreti de ſanctitate co-

rum non fuerit facta per ſingulas Provincias: Ergo lex Eccleſiaſtica obligat, etiamſi non fuerit per ſingulas Provincias promulgata.

Reſpondeo ad antecedens diſtinguendo: ita ut eorum officium per ſingulas Provincias fieri debeat, aut feſtum celebrari, Nego; ad id enim neceſſarium eſt, ut lex promulgetur in Provinciis; ita ut in veneratione habeantur tamquam perſonæ veneratione dignæ, Concedo; ad id enim non requiritur lex, ſed ſufficit, quòd perſona declaretur digna veneratione.

Objicies quartò. Obligant Canones fidei, etiamſi non ſint per Provincias promulgati: Ergo à pari ad hoc ut obligent Canones, & leges Pontificiæ de moribus, ac diſciplina, non eſt neceſſe ea in Provinciis promulgari.

Reſpondeo negando conſequentiam, diſparitas enim eſt, quòd Canones fidei ſint tantùm declaratorii juris divini: at jus divinum promulgatum eſt; adeòque non eſt neceſſaria nova promulgatio, ut Canones fidei obligent: leges verò Pontificiæ non ſunt promulgatæ ſufficienter, niſi in Provinciis ſingulis promulgentur.

Denique quod ſpectat ad leges Epiſcoporum, dico quòd ad hoc ut obligent, debent promulgari, ut fieri aſſolet, in miſſis Parochialibus regulariter loquendo: quòd ſi alia ſit conſuetudo alicujus Eccleſiæ particularis, debet talis conſuetudo ſervari.

CONCLUSIO SECUNDA.

Lex humana tam Sæcularis, quàm Eccleſiaſtica non obligat, niſi ſit acceptata, ſeu recepta, vel à tota multitudine, vel ſaltem à majori, aut ſpectabiliori ipſius parte.

Probatur primò ex S. Auguſt. *lib. de vera Religione cap.*31. ut refertur *diſtinct.*4. *cap. in iſtis*, ubi docet quòd *quamquam in temporalibus legibus de his homines judicent, cùm eas inſtituunt, tamen cùm fuerint inſtitutæ, & firmatæ, non licebit Judici de ipſis judicare, ſed ſecundùm ipſas*. Quibus S. Auguſt. ſignificat legem humanam non habere vim obligandi perfectam, niſi ubi non ſolùm inſtituta, ſed etiam firmata fuerit. At non firmatur lex humana, niſi utentium receptione; nam ut ſubjicit ibidem Gratianus, *Leges inſtituuntur, cùm promulgantur; firmantur, cùm moribus utentium approbantur. Sicut enim moribus utentium in contrarium nonnullæ leges hodie abrogatæ ſunt; ita moribus utentium ipſæ leges confirmantur*; unde Teleſphorus Papa, Epiſt.1. ad omnes Epiſcopos, decrevit, *ut generaliter Clerici à Quinquageſima à carnibus, & deliciis jejunent*; quia moribus utentium approbatum non eſt, aliter agentes, ut tranſgreſſionis rei non ſunt arguendi: Ergo acceptatio, ſeu receptio legis humanæ neceſſaria eſt, ut habeat vim obligandi; cùm enim per contrariam conſuetudinem deſinat obligare, etiam populi reſiſtentia deficere poteſt, ut ab initio obligandi vim non habeat.

Deinde, ut lex humana vim habeat obligandi, debet omnibus conſideratis imponi ſubditis: ſed legiſlator non rectè ad omnia advertit, niſi etiam res ad praxim reducantur; fit enim interdum, ut quæ ſpeculativè judicamus facilia obſervatu, ea ſint in praxi difficillima. Unde ut lex habeat omnem ſuam vim non ſolùm inſtitui, & promulgari à legiſlatore, ſed etiam à populo acceptari debet; ubi namque acceptatur, conſtat eam cedere in bonum multitudinis; ubi autem reſpuitur, ſignum eſt illam communi bono repugnare.

Denique, ut populus lege teneatur, duo maximè concurrere debent; nimirum poteſtas, & voluntas in legiſlatore: atqui populo legem non acceptante, neutrum concurrit; non quidem poteſtas Eccleſiaſtica, quæ data eſt in ædificationem, & non in deſtructionem: eſſet autem in deſtructionem, ſi repugnante populo, vim haberet obligandi; quia foret occaſio peccandi, & non inſtrumentum bene agendi. Non etiam concurrit poteſtas ſæcularis Principis; quia quando populus tranſtulit ſuam poteſtatem in Principem, non videtur illam in ſui detrimentum tranſlationem feciſſe, qualis foret, ſi non obſtante populi repugnantia, lex vim haberet obligandi. Similiter non cenſetur concurrere voluntas Pontificis: quia non præſumitur in Pontifice eſſe voluntas ligandi multitudinem repugnantem. Nec pariter concurrit voluntas ſæcularis Principis; quia non poteſt præſumi voluiſſe aliquid, unde multa mala, maximè contemptus ejus authoritatis orirentur; nulla autem bona procederent.

Dices primò, Stante hac aſſertione via ſternitur rebellioni; populo namque non recipiente legem, eoque abnuente, caſſa, & irrita foret legis inſtitutio.

Nego antecedens; Nam non ſternitur via rebel-

bellioni, dum populus docetur, quando jure ſuo uti poteſt; jus autem eſt in populo ad acceptandam, vel non acceptandam legem humanam rationabili de cauſa; ſi enim illam reſpuat abſque ratione, graviter peccat non acceptando, hinc non eſt magni facienda reſiſtentia hominum è vulgo, atque imperitæ multitudinis; ſed videndum maximè quid ſapientes, & ſpectabiliores ſentiant.

Dices ſecundò, Summus Pontifex, & Epiſcopi habent authoritatem independentem à populo, & in ſtatuendis legibus divina gratia illuſtrantur, ac juvantur; Principes autem ſæculares non habent conſortem poteſtatem in ſubditis reſidentem: at ſi acceptatio eſſet neceſſaria ad hoc ut humana lex vim haberet obligandi, videretur Eccleſiaſtica poteſtas dependere à populo; & gratia non magis juvaret Præſules in decernendo leges, quàm populum in acceptando, vel reſiſtendo: Similiter Princeps ſæcularis videretur habere conſortem poteſtatem in populis reſidentem: Ergo acceptatio non videtur neceſſaria ad legis vim, & efficacitatem.

Reſpondeo ad primam partem objectionis, Eccleſiaſticam poteſtatem eſſe quidem independentem à populo, ſed tamen propter populum: quare intereſt, ut plebs acceptet leges ab ejuſmodi poteſtate emanantes: *Deinde*, divina quidem gratia juvantur Præſules in legibus ferendis, ſed non infallibiliter, ut ſemper in praxi meliora decernant. *Ad alteram partem objectionis*, Nego quòd inde ſequatur conſortem poteſtatem in populo reſidere; nam poteſtas acceptandi in plebe ſe tantùm habet per modum cauſæ materialis, & finalis, non efficientis, & authoritativæ.

Hæc tamen noſtra aſſertio ſic intelligenda eſt, quòd populi acceptatio requiratur ad legis efficaciam, ſtatim ac promulgatur; nam ubi jam longa conſuetudine invaluit legis obſervatio, non eſt ampliùs in populi poteſtate legis vim infringere, ipſique repugnare, niſi legiſlator ſua conniventia, ſuoque nutu illam legis abrogationem approbet.

ARTICULUS TERTIUS.

De legis humanæ relaxatione per Conſuetudinem, Abrogationem, Diſpenſationem, Interpretationem, & Privilegium.

Declarata legis humanæ efficacia, & obligandi virtute, ſupereſt examinandum qualiter virtus illa interdum remittatur; quod utique fit, vel per *conſuetudinem*, quæ ex parte populi legem ſolvit: vel per *abrogationem*, & *diſpenſationem*, quibus Principis authoritate legis obligatio revocatur: vel per *privilegium*, quo ex liberalitate Legiſlatoris aliqui è ſubditis à legis obligatione eximuntur: vel denique per *interpretationem*, qua Magiſtratus, ac Reipublicæ adminiſtratores, ac judices legis vim certis in quibuſdam caſibus non vigere cenſent. De quibus omnibus nonnulla determinanda ſunt in ſequentibus quæſtionibus.

QUÆSTIO PRIMA.

Quid, & qualis ſit Conſuetudo.

Notandum primò, Conſuetudinem, & Præſcriptionem invicem in pluribus convenire ac diſcrepare. Conveniunt, inquam, maximè in duplici capite. *Primò* quidem: quia in utraque intervenit aliquid facti, & aliquid juris, quod per factum inducitur, & firmatur: *Secundò*; quia, & præſcriptio exigit aliquam conſuetudinem facti, & viciſſim conſuetudo requirit aliquam præſcriptionem temporis. Differunt autem *primò* ratione ipſius juris comparati; nam conſuetudo introducit jus legale, ſeu jus legis, quo omnes obligantur; præſcriptio verò ſolùm confert jus dominii in rem aliquam, aut jus ea utendi, & fruendi. *Secundò*, invicem diſcrepant, quòd conſuetudo introducatur per praxim, & uſum populi; cùm enim vim legis habeat, & lex ad commune bonum referatur, debet conſuetudo introduci per mores, & obſervationem communitatis, ſeu populi: præſcriptio autem etiam ad ſolam alicujus privatæ perſonæ utilitatem ſpectet, introducitur tantùm per uſum, & factum alicujus privatæ perſonæ; ſic ſi domo quis vel hæreditate aliqua diuturno tempore pacificè fruitur, per præſcriptionem acquiritur jus hæreditatis in ipſo privato ho-

Digitized by Google

homine. *Tertiò denique*, conſuetudo, & præſcriptio differunt invicem, quòd conſuetudo ad ſuæ introductionis efficacitatem, & valorem requirit conſenſum tacitum, vel expreſſum Principis, ut mox dicemus; præſcriptio autem non requirit conſenſum ipſius, contra cujus utilitatem præſcribitur; ut enim Petrus contra Paulum in prædio aliquo præſcribat, non opus eſt Paulum ipſum tacitè, aut expreſsè in hanc præſcriptionem conſentire, ſed ſufficit, quod eo ignorante Petrus eo prædio fruatur determinato tempore ad præſcriptionem.

Notandum ſecundò, quòd etſi *conſuetudo* interdum uſurpetur indiſcriminatim pro *uſu*, *more*, *foro*, & *ſtylo*; nihilominus in aliquibus ab eis diſcrepat; licèt enim *conſuetudo* ſpectata ut eſt quid facti, idem ſit quod *uſus*, & *mos*; nempe uniformis frequentatio actuum liberorum: ſi tamen ſpectetur ut eſt quid juris moraliter relictum, & perſeverans ex ipſa uniformi frequentatione humanorum actuum, vim habet obligandi ad ſic operandum, *conſuetudo* differt ab ipſo *uſu*, & *more*, qui dumtaxat important ipſam materialem uniformem frequentationem actuum liberorum. Differt autem *conſuetudo* à *foro*, & *ſtylo*; Forum enim non eſt quodcumque jus uſu, & conſuetudine firmatum, ſed de iis dumtaxat rebus, de quibus judicandum eſt in Tribunali. *Stylus* autem eſt ille modus, qui in ſcribendo, vel loquendo ſervatur à juriſperitis in cauſis, & negotiis tractandis: *Conſuetudo* verò eſt jus quoddam moribus inſtitutum, quod pro lege ſuſcipitur, ubi lex deficit.

Notandum tertiò, duobus modis intelligi poſſe, quòd conſuetudo vim habeat humanæ legis. *Primò* quidem in abroganda aliqua lege humana, ita ut per conſuetudinem aliquam diuturnis populi moribus inductam contra præſcriptam legem, lex illa obligare ceſſet, & abrogetur; non ſecùs ac lex prior per poſteriorem contrariam cenſetur revocari, & abrogari. *Secundò*, ut ipſa conſuetudo ſit aliqua ſpecies legis, & non minùs obliget, quàm obligat lex humana. Quærimus igitur, an hac utraque ratione conſuetudo vim legis habeat. Tria igitur impræſentiarum ſunt breviter determinanda. *Primum*, quid ſit conſuetudo: *Secundum*, quotuplex: *Tertium*, quam vim habeat: quaſve conditiones exigat, ut eam vim habere cenſeatur.

CONCLUSIO PRIMA.

Conſuetudo eſt jus quoddam Hominum moribus inſtitutum, quod pro lege ſuſcipitur cùm deficit lex. Ita Gratianus d.1. c.5. Primò dicitur *jus*: tùm quia in ratione juris tamquam in genere, cum lege ſcripta convenit; nam ut ibidem ait Gratian. c.2. *Jus generale nomen eſt; lex autem juris eſt ſpecies, & omne jus legibus, ac moribus conſtat*: Tùm quia conſuetudo debet eſſe juſta, ſaltem ratione objecti, ſeu materiæ, circa quam verſatur. Per quod diſtinguitur ab abuſu, & corruptela. Additur, *Hominum moribus inſtitutum*, quibus verbis à lege diſtinguitur; lex enim fertur à ſuperiore, conſuetudo verò introducitur à ſubditis cum ſolo Principis conſenſu tacito, vel expreſſo. Sequitur *quod pro lege ſuſcipitur*; nam, ut ſtatim dicemus, conſuetudo vim legis habet, & ejus loco ſuſcipitur, ubi lex deficit. Cùm autem lex deficere poſſit triplici modo. *Primò* cùm non eſt: *Secundò* quando eſt inutilis: *Tertiò* cùm dubia, vel obſcura eſt; inde fit, quòd etiam triplici modo conſuetudo ſuſcipitur; nam *primò* ubi lex non eſt, ſuſcipitur conſuetudo legis introductiva, ſeu vim habens legis. *Secundò* venit in defectum legis inutilis conſuetudo, abrogativa legis illius. *Tertiò* cùm lex obſcura eſt, vel dubia eſt, venit in ejus defectum conſuetudo, quæ, ut infra dicemus, vim habet legem dubiam, & obſcuram interpretandi.

CONCLUSIO SECUNDA.

Conſuetudo vim habet legem novam inſtituendi, & veterem abrogandi. Ita omnes Theologi, & juris utriuſque Doctores.

Probatur prima pars, ex Patribus; nam Tertullian. lib. de Corona militis cap. 4. ſic ait, *Conſuetudo etiam in rebus civilibus pro lege ſuſcipitur, cùm deficit lex*. Et Auguſt. Epiſt.86. ad Caſulanum ut refertur cap. *In iſtis* diſtinct.11. hæc ſcribit. *In iſtis rebus, in quibus nihil certi ſtatuit divina Scriptura, mos populi Dei, & inſtituta Majorum, pro lege tenenda ſunt: & ſicut prævaricatores divinarum legum, ita & contemptores Eccleſiaſticarum coercendi ſunt.*

Probatur ſecunda pars, ex cap. *Finali de conſuetudine*, his verbis. *Licèt etiam longæva conſuetudo non ſit vilis authoritas, non eſt tamen uſque adeo valitura, ut juri poſitivo*

tivo debeat præjudicium generare, niſi fuerit rationabilis, & legitimè ſit præſcripta. Et Digeſtis de legibus lege de quibus, ubi legimus, *rectiſſimè etiam illud receptum eſt, ut non ſolo ſuffragio legiſlatoris, ſed etiam tacito conſenſu omnium per deſuetudinem leges abrogentur*. Secundò, quia conſuetudo habet vim legis: Ergo cùm lex, quæ ſequitur, tollat legem præcedentem ita & conſuetudo. *Tertiò* ex Iſidoro, & Theologis poſt ipſum, lex debet eſſe ſecundùm patriæ conſuetudinem loco, temporique conveniens: Ergo per contrariam conſuetudinem lex abrogatur; quia per illam fit, ut non ſit ampliùs ſecundùm patriæ conſuetudinem. *Quartò*, experientia teſtatur hanc veritatem: multæ ſiquidem leges Eccleſiaſticæ ampliùs non vigent; quia per contrariam conſuetudinem ſunt abrogatæ.

Dices: Conſuetudo rationi cedere debet, ut habetur *diſtinct.* 8. Ergo cùm lex rationi nitatur, debet illi cedere conſuetudo, & non per contrariam abrogari.

Diſtinguo antecedens: Conſuetudo debet cedere rationi, quæ contrariam omnem rationem excludit, *Concedo*; debet cedere rationi, quæ non excludit rationem contrariam, *Nego*: ea autem eſt conditio legum poſitivarum, ut rationi nitantur: quæ tamen habent rationem oppoſitam, quam non excludunt, & cùm in conſuetudine involvitur ratio oppoſita rationi legis, ei conſuetudo eſt præferenda.

Inſtabis: Dicitur etiam ſæpiùs in jure Canonico, & Civili eam non eſſe vim conſuetudinis, ut legem vincat.

Reſpondeo non eſſe eam vim conſuetudinis cujuslibet, ſed rationabilis, & legitimè præſcriptæ.

CONCLUSIO TERTIA.

UT *Conſuetudo vim legis inſtituendæ, & abrogandæ habeat, plures conditiones exigit*. Primò namque ut legem abroget, debet eſſe rationabilis: quod non eſt ſic intelligendum quaſi actus, à quo incipit conſuetudo, neceſſariò debeat eſſe bonus, cùm ſit contra legem: ſed quia poſtquam per actus malos ſubditi fecerunt aliquid contrarium legi, ſucceſſu temporis executio iſtius legis humanæ, contra quam peccatum eſt, vix eſt poſſibilis, magnas habet difficultates, onerat, & angit conſcientias, potius quàm juvet illas: Unde contingit, ut ſubditi credant ſe in bona conſcientia facere poſſe, quod legi adverſatur.

Debet etiam eſſe *legitimè præſcripta* iſta conſuetudo: legitimè verò præſcriptam non eſſe certum eſt, niſi his conditionibus. *Primò* conſuetudo non præſcribitur niſi per actus contrarios legi, vel per negationem actuum legi repugnantem. Dico *legi repugnantem*, quia non per quamlibet negationem actus præſcribitur. *Secundò* actus iſti, per quos introducitur conſuetudo præſcripta, debent eſſe voluntarii: quia ut acceptatio voluntaria requiritur in ſubditis ad hoc, ut lex humana vim habeat legis: ita voluntaria non acceptatio, ſeu potiùs inobedientia legis debet eſſe in cauſa, cur conſuetudo legem abroget. *Tertiò* actus iſti debent eſſe manifeſti: tum quia quando actus obſcuri ſunt, vix conjici poteſt eſſe bona fides in ſubditis, quæ tamen ad præſcribendum neceſſaria eſt: tùm etiam quia unumquodque eo genere diſſolvitur, quo eſt colligatum: ergo cùm lex introducatur per actus manifeſtos, actus contrarii, per quos deſinit, debent etiam eſſe manifeſti. *Quartò* tempus præſcriptionis iſtius reſpectu legum Eccleſiaſticarum videtur eſſe quadraginta annorum, quia non præſcribitur adversùs Eccleſiam, niſi quadraginta annis, ut conſtat *ex titulo de præſcriptionibus*: reſpectu verò legum Civilium debent intercedere decem anni; quia præſcriptio longi temporis eſt decem annorum inter præſentes, ut habetur in jure civili, licèt inter abſentes ſit viginti annorum: ſubditi autem, in quorum bonum lex fuit inſtituta, ſemper ſunt præſentes. *Denique* actus iſti, per quos inducitur ejuſmodi conſuetudo legis abrogativa, vel frequentiores, vel rariores eſſe debent per hoc tempus ratione materiæ: ſi namque materia rariùs occurrat, præſcribitur lex à conſuetudine per minores numero actus repetitos: ſi frequentius, plures requirentur; uno verbo debent tot eſſe actus, ut colligi poſſit, quòd quotieſcunque ſeſe obtulit occaſio legis implendæ, toties ei contradictum fuerit.

Similiter: ut conſuetudo habeat vim inducendi legem, has opus eſt conditiones habeat. *Primò* requiritur, ut id, de quo inducitur conſuetudo, ſit actus bonus, & poſſit eſſe materia legis juſtæ: nam conſuetudo habet vim legis: ergo debet eſſe de ea re, de qua lex ſtatui poſſit. *Secundò*, debet eſſe univerſalis, & non paucorum. *Tertiò*, id, quod ducitur in conſuetudinem, judicari debet ab omnibus

Digitized by Google

nibus obſervatu neceſſarium, & non tamquam faciendum ex populi devotione, & pio affectu. *Quartò*, requiritur expreſſa, vel ſaltem interpretativa ſuperioris voluntas, ut talis conſuetudo obliget: in hoc ſiquidem eſt diſtincta conſuetudo, ubi de abroganda lege agitur, à conſuetudine ubi de lege inſtituenda, quòd nihil habeat vim legis, niſi à ſuperiore juridicè dimanet: atqui abſque conſenſu ſuperioris poteſt conſuetudo legem abrogare: quia tunc lex præcedens utilis eſſe deſinit. *Quintò*, debet eſſe legitimè præſcripta: ut verò talis ſit in Eccleſiaſticis ſicut in Civilibus, ſufficit præſcriptio decem annorum nec requiritur ut ſit quadraginta annorum: nam ideò, ubi de abroganda lege agitur, conſuetudo debet eſſe præſcripta præſcriptione quadraginta annorum, quia eſſet contra Eccleſiaſticam legem; contra Eccleſiam autem non præſcribitur minori temporis ſpatio: At ubi de conſuetudine agitur, quæ vim habet legis inſtituendæ, non præſcribitur contra Eccleſiam: Ergo tunc ſufficit ſi præſcriptione decem annorum ſit præſcripta. Ex iis

Collige primò, conſuetudinem habere quoque vim, legem dubiam, vel obſcuram interpretandi; neque enim meliùs vera legis intelligentia haberi poteſt, quàm ex communi hominum maximè ſapientum uſu per receptam conſuetudinem comprobato, & manifeſto. Quod etiam patet ex c. *cùm dilectus* de conſuetudine, necnon *l.* 37. *ff. de legibus*, ubi dicitur, *conſuetudo eſſe optima legum interpres*. Quod utique fit dupliciter. *Primò* quidem quatenus eſt ſignum veri ſenſus legis, & intentionis legiſlatoris, quæ ex modo, & conſuetudine legem ſervandi colligitur tamquam ex probabili, aut moraliter certo argumento, niſi conſtet aliunde contrarium. Hinc Doctores, ac juriſperiti non rarò affirmant legem eſſe exponendam juxtà conſuetudinem loci. *Secundò*, conſuetudo vim habet legem interpretandi, quia concurrit ad introducendum, vel ſtabiliendum ſenſum legis, modumque obſervandi, implendi eam, quantumvis ſubinde minùs convenientem cum prima legiſlatoris intentione: cujus quidem aſſertionis ratio eſt, quòd ipſa conſuetudo poteſt ſortiri vim legis, aut legem abrogare: Ergo etiam aliter poteſt interpretari. Unde licèt ex verbis, aut materia legis foret dubium, an lex graviter obligaret, ideò per ſe loquendo eſſet benigniùs interpretanda: deberet tamen cenſeri obligare graviter, ſi ita ſit conſuetudine recepta.

Collige ſecundò duplicem diſtingui conſuetudinem vim legis habentem; *Aliam* quidem præſcriptam; *alteram* verò non præſcriptam. Prior eſt illa, quæ diuturno tempore valorem legis acquirit per conſenſum legalem Principis, eo modo quo jus acquiritur in aliena bona longi temporis diuturnitate poſſeſſa per præſcriptionem poſſeſſionis bonæ fidei vi legis generalis præſcriptionem ſtatuentis: cujus quidem conſuetudinis fit mentio in *c. ultimo de conſuetudinibus*, ubi vocatur *conſuetudo legitimè præſcripta*. Poſterior verò conſuetudo ea eſt quæ jus inducit abſque præſcriptione, ſeu determinatione longi temporis per tacitum ſaltem conſenſum Principis ſcientis, & tolerantis id quòd fit, cùm poſſet facilè impedire, deberetque; niſi tacitè conſentiret ad malum aliquod vitandum. Ad priorem conſuetudinem firmandam requiritur ad minus tempus decem annorum, ut patet ex lege 1. & 2. Codice *de præſcriptionibus longi temporis*. Quod utique tempus continuum eſſe debet, ideſt, non interruptum per contrarios actus ſuperioris reſiſtentis, vel populi eam interrumpentis.

Quantum verò temporis ſufficiat ad conſuetudinem non præſcriptam infra decennium, vix certò poteſt definiri. Cenſent enim aliqui ad id ſufficere tres menſes: alii verò minus exigunt; At exiſtimo id eſſe prudenti ſapientum conſilio, & aſſenſu judicandum ex frequentia, & notorietate actuum, quibus inducitur, aliiſque circumſtantiis, ex quibus prudenter cenſendum eſt, Principem talem conſuetudinem tolerare, & tacitè approbare.

Collige tertiò: Conſuetudinem vim legis habentem non poſſe induci niſi à communitate, aut ſaltem à majori parte communitatis publicè, & voluntariè agente; ita quòd actus, quibus inducitur Conſuetudo publicè fiant, & abſque ulla vi. *Ratio primæ partis* hujus aſſertionis eſt, quòd Conſuetudo cùm habeat vim legis, ſitque lex quædam non ſcripta, non poteſt induci niſi ab iis, qui habent poteſtatem, & authoritatem leges ferendi; cujuſmodi eſt communitas perfecta, vel ſuperior ipſi præſidens: quare licèt privati poſſint præſcribere, & jus in bonum poſſeſſum acquirere per præſcriptionem: non tamen poſſunt Conſuetudinem vim legis habentem inducere. *Secunda pars* hujus aſſertionis etiam conſtat; cùm enim jus per Conſuetu-

dinem inductum cadat in totam communitatem, debet eſſe à tota communitate moraliter ſaltem; quandoquidem jus illud Conſuetudinarium vim habeat obligandi totam communitatem per modum legis. Dicitur autem eſſe à tota communitate moraliter id, quod eſt à majori parte illius, ut patet ex electionibus, & deliberationibus, aliiſque actibus, qui à communitate fieri ſolent.

Adverte nihilominus quòd ſi Princeps legem ferat circa paucorum Conſuetudinem, quæ melior ei videatur, illa Conſuetudo reverà vim habebit totam communitatem obligandi, non tamen ratione Conſuetudinis inductæ per pauciora communitatis membra, ſed ratione legis à Principe latæ, & conſtitutæ.

QUÆSTIO SECUNDA.

Quid, quotuplex, & qualis ſit lex favorabilis ſeu Privilegium.

NOtandum primò: Privilegium à Lege, Diſpenſatione, & gratia differre: à *lege* quidem in duobus maximè; quia *primò* lex jus commune, *privilegium* verò jus ſpeciale reſpicit. *Secundò*: quia *lex* quamdiu viget, ſemper obligat ſubditos; *privilegium* verò à legis obſervatione privilegio donatum eximit. *Tertiò*, quia *lex* totam communitatem obligat, ad eamque ſpectat; *privilegium* verò tantùm concernit perſonas privatas; eſt enim lex privata à jure communi eximens; *à Diſpenſatione*, ſimiliter differt *primò*, quia *diſpenſatio* ſemper eſt alicujus legis; *privilegium* non ita: poteſt enim aliquis privato jure donari abſque eo quòd cæteri ad contrarium obligentur: *Secundò*; quia diſpenſatio ad unum actum conceditur, putà ad unicum matrimonii impedimentum tollendum, ſicque non eſt quid permanens; *privilegium* verò dat jus aliquod ſtabile: Unde quando diſpenſatio conceditur alicui per modum legis ſtabilis, & permanentis, putà dum quis eximitur à jejunio quadrageſimali pro toto tempore vitæ, hæc conceſſio potiùs habet vim privilegii quàm diſpenſationis. *Denique*, Privilegium à *gratia* diſcrepat, ſicut inferius à ſuperiori; quia privilegium quodlibet eſt gratia, ſed non gratia quælibet eſt privilegium; diſpenſatio enim v. g. ab aliqua irregularitate, vel abſolutio ab excommunicatione, gratia quidem eſt, non verò privilegium.

Notandum ſecundò: Eum dumtaxat poſſe concedere privilegium, qui poteſt legem ferre; non enim cujuſvis hominis beneficium, privilegium poteſt appellari, ſed illud ſolum quod publica poteſtate alicui conceditur: *Adde* quòd cùm privilegium ſit certa quædam publicæ legis derogatio per authoritatem facta, ille ſoluscenſetur privilegium poſſe concedere, qui pro ſua authoritate poteſt legem ſtatuere, & ſolvere verè ex toto dum eam abrogat, vel ex parte dum illius vim imminuit, aut per privilegium aliquos ab ejus obſervatione excipit. Hinc ſequitur quòd Privilegium concedi debeat ei, qui ſubditur legi: ſiquidem per privilegium privilegiatus eximitur à lege, quam tenebatur implere, niſi tali privilegio donatus fuiſſet.

Notandum tertiò, quòd etſi Privilegium cedat in bonum privatum immediatè; tamen etiam cedere debet in bonum commune ſaltem mediatè; non poteſt enim legitimè concedi, niſi quia expedit reipublicæ perſonis, aut rebus, quibus conceditur bene eſſe. Sic illis conceditur qui de republica ſunt bene meriti, aut de quibus ſperatur, quòd ſint bene merendi: intereſt quippe, ut remunerentur bene meriti, & ut provocentur alii ad bene merendum. Sic conceditur iis, qui aliàs opprimerentur occaſione legis vel quorum oppreſſionis periculum metuendum eſſet: quales ſunt pupilli, & viduæ; nam intereſt republicæ, ut nemini fiat injuria. Sic privilegium conceditur iis, qui ſunt Dei miniſtri; intereſt quippe republicæ deferre aliquem cultum Deo in miniſtrorum ſuorum veneratione; neque verò privilegium alia ratione dicitur vim legis habere, quia licèt immediatus ejus finis ſit bonum privatorum; mediatus tamen eſt bonum communitatis.

Quam utique veritatem docent omnes SS. Patres quotquot de privilegiis mentionem fecerunt: ſignificaverunt enim ideò eſſe retinenda, & conſervanda, quia non erant nociva communi bono, quin potiùs utilia, utpote quibus honor exhibetur bene merito; vel quies procuratur, vel impeditur oppreſſio. S. Greg. lib. 2. Epiſtolarum Epiſt. 39. quæ eſt Dominico Carthaginenſi Epiſcopo de Eccleſiaſticis privilegiis. *Quod veſtra Fraternitas ſcribit, hoc poſtpoſita dubitatione teneat, quia ſicut noſtra defendimus, ita ſingulis quibuſque Eccleſiis ſua jura ſervamus, nec cuilibet favente gratia, ultra quàm meretur,* imper-

impertior; nec ulli hoc, quod ſui juris eſt, ambitu ſtimulante, derogo, ſed fratres meos per omnia honorare cupio, ſicque cupio honore ſingulos ſubvehi, dummodo non ſit, quod alteri jure ab altero poſſit opponi. Et lib. 7. Epiſt, 33. *Grave nimis, & contra Sacerdotale conſtat eſſe propoſitum, velle cujuſquam Monaſterii privilegia olim indulta confundere, & ad irritum, quæ ſunt pro quiete diſpoſita, niti deducere.*

Quando verò aliqua abolenda eſſe dixerunt, vel minimè concedenda, de iis locuti ſunt quæ in bonum publicum non cedunt, ſed privatorum commodis ſolùm favenr. Sic S. Bernardus lib. 3. de Conſideratione cap. 4. *Murmur loquor, & querimoniam Eccleſiarum, truncari ſe clamitant, ac dememorari, vel nullæ, vel paucæ admodum ſunt, quæ plagam iſtam aut non doleant, aut non timeant. Quæris quam? Subſtrahuntur Abbates Epiſcopis, Epiſcopi Archiepiſcopis, Archiepiſcopi Patriarchis, ſive Primatibus, bona ne ſpecies hæc? Mirum ſi excuſare valeat vel opus*. Et poſtea. *Nolo autem prætendas mihi fructum emancipationis ipſius: nullus eſt enim, niſi quòd inde Epiſcopi inſolentiores, Monachi etiam diſſolutiores fiant*. Et rurſum. *Quid, inquis, prohibes diſpenſare? Non, ſed diſſipare. Non ſum tam rudis, ut ignorem poſitos vos diſpenſatores, ſed in ædificationem, non in deſtructionem. Deinde quæritur inter diſpenſatores, ut fidelis quis inveniatur. Ubi neceſſitas urget excuſabilis diſpenſatio eſt: ubi utilitas provocat, diſpenſatio laudabilis eſt. Utilitas, dico, communis non propria; nam cùm nihil horum eſt, non planè fidelis diſpenſatio; ſed crudelis diſſipatio eſt.*

CONCLUSIO PRIMA.

PRivilegium rectè deſcribitur, *Lex à jure communi eximens, & jus aliquod privatum, ſeu ſpeciale, & favorabile concedens*. Vel aliter, *Privilegium eſt lex privata ſpeciale aliquid indulgens; verbo, vel ſcripto, & conceſſum ab eo, qui authoritatem habet leges condendi*. Explicatur hæc definitio. Primò quidem dicitur *Lex*: Tùm quia conceditur ſtabiliter per modum legis. Unde non expirat cum morte concedentis, ſicut præceptum vim obligandi deperdit in morte præcipientis: Tùm quia per modum legis dirigit, & ordinat eos, quibus conceditur; prohibetque, ne aliquid contra conceſſum intentetur.

Additur *Privata*, quo à lege diſtinguitur: hæc enim ad omnes generaliter ſubditos, illud autem ad privatas dumtaxat perſonas ſpectat; nempe vel familiæ, vel perſonæ, & ſucceſſoribus, ſive communitati, puta religioni, provinciæ, regno, & cuivis alteri parti communitatis ſubditæ legiſlatori conceditur; non autem toti ipſi communitati, Unde dicitur privilegium reſpectu eorum, quibus non eſt commune.

Subditur *ſpeciale aliquid indulgens*, eſt enim privilegii vis, & natura, ut per illud aliquid ſpeciale ultra jus commune privilegiato concedatur. Denique dicitur *verbo, vel ſcripto*; ſicut enim non eſt de eſſentia legis, quòd ſit ſcriptis exarata; ita nec ad eſſentiam, & valorem privilegii ſcriptura neceſſaria eſt: ſed ſicut lex poteſt verbo, vel ſcripto conſtitui; ita & privilegium. Unde in Clementina *Dudum de ſepulturis*, ait ſummus Pontifex, *Nos univerſa privilegia, gratias, indulgentias verbo, vel ſcripto, ſub quacumque forma, vel expreſſione, ſeu conceptione verborum à nobis, vel Prædeceſſoribus noſtris Romanis Pontificibus, cuicumque ordinùm prædictorum* (quatuor Mendicantium) *conceſſa &c.* Nihilominus ad fidem in judicio faciendam neceſſum eſt, ut privilegium ſcriptura exaretur, quando non eſt conſuetudine acquiſitum: prout inſtar aliorum jurium, ac bonorum acquiri poteſt. Unde Leo X. conceſſit fratribus Minoribus, ut poſſint uti in foro conſcientiæ tantùm omnibus conceſſis à ſede Apoſtolica, ſive per Bullas, aut Brevia, aut vivæ vocis oracula, prout in libris Ordinis reperiuntur. Eſt aliud privilegium Julii II. conceſſum Auguſtinianis Bulla *Nihil eſt* 22. in Bullario Rodriguez, qua proprio motu, & certa conſcientia conceſſit eiſdem, & conſequenter cæteris Mendicantibus, ſeu in eorum privilegiis communicantibus, *Quòd quæcumque eis conceſſa, ſive per ſe, ſive per communicationem, ſive ſint facta in forma Brevis, ſive per ſupplicationem expedita, in quibus placuit, ut ſignatura ſola ſufficeret, eamdem omnino vim, & efficaciam habeant, tàm in judicio, quàm extra judicium, ac haberent, ſi plumbeo ſigillo eſſent obſignata*,

Denique ſequitur *conceſſum ab eo, qui authoritatem habet leges ferendi*; quicumque enim ſupremam authoritatem obtinet in ſubditos, eiſque legem ſtatuere, ac præſcribere poteſt, etiam poteſt eorum aliquibus id concedere, quod jure communi non ha-

beret. Ut autem licitè concedat, juſta quædam cauſa requiritur: non verò ut validè; ſiquidem pro ſua authoritate legiſlator poteſt, quem voluerit, ab obligatione communi eximere.

CONCLUSIO SECUNDA.

Privilegium ſupra deſcriptum varias in ſpecies dividitur.

Primò namque diſtribuitur in reale, & perſonale. *Reale* eſt, quod conceditur directè, & immediatè alicui rei, muneri, vel conditioni diſtinctæ à perſona, ut cauſæ piæ, prædio, Monaſterio, Eccleſiæ &c. vel ſtatui Clericali, muneri Epiſcopali, officio præſidis, conditioni pupillorum, Scholaſticorum &c. hæc enim privilegia conceduntur perſonis, non tam ratione ſui, quàm ratione qualitatis in genere perſonarum reperiæ. *Perſonale* eſt quod immediatè datur perſonæ ratione ſui, & ex intentione, ut ei provideatur; ut dum alicui conceditur, quòd non ſolvat decimas, quòd ſit immunis à tributo, quòd abſolvere poſſit à reſervatis &c. *Inſuper* utrumque diſtinguitur in hoc, quòd *reale* ſit perpetuum, & duret cum re, officio, ſtatu, dignitate, aut conditione, cui annectitur: *perſonale* verò tantùm eſt ad tempus, extinguiturque, cum perſona, cui conceditur, juxta regulam 7. *Juris in ſexto*, privilegium perſonale perſonam ſequitur, & extinguitur cum perſona.

Ut autem utrumque hoc privilegium diſtinctè cognoſcatur, attendi debet ad tenorem formulæ, qua conceditur, ejus præmium, item ad quem dirigatur, & ſimilia; ut videlicet inde colligatur, an privilegium perſonale ſit cum perſona extinguendum, an reale, & tamdiu duraturum, quamdiu ipſa res, cui cohæret, permanet. *Hinc* privilegium datum certæ communitati tamdiu durat, quamdiu cenſetur illa eadem communitas permanere, quamvis ex uno loco in alterum migret: manet enim idem corpus politicum, cui potiùs, quàm loco cenſetur ſuperior privilegium affixiſſe. *Similiter* quando privilegium conceditur loco, v.g. templo, non perditur per templi deſtructionem, niſi fiat authoritate legitima: ſecùs eſt ſi caſu, vel ab hoſtibus deſtruatur; tunc enim reſtaurato templo privilegium perſeverat.

Dividitur ſecundò in privilegium *gratioſum*, *remunerativum*, & *conventionale*. Gratioſum eſt, quod datur gratis ſine ullis meritis privilegiati, vel Parentum, aut aliorum ipſi communicatis, quibus privilegium ut merces reſpondeat, & non ſolùm ut motivum, vel occaſio dandi. *Remunerativum* eſt, quod datur in præmium meritorum privilegiati, aut aliorum ipſi communicatorum. *Conventionale*, quod datur pacto, ſeu conditione interveniente, ratione cujus privilegiatus cenſetur emere, vel recompenſare privilegium.

Dividitur tertiò, in *locale*, & *generale*: iſto uti licet ubique; illo non, niſi in loco, pro quo conceſſum eſt: ut eſus carnium in Francia diebus aliquot Sabbati, & lacticiniorum in Quadrageſima. Quando autem ſit locale, cognoſcitur, vel quia id exprimitur in privilegio; vel quia ex cauſa particulari conceſſionis ſatis colligitur, ut eſus lacticiniorum in Quadrageſima, ubi deeſt copia olei, & piſcium: vel quia concedens habet juriſdictionem limitatam ad aliquod territorium, extra quod non poteſt diſpenſare contra leges alteriuſterritorii. Si tamen habet facultatem diſpenſandi in jure communi regni, vel Eccleſiæ, & privilegium ſit tantùm contra illud jus commune, valet ubique diſpenſatio: atque ita v.g. diſpenſatio habendi ſimul plura beneficia facta à Legato, valet etiam extra Legati territorium.

Dividitur quartò in *favorabile*, & *odioſum*: Favorabile eſt illud, quod nemini affert incommodum, cujuſmodi eſt privilegium audiendi miſſam tempore interdicti; veſcendi butyro, & lacte in Quadrageſima; faciendi teſtamentum ſine ſolemnitate juris, &c. *Odioſum* illud eſt, quod licèt faveat privilegiato, alteri tamen ſimul nocivum eſt, quale eſt privilegium, quo quis capax redditur ad habenda plura beneficia.

Dividitur quintò in *affirmativum*, & *negativum*. Affirmativum illud eſt, quo facultas aliquid faciendi conceditur. Negativum, quod dat facultatem ad aliquid omittendum.

Dividitur ſextò, ratione modi, quo conceditur, in privilegium *conceſſum ad petitionem*, ſeu *inſtantiam* privilegiati, & in id quod tribuitur *motu proprio*, & ex ſola liberalitate, & beneplacito concedentis; quod utique diſcerni poteſt; tum ex præmio conceſſionis, in quo ſolet ſupplicatio narrari, ſi præceſſerit: tùm præcipuè ex ipſa forma conceſſionis, in qua ſolet exprimi, quando proprio

motu

motu eſt facta per clauſulas: *Motu proprio, non ad inſtantiam alicujus ex mera noſtra liberalitate*, aut his æquivalentes. Quod dum non ſatis exprimitur, cenſetur privilegium datum ad petitionem juxta c. *Si motu proprio, de præbendis in 6.*

Inter has privilegii conceſſiones variæ ſunt differentiæ. *Primò*, quòd conceſſum ad inſtantiam partis non ſit adeò voluntarium, & liberale, ſicut conceſſum ex motu proprio: & proinde hoc, quantum patitur verborum proprietas, eſt ampliandum; quod non habet ita privilegium conceſſum ad petitionem. *Secundò*, quòd aliquando, qui petiit privilegium, cogatur uti privilegio petito: ſi verò illi conceſſum fuerit motu proprio, non poteſt cogi, ut illo utatur, quando ſibi minus utile videretur. *Tertiò*, quòd privilegium ad petitionem interdum ſit ſubreptitiè impetratum, adeòque nullum: at clauſula motus proprii tollit ſubreptionem; licèt ex alio capite poſſit ſubinde eſſe nullum.

Eſt etiam alius modus concedendi privilegium; nempe *ad inſtar* alterius privilegii, quo fit, ut per eam conceſſionem tribuatur omnis favor, & gratia cum iiſdem extenſionibus, & limitationibus, quæ continentur in alio privilegio ad cujus inſtar conceditur. Sciendum tamen eſt, quòd ubi augetur privilegium exemplare, non propterea augetur privilegium *ad inſtar*, nec uno revocato, aliud cenſetur revocari; quia privilegium *ad inſtar* conceditur ad imitationem alterius privilegii conſiderati in ſtatu, in quo eſt privilegium exemplare, ad cujus inſtar aliud conceditur; qua ſemel facta conceſſione, privilegium *ad inſtar* ſit diſtinctum, & abſolutum privilegium proprium, illi cui conceſſum eſt.

CONCLUSIO TERTIA.

PRivilegia vigere, & ceſſare poſſunt variis modis.

Prima Pars ſit evidens; vigent enim privilegia. *Primò* quantum ad tempus determinatum; dum videlicet tantùm pro certo tempore conceduntur, ut dum conceditur alicui facultas edendi carnes tempore unius, aut alterius dumtaxat Quadrageſimæ. *Secundò* tamdiu vigent, quamdiu vivit perſona, cui conceditur ad vitam, ſi ſit privilegium perſonale, nec revocetur à concedente; vel quamdiu communitas, cui tribuitur, aut res cui annectitur, perſeverat, ſi ſit privilegium reale, aut commune; dummodo non revocetur, nec à communitate illi privilegio renuntietur. *Tertiò* denique tamdiu vigent privilegia, quamdiu aliquæ non occurrunt cauſæ eorum ceſſationis; quarum præcipuæ ſunt ſequentes.

Primò: Cenſeri poteſt deſinere privilegium per ceſſationem cauſæ, ob quam conceditur; nam ceſſante cauſa, ceſſat effectus; cùm enim privilegium concedatur à Principe propter uſum, non minùs honeſtam cauſam requirit privilegii uſus, quàm ipſius conceſſio; quod utique conſtat lege *Urianus ff. de fide-juſſoribus*, in qua dicitur, *quòd pervenit ad ſtatum, in quo incipere non poſſet, in eo remanere non poteſt*, ſeu ut ibidem habet gloſſa, *quod impedit ad faciendum, deſtruit quoque jam factum*: Ergo eadem cauſa requiritur in uſu, quæ in conceſſione; ſubindeque ſi abſente cauſa non potuiſſet licitè concedi privilegium; eadem pariter abſente non poteſt licitus, ac legitimus illius uſus perſeverare. Hinc ex cap. *Tua, de Clericis non reſidentibus*, ſtatuitur, quòd privilegium indultum Canonicis, ut abſentes ratione ſtudiorum percipiant fructus præbendarum ſuarum, ceſſat dum ſtudiis ampliùs non incumbunt.

Adverte, nihilominus hanc ſententiam ſic eſſe intelligendam. *Primò* niſi privilegium, vel diſpenſatio concedatur ob vitandum aliquod morale periculum; Hinc fœmina, cum qua diſpenſatum fuit in voto caſtitatis propter morale periculum incontinentiæ, non ceſſat hoc diſpenſationis privilegium ceſſante ipſo periculo, vel ob ſenilem ætatem, vel ob diuturnam, & gravem infirmitatem, vel alias ob cauſas. *Secundò* ceſſat privilegium, ceſſante cauſa, niſi illud ſit de re, quam Princeps etiam ſine gravi cauſa honeſtè concedere poteſt, cujuſmodi eſt privilegium de anticipando miſſæ ſacrificio ante auroram ob legitimas cauſas; hanc enim conceſſionem quæcumque etiam levis cauſa honeſtam poteſt efficere; ſubindeque licèt non adſit gravis cauſa, qui tali privilegio donantur, eo licitè poſſunt uti.

Secundò, privilegium amittitur per renuntiationem expreſſam, & extremam privilegiati; quia beneficium privilegii non eſt coactum reſpectu illius, cui conceditur, nec tribui debet ipſi invito; quippe cùm in ejus gratiam non in gravamen conferatur;

ideòque poteſt illi renuntiare. Hinc perſona privilegiata poteſt renunciare privilegio perſonali, & communitas aliqua reſignare privilegium commune ſibi conceſſum; nullus autem privatus privilegiatus renunciare poteſt privilegio, communitati, vel ſtatui ſuo conceſſo. Atque ita Clericus non poteſt renunciare privilegio Canonis, & Fori: nec Religioſus privilegiis Religionis; nec Epiſcopus privilegiis Eccleſiæ communibus, aut ordinis Epiſcopalis. *Præterea* ad renunciandum, non ſufficit actus internus, ſed debet exteriùs manifeſtari, & acceptari à concedente privilegium, vel à tertio, cujus intereſt; alioqui renunciatio privilegiarii poteſt ab ipſomet revocari; neque ipſum obligat ad non utendum privilegio.

Tertiò, privilegia ceſſant per non uſum, ſeu deſuetudinem, aut per uſum contrarium; quando ſcilicet ſunt odioſa, & redundant in gravamen, & quaſi ſervitutem aliorum. Sic expreſsè *lege de nundinis* ſtatuitur, ut privilegium nundinarum per non uſum decennio amittatur. Ratio eſt, quia præſcriptio æquè locum habet contra ejuſmodi onera, & ſervitutes, ac contra quaſvis alias. Si verò privilegia ſint merè favorabilia, & non cedant in præjudicium aliorum, non amittuntur per præſcriptionem; quia neque ipſe privilegiarius contra ſeipſum præſcribere poteſt; nec alii contra ipſum, quia ipſorum nihil intereſt.

Adverte autem, quòd ad præſcriptionem privilegii contra laicos requiritur ſpatium decem annorum inter præſentes, ac viginti inter abſentes. Contra Eccleſiam non præſcribitur niſi ſpatio quadraginta annorum, & contra Eccleſiam Romanam ſpatio centum annorum. Contra Monaſteria autem, perſonas, aut alia bona Religioſorum jure communi quidem neceſſaria eſt præſcriptio quadraginta annorum: ex Privilegio autem Eugenii IV. requiruntur ſexaginta anni. Imò ex quadam alia conceſſione facta monaſterio Benedictinorum S. Pauli extra muros Romæ (cum quo Monaſteria, & conſequenter alii Ordines communicant) requiruntur centum anni, ut videre eſt apud Rodriguez *Tomo* 3. *qq. Reg. qu.* 35. *art.* 2.

Quartò, Amittuntur privilegia per delictum ipſius privilegiati: quod duplex eſſe poteſt; unum non pertinens ad uſum Privilegii, & tale delictum non tollit privilegium, niſi in caſibus in jure expreſſis: quo pacto clericus mercaturam exercens, perdit privilegium clericale fori, *Cap. ultimo de vita. & honeſtate Clericorum*: Alterum pertinens ad uſum privilegii, ideſt, abuſus privilegii, vel per exceſſum facultatis conceſſæ, vel ſumendo inde occaſionem licentiùs vivendi, liberiùſque peccandi, præcipuè cum ſcandalo, & detrimento boni communis: *Nam privilegium meretur amittere, qui permiſſa ſibi abutitur poteſtate*, ut dicitur *diſt.* 74. *cap. ubi*.

Quintò, Si privilegium ſit merè gratuitum, & conſiſtens in mera poteſtate aliquid agendi, vel non agendi contra commune jus, ſemper eſt ad Principis nutum, etiam ſine cauſa, validè revocabile; quia Princeps, qui abſtulit præceptum commune per conceſſionem privilegii, poteſt iterum illud imponere; & talis privilegii conceſſio non eſt acquiſitio alicujus dominii, ſed diſpenſatio quædam in jure communi, quæ ſemper pendet à Principis voluntate. Dixi *validè revocabile*, quia ut talis revocatio honeſtè, & decenter fiat à Principe, aliquam cauſam requirit. *Decet enim conceſſum a Principe beneficium eſſe manſurum*, ut habetur regula 16. *De regulis juris in ſexto*. Si verò privilegium non ſit purè gratuitum, ſed oneroſum, ut privilegium remunerativum, & conventionale eſt per ſe irrevocabile, quia jure naturali tenetur Princeps ſervare pacta, etiam cum ſubditis. Per accidens tamen, ſicut poteſt privare ſubditos aliis bonis, quando neceſſitas boni communis id poſtulat: ita etiam poteſt eos privare conceſſis antea privilegiis. Poteſt enim per jus altum de illis juribus æquè, ac de aliis bonis inferiorum diſponere, quantùm exigit neceſſitas boni communis. Debet tamen aliter compenſare hanc privationem, ſi poteſt.

Hìc autem adverte privilegia Regularibus Mendicantibus à ſede Apoſtolica conceſſa, eſſe remuneratoria; eo quòd videlicet, ut loquitur Pius V. Bulla, *Etſi mendicantium ordines* in principio, *pro ſuis ſanctis ſtudiis, honeſtiſque laboribus, proque ſalute animarum ab Apoſtolica ſede (cujus continuè pacem, & dignitatem Ordines ipſi fortiter tutati ſunt) tam ſpiritualia, quàm corporalia ſubſidia, ornamentaque acceperint, & accipiant*. Similiter alii Pontifices *ampliſſima merita, uberrimoſque fructus, quos in Dei Eccleſia continuè afferunt*. (Prout de Ordinibus Prædicatorum, & Minorum loqui-

tur

tur Sixtus IV. in bulla aurea quæ eſt 20. in Bullario Rodriguez, ubi hæc ipſa merita, & fructus miris laudibus prædicat) pro motivo concedendi privilegia proferunt. Unde etſi abſolutè à Pontificibus revocari poſſint, ad licitè tamen, & rationabiliter revocandum gravis, & urgens cauſa requiritur, quod tanquam ex communi ſententia tradit Baſſæus in ſupplem. V. privilegiorum num. 15.

Notandum inſuper, Privilegia non cenſeri eſſe revocata, niſi ſufficienter, & expreſsè eis derogetur; idque non ſolùm ſi non contineantur in corpore juris, quæ præſumitur Princeps ignorare; adeòque non revocare, quando non facit de illis mentionem, juxta cap. 1. *de conſtit. n. 6.* ſed etiam ſi contineantur in jure communi, quod Princeps præſumitur ſcire: nam nihilominus generi per ſpeciem derogatur, etſi ſpecies præcedat. Imò privilegiis generaliter revocatis, non cenſentur revocari illa, quæ ſunt in corpore juris, ut rectè inter cæteros docet Suarez *Lib. 8. cap. 38. num. 1.* quia privilegia juri communi inſerta tanquam Canones, & leges communes, earumdem conditiones participant. Quòd ſi privilegium ſit conceſſum in Concilio Generali, debet etiam ſpecialiter ei derogari, ut cenſeatur revocatum, ut tradit Covarruvias, Menochius, Sanchez, & alii paſſim, ut notat Herinx.

Quæres 1. Quid ſentiendum ſit de Communicatione, & Confirmatione Privilegiorum præſertim Regularibus conceſſorum.

R*Eſpondeo* 1. Religioſos Mendicantes habere pleniſſimam inter ſe communicationem privilegiorum; imò etiam communicare privilegiis conceſſis aliis Ordinibus non mendicantibus, ut conſtat ex plurimis ſummorum Pontificum declarationibus; maximè verò in favorem Seraphici noſtri Ordinis factis; quod præcipuè apparet ex Bulla ſecunda Clementis VII. in qua motu proprio, & ex certa ſcientia tribus Ordinibus ſancti Franciſci communicat omnia indulta, gratias, indulgentias, & alia quæcumque privilegia conceſſa, aut concedenda quibuſcumque Ordinibus tàm mendicantibus, quàm non mendicantibus, perinde ac ſi eis ſpecialiter conceſſa fuiſſent. Quæ utique Bulla confirmata eſt à Paulo IV. Pio IV. Pio V. Gregorio XIII. Sixto IV. & aliis ſummis Pontificibus.

Reſpondeo 2. Privilegia Regularibus conceſſa, maximè verò noſtro Seraphico Ordini, à plurimis Pontificibus ante & poſt Conc. Trident. fuiſſe confirmata ex certa ſcientia, ac per Apoſtolicam poteſtatem: videlicet à Paulo II. Sixto IV. Clemente VII. Julio III. Paulo IV. Gregorio XIII. Sixto V. Clemente VIII. & Paulo V. & generaliter omnia Privilegia omnium Mendicantium Ordinum confirmavit Pius V. Bulla, *Etſi Mendicantium Ordines*. Cui in hac parte non derogant aliæ Pontificum Concilio Tridentino poſteriorum bullæ privilegiorum confirmativæ, in quibus additur clauſula, *In his, quæ non adverſantur Decretis Concilii Tridentini*: Nam, ut plurimi Authores obſervant, clauſula iſta non intelligitur de omnibus privilegiis, quovis modo contrariis Concilio Tridentino, ſed tantùm de iis, quæ formaliter ipſi contrariantur, quæque Concilium ipſum expreſsè, & ſignanter revocat.

Nec obſtat quòd Concilium Trident. Seſſ. 25. cap. 22. *de Regularibus* decernat, *Quòd omnia, & ſingula in ſuperioribus Decretis contenta obſervari ſancta Synodus præcipit, non obſtantibus privilegiis ſub quibuſcumque verborum formulis conceptis*: Nam loquitur Concilium de Decretis iſtius Seſſionis dumtaxat, ut ſatis colligitur ex textu, & aliis circumſtantiis: imponit enim coronidem Seſſioni, dicens; *Hæc omnia, & ſingula in ſuperioribus decretis* (non ait ſeſſionibus) *contenta, &c.* Quod inſuper conſtat, nam ſi alia fuiſſet Concilii mens, haud dubiè ſtatuiſſet derogationem ad calcem totius Concilii, ſeu ſeſſionum omnium. Quod utique cùm non fecerit Concilium, inferendum eſt illam derogationem factam privilegiis tantùm ſpectare ad ea privilegia, quæ decretis præfatæ ſeſſionis 25. formaliter adverſabantur.

QUÆSTIO TERTIA.

Quot modis variari, ac mutari poſſit Lex humana.

N Otandum 1. Legem Humanam mutari poſſe tripliciter: Primò *per Diſpenſationem*, ſeu relaxationem juris circa aliquas perſonas, aut aliquos actus, vel effectus legis in iis caſibus, in quibus alioquin

quin obligaret, aut haberet talem effectum, ut quando quis eximitur à jejunio tempore Quadrageſimæ, non propter infirmitatem, ſed propter conceſſionem, & relaxationem ſummi Pontificis; diſpenſatio enim definitur à Gloſſa in cap. *requiritis* 1. q. 6. *Juris communis relaxatio facta cum cognitione cauſæ ab eo, qui jus habet diſpenſandi*. Secundò, *per abrogationem*, quæ tripliciter fieri poteſt; nimirum *vel* per contrariam conſuetudinem, ſeu legem non ſcriptam: *vel* per ſimplicem revocationem Principis: *vel* per legem contrariam expreſsè derogantem priori, aut ſtatuentem illius oppoſitum. Tertiò denique mutantur Humanæ Leges *per Ceſſationem*, ſeu ſimplicem deſitionem, ut quando lex ad tempus lata, eo lapſo expirat; ſicut ceſſavit lex Moſaica, quæ inſtituta erat dumtaxat, ut viam ſterneret ad legem Evangelicam.

Notandum ſecundò, *Diſpenſationem* in hoc à *Privilegio* diſcrepare, ſicut & Abſolutione, quod *Privilegium* propriè eſt privata lex, quæ poteſt aliquando eſſe, non ſolùm contra jus, quo in caſu foret ſimplex diſpenſatio: ſed etiam præter jus, qua ratione non diſpenſatio, ſed privilegium eſt. Similiter Abſolutio non eſt contra legem communem, ſed potiùs ſecundùm illam, ſi perſona abſolvenda illam mereatur. *Diſpenſatio* verò eſt contra legem communem, cùm ſit juris relaxatio. Hinc diſpenſatio non incongruè *vulnus*, ſeu *vulneratio legis* appellatur. Lex enim ex duplici cauſa vim, & vigorem obtinet: *Primò* quidem ex authoritate Legiſlatoris, cujus prudentia humanis actibus regulam imponit: *Secundò*, ex conſuetudine, quæ eſt vis conſtrictiva legis: quando enim cum aliquo juris rigor relaxatur, detrahitur aliquid de authoritate Legiſlatoris, & de conſuetudine, & ſic veluti legi vulnus infligitur. Id autem fit per diſpenſationem: per eam namque aliquid conſuetudini legis firmativæ detrahitur, ſicut & authoritati, & prudentiæ Legiſlatoris, qui per diſpenſationem tacitè taxatur minoris prudentiæ, eo quòd caſum illum non prævidiſſe videatur.

Notandum tertiò, In hoc legis *abrogationem* ab ejuſdem *diſpenſatione*, *irritatione*, *derogatione*, & *correctione* differre; quòd *Abrogare* legem, eſt omnimodam ejus vim, & obligationem tollere; *Diſpenſare* verò eſt ſolùm eam legem reſtringere, & limitare circa aliquam perſonam, aut aliquos effectus, perſeverante illius obligatione circa cæteros. *Irritare* legem, eſt impedire ne illa obligandi vim obtineat: eam autem *Abrogare*, eſt ſolvere illius vim obligandi, quam jam habuerat. *Derogare* legi, eſt illam non in totum, ſed in partem tollere. *Emendare* legem, eſt illius obligandi vim moderari aliquid ipſi addendo, vel ab ea demendo. Demum lex *ceſſare* dicitur, quando vel finitur tempus, ad quod fuerat præſcripta, vel ceſſat cauſa, ob quam lata fuerat; nam ceſſante cauſa, ceſſat effectus. His prænotatis, reſolvendum eſt à quibus, & circa quæ fieri poſſit legis humanæ diſpenſatio, abrogatio, & ceſſatio.

CONCLUSIO PRIMA.

Omnis, & ſolus Princeps tàm Eccleſiaſticus, quàm Politicus, qui authoritatem habet Leges condendi, in eis diſpenſare poteſt plenario jure: poteſt tamen quiſquis Prælatus, aut Præfectus inferior in illis diſpenſare ex delegata ſibi authoritate.

Hæc eſt communis quantum ad utramque partem: quarum *Prima* per ſe patet, qui enim facultatem habet leges condendi, habet & authoritatem eas revocandi, & abrogandi, ne videlicet ullam ampliùs obligandi vim habeant erga totam communitatem, cui præſcriptæ ſunt. Ergo multò magis authoritatem habet ſolvendi vim, & obligationem legis erga aliquos ex illa communitate, perſeverante ſemper ejuſdem obligandi virtute erga cæteros, quibuſcum talis facta non fuit relaxatio: Hoc autem eſt propriè diſpenſare in lege: Igitur Princeps omnis tam Eccleſiaſticus, quàm Politicus, qui condere poteſt legem, etiam in ea diſpenſare poteſt.

Patet etiam ſecunda pars. Quiſquis enim delegatam habet poteſtatem à Principe Eccleſiaſtico, vel Politico, penes quem eſt poteſtas condendi leges, in eis etiam diſpenſare poteſt juxta facultatem ſibi conceſſam: ita quod ſi plenariam habeat ſibi commiſſam poteſtatem diſpenſandi, & relaxandi circa obligationem ſubditorum prout expedire ipſi viſum fuerit à qualibet lege Principi deleganti ſubdita, poterit iſte delegatus, juſta interveniente cauſa, eos ſubditos à legibus ſolvere.

Hinc ſequitur 1. Summum Pontificem facultatem habere diſpenſandi in omnibus legibus Pontificiis, quas vel ipſe, vel ejus præ-

prædeceſſores ſtatuerunt: Pari enim cum ſuis prædeceſſoribus auctoritate pollet: ſubindeque ejus auctoritas per ſancitas à prædeceſſoribus leges non coarctatur, quia par in parem poteſtatem non habet. Poteſt etiam diſpenſare in legibus à Conciliis etiam generalibus præſcriptis, ut conſtat ipſa experientia: ſiquidem ſummus Pontifex non rarò diſpenſat, tum in ætate præſcripta à Concilio Tridentino ad ſacros Ordines ſuſcipiendos; tum in gradibus prohibitis ad contrahendum matrimonium. Hinc idem Concilium ſeſſ.25. c.22. de Refor. ait, *Sancta Synodus omnia, quæ... in hoc ſacro Concilio ſtatuta ſunt, declarat ita decreta fuiſſe, ut in his ſalva ſemper auctoritas Sedis Apoſtolicæ & ſit, & eſſe intelligatur*. Suffragatur etiam ratio; Occurrit enim interdum neceſſitas habendæ diſpenſationis in ejuſmodi legibus; moleſtiſſimum autem, difficillimumque foret convocare totam Eccleſiam ad Concilium Generale, quoties in iis legibus diſpenſatione opus eſſet; proindeque illa diſpenſandi facultas apud aliquem reſidere debet: non apud alium certè, quàm ſummum Pontificem, qui eſt Eccleſiæ caput: Ergo fatendum eſt ipſum habere auctoritatem diſpenſandi in omnibus legibus Eccleſiaſticis, tum à ſuis prædeceſſoribus, tum ab omnibus Conciliis præſcriptis.

Sequitur 2. Inferiorem Prælatum vi ſuæ poteſtatis ordinariæ non poſſe diſpenſare in lege ſuperioris Prælati; Nam diſpenſare eſt tollere vim legis ex parte, & reſpectu perſonæ, quæ diſpenſatione donatur, ſed tollere vim legis ſpectat dumtaxat ad eum, qui legem condidit, vel æquali cum eo gaudet poteſtate, non verò illius, qui poteſtatem inferiorem habet; ſubindeque Prælatus inferior, vi ſuæ ordinariæ poteſtatis non poteſt diſpenſare in lege ſuperioris. Hinc diſpenſatio facta à ſummo Pontifice in votis, vel aliis, quæ ſunt de jure Divino, aut naturali, nulla prorſus, & irrita foret, niſi adeſſet legitima cauſa, quæ perſonam diſpenſatam ab ejuſmodi legum vi, & obligatione ſolveret: ſicque illa ſummi Pontificis diſpenſatio potiori ratione dicenda eſt diſpenſationis declaratio, quàm diſpenſatio; nullus enim præter Deum auctoritatem habet diſpenſandi plenario jure in iis, quæ Divinum jus concernunt.

Hinc pariter Epiſcopi diſpenſare non poſſunt in votis ſuorum ſubditorum, quæ ſummo Pontifici reſervantur: qualia ſunt maximè quinque ſequentia, caſtitatis perpetuæ, Religionis approbatæ, peregrinationis ad limina Apoſtolorum, ad S. Jacobum Compoſtellenſem, & ultra marinum, ſeu in terram ſanctam, quod utique probari poteſt *extravag. Etſi dominici*: ubi Sixtus IV. inter cetera Sedi Apoſtolicæ horum quinque votorum abſolutionem reſervat, & excommunicat eos, qui ab his præſumpſerint abſolvere: ſed reſponderi poteſt, ea ſolùm ſubtrahi confeſſariis, qui prætextu facultatum à Sede Apoſtolica conceſſarum abſolvebant, quos etiam ibidem excommunicat. Verùm quamvis in jure non inveniatur expreſsè aliquod votum abſolutè reſervari, niſi ultra marinum cauſa ſubſidii, (de quo *cap. Quod ſuper his* 8. & *cap. Ex multa de voto*) tamen ſtylus Curiæ Romanæ etiam alia reſervat, cui parendum eſt, niſi alicubi alia ſit conſuetudo legitimè præſcripta, inquit Cardinalis de Lugo *lib.*2. *cap.*40. *dub.*18.

Poſſunt igitur Epiſcopi diſpenſare in iis omnibus, quæ ſummo Pontifici non reſervantur; quia, ſepoſita reſervatione ſummi Pontificis, habent auctoritatem ordinariam, poſſuntque in ſua Diœceſi, in iis, quæ ad juriſdictionem ſpectant, quidquid poteſt ſummus Pontifex in tota Eccleſia: ſunt enim Principes ſacrorum in ſua Eccleſia; ac proinde habent poteſtatem neceſſariam ad ejus rectam adminiſtrationem. Idcircò rectè diſpenſare poſſunt: *Primò*, in voto religionis non approbatæ, & in voto paupertatis, & obedientiæ perpetuæ, quæ in tali religione non approbata fierent, ubi videlicet occurreret neceſſitas diſpenſationem exigens: quia tale votum emiſſum, non eſt verè votum religionis; Religio enim non approbata à ſummo Pontifice, non eſt religio. *Item* diſpenſare poſſunt in voto caſtitatis non perpetuæ, putà 10. 15. 20. annorum, non autem 100. quia votum emiſſum caſtitatis ſervandæ per centum annos cenſetur eſſe perpetuum. *Similiter* in voto ſuſcipiendi ſacros Ordines; quia non eſt votum caſtitatis, etſi hoc votum ſuſceptioni Ordinum ſit annexum. *Item* in voto de non petendo debitum; quia non ſunt vota caſtitatis integræ, ſed tantùm partialis, &c.

Sunt tamen aliqui caſus, in quibus Prælati inferiores facultatem habent diſpenſandi in lege præſcripta à Prælato ſuperiore. *Primus* caſus eſt, quando materia eſt levis, ita ut transgreſſio legis tantùm veniale peccatum reputetur ſicut enim veniale pecca-

tum nulli eſt reſervatum, ſed quilibet Sacerdos ab eo poteſt abſolvere; ſic etiam ab obligatione legis poteſt inferior Prælatus ratione levitatis materiæ diſpenſare. *Secundus* eſt, quando frequens occurrit diſpenſationis motivum; putà in Feſtis celebrandis, jejunio & ſimilibus; non videtur enim congruum toties ad Principem Prælatum, aut Superiorem recurrere, quoties occurrit hæc frequens diſpenſandi ratio; eſſet enim valde moleſtum Principi frequentior hic ad eum recurſus in iis rebus, quæ ad ordinarium regimen ſpectant: ideòque juſtè præſumitur ſuperior concedere Prælatis inferioribus in illis caſibus diſpenſandi auctoritatem. *Tertius* eſt, quando gravis occurrit diſpenſandi neceſſitas, nec facilis eſt ad eum recurſus, vel periculum eſſet in mora, aut grave detrimentum: ſic Epiſcopus cum eo, qui habens votum ſimplex caſtitatis, contraxit matrimonium, & conſummavit, diſpenſare poteſt ut petat, & reddat debitum propter periculum incontinentiæ. *Similiter* diſpenſare poteſt cum conjugibus, qui communi conſenſu voverunt continentiam, ne poſtea idem periculum utrique, vel ſaltem alteri eorum ingruat. *Quartò*, poteſt diſpenſare inferior Prælatus in his, quæ ita propria ſunt unius communitatis, ut nullo modo conveniant aliis; ea enim, quæ ſunt propria unius communitatis, ſunt magis nota, & perſpecta immediato Gubernatori, quàm ſupremo Principi, aut Prælato; ac proinde meliùs ipſe quàm ſuperior de iis judicare poterit: *Demum* poteſt Prælatus inferior diſpenſare, cùm dubium eſt utrùm caſus diſpenſatione egeat, vel non; tunc enim præſumptio eſt pro libertate, quæ poſſidet; unde fit ut caſus, niſi certus ſit, reſervatus communiter non cenſeatur.

Petes, *An ſuperior poſſit diſpenſare erga ſeipſum.*

R*Eſpondeo* 1. Non eſſe dubium quin Prælatus poſſit erga ſeipſum in votis, & legibus diſpenſare indirectè; dando videlicet alicui è ſubditis poteſtatem, qua in ipſius voto diſpenſet, ſic etenim Sacerdoti ſubdito poteſt dare poteſtatem, qua ipſum abſolvat à peccatis etiam à caſibus reſervatis: ita etiam qua liberet ipſum ab obligatione voti; alioquin ſuperior eſſet deterioris conditionis, quàm ſubditus.

Reſpondeo 2. Probabile eſſe Prelatum quemlibet in iiſdem votis ſecum poſſe diſpenſare directè, in quibus diſpenſare poteſt cum ſibi ſubditis, quod utique probat De Lugo *loco laudato dub.* 17. *Primò*, quia ſicut poteſt diſpenſare cum ſuis ſubditis in Legibus etiam ſuperiorum, quando id ei permittitur, ut in lege jejunii, eſus carnium, audiendi ſacri, recitandi officii: ita & in iiſdem poteſt diſpenſare ſecum, quando cauſa juſta ſubeſt: Ergo ſicut poteſt diſpenſare in votis ſubditorum, poteſt etiam in votis ſuis; non enim hic plus juriſdictionis requiritur in ſeipſum, quàm ibi. *Secundò*, poteſt ſe eximere, quando cauſa ſubeſt, ab obligatione, quam jure naturæ contrahit occaſione legis propriæ; cur non etiam ab obligatione, quam adfert votum proprium? *Tertiò*, Papa poteſt ſibi ipſi conferre indulgentias, abſolvendo ſe à debito pœnæ etiam injunctæ, ut docet Henriquez *de Indulgentiis cap.* 32. Ergo etiam poteſt ſe abſolvere à debito voti. *Quartò*, quia ſi quid obſtaret, quominus poſſet Prælatus in voto ſuo diſpenſare, id eſſet defectu juriſdictionis in ſeipſum: nemo enim poteſt in ſeipſum juriſdictionem exercere; unde nemo poteſt ſeipſum à peccatis abſolvere: atqui hic defectus non obſtat. *Primò*, quia non magis requiritur hæc juriſdictio in diſpenſatione votorum, quàm in diſpenſatione legum, collatione indulgentiarum, & obligatione per ſuas leges: atqui defectus juriſdictionis in ſeipſum non impedit, quominus quis hæc poſſit in ſeipſum, ut patet ex dictis: *Secundò*, quià quòd juriſdictio poſtulet diſtinctionem perſonarum, eſt, vel quia eſt coactiva quæ exercenda eſt in invitam, ut eſt poteſtas inferendi cenſuram: vel quia eſt contentioſa, inter partes jus diſtribuens, non enim videtur æquum, ut quis in ſua cauſa ſibi jus dicat contra jus adverſarii ſe opponentis; ſic enim eſſet ſibi, & judex, & reus: vel quia pertinet ad abſolutionem ſacramentalem, quæ jure divino poſtulat diſtinctionem judicis, & rei: atqui juriſdictio illa, quæ requiritur ad diſpenſationem voti, nihil horum eſt, ut per ſe patet: Ergo non eſt cur requirat diſtinctionem perſonæ.

CONCLUSIO SECUNDA.

H*Umanæ Leges abrogari poſſunt per Principes, & Legislatores, qui eas ſtatuerunt, vel eas præſcribendi auctoritatem habent: Abrogari tamen non debent, niſi exinde ma-*

jor

ſer aliqua ſperanda ſit utilitas. Hæc Concluſio tres continet partes: quarum

Probatur prima, Leges Humanæ ſpectari poſſunt, vel ex parte ſui principii, vel ex parte finis: hoc eſt, vel ex parte rationis humanæ, à qua dictitantur, vel per reſpectum ad actus humanos, quos dirigunt: ſed ex utraque parte revera mutabiles ſunt; ſubindeque humanæ leges abrogari poſſunt, & mutari.

Prima minoris pars eſt evidens: Cùm enim humana ratio finita ſit, & limitata, & ab imperfecto ad perfectum procedere ſoleat, quò fit, ut Legiſlator prævidere non poſſit ea omnia, quæ ad Reipublicæ utilitatem magis conducere poſſunt quovis tempore: contingit interdum, quòd poſteri animadvertant aliqua Reipublicę rectę adminiſtrationi adverſari, quę ad bonum ipſius regimen Majores excitaverant: proindeque ex parte rationis humanæ, quæ eſt conſtitutiva legum, certum eſt eas eſſe mutabiles.

Conſtat etiam ſecunda ejuſdem minoris pars: Sæpe enim aliqua lex uno tempore expedit, quæ alio, variatis hominum moribus, non expedire judicatur: ſic Deus aliis legibus, & præceptis homines ante ac poſt Chriſti incarnationem rexit: ſic pariter tum Eccleſiaſticę, tum Politicę conſtitutiones, & ſanctiones immutantur datis occaſionibus, & prout diverſa rerum, ac temporum neceſſitas exigit pro ſtabilienda fidelium, ac ſubditorum quiete, & recta agendi ratione.

Probatur ſecunda pars: quiſquis enim legem condidit, vel condendi poteſtatem habet, habet etiam authoritatem eam revocandi; cùm enim lex eſſentialiter à Legiſlatoris, & Principis voluntate, ac imperio pendeat, conſequens eſt quòd ad mutationem ejuſdem voluntatis etiam lex mutari debeat.

Hinc quivis Princeps, & Superior non ſolùm à ſe, vel ſuis prædeceſſoribus, ſed etiam ab inferioribus ſibi ſubditis Prælatis conditas leges abrogare poteſt; quia Superior plenam habet poteſtatem ſupra inferiorem; & conſequenter ſupra omnes leges ab eo ſancitas.

Nec poteſt tamen Prælatus inferior leges Superiorum revocare, aut abrogare abſque eorum ſpeciali conceſſione: quia voluntas, & jus inferioris non poteſt prævalere contra jus, & voluntatem Superioris. Hinc in Clementina *de electione* cap. *ne Romani*, decernit Clemens V. quòd cùm lex Superioris per inferiorem tolli non poſſit, leges à ſummis Pontificibus ſtatutas circa ſummi Pontificis electionem per cœtum Cardinalium Romanæ Eccleſiæ ipſa ſede vacante modificari, corrigi, vel immutari, aut quidquam detrahi, ſive addi, vel diſpenſari quomodocumque non poſſe.

Patet etiam tertia pars; nempe quòd leges non debeant abrogari, aut revocari, niſi major inde ſequatur communitatis utilitas: nam, ut inquit Ulpianus in Digeſto veteri lib. 1. titulo 4. de Conſtitutionibus Principum lege 2. *In rebus à nobis conſtituendis evidens debet eſſe utilitas, ut recedatur ab eo jure, quod diu æquum viſum eſt.* Cùm enim leges ſtatuantur in bonum communitatis, tamdiu perſeverare debet earum vigor, quamdiu major ipſius communitatis utilitas non apparet. Hinc peccare videretur in bonum publicum, qui leges ad illud ſtabiliendum, & firmandum conducentes revocaret, niſi majus inde emolumentum ſequendum præjudicaret.

Nihilominus Abrogatio facta ſine juſta cauſa valida eſt, nec ſubditi tenentur parere legi revocatæ, etiam ſi nulla interveniat communitatis utilitas, quia ſubditi eatenus dumtaxat obligantur ad legem ſervandam, quatenus, & quamdiu Legiſlatoris voluntas, & imperium moraliter continuatur, quia ab ejuſmodi voluntate, & imperio tota lex vim, & virtutem ſuam obtinet, non continuatur autem ejuſmodi legis vigor, quando ſuam voluntatem, ſuumque imperium expreſsè revocat.

Tribus autem modis lex abrogari poteſt. *Primò*, per ſimplicem revocationem Principis: *Secundò*, per conſtitutionem novæ legis priori repugnantis; nam ſi lex poſterior non poteſt ſtare cum priori, illam deſtruit; quia poſterior voluntas Principis tollit priorem, juxta leg. *ſed, & poſteriores, ff. de legibus*. Tunc tamen abrogatio reſtringenda eſt quantum fieri poteſt: quippe communiter odioſa eſt, & de ſe nociva Reipublicæ, niſi poſtulet neceſſitas. Quare leges quoad fieri poteſt, ſunt inter ſe conciliandę, & concordia abrogationi præferenda. *Tertiò* denique, lex abrogari poteſt per contrariam conſuetudinem; cùm enim conſuetudo vim legis habeat, ut dictum eſt; conſequens eſt, quòd ſicut lex abrogatur per legem contrariam, ita cenſeatur abrogari per conſuetudinem ipſi oppoſitam.

Quæ-

Digitized by Google

Quæres, *An, & qualiter Humanæ Leges ſint interpretandæ.*

RESpondeo primò, Triplicem diſtingui poſſe Humanæ legis interpretationem; nimirum *authenticam*, *uſualem*, & *doctrinalem*; Legum enim Humanarum interpretatio fit, vel authoritate ipſius, qui legem condidit; quique ſuam mentem, & voluntatem circa legis obſervantiam in dubiis aperit: Hæc autem dicitur *authentica*; quia ab eodem fonte, nempe Principis voluntate, ex qua lex ipſa, dimanat; ſicque hæc interpretatio vim legis obtinet, ut colligitur ex lege ultima *Codice de Legibus*. Vel fit uſu quodam, & conſuetudine, qua leges hoc aut illo modo obſervantur ab hac, aut illa communitate, quo fit, ut ipſa conſuetudo dicatur optima legum interpres, hæcque interpretatio *uſualis* appellatur. Vel denique legis interpretatio fit per doctrinam, & inſtructionem virorum peritorum, & hæc explicatio *Doctrinalis* dicitur: quæ utique differt à prioribus in eo quòd vim legis non obtineat, cùm non procedat à poteſtate juriſdictionis, ſed à judicio peritorum. Hinc per ſe non inducit obligationem, ſed ſolùm eam detegit, & aperit; maximè quando omnes Doctores unanimi calculo in eumdem legis ſenſum conſpirant, & conſentiunt.

Hæc autem legis interpretatio doctrinalis, ut rectè fiat, ſequentes regulæ maximè ſervandæ ſunt. *Primò*, quidem diligenter attendenda eſt proprietas verborum, quibus lex ipſa concepta eſt: Cùm enim leges debeant eſſe claræ, ac verbis propriè ſignificantibus expreſſæ, qui eas doctrinaliter interpretantur, maximè debent verborum ſenſum attendere. *Secundò*, conſideranda eſt etiam ipſa cauſa legis, ſeu motivum, propter quod Legiſlator legem hanc ſanxit; motivum enim illud eſt ratio, qua veluti fulcro lex nititur; unde cùm poteſtas Legiſlatoris in præſcribendis legibus debeat eſſe rationi accommodata, rectè colligitur Legiſlatoris intentio in præſcribenda lege ex illius motivo, & cauſa. *Tertiò* denique, Legiſlatoris mens, & intentio detegi poteſt ex verbis antecedentibus, & conſequentibus, necnon ex fine, & circumſtantiis, aut a finibus ipſius legis; ſi nempe aliæ leges iiſdem verbis conceptæ hoc aut illo ſenſu accipiantur.

Interpretatio authentica, & uſualis oritur ex defectu Legiſlatoris, qui cùm non potuerit prævidere omnes caſus in quibus lex utilis, vel nociva futura eſt, cùmque conſtet in eo caſu eum non habere intentionem obligandi; ideò neceſſum eſt ſubditis, habita ratione boni communis, in eo caſu legem explicari, vel ab ipſo Legiſlatore, vel à conſuetudine: Poſterior verò interpretatio, ſcilicet *Doctrinalis*, oritur ex defectu ſubditorum, quibus eſt interpretanda hoc modo mens, & voluntas Legiſlatoris iis, qui illam non capiunt.

Rurſus interpretatio Doctrinalis dividitur in *generalem*, & *ſpecialem*. Generalis eſt, qua explicatur in genere, quid lex vetet, aut imperet: quod fit trifariam. *Primò*, ſi ſenſus legis eruatur ſtando in terminis ejus. *Secundò*, ſi vis legis extendatur ad ſimiles, vel connexos caſus. *Tertiò*, ſi reſtringatur ad certas quaſdam materias, cùm aliàs ad plures extenderetur. *Specialis* eſt, qua explicatur quid hic, & nunc lex vetet, aut imperet; quod perſæpe eſt difficillimum. *Primò* cùm videntur ſimul duæ leges contrariæ obligare: *Secundò*, cum majus oriri bonum videtur ex legis inobſervantia, quàm ex ejus obſervatione: *Tertiò*, cùm videtur in aliquo particulari negotio cauſa legis deficere, vel cùm dubitatur aut de poteſtate, aut de voluntate Legiſlatoris, aut denique de validitate diſpenſationis datæ.

Hæc autem doctrinalis legis interpretatio ſolitò vocatur Epikeia, quæ ab Ariſtotele 5. *ethic. cap.*10. definitur *emendatio legis ex ea parte, qua deficit propter univerſale*, id eſt, a qua & rationabilis interpretatio, quà declaratur legem non obligare in aliquo particulari caſu, licèt verba legis particularia ſint, & ad omnes caſus protendi videantur. Sic v.g. lex generalis eſt, *depoſitum reddendum eſt Domino ſuo illud repetenti*: Æqua tamen, & rationabilis interpretatio eſt depoſitum illud non eſſe reddendum in eo caſu, quo noceret repetenti, aut alteri innoxio: ſic non eſſet reddendus enſis furioſo, qui eum repeteret ad ſeipſum, vel alterum occidendum.

Licet autem uti Epikeia variis in caſibus. *Primò*, quando eſt evidens nimis durum eſſe legem obſervare; lex enim humana poſſibilis debet eſſe ſecundùm naturam, & patriæ conſuetudinem, ideſt, facilis obſervationis, ut aliàs diximus: Ergo ſi in aliquo caſu legis obſervatio nimis dura videatur, tunc

Digitized by Google

tunc opus eſt Epikeja, quæ eſt legis emendatio propter defectum. Sic Machabæi *lib.* 1. *cap.* 2. cùm viderent, quòd plurimi Judæi à ſuis hoſtibus trucidati fuiſſent die Sabbati, eo quòd illo die ſacro non judicaſſent adversùs hoſtes eſſe repugnandum, legem de ſervando Sabbato interpretati ſunt, dicentes; ***Omnis homo quicunque venerit ad nos in bello die Sabbatorum, pugnemus adverſùs eum: & non moriemur omnes, ſicut mortui ſunt fratres noſtri in occultis.***

Secundò, quando probabiliter judicatur legem non comprehendere aliquem caſum, licet uti Epikeja; ſecùs verò dum probabilius exiſtimatur legem comprehendere
„ caſum illum: Nam, inquit, Doctor Sub-
„ tilis in 3. *diſt.* 25. *quæſt.* 1. *nu.* 8. in mo-
„ ralibus, quando ſunt altercationes de
„ aliquo peccato, quando primò eſt mor-
„ tale, ut ſi unus peritus in ſcientia di-
„ cat, quòd non licet ſic mercari, &
„ alius dicat quod ſic licèt; tutius eſt
„ non procedere ſic nec ſic, ſed expecta-
„ re quouſque veritas pateat aliunde: Si
„ enim ita eſſet, quòd unus Doctor dice-
„ ret aliquem peccare mortaliter, niſi ſic
„ faceret, tunc ſimplex foret perplexus:
„ ideo bene videndum eſt in moralibus
„ antequam aliquid aſſeratur, quia vide-
„ licet cùm habens duas opiniones con-
„ trarias perplexus ſit, periculosè ſe de-
„ terminaret ad unam, niſi re diligenter
„ inſpecta probabiliorem eligeret. Quibus
Doctor ſignificat, quòd in moralibus ſufficit quidem interdum ad prudenter operandum, judicium probabile, quando videlicet non occurrit aliud probabilius: Dum autem ſit concurſus duarum opinionum probabilium, nos teneri ſequi eam, quam judicamus probabiliorem; alioqui peccamus contra regulas prudentiæ, quæ dictat huic potiùs adhærendum eſſe, quæ nulli prorſus errandi, aut peccandi periculo nos exponit, quàm illi, quæ nos probabili ſaltem peccandi, & errandi periculo reddit obnoxios: Unde S. Chriſoſtomus hom. 4. in Matth. ***Si veſtimentum empturus, unum giras negotiatorem, & alterum: & ubi meliores veſtes inveneris, & pretio viliori, ab illo comparas; an non oportet populum circuire omnes Doctores, & inquirere, ubi ſincerè veritas Chriſti venundatur, & ubi corrupta, veriorem eligere pluſquam veſtimentum?***

Tertiò denique Epikeja utendum eſt, quando incerti ſumus, volueritne Legiſlator hunc caſum comprehendere, eo quòd verba legis non ſatis id ſignificant, & licitum eſt uti Epikeja ſine recurſu ad Superiorem, quamvis per tempus recurrere liceat. Ratio eſt, quia quando agitur tantùm de verborum ſignificatione non tenemur ea interpretari ſecundùm mentem Legiſlatoris, quando ipſe eam non declaravit, neque ad illum recurrere, ſed poſſumus jure noſtro utendo, ea interpretari juxta communem ſenſum, & ſecundùm principia illius doctrinæ, quæ veram, & germanam verborum ſignificationem, modumque illa legitimè interpretandi tradit.

Finit Tomus Sextus Tractatus de Legibus.

IN-

INDEX

Rerum Notabilium, & Sententiarum, quæ in hoc Sexto Volumine continentur.

Prior numerus ſignificat paginam, poſterior verò columnam.

A

Actus.

Actus humanus triplex eſt. 140. 1
Actus interni prohibentur, non quatenus purè interni ſunt, ſed quatenus connexionem habent cum eis. 143. 1

Æternum.

Æternum quomodo ſit intelligendum, & duplex ejus acceptio. 104. 1

B

Bellum.

Bellum poteſt utrinque eſſe juſtum. 55. 1

Bonitas.

Bonitas duplex ſpectari poteſt in actibus intrinſecè bonis, totuplex malitia. 29. 1

Bonum.

Aliud eſt bonum ſummum diligere, & diligere aliquid ut bonum per ſe amabile. 42. 2
Bona publica non impediunt quominus quiſque propria ſibi faciat. 49. 2
Bona Ægyptiorum juſtè abſtulerunt Iſraelitæ. 51. 2

C

Capitulum.

Capitula Cathedralium Eccleſiarum non poſſunt ferre leges, quæ obligent in tota Diœceſi, ſede vacante. 135. 2

Chriſtus.

Chriſtus Dominus ſol juſtitiæ omnes homines ſub quavis lege ſua luce illuſtravit. 123. 1

Circumciſio.

Circumciſio cur facta fuerit per ablationem extremitatis membri virilis. 94. 2
Circumciſio cur fieret cultro lapideo. 95. 2
Circumciſio cur fieri deberet ante octavum diem. ibidem.
Circumciſionis præceptum quare datum fuerit Abrahæ, & non ante. ibid

Clericus.

Clericus non tenetur Legibus Civilibus, quæ ejus ſtatum dedecent, ſed iis, quæ non dedecent. 138. 2

Communitas.

Communitas duplex diſtingui poteſt. 7. 2
Communitas ex inſtituto duplex eſt, Eccleſiaſtica, & Politica. 8. 1
Communitas politica iterum duplex, perfecta ſcilicet, & imperfecta. ibid.

Conſcientia.

Conſcientia eſt actus intellectus practicè judicantis aliquid in ſingulari faciendum, vel fugiendum, laude, vel pœna dignum. 40. 1

Conſuetudo.

Conſuetudo vim legis habens duplex eſt. 157. 2
Conſuetudo vim legis habens non poteſt induci niſi à Communitate, vel majore ipſius parte. ibidem.
Conſuetudo, & Præſcriptio invicem conveniunt. 154. 2
Conſuetudo differt ab uſu, more, foro, & ſtylo. 155. 1
Conſuetudo duobus modis poteſt intelligi vim legis habere. ibid.
Conſuetudinis definitio. ibid. 2

Cultus.

Ad Cultum Dei tria ſunt neceſſaria. 94. 2

D

Decretum.

Decretum Gratiani non obligat niſi ex parte qua continet Statuta Conciliorum, & Pontificum olim promulgata. 151. 2
Decretum in tres partes dividitur. 21. 2
Decretales ex quo, & à quo collectæ, & ordinatæ ſint. 22. 1

Deus.

Deus qualiter ſit colendus. 120. 1
Deum diligere non eſt de ſtrictiſſimo jure naturæ, in quantum eſt præceptum affirmativum, ſed in quantum eſt negativum. 57. 1
Deus poteſt diſpenſare in aliquibus, quæ ſunt juris naturalis. 51. 2
Deus poteſt diſpenſare in præceptis Decalogi. 53. 1

Diffe-

Differentia.
Differentia inter Regem, & Tyrannum. 5. 2
Differentia inter legem naturalem, & conſcientiam. 58. 2

Dilectio.
Dilectio duplex eſt, naturalis una, & altera ſupernaturalis. 40. 2
Dilectio proximi non ſequitur neceſſariò ex dilectione Dei, licèt ex Dei dilectione ſequatur proximi dilectio. 57. 2

Diſpenſatio.
Diſpenſatio duplex eſt. 50. 2

Diſpenſare.
Nulla poteſtas diſpenſare poteſt in iis, quæ ſunt de jure naturæ. 59. 2

E

Eccleſia.
Eccleſia quomodo abſolvat, aut retineat peccata purè interna. 142. 2

Eleemoſina.
Qui reſtituit, aut dat eleemoſinam in ebrietate, aut præpedito uſu rationis, non implet præceptum; non tamen tenetur reſtitutioni. 37. 2

Epiſcopus.
Epiſcopi poſſunt in ſua Diœceſi leges obligantes ferre. 135. 1

Evangelium.
Totum Evangelium aliquando comprehenditur nomine legis Evangelicæ. 20. 1
Quomodo intelligendum ſit quòd quæ ſunt in Evangelio ſunt de lege. 33. 1

I

Jus.
Jus genericè acceptum eſt poteſtas legitima ad rem aliquam obtinendam. 43. 2
Jus interdum ab æquo, & bono in multis diſtinguitur. 44. 1
Jus ſumptum genericè eſt duplex. ibid. 3
Jus naturale quid ſit. ibid
Jus gentium quid ſit. 45. 2
Jus poſitivum divinum quid ſit. ibid.
Jus pro juſto ſpeciali acceptum eſt objectum formale juſtitiæ particularis. 43. 1
Jus duplex, vetus, & novum. 45. 2
Jus poſitivum humanum quid ſit. ibid.
Jus dividitur in jus ſimpliciter, & in jus ſecundùm quid. 46. 1
Jus ſecundùm quid dividitur in paternum, œconomicum, & herile. ibid.
Jus ex parte termini dividitur in jus ad rem, & in jus in re. ibid
Jus in re quid ſit. ibid.
Juris nomen ſecundùm rem ipſam dupliciter ſumitur. 43. 1
Juris varia deſcriptio. 46. 2
Juris Canonici diviſio. 21. 2
Juris ethymologia quænam ſit. 43. 1
Aliquid poteſt eſſe de jure naturæ duobus modis. 48. 1

Juſtitia.
In Juſtitia diſtingui poteſt objectum quod, & objectum cui. 43. 2

Juſti.
Pauci fuerunt juſti in lege Moſaica. 85. 1
Quotquot erant ad Legem Evangelicam ſpectabant. ibid.

L

Lex.
Lex naturæ, artis, & morum quid ſit. 3. 1
Lex diverſimodè dicitur ſecundùm nominis etymon. 3. 2
Lex duobus modis uſurpatur, vel pro actu, vel pro habitu. 4. 2
Lex formaliter eſt actus voluntatis. 6 1
Lex præſupponit actum intellectus. 7. 1
Lex ad aliquem, vel ad aliquos debet neceſſariò ferri, ac dirigi. ibid. 2
Lex dicitur communis, quòd præſcribatur omnibus, & ſingulis membris communitatis; non autem eidem abſtractivè conſideratæ. 9 2
Lex fertur ad communitatem non collativè, ſed diſtributivè. 10 1
Lex, & præceptum inter ſe diſtinguuntur ſi non phyſicè ſaltem moraliter. ibid. 2
Lex ut obliget neceſſum eſt ut interveniat aliquid publicum quod inſinuet motivum legis. 11. 2
Lex quas conditiones debeat habere, ut perfectè obliget, & legitimè feratur. 12. 2
Lex quæ in ſolius Legiſlatoris bonum privatum ederetur, non foret juſta. 13. 1
Lex poteſt eſſe juſta, & juſtè ferri tripliciter. 15. 2
Lex poteſt intelligi rectè ferri tribus modis, quoad formam. ibid. 2
Lex ut obliget, ut rectè feratur tres Juſtitiæ virtutis ſpecies deſiderantur. 16. 1
Lex nulla poteſt ferri de impoſſibili ſimpliciter, vel moraliter. 17. 2
Lex poteſt dici perpetua triplici reſpectu. 18. 2
Lex omnis debet eſſe præceptiva, & obligativa. ibidem.
Lex dicitur Conſilium impropriè. 20. 1
Lex duplex eſt; æterna, & temporalis. ibid. 2
Lex poſitiva duplex eſt; divina, & humana. 21. 2
Lex divina duplex eſt. ibid.
Lex humana duplex. ibid.
Lex temporalis alia naturalis, & alia poſitiva. ibid.

De

INDEX RERUM,

De Lege Naturali.

Lex naturalis ineſt cuilibet homini. 25. 1

Lex naturalis ſynderesis, & conſcientia quamvis pro uno, & eodem interdum uſurpentur, inter ſe tamen differunt. 26. 2

Lex naturalis eſt aliquod donum divinum à Deo effectivè procedens. 27. 1

Lex naturalis non eſt ipſa rationalis natura, ib. 2

Lex naturalis in pueris, & amentibus eſt in actu primo, non verò in actu ſecundo. 30. 2

Lex naturalis non eſt formaliter judicium, & dictamen oſtenſivum, & judicativum. ibid.

Lex naturalis aliquo ſenſu dici debet lex Divina. 31. 2

Lex naturalis una eſt quadruplici unitate, 1. unitate luminis: 2. unitate principii: 3. unitate finis: 4. unitate præcepti. 32. 1

Lex naturalis eſt una, & eadem omnibus hominibus. ibid.

Lex naturalis unum habet principium ex quo cætera derivantur. ibid.

Lex naturalis quomodo circa omnes actus virtutum in communi conſideratos verſatur. 35. 2

Lex naturalis quas requirat conditiones ut fiat actus virtutis. 37. 1

Lex naturalis in conſcientia obligat ad ſervanda ſua præcepta. 40. 2

Lex naturalis interdum obligat ſub mortali. 41. 1

Lex naturalis poteſt mutari per ſubſtractionem ſex modis. 48. 1

Lex naturalis quomodo poſſit mutari. ibid. 2

Lex poteſt mutari per ſubſtractionem materiæ, quæ ſubeſt ejus definitioni: nequit autem mutari per irritationem. ibid

Lex naturalis mutari poteſt per additionem, vel ſubſtractionem. 50. 2

Lex naturalis non poteſt abrogari quoad ea, quæ ſunt jure ſtrictiſſimo, poteſt tamen quantum ad alia. 56. 1

Lex naturalis, quæ fundatur in divina ratione, poteſt conſiderari tribus modis. 63. 1

De Lege Æterna.

Lex æterna in eo diſtinguitur à cæteris legibus, quòd non ſit alicujus legis participatio, ſed ipſamet aliarum origo. 63. 2

Lex æterna datur, qua ſcilicet Deus ab æterno, quæ ſunt aut facienda, aut cavenda ordinat. ibid. 2

Lex poteſt conſiderari quatenus derivatur à legendo, aut ligando. 64. 2

Lex quatenus obligat eſt duplex, activa, & paſſiva. ibid.

Lex æterna non poteſt cognoſci comprehenſivè, niſi à ſolo Deo. 66. 1

Lex æterna reſpectivè ad Legiſlatorem eſt immutabilis. 67. 1

Lex æterna nunquam præcipit ſecundùm rationes contrarias, ſed ſecundùm unicam ſolummodo, & immutabilem. ibid. 2

Lex Dei æterna eſt omninò immutabilis, & abſoluta. ibid.

Lex temporalis ea ſolùm punire poteſt, quæ contrariantur ſuo fini. 68. 1

Lex æterna ſpectata ſecundùm ſe unica eſt: ſi verò conſideretur penes connotata eſt multiplex. 70. 2

Lex æterna cuinam competat immediatè. 71. 1

Lex æterna poteſt eſſe dupliciter menſura, ſeu regula actuum liberorum Dei. 72. 1

De Lege Moſaica, & Evangelica.

Lex divina poſitiva duplex eſt, Moſaica ſcilicet & Evangelica. 75. 1

Lex Moſaica quare vetus appelletur. ibid.

Lex nulla pluribus præceptis diſtincta, fuit hominibus à Deo poſita ante Moyſem. 76. 1

Lex Divina diſtribuitur in hiſtoriam, præcepta, & prophetias. ibid.

Lex Vetus fuit à Deo condita. 78. 1

Lex Moſaica in Novo Teſtamento laudatur, & probatur. ibid. 2

Lex Vetus dicitur non bona. 79. 1

Lex vetus dicitur culpam habere, quia non purgabat commiſſa, nec gratiam conferebat ad vitanda peccata. 80. 1

Lex ſubintravit ut abundaret delictum, non per cauſam, ſed per occaſionem. ibid.

Lex rationis non reprobata eſt à Chriſto tamquam mala, ſed melior, & perfectior fuit in ejus locum ſubrogata. ibid. 2

Lex vetus non fuit perfecta ſimpliciter, ſed tantùm ſecundùm quid. 81. 1

Lex Moyſi data eſt per Angelos. ibid. 2

Lex Vetus, Lex Domini, Lex Moyſis appellatur, Lex Moyſis promulgatoris, Lex Domini inſtitutoris, & authoris. 83. 1

Lex Moſaica reſpectivè tantùm erat imperfecta. 84. 2

Lex vetus quomodo ab Abrahamo, & Moyſe dicatur originem duxiſſe. 100. 2

Lex vetus ſolis Judæis data eſt. 101. 1

Lex vetus ſpectabat ad Chriſtianos. ibid. 2

Lex Moſaica obligare deſiit. 102. 1

Lex poteſt ceſſare per temporum mutationem, & ſucceſſionem. 103. 1

Lex vetus à Chriſto Domino fuit abrogata. ibid.

Lex vetus erat imperfecta ad alteram ordinata, & perfectiore adveniente debuit mutari, & deſiit quoad omnia præcepta. 104. 1

Lex Moſaica langueſcere cœpit poſt natum Chriſtum, extingui verò poſt Chriſtum mortuum. ibid. 2

Lex non fuit penitus extincta ante diem Pentecoſtes. 105 2

Lex Evangelica licèt ab initio condita ſit, tamen nonniſi in medio temporum fuit per Chriſtum inſtituta, & promulgata. 106. 1

Lex Evangelica cur non incœperit ante Chriſtum, triplex eſt ratio. ibid. 2

Lex

Digitized by Google

Lex Evangelica non ſolùm directiva, ſed & præceptiva fuit. ibid.
Lex Moſaica tantùm præcipiebat, non autem juvabat per auxilia, & gratiam. 115. 2
Lex nova quomodo, & qua ratione dicatur vitam æternam promittere. 116. 1
Lex nova continet gratiam, & charitatem, item præcepta, & regulas rectè operandi. 117. 2
Lex Evangelica quomodo dicatur ſcripta. ibid.
Lex Moſaica, & Evangelica non contrariè opponuntur, ſed tantùm diſparatè. 122. 1
Lex Evangelica continet revelationem veritatum fidei. 123 2
Lex vetus non habuit vim ſanctificandi. 122. 2
Lex Evangelica non fuit ſervata ſicut Moſaica. 124. 1

De Lege Humana.

Lex humana ſolos actus bonos, & indifferentes præcipere poteſt. 141. 1
Lex humana quomodo præcipere poſſit actus internos. ibid. 2
Lex abrogari poteſt tripliciter. 163. 2
Lex vigorem habet dupliciter. 164. 1
Lex dubia, & obſcura interpretari poteſt dupliciter. 157. 1
Lex humana mutari poteſt tripliciter. 163. 2
Lex ut obliget requiritur ejus aliqualis promulgatio. 148. 2
Lex conſiderari poteſt dupliciter ad propoſitum. ibid. 2
Lex naturalis ideò ſufficienter eſt promulgata, quia mentibus noſtris eſt inſita. 149. 2
Lex ſumpta pro regula apud ſolum Legiſlatorem non requirit promulgationem. 150. 1
Lex ut fiat nota notitia communi non privata, promulgationem requirit. ibid.
Lex humana debet acceptari ut obliget. 153. 1
Lex ubi conſuetudine longa invaluit, non eſt in poteſtate populi ejus vim infringere. 154. 1
Lex triplici modo poteſt deficere. 155. 2
Legis humanæ triplex eſt interpretatio. 168. 1
Legis interpretatio doctrinalis vocatur *Epikeia*. ibid. 2
Legis nominis varia, & multiplex appellatio. 3. 1
Legis neceſſitas, & exiſtentia probatur. ibid. 2
Legis ratio potiſſima non eſt in ſermone ſcripto, vel audito reponenda, ſed in rebus ipſis imperatis, aut prohibitis. 4. 1
Legis ratio formalis, in quo reponenda ſit. 5. 1
Legis deſcriptio in genere ſumptæ explicatur per particulas. ibid.
Legis injuſtitia ſpectari poteſt vel ex parte formæ, vel ex parte materiæ. 16 1
Legis ratio primaria conſequenter tantùm præcepti, & ligandi vim importat. 19 2
Legis cauſa efficiens Legiſlator, & formalis ipſa juſtitiæ norma, materialis intellectus directivè, & voluntas ſubjectivè, & finalis bonum commune. 24. 1
Legis officium eſt duplex, ſcilicet dirigere, & obligare. ibid. 2
Legis temporalis definitio. 20 1
Legis præcipuus effectus eſt ſubditorum bonitas, & ordinatio. 24. 2
Legis inſcriptio duplex eſt. 118. 1
Legis proprietates tres ſunt; ſcilicet, authoritas, veritas, & bonitas. ibid. 2
Legis æternæ definitio. 20. 2
Legis naturalis immutabilitas eleganter expreſſa. 47. 2
Legis æternæ notitia. 62. 2
Legis æternæ duplex cauſalitas. 27. 1
Legis cujuslibet triplex eſt ſtatus. ibid. 2
Legis æternæ actus qualiter legi Dei congruant. 71. 1
Legis naturæ duplex eſt ſubjectio. 74. 1
Legis declaratio, & promulgatio quare differri debuerit uſque ad tempora Moyſis. 77. 1
Legis Evangelicæ cum Moſaica varia collatio. 122. 1
Legis Evangelicæ ſupra Moſaicam variæ præcellentiæ. 84. 2
Legis utilitas triplex fuit. 87. 2
Legis Moſaicæ promulgatio fuit figura legis Evangelicæ. 106. 1
Legis Evangelicæ tituli, & elogia. 112. 2
Legis obligatio quantum ad Principes duplex eſt. 136. 2
Legis naturalis, & divinæ acceptatio non eſt neceſſaria ut obliget. 149 1
Legis vis remittitur vel per conſuetudinem, vel abrogationem, & diſpenſationem; vel privilegium, vel interpretationem. 154. 2
Legis abrogatio per quid à diſpenſatione, irritatione, derogatione, & correctione differat. 164. 1
Leges præſcribuntur omnibus creaturis à Deo. 1
Leges à Theologis tractantur diverſo fine ab eo, quem Philoſophi, & juris poſitivi, & Cæſarei Doctores intendunt. 2
Leges de tributis, & vectigalibus ſtatuere poſſunt Principes. 8. 2
Leges de tributis pendendis ordinantur ad publicam fœlicitatem, & ſecuritatem. 11. 1
Leges, & præcepta naturæ non modo ſpectari poſſunt reſpectivè ad ipſam naturam, verùm etiam reſpectu ejuſdem ut elevatur ad ſtatum ſupernaturalem. 15. 1
Leges omnes juſtæ à lege æterna derivantur. 68. 1
Leges humanæ ab æterna lege derivantur mediante naturali à qua procedunt. 70. 1
Leges præceptivæ, aut prohibitivæ non obligant niſi rationis compotes. 136. 1
Leges humanæ non omnes obligant ſub mortali. 143. 2
Leges humanæ an obligent cum vitæ diſpendio. ibid. 2
Leges humanæ obligare poſſunt in foro conſcientiæ. ibid.
Leges humanæ interdum obligant ſub mortali. 145. 2
Leges humanæ non ſemper obligant cum vitæ diſpendio, & periculo gravis damni. 146. 1

Leges

Digitized by Google

Leges humanas obligare ſub mortali quatuor regulis cognoſci poteſt. ibid.
Leges humanæ quandonam obligent cum vitæ diſpendio. 146. 2
Leges Civiles debent promulgari iis in provinciis pro quibus fuerunt conſtitutæ. 150. 2
Leges Eccleſiaſticæ non habent vim per totum orbem niſi in ſingulis provinciis fuerint promulgatæ. 151. 2
Legi eſſentiale eſt ut ſit juſta ex parte objecti, Legiſlatoris, & formæ. 17. 1
Legi eſſentiale eſt ut pro tota communitate præſcribatur. 8. 2
Legi eſſentiale eſt ut ſit ſtabilis, & permanens, & aliquo modo perpetua. 17. 2
Legi naturali non tenemur omnia facere ex dilectione Dei. 41. 2
Legi æternæ non ſubjicitur divina voluntas. 72. 1
Legi æternæ omnia entia rationalia ſubjiciuntur. 73. 1
Legem dedit Chriſtus præcipientem, & conferentem auxilia, quibus impleri poſſit; & ideo dicitur gratia per Chriſtum data. 115. 2
Per legem perſonalem, & privatam quid intelligendum ſit. 9. 2
Ad legis eſſentiam ſpectat, ut propter bonum commune præſcribatur. 10. 2
Homo dirigitur per legem totidem modis quot modis lex poteſt ſanciri. 23. 2
Aliud eſt eſſe de lege naturali, & aliud eſt eſſe de præcepto legis naturalis. 36. 1
Cultus qui Deo impenditur die Sabbati, non eſt de lege naturali. 38. 2
A lege æterna non pendent actus divini intellectus, & voluntatis ad intra ſpectati. 71. 2
Eſſe ſub aliqua lege poteſt ſumi duobus modis. 74. 2
Totum tempus ante Moyſem vocatur tempus legis Naturæ. 76. 2
Ante legem Moſaicam triplicis generis præcepta fuerunt Deo præſcripta. ibid.
Tria erant in lege veteri, 1. Moralia, 2. Judicialia, 3. Figuralia, & cæremonialia. 88. 1
Circa legis novæ inſtitutionem Hæreſiarcharum errores. 113. 2
Per legem libertatis intelligenda eſt exceptio à lege Moſaica. 115. 2
Duo ſunt in nova lege diſtinguenda. 116. 2
Diſcrimen inter legem Veterem, & Novam. 117. 1
Qui legem condidit poteſt in ea diſpenſare. 164. 2
Ad ſolas leges poſitivas neceſſaria eſt promulgatio. 149. 2
Qui legem ferre poteſt, is & Privilegium condere poteſt. 164. 2

Legalia.

Legalia poſt Chriſti mortem nec bona, nec mala fuerunt. 109. 2

Legiſlator.

Legiſlator poteſt ſubditum privare gratia poteſtate ſecundaria ratione decreti, ac legis conditæ per authoritatem à Deo derivatam. 144. 2
Legiſlator non debet ſeipſum nec ſubditum à legibus diſpenſare ſine gravi, & juſta cauſa. 138. 1
Legiſlatores duplicem habent reſpectum, ſuperioritatis ſcilicet, & inferioritatis. ibid.
Legiſlatores non tenentur iis legibus, quæ ad omnes non pertinent. 136. 2
Legiſlatores tenentur ſuis legibus quoad vim directivam. ibid.

Libertas.

Libertas Evangelica in quo conſiſtat. 116. 1

Lumen.

Lumen naturale quidquid indicat ex ſe neceſſarium eſt, aut naturæ rationali contrarium. 34. 2

M

Maledictum.

Maledictum duplex eſt, culpæ, & pœnæ. 80. 1

Malum.

Malum quamvis ſit turpe, & illicitum, poteſt tamen aliquando juſtis de cauſis tolerari à ſuperioribus. 57. 2
Mala poſſunt tolerari ob graves fines, non verò præcipi. 141. 2

Miles.

Miles tenetur cum vitæ diſpendio, & periculo ſuam ſtationem non deſerere, & hoſtes aggredi ad præceptum Ducis ſui. 146. 2

Miniſter.

In Miniſtrorum inſtitutione triplex eſt genus cæremoniarum. 97. 1

N

Natura.

Natura rationalis ſpectari poteſt duobus modis. 27. 1
Ex hypoteſi quòd natura rationalis exiſtat, neceſſariò dirigi debet ad ſuum finem naturalem per legem. 28. 2

O

Obligatio.

Obligatio ad aliquid faciendum eſt triplex. 40. 2

Omiſſio.

Principes non poſſunt facere ſua authoritate ut omiſſio illicita fiat licita. 54. 1

Ordinatio.

Ordinationi divinæ ſubſunt omnia, etiam reprobi. 74. 1
Petr.

Digitized by Google

P

Peregrini.

Peregrini iis tenentur legibus, quæ ad bonum commune conferunt, non autem iis, quæ non conferunt. 139. 1

Peregrini, & advenæ tenentur ad obſervantiam legum iis in locis quibus degunt. ibid. 2

Perfectum.

Aliquid dici poteſt perfectum duobus modis. 84. 1

Perpetuitas.

Perpetuitas duplex diſtingui ſolet à Philoſophis. 16. 2

Perpetuitas negativa ſufficit ad rationem legis. ibid.

Perpetuitatis modus duplex diſtingui ſolet, poſitivus ſcilicet, & negativus. ibid.

Pontifex.

Pontifex quatuor habebat ſibi præcipua veſtium genera. 97. 2

Summus Pontifex non poteſt diſpenſare propriè in ullo voto, aut juramento. 60. 2

Summus Pontifex poteſt leges toti Eccleſiæ præſcribere independenter à Cardinalium Concilio. 134. 2

Summus Pontifex non poteſt quamlibet hominis diſpenſationem ſumere. 61. 2

Summus Pontifex poteſt diſpenſare in legibus tum à ſe, tum à ſuis ſuperioribus ſancitis. 164. 2

Summi Pontificis dignitas, & authoritas explicatur. 134. 1

Poteſtas.

Poteſtas Principum convertendi ſubditorum bona in propria, non eſt legitima, ſed tyrannica. 14. 2

Poteſtas Principum ſæcularium dicitur temporalis ratione obligationis. 145. 1

Præceptum.

Præceptum de Deo amando eſt juris naturalis. 104. 1

Præceptum quodlibet duo involvit præcepta, unum quidem affirmativum, alterum verò negativum. 51. 2

Præceptum quam diſpenſationem poſſit habere. 53. 2

Præcepta legis naturalis ſunt duplicis generis. 32. 1

Præcepta legis naturalis ſpectari poſſunt, vel quoad certitudinem, vel quoad evidentiam. ibid.

Præcepta particularia legis naturalis, quæ ex generalibus inferuntur, quænam ſint. 33. 1

Præcepta nativæ legis ſunt triplicis generis. 34. 1

Præcepta particularia mediante aliquo Legiſlatoris judicio non cenſentur eſſe de lege naturæ. 36. 2

Præcepta legis naturæ affirmativa non præcipiunt independenter ab ullo legis præcepto. 55. 2

Præcepta legis naturæ habent connexionem cum natura ex ordinatione Dei, non verò profluunt ab ipſa. ibid. 2

Præcepta duo primæ tabulæ negativè ſumpta, ſunt de jure naturæ. 56. 2

Præcepta ſecundæ tabulæ non ſunt de jure naturæ obſervanda. 58. 1

Præcepta ſecundæ tabulæ ſunt de jure naturali, non quidem ſtrictiſſimo. 39. 2

Præcepta quælibet Decalogi, tertio excepto, pertinent ad legem naturæ. 38. 1

Præcepta Decalogi omnia non ſunt æqualiter de jure naturæ. 39. 2

Præcepta Decalogi dividuntur, & diſtribuuntur. 89. 2

Præcepta primæ tabulæ tria tantùm ſunt. 90. 1

Præcepta ſecundæ tabulæ ſeptem ſunt. ibid.

Præcepta Decalogi ſunt duplicis generis. 50. 2

Præcepta veteris legis ad tres claſſes revocantur. 79. 1

Præcepta Evangelicæ legis ſunt quoque triplicis generis. 116. 2

Præcepta moralia, judicialia, & cæremonialia quid ſint. 89. 1

Præcepta cæremonialia quid ſint, & eorum diviſiones. 91. 2

Præcepta judicialia quid ſint. 99. 2

Præcepta judicialia cur Deus non inſtituerit, 121. 2

Tria involvuntur in tertio præcepto. 38. 2

Utrùm Deus poſſit diſpenſare in præceptis Decalogi. 50. 2

Prælatus.

Prælatus inferior non poteſt diſpenſare in lege ſuperioris. 165. 1

Præmiatio.

Præmiatio nequit habere rationem actus legis ſicut punitio, tres ob cauſas. 23. 1

Privilegium.

Privilegium ſi non obligat primariò, obligat ſaltem conſequenter. 20. 1

Privilegium quomodo à lege, diſpoſitione, & gratia differat. 158. 1

Privilegia Regularibus mendicantibus conceſſa ſunt remuneratoria. 163. 2

Privilegia quandonam cenſeantur revocata. ib. 1

Privilegia quot modis vigeant. 161. 1

Privilegii deſcriptiones. 159. 1

Privilegii variæ diviſiones. 160. 1

Privilegiorum concedendorum varii ſunt modi. 161. 1.

Privilegiorum ceſſationis cauſæ. ibid. 2

Privilegiorum communicationem habent inter ſe Mendicantes cum aliis Ordinibus. 163. 1

Privilegiis noſtro Ordini conceſſis non derogavit Concilium Tridentinum, niſi iis quæ formaliter, & expreſsè adverſantur illius decretis. ibid. 2

Puri-

INDEX RERUM, & SENTENTIARUM.

Purificatio.
Purificatio cur inſtituta fuerit. 96. 1
Purificationum ratio litteralis, & figuralis. ib. 2

R

Reges.
Reges ſunt Domini ſubditorum Dominatione Civili, & Politica, non diſpotica, & herili. 15. 1

Regimen.
Regiminis Judaici deſcriptio. 100. 1

Reprehenſibilis.
Reprehenſibilis verè fuit S. Petrus à S. Paulo. 111. 1

Reprehendere.
Inferior Superiorem reprehendere poteſt libertate ceſſionis, non autem Authoritatis. 112. 2

Reſidentia.
Reſidentia Paſtorum non eſt de jure naturali, ſed divino, ut ſignificare videtur Concilium Tridentinum. 59. 2

S

Sacramentum.
Sacramenta cur ſint inſtituta. 118. 2
Sacramenta cur inſtituta ſint in verbis, & elementis. ibid.
Sacramentorum variæ ſunt figuræ. ibid.
Sacramentorum varii fines. ibid.
Sacramentorum in ſeptem diviſio, & ejuſdem ratio. ibid.
Sacramentorum alia particularia, & alia communia. 94. 2

Sacerdos.
Sacerdotes antiqui utebantur veſtibus quadruplicis generis. 97. 2

Sacrificium.
Sacrificium Turturis, & Columbæ cur Deus præ cæteris avibus elegerit. 94. 1
Sacrificium expiationis cur inſtitutum fuerit. 96. 2
Sacrificii expiationis, & ejus rituum profertur ratio. 97. 1
Sacrificiorum veteris Legis triplex eſt genus. 92. 2
Sacrificiorum offerendorum variæ proferuntur rationes, & explicantur. 93. 2

Salus.
Aliquid conducere poteſt ad ſalutem duobus modis. 84. 1

Sancti.
Sancti omnes veteris Legis, & Teſtamenti ad novum pertinebant. 123. 1

Sanctificatio.
Sanctificatio duplex eſt: carnalis ſcilicet, & ſpiritualis. 122. 2

Superior.
Superiores omnes habentes juriſdictionem Epiſcopalem, v.g. Abbates poſſunt ſibi ſubditis Leges condere. 135. 2

Symbolum.
Symboli articuli ſunt duodecim. 119. 2

Finis Rerum Notabilium.